

Projekt Strategii Obszaru Rozwoju Społeczno – Gospodarczego Powiatu Tucholskiego

Wykonawca: Dorfin Grant Thornton Frąckowiak Sp. z o.o.
ul. Głowackiego 20
87-100 Toruń
T +48 56 657 55 91
F +48 56 622 14 22
www.GrantThornton.pl

Data: 03.06.2015 r.

Spis Treści

Wstęp.....	5
Streszczenie	8
1. Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej ORSG Powiatu Tucholskiego	13
1.1 Podział terytorialny i sytuacja demograficzna	13
1.2 Rynek pracy.....	21
1.3 Pomoc społeczna	34
1.4 Ochrona zdrowia	45
1.5 Edukacja	47
1.6 Kultura.....	56
1.7 Obszary problemowe wymagające rewitalizacji	58
1.8 Środowisko przyrodnicze	59
1.9 Infrastruktura techniczna.....	67
1.10 Efektywność energetyczna i gospodarka niskoemisyjna	78
2. Terytorialny wymiar wsparcia.....	81
3. Cele rozwojowe	86
4. Priorytety inwestycyjne.....	96
5. Tryb i zasady naboru projektów do Strategii.....	104
6. Lista przedsięwzięć oraz instrumenty realizacji.....	106
7. Wskaźniki do osiągnięcia w obszarze	152
8. System wdrażania i monitorowania.....	155

Spis Tabel

Tabela 1. Problemy ORSG Powiatu Tucholskiego.....	10
Tabela 2. Odległości centrów gmin ORSG od większych miast województwa	14
Tabela 3. Obciążenie demograficzne i struktura ludności na terenie ORSG w latach 2003-2013.....	18
Tabela 4. Obciążenie demograficzne w gminach ORSG Powiatu Tucholskiego w 2013 r.....	18
Tabela 5. Prognoza liczby ludności (2013-2035).....	19
Tabela 6. Wykaz przedsiębiorstw zatrudniających powyżej 50 pracowników na terenie ORSG.....	22
Tabela 7. Oferta obszarów inwestycyjnych w gminie Tuchola.....	27
Tabela 8. Porównanie poziomu bezrobocia powiatu z wybranymi jednostkami (2004-2013)	28
Tabela 9. Liczba osób niepełnosprawnych w roku 2013 r. i 2014 r.....	36
Tabela 10. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej według przyczyn w 2014 r.....	36
Tabela 11. Funkcjonowanie rodzinnej pieczy zastępczej i ośrodków opiekuńczo-wychowawczych dla dzieci i młodzieży (stan na 2014 r.)	41
Tabela 12. Liczba osób po 18 roku życia znajdująca się w szczególnej sytuacji życiowej w 2014 r.	41
Tabela 13. Organizacje pozarządowe z terenu ORSG Powiatu Tucholskiego	42
Tabela 14. Ambulatoryjna opieka zdrowotna w 2013 r.	46
Tabela 15. Zespoły Ratownictwa Medycznego (stan na 2014 r.)	46
Tabela 16. Szkolnictwo podstawowe i gimnazjalne na ORSG Powiatu Tucholskiego w 2013 r.	49
Tabela 17. Szkolnictwo ponadgimnazjalne dla młodzieży na ORSG Powiatu Tucholskiego w latach 2005-2013.....	52
Tabela 18. Liczba zdających, zdawalność przedmiotu i średnie wyniki zdających egzamin w części pisemnej z przedmiotów obowiązkowych w poszczególnych typach szkół w Powiecie Tucholskim w roku szkolnym 2013-2014	53
Tabela 19. Rozmieszczenie instytucji kultury na terenie gmin.....	57

Tabela 20. Obszary problemowe wskazane do rewitalizacji.....	59
Tabela 21. Aglomeracje z terenu ORSG ujęte w KPOŚK	71
Tabela 22. Istniejące ścieżki rowerowe	73
Tabela 23. Pokrycie infrastrukturą telekomunikacyjną w 2013 r.	76
Tabela 24. Stan prac nad gminnymi planami gospodarki niskoemisyjnej	80
Tabela 25. Główne problemy rozwojowe, uwarunkowania i potencjały ORSG Powiatu Tucholskiego	81
Tabela 26. Cele strategiczne i cele operacyjne	88
Tabela 27. Zgodność Strategii ORSG z dokumentami strategicznymi	90
Tabela 28. Logika interwencji strategicznej.....	97
Tabela 29. Priorytety Inwestycyjne w ramach RPO WK-P na lata 2014-2020 odnoszące się do poziomu powiatowego polityki terytorialnej.....	104
Tabela 30. Wartość projektów z listy podstawowej w podziale na źródła finansowania.....	106
Tabela 31. Wartość projektów z listy podstawowej w podziale na Priorytety Inwestycyjne w ramach RPO WK-P 2014-2020.....	106
Tabela 32. Lista podstawowa projektów finansowanych w ramach EFRR.....	108
Tabela 33. Lista podstawowa projektów finansowanych w ramach EFS.....	114
Tabela 34. Lista rezerwowa projektów finansowanych w ramach EFRR.....	133
Tabela 35. Lista rezerwowa projektów finansowanych w ramach EFS.....	140
Tabela 36. Lista projektów komplementarnych	145
Tabela 37. Wskaźniki planowane do osiągnięcia w obszarze	152

Spis wykresów

Wykres 1. Zmiana liczby ludności w latach 2004 i 2013.....	15
Wykres 2. Gęstość zaludnienia – osoby/km ² (2013 r.)	15
Wykres 3. Ruch naturalny na obszarze (2002-2013).....	16
Wykres 4. Migracje ludności (2011-2013).....	16
Wykres 5. Struktura wiekowa ludności w 2013r.....	18
Wykres 6. Struktura płci i wieku ludności na terenie ORSG Powiatu Tucholskiego w 2013r.	19
Wykres 7. Liczba podmiotów zarejestrowanych w systemie REGON (1995-2013).....	21
Wykres 8. Podmioty gospodarki narodowej na terenie ORSG według sekcji PKD w 2013 r.	23
Wykres 9. Udział procentowy bezrobotnych w poszczególnych grupach wiekowych w ogólnej liczbie bezrobotnych (2013 r.)	29
Wykres 10. Udział bezrobotnych według poziomu wykształcenia (2013r.).....	30
Wykres 11. Dwanaście najbardziej nadwyżkowych zawodów w powiecie tucholskim w 2014 r. wg wskaźnika intensywności nadwyżki zawodów* (2014 r.).....	32
Wykres 12. Liczba gospodarstw domowych, które korzystały z pomocy społecznej (2010-2013)	35
Wykres 13. Wskaźnik procentowy korzystania z pomocy społecznej w powiecie tucholskim wg grup ekonomicznych (2010-2013).....	35
Wykres 14. Wskaźnik procentowy dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w 2013 r.	48
Wykres 15. Zmiany liczby dzieci w wieku 3-4 lata w latach 2013 – 2035 na ORSG	49
Wykres 16. Powierzchnia użytków rolnych i gruntów leśnych w ha na obszarze ORSG (2013 r.).....	60
Wykres 17. Większe zbiorniki wodne w ha i ich klasa czystości (2013 r.).....	61
Wykres 18. Liczba miejscowości wg liczby mieszkańców na obszarze ORSG (2013 r.).....	67
Wykres 19. Udział ludności obsługiwanej przez sieć wodociagową (2013 r.).....	70
Wykres 20. Udział ludności obsługiwanej przez sieć kanalizacyjną (2013 r.).....	70
Wykres 21. Charakterystyka oczyszczalni ścieków na terenie powiatu (2012 r.).....	72
Wykres 22. Długość dróg wojewódzkich i powiatowych wg gmin (2015 r.).....	73

Wykres 23. Odpady z gospodarstw domowych (w kg) przypadające na 1 mieszkańca (2013 r.).....	77
---	----

Spis rysunków

Rysunek 1. Gminy wchodzące w skład ORSG Powiatu Tucholskiego.....	13
---	----

Spis Schematów

Schemat 1. Proces powstawania Strategii.....	5
Schemat 2. Przygotowanie diagnozy do Strategii.....	8
Schemat 3. Dokumenty strategiczne, z którymi wykazuje zgodność Strategia ORSG	89

Wstęp

Polityka terytorialna to narzędzie służące realizacji założeń Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020 poprzez wykorzystanie m.in. środków unijnych, a w szczególności środków pochodzących z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014 – 2020.

Zarząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego w dniu 4 lutego 2015 roku przyjął założenia polityki terytorialnej województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2014 – 2020, które są usystematyzowanym zestawieniem procesu planowania i wdrażania polityki terytorialnej na czterech poziomach:

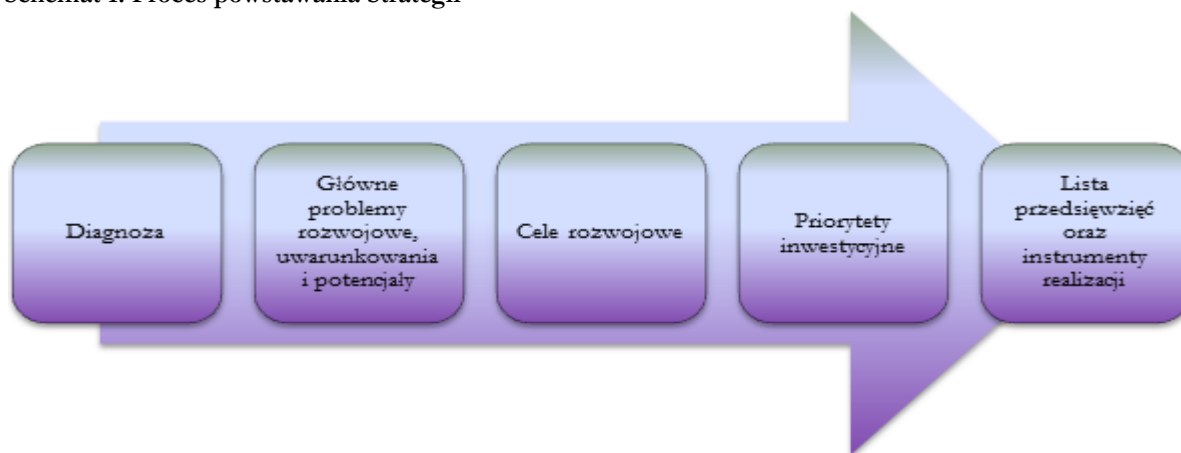
- Poziom wojewódzki – obejmujący miasta Bydgoszcz i Toruń oraz obszar powiązany z nimi funkcjonalnie (ZIT wojewódzki),
- Poziom regionalny i subregionalny – jest to Obszar Strategicznej Interwencji (OSI) obejmujący miasta Włocławek, Grudziądz, Inowrocław i obszar powiązany z nimi funkcjonalnie
- Poziom ponadlokalny – obejmujący obszar powiatu ziemskiego (Obszary Rozwoju Społeczno-Gospodarczego),
- Poziom lokalny – działający w ramach realizacji idei rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność (RLKS).

Na poszczególnych poziomach zarządzania polityka terytorialna będzie realizowana poprzez proces programowania, które podstawą są Strategie rozwoju. Określają one uwarunkowania, specyfikę danego obszaru oraz kierunki i przedsięwzięcia rozwojowe.

Obszar Rozwoju Społeczno-Gospodarczego swoim zasięgiem obejmuje jednorazowo jeden Powiat. Starosta Powiatowy jest inicjatorem i koordynatorem przedsięwzięć w ramach ORSG. Ponadto podejmuje działania na rzecz stworzenia warunków dla współpracy w zakresie rozwoju społeczno-gospodarczego. Współpraca Starostwa Powiatowego z pozostałymi jednostkami terytorialnymi z obszaru powiatu i partnerami społeczno-gospodarczymi odbywa się na podstawie porozumienia, którego sygnatariuszami są przedstawiciele Powiatu oraz poszczególnych miast i gmin.¹

Proces powstawania Strategii ORSG przedstawia poniższy schemat.

Schemat 1. Proces powstawania Strategii

Źródło: *Opracowanie własne*

¹ Zasady Oceny Strategii Obszaru Rozwoju Społeczno-Gospodarczego przez IZ RPO

Przygotowanie niniejszego dokumentu zostało zlecone firmie Grant Thornton Frąckowiak Sp. z o.o. przez Starostwo Powiatowe w Tucholi.

Strategia powstała przy współpracy z reprezentantami Starostwa Powiatowego w Tucholi i przedstawicielami władz Gmin wchodzących w skład Powiatu.

Strategię ORSG Powiatu Tucholskiego przygotowywano w zgodzie z ideą dialogu i partnerstwa społecznego. W proces przygotowania Strategii zostały zaangażowane instytucje i podmioty, które mogą mieć wpływ na poprawę sytuacji społeczno-gospodarczej. Partnerzy społeczno-gospodarczy brali udział w dwóch bezpośrednich spotkaniach konsultacyjno-informacyjnych. Podczas pierwszego z nich (18 marca 2015 r.) nie tylko przedstawiono postęp prac nad Strategią, ale też omówiono zasady polityki terytorialnej ze wskazaniem jakie rodzaje przedsięwzięć mogą uzyskać wsparcie w ramach realizacji polityki terytorialnej. Celem spotkania było zachęcenie samorządów, organizacji, przedsiębiorców, parafii, instytucji otoczenia biznesu, instytucji kultury i oświaty itp. do zgłaszania propozycji swoich przedsięwzięć do Strategii w formie fiszek projektowych. Na drugim spotkaniu, które odbyło się 13 kwietnia 2015 r. zaprezentowano wyniki diagnozy ORSG Powiatu Tucholskiego, a następnie podjęto konsultacje dotyczące problemów i celów rozwojowych obszaru, które powinny zostać ujęte w Strategii. Uczestnicy tych spotkaniach na forum zgłaszali swoje pomysły i uwagi, nad którymi następnie wspólnie dyskutowano. Odbyte konsultacje były źródłem cennych wskazówek do przygotowania Strategii.

Wspomniane spotkania miały charakter otwarty w związku z czym do udziału w nich zapraszano nie tylko przedstawicieli samorządów i partnerów społeczno-gospodarczych, ale też mieszkańców. Informacje o terminie i miejscu spotkań otwartych były powszechnie dostępne. Ogłoszenia na ten temat publikowano na stronie internetowej Powiatu Tucholskiego. Podczas spotkań respektowano zasady dobrej wiary, powszechności, przejrzystości i inne zasady kanonu konsultacji społecznych.

We wspomnianych spotkaniach oprócz reprezentantów jednostek samorządu terytorialnego brali udział przedstawiciele:

- Borowiackiego Towarzystwa Kultury w Tucholi
- Lokalnej Grupy Działania „Bory Tucholskie”
- przedsiębiorców
- Nadleśnictwa Tuchola i Woziwoda
- Domu Pomocy Społecznej w Wysokiej
- Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie
- Zespołu Szkół Licealnych i Technicznych
- Ośrodka Pomocy Społecznej w Tucholi
- Izby Rolniczej
- Warsztatów Terapii Zajęciowej
- Powiatowego Urzędu Pracy
- Spółdzielni Mieszkaniowej Lokatorsko-Własnościowej
- Stowarzyszenia Rodziców Dzieci Specjalnej Troski
- Stowarzyszenia Osób Niepełnosprawnych „Ostoja”
- Tucholskiej Izby Gospodarczej
- Powiatowego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli
- Związku Harcerstwa Polskiego
- Stowarzyszenia Mieszkańców i Miłośników Pily nad Brdą „BUKO”
- Stowarzyszenia na Rzecz Rozwoju Sołectwa Żalno
- Szkoły Podstawowej w Legbądzie.

Ponadto regularnie odbywały się posiedzenia Komitetu Sterującego, którego członkami są oprócz przedstawicieli władz samorządowych, także przedstawiciel Lokalnej Grupy Działania „Bory Tucholskie”, przedstawiciel organizacji pozarządowych i przedstawiciel sektora gospodarczego.

Zgodnie z ustawą o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, Strategia ORSG jest dokumentem, dla którego należy rozstrzygnąć o konieczności przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko². Przedmiotową decyzję w tej sprawie wydaje Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska. Powyższy zapis zostanie uzupełniony po wydaniu wspomnianej decyzji.

Poniższa Strategia ma stać się skutecznym narzędziem w procesie rozwoju Powiatu Tucholskiego.. Dzięki powiązaniu wskazanych w niej celów z planowanymi do realizacji działaniami, zapewniona zostanie ich kompleksowość oraz znacznie lepsza efektywność gospodarowania zasobami i środkami finansowymi. Strategia, oprócz wskazania kierunków rozwoju, stanowić ma podstawowy instrument służący pozyskaniu funduszy unijnych oraz krajowych środków finansowych w perspektywie finansowej 2014 – 2020.

² Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2013 r., poz. 1235).

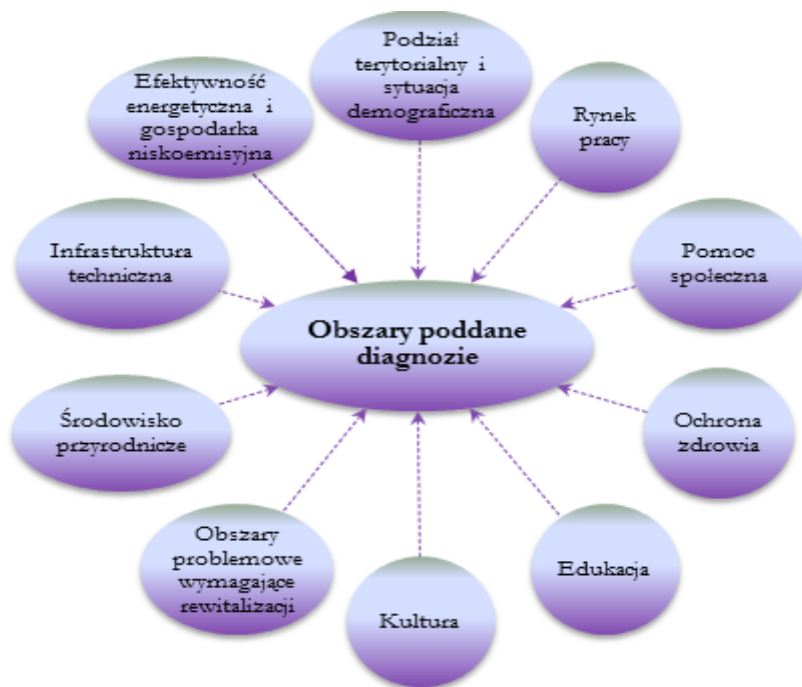
Streszczenie

Strategia Obszaru Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Tucholskiego jest dokumentem stworzonym w celu realizacji założeń polityki terytorialnej województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2014-2020 na poziomie ponadlokalnym obejmującym obszar jednego powiatu ziemskiego (ORSG).

Strategia ORSG jest zbiorem wytycznych dotyczących postawionych celów, zadań i środków ich realizacji na podstawie specyfiki analizowanego obszaru. Przedstawia zarys ogólny oraz szczegółowy, określający kierunek działań władz Powiatu, zachowując jednocześnie elastyczność, dającą możliwość wprowadzania zmian określonych jego elementów. Jest również instrumentem umożliwiającym podjęcie wspólnych działań w celu rozwiązywania problemów społeczno-gospodarczych danego obszaru.

Punktem wyjściowym w opracowaniu Strategii Rozwoju Powiatu Tucholskiego było przeprowadzenie diagnozy uwarunkowań i stanu rozwoju ORSG Powiatu Tucholskiego. Diagnoza została opracowana na podstawie „Syntezy diagnozy stanu i uwarunkowań rozwoju obszaru powiatu tucholskiego” autorstwa mgr Adama Stańczyka i uzupełniona o nieujęte w niej elementy, a także analizy dokumentów dostarczonych przez przedstawicieli Starostwa Powiatowego, Gmin wchodzących w skład Powiatu, danych Głównego Urzędu Statystycznego (Bank Danych Lokalnych), jak również ogólnodostępnych informacji na temat Powiatu i Gmin wchodzących w jego skład. Uzupełnieniem tych informacji i wniosków z nich wyciągniętych było przeprowadzone wśród przedsiębiorców badanie ankietowe. Diagnoza obejmuje wszystkie najważniejsze obszary (przedstawione na schemacie nr 2), których analiza pozwala dokonać oceny stanu homogeniczności powiatu pod kątem przede wszystkim jakości życia oraz stanu rozwoju gospodarczego i określenia jego cech specyficznych.

Schemat 2. Przygotowanie diagnozy do Strategii

Źródło: Opracowanie własne

Z przeprowadzonych analiz wynika, że zróżnicowania wewnątrzpowiatowe są dość łatwo zauważalne w obszarze gospodarczym. Mimo malejącego udziału gminy Tuchola w ogólnej liczbie

podmiotów gospodarczych, nadal miasto skupia 41% podmiotów, a cała gmina – połowę wszystkich w powiecie. Wśród gmin powiatu najwyższy wskaźnik przedsiębiorczości (liczba zarejestrowanych podmiotów w rejestrze REGON na 1000 mieszkańców) wykazuje gmina Tuchola – 82,6. Na tę uśrednioną dla gminy wartość składa się wskaźnik w mieście wynoszący 99,5 oraz bardzo niski wskaźnik na obszarach wiejskich gminy – wynoszący tylko 46,0. Wysoki wskaźnik dla miasta bardzo zawyża wskaźnik średni dla powiatu (wynosi on 69,3). Najwyższy wskaźnik na obszarach wiejskich powiatu notuje gmina Gostycyn (67,8), nieco gorsze są wskaźniki w gminach Śliwice i Cekcyn (po około 62). Wyraźnie niższy jest natomiast wskaźnik w gminie Lubiewo (niespełna 55), a znacznie niższy – w gminie Kęsowo (48,3).

Ponadto można stwierdzić, że ogólnie pojęta jakość życia w gminie Tuchola jest wyższa. Tu bowiem zlokalizowane są instytucje i organizacje będące w głównej mierze wyznacznikiem tej jakości, m. in. usługi w zakresie ochrony zdrowia świadczy głównie szpital w Tucholi (całe poradnictwo specjalistyczne). W mieście tym zlokalizowana jest także większość szkół ponadgimnazjalnych powiatu oraz placówki świadczące usługi opiekuńcze nad osobami starszymi, z niepełnosprawnościami i zależnymi.

Edukacją przedszkolną jest objętych prawie 61% dzieci, choć sytuacja w gminach jest zróżnicowana – i tylko w gminie Kęsowo oraz w mieście Tuchola wskaźnik ten może być uznany za wysoki (na poziomie około 80%). Uzyskane wskaźniki przy tak silnie rozdrobnionym osadnictwie są wynikiem dużego wysiłku inwestycyjnego i organizacyjnego samorządów. Jednak wciąż nie zaspokajają potrzeb, tym bardziej, że placówki przedszkolne, ze względu na obsługiwaną grupę docelową, powinny być dostępne w pobliżu miejsca zamieszkania, a więc na obszarach o małej gęstości zaludnienia pożądana jest gęstsza sieć mniejszych placówek, a nie mniejsza liczba dużych.

Homogeniczność całego powiatu wyraża się natomiast w takich aspektach jak pomoc społeczna, edukacja podstawowa i gimnazjalna oraz infrastruktura. W tych obszarach nie widać znaczących dysproporcji wpływających na poprawę lub obniżenie jakości życia mieszkańców. Wszystkie gminy oferują podobne formy aktywizacji osób wykluczonych społecznie bądź zagrożonych takim wykluczeniem, podobnie przedstawia się sytuacja odnośnie rozwoju usług opiekuńczych. W całym powiecie można zaobserwować zjawisko starzenia się społeczeństwa, będące odzwierciedleniem trendu ogólnokrajowego. Wszędzie więc w równym stopniu należy skupić się nad rozbudową oferty usług dedykowanych osobom starszym. Natomiast nie ma potrzeby tworzenia w żadnej z gmin nowych szkół – wymagają one jedynie remontów, dosprzętowania oraz rozbudowy oferty zajęć zwiększających kompetencje kluczowe uczniów oraz kwalifikacje nauczycieli.

Wszystkie gminy także w podobnym stopniu borykają się z problemami niedostatków w infrastrukturze technicznej – wszędzie widać duże potrzeby przebudowy dróg lokalnych oraz zgłaszają podobne zapotrzebowanie w zakresie realizacji projektów poprawiających efektywność energetyczną budynków.

W poniższej tabeli przedstawiono najważniejsze problemy i bariery rozwojowe, które zdiagnozowano na ORSG Powiatu Tucholskiego.

Tabela 1. Problemy ORSG Powiatu Tucholskiego

Niski poziom rozwoju przedsiębiorczości
Niedorozwój infrastruktury technicznej Niewielka liczba terenów przeznaczonych pod inwestycje Duże braki planów zagospodarowania przestrzennego Niewiele i mało prężnie działające instytucje otoczenia biznesu Nieliczne firmy większe niż mikro
Niezadawalająca jakość edukacji
Niewystarczający wskaźnik dzieci objętych edukacją przedszkolną Niezadawalający poziom kształcenia Uboga oferta prorozwojowych zajęć pozalekcyjnych Niedostosowanie kształcenia zawodowego i szkolenia do potrzeb rynku pracy Niewystarczające doradztwo zawodowe
Nasilające się problemy społeczne
Bardzo wysoki wskaźnik osób bezrobotnych, zwłaszcza wśród osób młodych Duży udział osób korzystających z pomocy społecznej Niewystarczające wsparcie dla osób w trudnej sytuacji życiowej, rodzin oraz w zakresie opieki nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi Brak form opieki nad dziećmi do lat 3 Niezadawalający dostęp do specjalistycznych usług zdrowotnych Niewystarczające wyposażenie placówek medycznych
Braki w infrastrukturze
Słabo rozwinięta sieć dróg, zwłaszcza krajowych i wojewódzkich Niewystarczający stopień zwodociągowania i skanalizowania gmin, zwłaszcza na obszarach wiejskich Niski stopień zgazyfikowania gmin Duże obszary powiatu bez dostępu do szerokopasmowego internetu Niezadawalająca jakość sieci elektrycznej Zły stan infrastruktury kolejowej
Niewystarczające wykorzystanie i ochrona walorów przyrodniczych i kulturowych
Niedostateczny rozwój infrastruktury związanej z naturalnymi walorami powiatu Niewykorzystany potencjał w zakresie turystyki zdrowotnej Niezadawalający stan obiektów dziedzictwa kulturowego Niska efektywność energetyczna oraz niewielkie wykorzystanie odnawialnych źródeł energii w budynkach użyteczności publicznej i wielorodzinnych budynkach mieszkalnych Niedostatecznie rozwinięta sieć ciągów pieszo-rowerowych Wysoka energochłonność oświetlenia ulicznego

Źródło: Opracowanie własne

Przeprowadzona analiza pozwoliła na wskazanie nie tylko obszarów problematycznych, ale i tych, które świadczą o niewątpliwym potencjale ORSG Powiatu Tucholskiego. Wśród należy wymienić:

- czyste środowisko naturalne przejawiające się niskim poziomem emisji zanieczyszczeń
- duże nagromadzenie różnorodnych form ochrony przyrody
- silnie rozwinięta tożsamość i kultura borowiacka
- duże zalesienie.

Na bazie tych naturalnych potencjałów Powiat Tucholski posiada wszelkie predyspozycje do rozwijania przede wszystkim:

- turystyki (rekreacyjnej, zdrowotnej, rehabilitacyjnej)

- produktów turystycznych (agroturystyka, produkcja i sprzedaż ekologicznej żywności wytwarzanej w oparciu o lokalne tradycje, promowanie kultury borowiackiej m. in. poprzez promocję wiosek tematycznych)
- gospodarki leśnej opartej na pozyskiwaniu i przetwórstwie drewna, produkcja mebli i domów z drewna.

W rozdziale dotyczącym terytorialnego wymiaru wsparcia zawarto główne problemy rozwojowe, uwarunkowania i potencjały ORSG w odniesieniu do poszczególnych priorytetów inwestycyjnych dedykowanych dla polityki terytorialnej.

Terytorialny wymiar wsparcia będzie polegał na skoncentrowaniu się na działaniach o charakterze prorozwojowym i wspieraniu ich dostępnymi instrumentami organizacyjnymi i finansowymi. Wsparcie będzie ukierunkowane na wzmacnianie powiązań funkcjonalnych w ramach powiatu i będzie się odnosić przede wszystkim do następujących obszarów: środowiska, edukacji, włączenia społecznego i przeciwdziałania bezrobociu.

W Strategii ORSG wskazano cele rozwojowe, sformułowane w oparciu o przeprowadzoną diagnozę, których osiągnięcie pozwoli na realizację założeń Strategii. Wśród celów strategicznych znalazły się:

- rozwój przedsiębiorczości i promocja samozatrudnienia
- dostosowanie kompetencji mieszkańców do potrzeb rynku pracy
- rozwój usług socjalnych i przeciwdziałających bezrobociu
- dostosowanie infrastruktury do wyzwań XXI wieku
- wykorzystanie i ochrona potencjału przyrodniczego i kulturowego.

Przyjęte cele rozwojowe wykazują zgodność z dokumentami strategicznymi na poziomie wspólnotowym, krajowym, regionalnym i lokalnym.

Uszczegółowieniem przedstawionych celów są priorytety inwestycyjne dedykowane polityce terytorialnej. W Strategii zawarto logikę strategicznej interwencji, która wskazuje metody realizacji przyjętych celów rozwojowych, zasięg terytorialny podejmowanych przedsięwzięć oraz mierzalne rezultaty działań w postaci planowanych do osiągnięcia wskaźników.

Integralną częścią Strategii są projekty przedsięwzięć, których realizacja pozwoli na osiągnięcie celów Strategii. Nabór projektów do Strategii przeprowadzono zgodnie z partnerskim modelem współpracy. Następnie złożone fiszki projektowe zostały poddane procedurze wyboru projektów przewidzianych do finansowania w ramach polityki terytorialnej zgodnie z dwuetapowym trybem wyboru. Tryb i zasady wyboru projektów zostały określone przez Komitet Sterujący ORSG.

W wyniku przeprowadzonej procedury wyboru stworzono następujące listy projektów:

- lista podstawowa (z podziałem na projekty finansowane z EFS i EFRR) projektów, które w największym stopniu spełniły przyjęte przez Komitet Sterujący kryteria wyboru
- lista rezerwowa (z podziałem na projekty finansowane z EFS i EFRR) projekty, które spełniają wskazane kryteria w mniejszym stopniu
- lista komplementarna (projekty przewidziane do dofinansowania poza polityką terytorialną, czyli z innych źródeł).

Wszystkie trzy listy projektów zawierające łącznie 218 projektów przedstawiają spójny obraz kierunków rozwoju powiatu.

Projekty znajdujące się na liście podstawowej uzyskają tzw. „kod dostępu” do uruchamianych konkursów. Oznacza to, że w konkursach dedykowanych polityce terytorialnej będą mogły brać udział jedynie projekty znajdujące się na listach podstawowych Strategii ORSG. Dla tych projektów obliczono wartości wskaźników planowane do osiągnięcia w każdym z obszarów objętych wsparciem.

Aby osiągnąć zamierzone cele i utrzymać wskazane kierunki rozwoju konieczne jest wprowadzenie odpowiednich mechanizmów gwarantujących właściwe wdrażanie, monitorowanie i ewaluację Strategii. W tym celu stworzono system wdrażania i monitorowania Strategii.

W proces wdrażania Strategii zostaną zaangażowane oprócz jednostek samorządu terytorialnego, m. in. organizacje pozarządowe, przedsiębiorstwa, partnerzy społeczni oraz gospodarczy, instytucje rynku pracy, organizacje skupiające pracodawców, instytucje pomocy i integracji społecznej, lokalne grupy działania, szkoły i placówki prowadzące kształcenie ogólne, zawodowe i ustawiczne, spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe, kościoły i związki wyznaniowe.

Organem nadzorującym realizację Strategii jest Komitet Sterujący, w skład którego wchodzi po jednym upoważnionym przedstawicielu powiatu i gmin z obszaru powiatu, przedstawiciel Marszałka Województwa Kujawsko-Pomorskiego oraz przedstawiciele sektorów społecznego i gospodarczego.

Ustalenia niniejszej Strategii są przedmiotem negocjacji z Instytucją Zarządzającą Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020. IZ RPO dokona oceny Strategii, a następnie zostanie zawarte porozumienie pomiędzy ORSG Powiatu Tucholskiego a IZ RPO. Ustalenia porozumienia będą określały wzajemne zobowiązania stron w zakresie realizacji planowanych i ustalonych przedsięwzięć oraz zakładanych do osiągnięcia wskaźników.

Monitoring Strategii będzie polegał przede wszystkim na zbieraniu informacji na temat realizacji projektów Strategii w celu sprawdzenia ich zgodności z przyjętymi założeniami.

W monitorowanie postępów realizacji Strategii zaangażowany będzie Komitet Sterujący i IZ RPO.

1. Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej ORSG Powiatu Tucholskiego

1.1 Podział terytorialny i sytuacja demograficzna

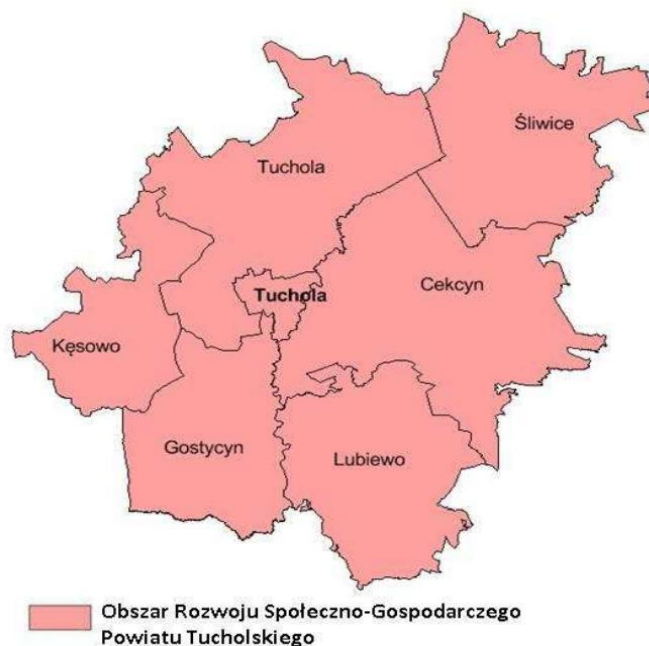
Podział terytorialny

W województwie kujawsko-pomorskim terytorialny wymiar polityki rozwoju realizowany na poziomie ponadlokalnym obejmuje miasta powiatowe i ich obszary funkcjonalne. Poziom ten określany jest jako „Obszar Rozwoju Społeczno-Gospodarczego”.

Obszar Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Tucholskiego (ORSG) składa się z sześciu gmin:

- Tuchola – gmina miejsko-wiejska
- Cekcyn – gmina wiejska
- Gostycyn – gmina wiejska
- Kęsowo – gmina wiejska
- Lubiewo – gmina wiejska
- Śliwice – gmina wiejska

Rysunek 1. Gminy wchodzące w skład ORSG Powiatu Tucholskiego

Źródło: Opracowanie własne

Powiat Tucholski, który w całości obejmuje ORSG, jest jednym z 19 powiatów ziemskich województwa kujawsko-pomorskiego, w strukturze którego należy do jednostek o dużej powierzchni, małej liczbie ludności, bardzo małej gęstości zaludnienia.

Zajmuje powierzchnię 1075 km² i jest zamieszkiwany przez około 48,3 tys. osób. Na terenie powiatu znajduje się tylko jedno miasto. Gminy powiatu pod względem liczby mieszkańców należą na tle województwa do jednostek: dużych (Tuchola), przeciętnych (Cekcyn, Lubiewo, Śliwice) i małych

(Gostycyn, Kęsowo). Pod względem zajmowanej powierzchni, gminy Cekcyn i Tuchola należą do bardzo dużych, Śliwice i Lubiewo do dużych, Gostycyn do średnich, a Kęsowo zalicza się do mniejszych.

ORSG graniczy z powiatami: świeckim, bydgoskim i sępoleńskim w województwie kujawsko-pomorskim oraz chojnickim i starogardzkim w województwie pomorskim

O potencjale powiatu w znacznej mierze decyduje jego położenie względem strategicznych miast województwa. Odległości pomiędzy centrami gmin wchodzących w skład ORSG Powiatu Tucholskiego a wybranymi miastami województwa kujawsko – pomorskiego są znaczne, w większości przypadków przekraczają 50 km.

Tabela 2. Odległości centrów gmin ORSG od większych miast województwa

Jednostka terytorialna	Odległość od Bydgoszczy w km	Odległość od Torunia w km	Odległość od Grudziądza w km
Tuchola	61	92	71
Cekcyn	67	86	65
Gostycyn	48	90	82
Lubiewo	52	79	57
Kęsowo	60	105	84
Śliwice	80	119	56

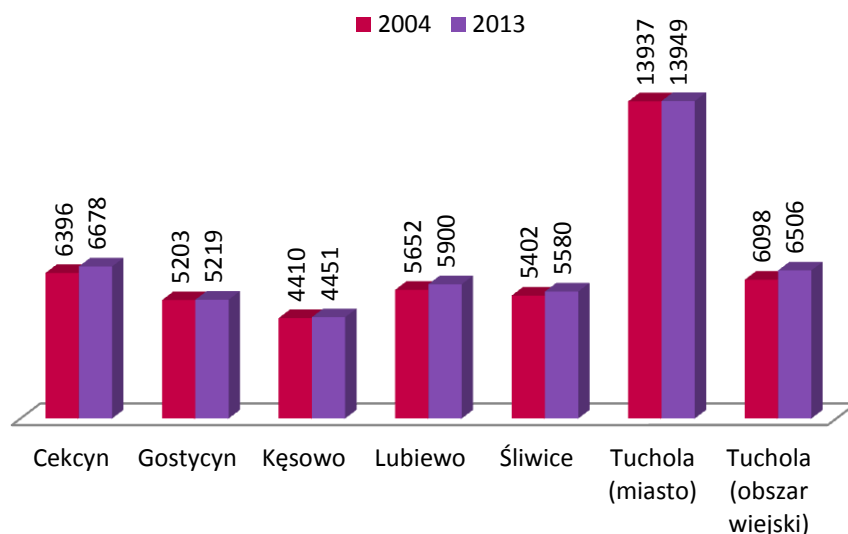
Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.odleglosci.info

Ludność i gęstość zaludnienia³

Gminy Powiatu Tucholskiego cechują się zróżnicowaną liczbą mieszkańców. Do gmin dużych na tle województwa należy gmina Tuchola – z liczbą mieszkańców prawie 20,5 tysiąca zajmuje 14. pozycję wśród 144 jednostek w regionie. Pozostałe gminy zaliczają się do średnich lub małych (zwłaszcza Kęsowo). Wyróżnikiem gmin powiatu jest bardzo mała gęstość zaludnienia na obszarach wiejskich – wśród 127 jednostek tego typu (zaliczają się do nich 92 gminy wiejskie oraz 35 wiejskich części gmin miejsko-wiejskich) gmina o najwyższym wskaźniku - Kęsowo, lokuje się dopiero na 82. pozycji, a gminy Cekcyn i Tuchola należą do najsłabiej zaludnionych obszarów wiejskich w województwie. Jeśli jednak ze wskaźnika gęstości zaludnienia wyłączymy powierzchnie leśne, to wskaźniki w większości gmin powiatu ulegają znaczącej zmianie (co wynika z bardzo dużego zalesienia niektórych gmin) – i tak gmina Śliwice lokuje się na 15., a gmina Cekcyn – na 23. pozycji w województwie.

³ A. Stańczyk, *Synteza diagnozy stanu i uwarunkowań rozwoju obszaru powiatu tucholskiego*

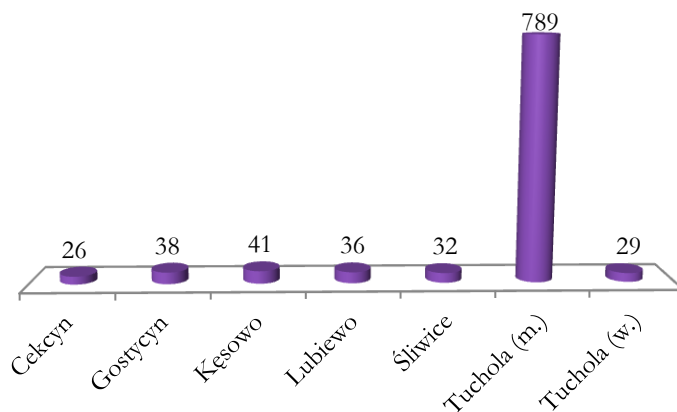
Wykres 1. Zmiana liczby ludności w latach 2004 i 2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL

Niska gęstość zaludnienia (45 osób na 1 km²) jest czynnikiem istotnie ograniczającym rozwój – wpływa na koszty zapewnienia obsługi w zakresie infrastruktury (jest to więc ważny czynnik kształtowania budżetów lokalnych), ale także ogranicza rozwój przedsiębiorczości (mały popyt generowany przez dany obszar). Fakt, że wskaźnik na obszarach bezleśnych jest korzystniejszy, wpływa pozytywnie tylko na niektóre z wymienionych powyżej aspektów – bo znaczna ich części zależy jednak od wskaźnika ogólnego. Gęstość zaludnienia jest niestety cechą bardzo trwałą – a więc stanowi w praktyce niezmiennie niekorzystne uwarunkowanie rozwoju.

Wykres 2. Gęstość zaludnienia – osoby/km² (2013 r.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL

Miasto Tuchola w okresie dekady 2004-2013 zanotowało minimalny spadek liczby mieszkańców (różnica wynosi 27 osób). Taka zmiana nie stanowi zagrożenia dla funkcjonowania miasta, ale należy zauważyć, że na terenie województwa jest duża grupa miast, które w tym okresie zanotowały wzrosty zaludnienia. Taki proces miał miejsce między innymi w kilku miastach powiatowych. Na ich tle Tuchola traci więc wizerunkowo poprzez ubytek mieszkańców.

Na obszarach wiejskich powiatu wszystkie gminy zanotowały wzrost zaludnienia w okresie 2004-2013. Warto zauważyć, że w skali województwa aż 40% obszarów wiejskich zanotowało w tym okresie spadki. Tymczasem skala wzrostu na obszarach wiejskich gminy Tuchola oraz w gminach Lubiewo i

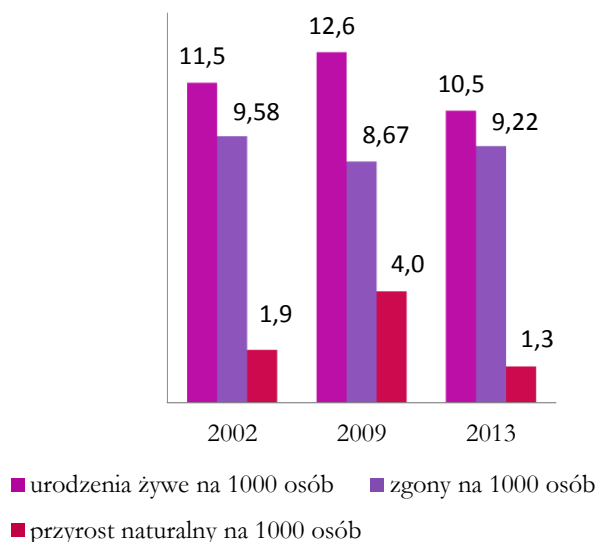
Cekcyn (odpowiednio – wzrost o 6,8%, 4,4% i 4,3%) należała do najwyższych w skali województwa i lokowała te gminy odpowiednio na pozycjach 21., 26. i 29. wśród 127 w województwie. Zdecydowanie wyższe przyrosty notowały tylko gminy podmiejskie (tu w ciągu dekady liczba ludności zwiększała się nawet o kilkadziesiąt procent) – jeśli uwzględni się tylko tradycyjne obszary wiejskie, to wspomniane gminy powiatu należały do obszarów o najwyższej skali wzrostu liczby mieszkańców. W gminie Śliwice zmiana wyniosła w tym okresie 2,9%, w gminie Kęsowo – 1,2%, a w gminie Gostycyn – 0,7%. Wartości bezwzględne przyrostu liczby mieszkańców w powiecie (na obszarach wiejskich) w okresie 2004-2013 wynosiły: Tuchola – 408, Cekcyn – 282, Lubiewo – 248, Śliwice – 178, Kęsowo – 41, Gostycyn –16.

Zmiany liczby ludności na terenie powiatu mają miejsce przede wszystkim wskutek przyrostu naturalnego. Gminy powiatu notują znaczącą przewagę liczby urodzeń nad liczbą zgonów. Bardzo pozytywny jest fakt, że w przeciwieństwie do większości obszarów nie notuje się tu znaczących spadków liczby urodzeń.

Ruch naturalny i migracje ludności⁴

Powiat Tucholski, podobnie jak inne obszary leżące poza strefami podmiejskimi największych miast, nie jest wolny od problemów związanych z niekorzystnym przebiegiem procesów demograficznych i struktur będących ich konsekwencją. Niemniej jednak w wielu aspektach wyróżnia się stosunkowo pozytywną sytuacją. W ostatnich latach powiat cechował się stosunkowo korzystną dynamiką ludności, wskutek której w roku 2013 liczył o 2,6% mieszkańców więcej, niż w roku 2002. Zmiana ta, aczkolwiek może wydawać się niewielka, wyróżnia powiat bardzo pozytywnie, bowiem poza obszarami podmiejskimi Bydgoszczy i Torunia (gdzie ma miejsce bardzo silny napływ z tych miast), większość powiatów notuje stagnację, a nawet spadek liczby ludności. Korzystniejszy trend zmian liczby ludności notowały w tym czasie tylko wspomniane powiaty podmiejskie bydgoski i toruński oraz powiaty brodnicki, grudziądzki i nakielski.

Wykres 3. Ruch naturalny na obszarze (2002-2013)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL

Wykres 4. Migracje ludności (2011-2013)

⁴ A. Stańczyk, *Synteza diagnozy stanu i uwarunkowań rozwoju obszaru powiatu tucholskiego*

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL

Dodatni bilans zmian liczby ludności powodowany jest stosunkowo wysokim dodatnim przyrostem naturalnym, który rekompensuje ujemne saldo migracji międzypowiatowych. W tym miejscu należy jednak podkreślić, że podobnie jak we wszystkich powiatach, także w tucholskim zmniejszyła się liczba urodzeń. Na korzystnym, wciąż stosunkowo niezmiennym poziomie, utrzymuje się liczba zgonów. Zarówno wskaźniki urodzeń, jak i zgonów są w powiecie lepsze od średnich – powiat stanowi 2,3% ludności województwa, ale koncentruje w ostatnich latach aż 2,6-2,8% liczby urodzeń, a tylko 2,0-2,2% liczby zgonów. Pod względem wskaźnika przyrostu naturalnego, powiat corocznie lokuje się wśród najlepszych w województwie. Saldo migracji międzypowiatowych jest w ostatnich latach corocznie ujemne (co oznacza, że każdego roku więcej ludności opuszcza powiat, niż do niego przybywa z innych powiatów) – jednak ujemne saldo charakteryzuje zdecydowaną większość powiatów, a na ich tle, wartości w Powiecie Tucholskim są stosunkowo korzystne, bowiem wskaźnik ten jest relatywnie niewielki.

Struktura wiekowa ludności

W 2013 r. ORSG Powiatu Tucholskiego zamieszkiwało 10 196 osób w wieku przedprodukcyjnym (21,1%), 30 683 osoby w wieku produkcyjnym (63,5%) i 7 404 osoby w wieku poprodukcyjnym (15,3%). Najwyższym udziałem ludności w wieku przedprodukcyjnym (22,7%) charakteryzuje się gmina Śliwice. Gmina ta wraz z gminą Kęsowo ma najniższy wskaźnik udziału mieszkańców w wieku poprodukcyjnym (13,9%). Analiza wykazała, że najbardziej niekorzystnymi wartościami wskaźników cechuje się gmina miejska Tuchola, która posiada najniższy udział liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym (19,5%) w ogólnej strukturze mieszkańców miasta oraz najwyższy wskaźnik udziału ludności w wieku poprodukcyjnym (17,5%). Analizując strukturę wiekową osób w poszczególnych gminach ORSG można zauważyć, że najwyższy udział mieszkańców w wieku produkcyjnym występuje w gminie Cekcyn (64,8%), a najniższy w gminie Lubiewo (62,5%).

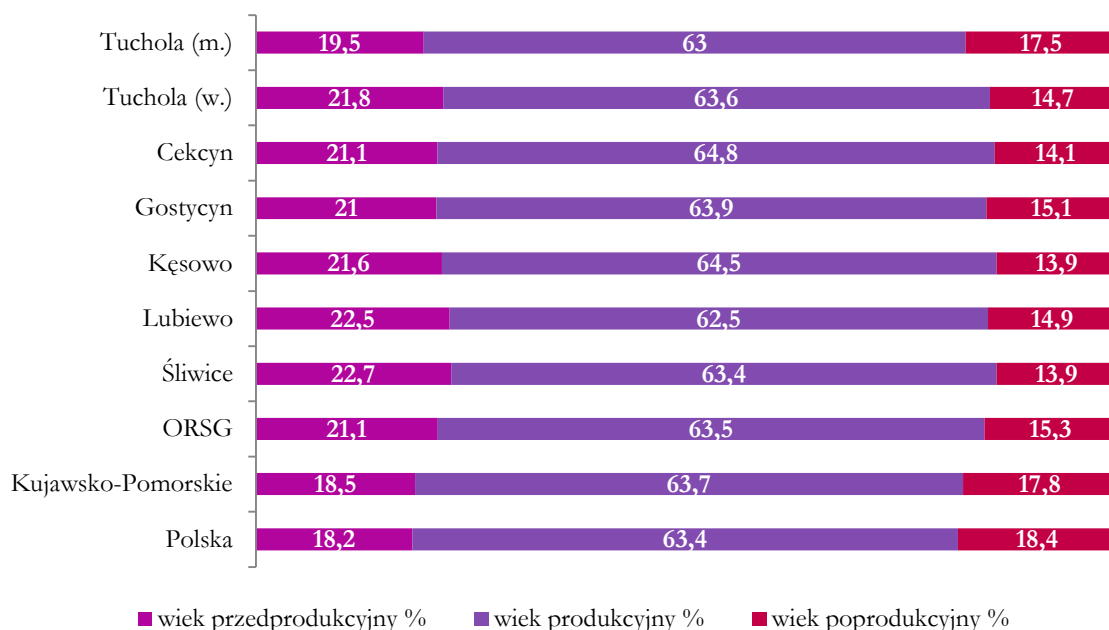
Powiat prezentuje jeden z najwyższych udziałów ludności w wieku przedprodukcyjnym, choć obecnie grupa ta stanowi tylko 21% ogółu ludności, podczas gdy przed dekadą (2003 r.) było to 26%. Mniejszy, niż w większości powiatów jest też udział ludności najstarszej. Grupa poprodukcyjna stanowi 15%, ale jej udział wzrósł w ostatniej dekadzie z nieco ponad 13%. Należy jednak zauważyć, że proces starzenia jest nieuchronny – fakt, iż powiat notuje relatywnie korzystne wskaźniki, tylko nieco łagodzi oraz opóźnia jego skutki, ale nie zapewnia ochrony przed jego społecznymi konsekwencjami.⁵

W latach 2003-2013 na terenie ORSG udział osób w wieku przedprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności zmniejszył się. Zwiększeniu uległ natomiast udział w strukturze mieszkańców w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym. Analizując ostatnie lata można zauważyć, że wartość wskaźnika obciążenia demograficznego zmniejszyła się z poziomu 64,4 osób w roku 2003 do 57,4 osób w roku 2013.

⁵ A. Stańczyk, *Synteza diagnozy stanu i uwarunkowań rozwoju obszaru powiatu tucholskiego*

Wskaźnik ten informuje, ile osób w wieku nieprodukcyjnym przypada na 100 osób będących w wieku produkcyjnym.

Wykres 5. Struktura wiekowa ludności w 2013r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL

Biorąc pod uwagę odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym oraz obciążenie geograficzne Powiat Tucholski wypada stosunkowo korzystnie na tle województwa kujawsko-pomorskiego, jak i całego kraju.

Tabela 3. Obciążenie demograficzne i struktura ludności na terenie ORSG w latach 2003-2013

Wiek	Obciążenie demograficzne			
	2003		2013	
	Liczba osób	Udział w strukturze (%)	Liczba osób	Udział w strukturze (%)
Przedprodukcyjny	12 299	27,2	10 196	21,1
Produkcyjny	28 643	59,9	30 683	63,5
Poprodukcyjny	6 156	12,9	7 404	15,3
Obciążenie demograficzne	64,4	-	57,4	-

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

Najwyższym wskaźnikiem obciążenia demograficznego na terenie ORSG charakteryzuje się gmina Lubiewo (59,9), najniższym zaś gmina Cekcyn (54,3).

Tabela 4. Obciążenie demograficzne w gminach ORSG Powiatu Tucholskiego w 2013 r.

Jednostka terytorialna	Status jednostki	Obciążenie demograficzne
		2013
		Liczba osób w wieku nieprodukcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym
Tuchola (m.)	Gmina miejska	58,8
Tuchola (w.)	Gmina wiejska	57,3
Cekcyn	Gmina wiejska	54,3
Gostycyn	Gmina miejska	56,4

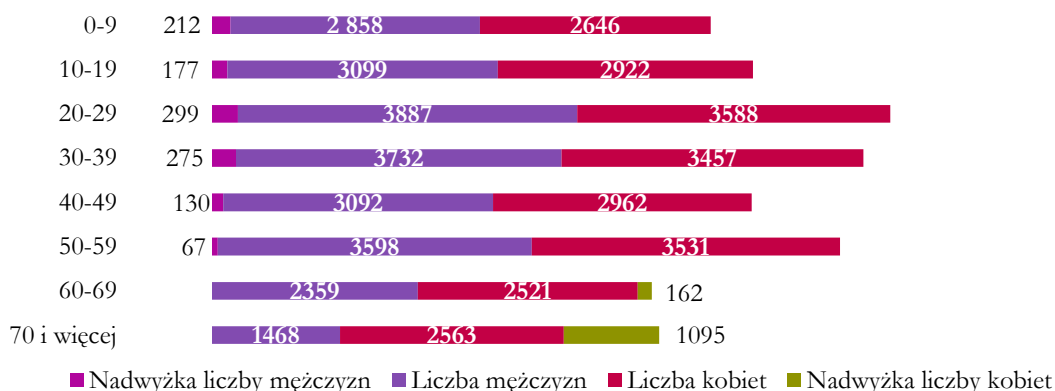
Kęsowo	Gmina wiejska	55,0
Lubiewo	Gmina miejska	59,9
Śliwice	Gmina wiejska	57,8
ORSG	Powiat	57,4
Kujawsko - Pomorskie	Województwo	58,3
Polska	Kraj	58,9

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

Struktura ludności ze względu na płeć

Analiza struktury ludności ORSG ze względu na płeć wykazała, że teren zamieszkuje 24 093 mężczyzn (49,90%) i 24 190 kobiet (50,10%). W przedziałach wiekowych od 0-59 przeważają mężczyźni. Nadwyżka kobiet występuje w przedziałach wiekowych od 60 roku życia.

Wykres 6. Struktura płci i wieku ludności na terenie ORSG Powiatu Tucholskiego w 2013r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

Prognoza liczby ludności

Prognozy liczby ludności wskazują, że do roku 2035 liczba mieszkańców na ORSG zmniejszy się o 6%. Najbardziej widoczny spadek będzie dostrzegać się w grupie mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym, gdzie liczba mężczyzn zmniejszy się o 22%, a kobiet o 24%. Spadek liczebności odnotuje się także w grupie osób w wieku produkcyjnym. Powszechnie występujący trend „starzenia się” wyrażający się większym udziałem osób starszych w społeczeństwie, wpłynie także na strukturę demograficzną ORSG. Prognozuje się, że w 2035 r. liczba mężczyzn w wieku poprodukcyjnym wzrośnie aż o 90%, natomiast kobiet o 41%.

Tabela 5. Prognoza liczby ludności (2013-2035)

Liczba osób w wieku	2013		2035		Dynamika (w %)	
	mężczyźni	kobiety	mężczyźni	kobiety	mężczyźni	kobiety
ORSG						
Przedprodukcyjnym	5272	4924	4133	3721	-22	-24
Produkcyjnym	16 501	14 182	13 943	12 113	-16	-15
Poprodukcyjnym	2320	5084	4408	7191	90	41
Województwo Kujawsko - Pomorskie						
Przedprodukcyjnym	199 200	188 733	154 005	145 503	-22,7	-22,9
Produkcyjnym	701 545	631 624	618 753	592 563	-11,8	-6,2
Poprodukcyjnym	113 480	257 982	176 045	272 815	55,1	5,7

Polska						
Przedprodukcyjnym	3 588 943	3 406 419	2 865 160	2 702 784	-20,2	-20,7
Produkcyjnym	12 859 401	11 562 745	11 522 256	11 046 973	-10,4	-4,5
Poprodukcyjnym	2 181 191	4 896 960	3 275 611	5 063 996	50,2	3,4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Kluczowe wnioski i obserwacje

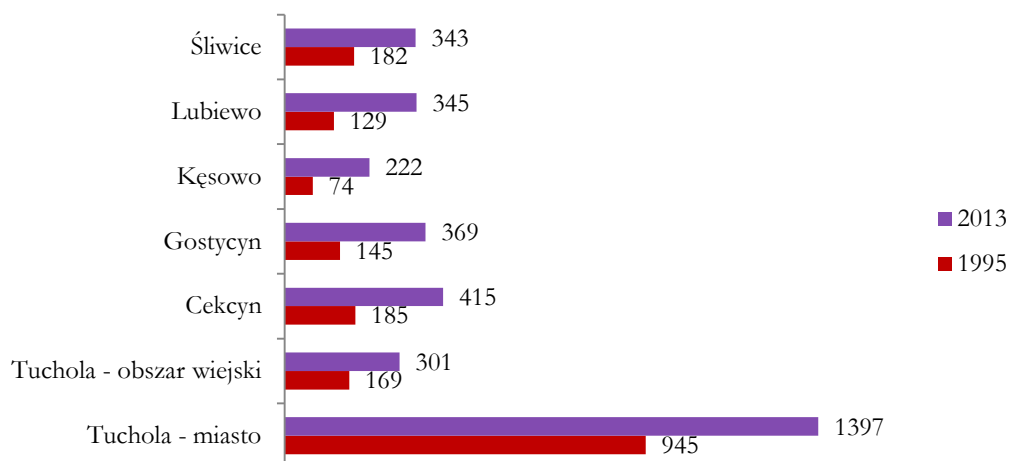
Kluczowe wnioski i obserwacje	
1	Powiat Tucholskim należy do powiatów "zewnętrznego kręgu" - nie graniczy z dużymi ośrodkami miejskimi lub ich strefami podmiejskimi. Ponadto leży poza zasięgiem głównych arterii komunikacyjnych. Peryferyjne położenie powiatu (pod względem dostępności komunikacyjnej i uczestnictwa w procesach rozwojowych mających miejsce w województwie) jest przyczyną, która w znacznym stopniu ogranicza rozwój powiatu i możliwości konkurowania z innymi powiatami.
2	Specyficzne uwarunkowania fizyczno-geograficzne, takie jak duża powierzchnia powiatu (1075 km ²), mała gęstość zaludnienia (45 osób na 1 km ²), rozdrobnione osadnictwo są przyczyną ponoszenia przez powiat dużych kosztów związanych z realizacją zadań własnych. Rozproszone osadnictwo rodzi konieczność rozwijania sieci infrastrukturalnych na długich odcinkach (w stosunku do liczby korzystających z nich mieszkańców). Z kolei mała gęstość zaludnienia powoduje konieczność utrzymywania większej liczby placówek obsługujących ludność, aby zapewnić komfortową dostępność do nich (np. szkoły).
3	Powiat Tucholski cechuje się dodatnim bilansem zmian liczby ludności (wzrost liczby ludności o 2,6% w porównaniu z rokiem 2002) pomimo ujemnego salda migracji międzypowiatowych, w sytuacji gdy większość powiatów notuje spadek liczby ludności.
4	Powiat wypada bardzo korzystnie pod względem struktury wiekowej ludności - posiada jeden z najwyższych w województwie udziałów ludności w wieku przedprodukcyjnym (21%) i jeden z najmniejszych udziałów ludności w wieku poprodukcyjnym (15%). Pomimo tak korzystnej sytuacji demograficznej proces starzenia się społeczeństwa jest nieuchronny. W związku z tym gminy ORSG już dziś widzą potrzebę ułatwiania osobom starszym dostępu do usług społecznych oraz podnoszenia umiejętności opiekuńczych rodzin i opiekunów, rozwój usług świadczonych w środowisku, a także modernizacji i budowy placówek dziennego wsparcia dla osób wymagających pomocy innych (spółdzielnie socjalne, dzienne domy pobytu).
5	Biorąc pod uwagę fakt starzenia się społeczeństwa i związaną z tym konieczność opieki nad coraz większą liczbą osób starszych – rozwój usług opiekuńczych może być doskonałym sposobem na tworzenie nowych miejsc pracy i tym samym obniżenie bezrobocia.

1.2 Rynek pracy

Podmioty gospodarcze⁶

W okresie 1995-2013 liczba podmiotów gospodarczych na terenie powiatu wzrosła o 85,5%. Najwyższy wzrost – aż trzykrotny - zanotowała gmina Kęsowo, co wynikało z bardzo słabego poziomu rozwoju w okresie początkowym i wzrostu o charakterze „kompensacyjnym” (nadrabiania strat w stosunku do lepiej rozwiniętych obszarów). W 1995 roku na terenie tej gminy w rejestrze REGON widniały tylko 74 podmioty gospodarcze. Jednak nawet pomimo tak dynamicznego wzrostu, gmina Kęsowo wciąż notuje najniższy wskaźnik wśród gmin powiatu i jeden z najniższych w województwie (jeśli porówna się tylko obszary wiejskie, to na terenie powiatu gmina Kęsowo bardzo nieznacznie wyprzedza obszary wiejskie gminy Tuchola, jeśli uwzględni się wskaźnik dla całej gminy Tuchola – jest on w gminie Kęsowo znacznie niższy). Dużą dynamiką rozwoju cechowały się także gmina Lubiewo (wzrost liczby podmiotów ponad 2,6-razy) oraz gmina Gostycyn (wzrost ponad 2,5-razy). Miasto Tuchola zwiększyło liczbę podmiotów o niespełna 48%. Obszary wiejskie gminy Tuchola oraz gmina Śliwice wykazywały najniższy wzrosty i w całym okresie nawet nie podwoiły liczby zarejestrowanych podmiotów. Poza gminą Kęsowo, gdzie wciąż obserwuje się zwiększanie liczby podmiotów w rejestrze REGON, na terenie całego powiatu widoczny jest niewielki przyrost.

Wykres 7. Liczba podmiotów zarejestrowanych w systemie REGON (1995-2013)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

Analiza udziału gmin w ogólnym potencjale powiatu, wskazuje na duże zmiany, które zaszły w tym zakresie w ostatnich latach. W roku 1995 miasto Tuchola skupiało ponad połowę wszystkich firm, a łącznie gmina Tuchola koncentrowała prawie 61% wszystkich podmiotów. Obecnie miasto skupia tylko 41% podmiotów, a cała gmina – połowę wszystkich w powiecie. Znacznie wzrosło znaczenie gmin: Gostycyn – z niepełna 8% do prawie 11% i Lubiewo – z nieco ponad 7% do ponad 10% wszystkich zarejestrowanych w powiecie podmiotów. Znaczny jest też wzrost udziału w ogólnym potencjale gminy Kęsowo (z zaledwie 4% do 6,5%) choć obiektywnie nie jest to wciąż duży udział. Poprawiło się także znaczenie gminy Cekcyn, a znaczenie gminy Śliwice pozostało w praktyce bez zmian (sytuacja gminy nie jest jednak stabilna – początkowo jej znaczenie rosło, a potem zauważalnie zmalało, obecnie jest porównywalne z stanem z roku 1995 tylko dzięki wzrostowi w ostatnich kilku latach).

Wśród gmin powiatu najwyższy wskaźnik przedsiębiorczości wyrażony liczbą zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców (załącznik nr 1 do Strategii) wykazuje obszar miejski

⁶ A. Stańczyk, *Synteza diagnozy stanu i uwarunkowań rozwoju obszaru powiatu tucholskiego*

gminy Tuchola – 100. Ten sam wskaźnik jest bardzo niski na obszarach wiejskich gminy – wynosi zaledwie 46 i tym samym jest najniższym w całym powiecie. Wysoki wskaźnik dla miasta bardzo zawyża wskaźnik średni dla powiatu (wynosi on 70) – wskutek czego żadna gmina wiejska (za wyjątkiem Gostycyna nie przekracza średniej wartości powiatowej. Najwyższy wskaźnik na obszarach wiejskich powiatu notuje gmina Gostycyn (71), nieco gorsze są wskaźniki w gminach Śliwice i Cekcyn (odpowiednio 61 i 62). Wyraźnie niższy jest natomiast wskaźnik w gminie Lubiewo (58) i Kęsowo (50).

Porównanie liczby podmiotów na terenie powiatu tucholskiego z terenem województwa i sąsiednimi powiatami przedstawia załącznik nr 2 do Strategii.

Wśród podmiotów gospodarczych zatrudniających powyżej 50 pracowników na ORSG znajdują się następujące przedsiębiorstwa:

Tabela 6. Wykaz przedsiębiorstw zatrudniających powyżej 50 pracowników na terenie ORSG

Przedsiębiorstwa	Gmina
Przedsiębiorstwo Hydrauliki Siłowej "Hydrotor" S.A.	Tuchola
Z.P.U.H. Janusz Kiedrowski	Lubiewo
Fabryka Materaców "RELAKS" Sp. z o.o.	Śliwice
AFPRO FILTERS Sp. z o.o.	Tuchola
Delta Gartenholz Polska sp. z o.o.	Cekcyn
HEBAN Domy z Drewna Sp. z o.o.	Cekcyn
Hydraulika Siłowa "HYDROTORBIS" sp. z o.o.	Cekcyn, Tuchola
Przedsiębiorstwo Komunalne Spółka z o.o.	Tuchola
SLA.WIA Fabryka Mebli Sp. z o.o.	Tuchola
PSS "Społem" Tuchola	Tuchola
"Szpital Tucholski" Sp. z o. o.	Tuchola
"TUCHMET" Spółdzielnia Inwalidów Branży Metalowej	Tuchola
WUTKOWSKI" Spółka z Ograniczoną Odpowiedzialnością Spółka Komandytowa	Śliwice
FABRYKA MEBLI "ZABROCCY" Sp. z o.o.	Śliwice
Firma Handlowa "ARKO" Arkadiusz Alichniewicz	Tuchola
Przedsiębiorstwo Wielobranżowe --ARKADIA-- Rafał Bonna	Gostycyn
Przedsiębiorstwo Wielobranżowe "Łuczniczka" Sp. z o.o.	Tuchola

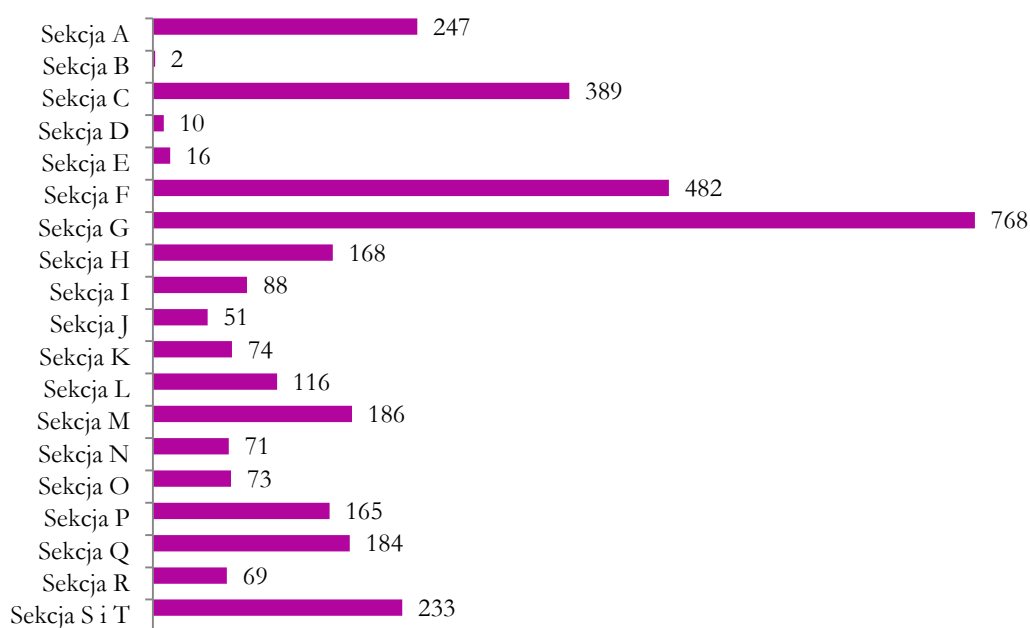
Źródło: Opracowanie na podstawie danych uzyskanych od PUP w Tucholi.

Najważniejsze branże przemysłu i usług⁷

Analizując podmioty gospodarki narodowej według sekcji i działów PKD można zauważyć, że najwięcej podmiotów zajmuje się handlem hurtowym i detalicznym oraz naprawą pojazdów samochodowych (sekcja G) - w branży tej działa prawie 23% wszystkich firm funkcjonujących na terenie ORSG Powiatu Tucholskiego. Drugą branżą, w której działalność gospodarczą prowadzi 14% przedsiębiorstw jest budownictwo (sekcja F), a trzecią w kolejności – przetwórstwo przemysłowe (sekcja C) 11%

⁷ A. Stańczyk, *Synteza diagnozy stanu i uwarunkowań rozwoju obszaru powiatu tucholskiego*

Wykres 8. Podmioty gospodarki narodowej na terenie ORSG według sekcji PKD w 2013 r.

Sekcja A – Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo

Sekcja B – Górnictwo i wydobywanie

Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe

Sekcja D – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych

Sekcja E – Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją

Sekcja F – Budownictwo

Sekcja G – Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle

Sekcja H – Transport i gospodarka magazynowa

Sekcja I – Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi

Sekcja J – Informacja i komunikacja

Sekcja K – Działalność finansowa i ubezpieczeniowa

Sekcja L – Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości

Sekcja M – Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna

Sekcja N – Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca

Sekcja O – Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne

Sekcja P – Edukacja

Sekcja Q – Opieka zdrowotna i pomoc społeczna

Sekcja R – Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją

Sekcja S – Pozostała działalność usługowa

Sekcja T – Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby

Źródło: *Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL*

Ważnym działem gospodarki Powiatu Tucholskiego jest przetwórstwo drewna. W branży związanej z produkcją wyrobów z drewna oraz korka w 2013 r. na terenie ORSG działało 100 podmiotów, w branży leśnictwa i pozyskiwaniem drewna - 88, a w branży zajmującej się produkcją mebli - 31. Tym samym na terenie województwa kujawsko-pomorskiego, Powiat Tucholski ma najwyższy wskaźnik liczby podmiotów w dziale leśnictwo i pozyskiwanie drewna w odniesieniu do liczby ludności (1,8/1000 mieszkańców; kolejny powiat - sępoleński ma wskaźnik 1,5, a kolejny – świecki – 1,1).

Gmina Cekcyn wykazuje największą wśród 144 gmin województwa liczbę podmiotów w dziale leśnictwo i pozyskiwanie drewna – jest to 37 na 796 w województwie; gmina Śliwice zajmuje pod tym względem miejsce 18., Tuchola – 19., Gostycyn – 21., Lubiewo – 29., a Kęsowo – 79. Pod względem

wskaźnika tego rodzaju firm na 1000 mieszkańców, gmina Cekcyn zajmuje 1. pozycję, Śliwice – 9., Gostycyn – 14., Lubiewo – 17., Tuchola – 52., a Kęsowo – 63.

W produkcji wyrobów z drewna oraz korka prym wiedzie gmina Śliwice – 2., gmina Cekcyn – 6., gmina Lubiewo – 14., gmina Tuchola – 18. najwyższy wskaźnik wśród 144 gmin województwa.

Pod względem produkcji mebli najwyższy wskaźnik wśród 144 gmin województwa ma gmina Śliwice (firm tych jest w gminie tylko 14 na prawie 1400 w województwie, w tym 866 poza powiatami grodzkimi, co pod względem liczby lokuje gminę na 19. miejscu w województwie- jednak wskaźnik odniesiony do liczby ludności - jest w gminie najwyższy).

Potencjał Powiatu związany z gospodarką leśną został dostrzeżony także w Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego. Wśród 9 obszarów strategicznej interwencji, wyróżniono OSI „Bory Tucholskie – strefa wykorzystania potencjałów endogenicznych północno-zachodniej części województwa”. Jest to OSI szczególnie istotny dla Powiatu Tucholskiego. Dedykowany dla wykorzystania walorów i potencjałów, które na terenie powiatu są w największym stopniu rozwinięte, a więc potencjalnie to powiat może w największym stopniu być beneficjentem jego realizacji.

Pod względem ogólnego stanu przetwórstwa przemysłowego, gminy powiatu (poza Tucholą) zajmują dosyć odległe lokaty (gmina Tuchola zajmuje pod względem liczby podmiotów w sekcji C - 16. pozycję, pozostałe od 59. do 128.), ale gmina Tuchola i Gostycyn wyróżniają się dużą liczbą firm w zakresie produkcji artykułów spożywczych (9. i 16. lokata), a gminy Tuchola, Śliwice i Cekcyn dużą liczbą firm w zakresie produkcji wyrobów z drewna oraz korka (odpowiednio: 6., 10. i 12. pozycja). Gmina Tuchola zajmuje 11. pozycję pod względem liczby firm prowadzących produkcję maszyn, 9. – pod względem liczby firm prowadzących produkcję pojazdów samochodowych i naczep oraz 2. pod względem produkcji pozostałego sprzętu transportowego (pod względem wartości bezwzględnych nie są tu duże liczby – odpowiednio: 8, 2 i 5 podmiotów – są to jednak działalności bardzo rzadko reprezentowane w województwie).

Wskaźniki branżowe dla pozostałych rodzajów działalności wskazują, że stosunkowo dobrze rozwinięta jest produkcja artykułów spożywczych w gminie Gostycyn – 4. najwyższy wskaźnik wśród 144 gmin województwa oraz budownictwo (gmina Gostycyn lokuje się na 20. pozycji pod względem ogólnego wskaźnika budownictwa, ale w zakresie robót budowlanych specjalistycznych – na 4. Pozycji).

Powiat Tucholski ze względu na swoje walory przyrodnicze jest utożsamiany z działalnością turystyczną. Szczególnie dwa rodzaje działalności tj. zakwaterowanie i działalność usługowa są związane z turystyką, a więc ich stan rozwoju może świadczyć o potencjale turystycznym.

Gmina Lubiewo lokuje się na 5. pozycji pod względem wskaźnika podmiotów w dziale zakwaterowanie na 1000 mieszkańców – firm takich działa jednak ogólnie w województwie bardzo niewiele (w całym województwie GUS wykazuje ich 685, w tym poza powiatami grodzkimi – 397, a w całym powiecie tucholskim – 19, w gminie Lubiewo – 6. Na terenie powiatu działa 77 gospodarstw agroturystycznych (najwięcej w gminie Cekcyn – 29, gm. Tuchola – 23, gm. Lubiewo – 14, gm. Śliwice – 7, gm. Kęsowo – 3, gm. Gostycyn – 1). Szczegółowe informacje na temat miejsc noclegowych w powiecie przedstawia załącznik nr 12. Z kolei w działalności usługowej związanej z żywnością w całym powiecie wskazuje się 69 podmiotów tego rodzaju, w tym aż 33 w gminie Tuchola, 13 w gminie Lubiewo, 8 – Śliwice, 7 – Cekcyn, 5 – Gostycyn, 3 – Kęsowo. Wartości te – zarówno bezwzględnie, jak i w odniesieniu do liczby mieszkańców, lokują gminy powiatu na odległych pozycjach w województwie (pod względem

liczby najlepsza gmina Tuchola jest na 18 pozycji – pozostałe od 52. do 116., pod względem wskaźnika na 1000 mieszkańców – gmina Lubiewo jest na 22 pozycji).⁸

Powiat Tucholski ogółem, ale także każda z gmin powiatu, prezentują relatywnie niskie wskaźniki przedsiębiorczości, a także niskie wskaźniki aktywności osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. Niekorzystny jest fakt, że z wyjątkiem powiatu sępoleńskiego, wszystkie powiaty sąsiadujące prezentują wskaźniki korzystniejsze lub znacznie korzystniejsze. Także powiat sępoleński – mniejszy pod względem powierzchni i liczby mieszkańców, w niektórych aspektach jest lepszy od tucholskiego. Wszystkie powiaty sąsiednie (z wyjątkiem bydgoskiego) wykazują wiele podobieństw charakteru do Powiatu Tucholskiego – stąd są postrzegane jako jego potencjalni rywale w procesie konkurencyjności regionalnej. Niskie wskaźniki przedsiębiorczości obniżają znacznie konkurencyjność powiatu i bardzo negatywnie wpływają na jego wizerunek.

Szczególnie niekorzystny jest stan rozwoju działalności handlowych – mających bezpośredni wpływ na jakość życia mieszkańców, ale także tworzący lokalne miejsca pracy. W niektórych gminach słaby stan rozwoju można powiązać z rozproszeniem osadnictwa, ale nie jest to wyjaśnienie dla aż tak niskich ogólnych wskaźników.

W ostatnich latach rozwój przedsiębiorczości na terenie powiatu przebiegał znacznie wolniej niż przeciętnie w województwie oraz wolniej niż w powiatach sąsiednich. W efekcie – powiększyły się dysproporcje pomiędzy powiatem tucholskim, a powiatami sąsiednimi i znacznie obniżyły się pozycje gmin powiatu – niektóre z nich przed 10-15 laty były postrzegane jako obszary o wysokiej przedsiębiorczości, obecnie wszystkie gminy powiatu należy zaliczyć do obszarów na tle województwa wykazujących wskaźniki słabe, bardzo słabe lub co najwyżej – przeciętne.

Analiza struktur przedsiębiorczości pozwala na wskazanie specjalizacji gospodarki powiatu związanej z gospodarką leśną, pozyskaniem i przetwórstwem drewna, w tym produkcją wyrobów z drewna i produkcją mebli. Działalności te zdecydowanie wyróżniają powiat i niektóre gminy, ale należy pamiętać, że nie są na jego terenie równomiernie i powszechnie rozwinięte.

Powiat cechuje się ogólnie niewielkim potencjałem, co ma bezpośrednie przełożenie na jakość życia mieszkańców oraz dochody własne budżetów gmin i powiatów. Ten problem ściśle wiąże się z problemem braku zbilansowania rynku pracy oraz problemem wysokiego uzależnienia mieszkańców od świadczeń pomocy społecznej. Przesłanki wskazujące na słusność tezy o niewielkim potencjale gospodarczym wskazuje załącznik nr 3 do Strategii.

Działalność przedsiębiorstw w obszarach inteligentnych specjalizacji

Regionalna Strategia Innowacji Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020 zakłada szczególne wsparcie dla branż zgodnych z tzw. inteligentnymi specjalizacjami regionu kujawsko-pomorskiego. Inteligentne specjalizacje są to obszary, które mają szczególnie istotny wpływ na rozwój gospodarczy regionu oraz posiadają silne zaplecze naukowe prowadzące wysoko zaawansowane badania, które mogą stanowić podstawę radykalnego rozwoju innowacyjności przedsiębiorstw⁹.

W Województwie Kujawsko-Pomorskim wyłoniono osiem następujących inteligentnych specjalizacji:

- Najlepsza bezpieczna żywność - przetwórstwo, nawozy i opakowania
- Medycyna, usługi medyczne i turystyka zdrowotna

⁸ A. Stańczyk, *Synteza diagnozy stanu i uwarunkowań rozwoju obszaru powiatu tucholskiego*

⁹ Regionalna Strategia Innowacji Województwa Kujawsko – Pomorskiego na lata 2014-2020

- Motoryzacja, urządzenia transportowe i automatyka przemysłowa
- Narzędzia, formy wtryskowe, wyroby z tworzyw sztucznych
- Przetwarzanie informacji, multimedia, programowanie, usługi ICT
- Biointeligentna specjalizacja - potencjał naturalny, środowisko, energetyka
- Transport, logistyka, handel - szlaki wodne i lądowe
- Dziedzictwo kulturowe, sztuka, przemysły kreatywne

Analizując największych pracodawców na terenie Powiatu Tucholskiego można wskazać, że dominującą branżą na ORSG jest szeroko rozumiane przetwórstwo drewna (m. in. produkcja wyrobów z drewna, mebli, wyrobów architektury drewnianej). Branża ta wpisuje się w inteligentną specjalizację „Biointeligentna specjalizacja - potencjał naturalny, środowisko, energetyka”. Wskazane jest więc rozwijanie tej branży w ramach inteligentnych specjalizacji poprzez doskonalenie oraz rozwój technologii wykorzystywanych do produkcji papieru, wyrobów drzewnych i mebli, a także powiązanie ich z energetycznym wykorzystaniem biomasy.

Instytucje otoczenia biznesu

Powiat Tucholski i gminy z jego obszaru widzą potrzebę podejmowania działań na rzecz utworzenia inkubatorów przedsiębiorczości i stref ekonomicznych na bazie lokalnej specyfiki, a więc specjalizujących się w następujących branżach:

- rozwój przedsiębiorczości na bazie rolnictwa, przetwórstwa rolno-spożywczego, agroturystyki,
- rozwój przedsiębiorczości i działalności turystycznych oraz w zakresie pozyskiwania i przetwórstwa drewna (inkubator turystyczno-leśny)

Partnerem dla obydwu inkubatorów może być Wyższa Szkoła Zarządzania Środowiskiem w Tucholi. Efektywnym wsparciem dla przedsiębiorców może też być powołanie centrów wsparcia przedsiębiorczości. Takie jednostki mogłyby wspierać lokalnych przedsiębiorców zwłaszcza na wczesnym etapie rozwoju oraz tworzyć sieć współpracy międzysektorowej ze szczególnym uwzględnieniem branży turystycznej.

Na ORSG działa Klaster Turystyczny „Bory Tucholskie”. Skupia on firmy i organizacje działające na terenie Borów Tucholskich w branży turystycznej (noclegi, spływy kajakowe, organizacja spotkań i konferencji itp.). Jego celem jest rozwój współpracy, wspólnego działania i wspierania się różnych środowisk w celu zwiększenia sprzedaży istniejących produktów turystycznych, łączenie ich w pakiety oraz tworzenie nowych, kompleksowych ofert.

Przedsiębiorcy, którzy zdecydują się na realizację swoich inwestycji w gminie Tuchola w wybranych lokalizacjach, mają możliwość ich włączenia w obszar Pomorskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej i tym samym otrzymania zwolnień w podatku dochodowym. W gminie działa też Punkt Konsultacyjny dla Małych i Średnich Przedsiębiorstw prowadzony przez Centrum Rozwoju PROGRES, które realizuje także szereg projektów wspierających przedsiębiorczość. W Powiecie działa również Tucholska Izba Gospodarcza.

W Grudziądzu znajduje się Kujawsko-Pomorski Inkubator Przedsiębiorczości Społecznej. Jego celem jest rozwój sektora ekonomii społecznej na terenie powiatów: tucholskiego, świeckiego, grudziądzkiego ziemskiego i Miasta Grudziądz. Ponadto obecni i przyszli przedsiębiorcy mogą korzystać z pomocy instytucji otoczenia biznesu funkcjonujących w większych miastach regionu kujawsko – pomorskiego.

Tereny inwestycyjne¹⁰

Gminy powiatu tucholskiego pod względem planistycznym nie są przygotowane do rozwoju gospodarczego na większą skalę, w tym do wyznaczania terenów inwestycyjnych. Studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego są w części gmin zdezaktualizowane i nie mogą być już obecnie skutecznym narzędziem planowania przestrzennego. Brak jest miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego na cele P i P/U dla obszarów o większych powierzchniach – gdzie realne byłoby wyznaczenie terenów inwestycyjnych już nawet nie o dużej, ale o średniej skali przestrzennej. Największe tego typu powierzchnie oferują plany w: Gostycynie - przy drodze numer 1043, jednak jest to zaledwie około 15 ha i w większości są to tereny przeznaczone na cele usług oraz w Śliwicach - tereny przeznaczone na cele zabudowy produkcyjno-usługowo-mieszkalnej (powierzchnia terenu pod zabudowę – 17ha). Brak miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego jest bardzo dużą barierą o charakterze formalnym dla wyznaczania terenów inwestycyjnych.

Tabela 7. Oferta obszarów inwestycyjnych w gminie Tuchola

Charakterystyka terenu
<ul style="list-style-type: none">• Tuchola, ul. Usługowa, teren typu greenfield, przemysłowo-usługowo-składowy. Uzbrojenie – pełne (sieć energetyczna i gazowa konieczne dłuższe przyłącza). Powierzchnia 6,5242 ha (wł. Gmina Tuchola, Powiat Tucholski, osoby fizyczne);• Tuchola, ul. Sępoleńska, teren typu greenfield, usługowy. Uzbrojenie - pełne. Powierzchnia 1,3874 ha (wł. Gmina Tuchola);• Tuchola, ul. Witosa, teren typu greenfield, handlowo-gastronomiczny. Uzbrojenie – pełen zakres usług wodno-kanalizacyjnych, sieć energetyczna w pobliżu. Powierzchnia 0,15 ha. Wł. Gmina Tuchola;• Tuchola, ul. Cegielniana, teren typu greenfield, handlowo-usługowy. Uzbrojenie – pełne. Powierzchnia 1,352 ha. Wł. Gmina Tuchola.• Tuchola, ul. Przemysłowa, teren typu brownfield, przemysłowo-usługowo-składowy (biurowiec wraz z halami i parkingiem). Infrastruktura techniczna – pełna. Własność prywatna;• Tuchola, ul. Budowlana, teren o pow. 3,11 ha typu brownfield przemysłowo-usługowo-składowy (mały budynek oraz około 1,5 ha utwardzone betonem). Infrastruktura techniczna – pełna. Własność prywatna;• Tuchola, ul. Miejski Rów, teren typu brownfield po wytwórni mas bitumicznych o pow. 11 ha, częściowo utwardzony, kilka niewielkich budynków, infrastruktura techniczna – b.d., własność: syndyk masy upadłości sp. z o.o.;• Tuchola, ul. Bydgoska, teren po tartaku o pow. ok. 4 ha, infrastruktura techniczna – b.d.. Wł. prywatna;• i. Tuchola, ul. Kochanowskiego, teren typu greenfield, usługowy. Uzbrojenie – częściowe. Powierzchnia 0,91 ha. Wł. prywatna.

Źródło: Informacja Urzędu Miejskiego w Tucholi

Podkreślić należy nieustanny postęp w planowaniu przestrzennym, stąd studia sporządzane jeszcze w ubiegłej dekadzie (według ówczesnie obowiązujących standardów) cechują się w stosunku do opracowań współczesnych - dużo mniejszą wartością merytoryczną oraz wyraźnie mniejszą dokładnością we wskazywaniu przestrzeni na określone rodzaje przeznaczenia. Zmieniające się uwarunkowania formalne, a przede wszystkim coraz szersza i wciąż aktualizowana baza informacyjna o przestrzeni (serwisy o charakterze GIS-owym) sugerują dokonywanie aktualizacji studiów uwarunkowań w cyklach nie dłuższych niż 5-letnie, gdyż starsze opracowania tracą walor pełnej użyteczności. Tylko pozornie w obszarach o małej intensywności procesów rozwojowych, do jakich zaliczają się gminy Powiatu Tucholskiego, nie zachodzi potrzeba częstej aktualizacji opracowań planistycznych – należy pamiętać, że każdorazowo zmiana studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego pozwala na całościową weryfikację założeń polityki przestrzennej z uwzględnieniem bieżących trendów rozwojowych. Brak aktualnych dokumentów planistycznych jest więc uwarunkowaniem obniżającym konkurencyjność gminy - tym bardziej, iż tryb formalny sporządzania studium lub planu miejscowego powoduje, iż ich

¹⁰ A. Stańczyk, *Synteza diagnozy stanu i uwarunkowań rozwoju obszaru powiatu tucholskiego*

wykonanie jest procesem długotrwałym (a więc brak jest możliwości szybkiego ich uzyskania w przypadku pojawienia się takiej potrzeby). Polityka przestrzenna wymaga więc działań planowych, a nie doraźnych.

Bezrobocie¹¹

Powiat tucholski należy do obszarów o trwalej, wysokiej nierównowadze na rynku pracy. Jest to najważniejszy problem rozwojowy powiatu, bo wiąże się z relatywnie niskim poziomem życia znacznej części mieszkańców.

Powiat cechuje się stosunkowo niewielkimi różnicowaniami stanu bezrobocia. Ponieważ wskaźniki nie są istotnie różnicowane, to liczba bezrobotnych nawiązuje do liczby mieszkańców, a więc największą liczbę notuje gmina Tuchola, skupiająca nieco ponad 40% ogółu bezrobotnych w powiecie.

Najkorzystniejszy na terenie powiatu wskaźnik bezrobocia tradycyjnie notuje gmina Lubiewo. Lokuje on gminę w czwartej dziesiątce (wśród 144) gmin województwa. Pozostałe gminy – mimo iż wskaźnik liczby bezrobotnych odniesiony do liczby mieszkańców w wieku produkcyjnym jest tylko nieznacznie gorszy – lokują się w siódmej i ósmej dziesiątce gmin, a więc na stosunkowo korzystnych lokatach na tle województwa. W 2013 roku najgorszy notowany w gminach powiatu wskaźnik (w gminie Gostycyn) wynosił 13,7%, podczas gdy kilka gmin województwa notowało wskaźnik zbliżony lub wyższy od 20%.

Najnowsze dane pokazują, że poziom bezrobocia uległ zmniejszeniu o 2,7 pkt procentowego w porównaniu z rokiem 2013. Na koniec 2014 r. stopa bezrobocia w Powiecie wynosiła 19,2% (spadek zanotowano także w skali województwa – 15,7% i kraju – 11,5%).¹²

Tabela 8. Porównanie poziomu bezrobocia powiatu z wybranymi jednostkami (2004-2013)

Jednostka	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
stopa bezrobocia w powiecie tucholskim	29,9	28,3	23,8	18,5	15,6	18	19,8	19,6	21,1	21,9
Powiat Tucholski na tle innych obszarów (% wskaźnika notowanego w powiecie tucholskim na tle wybranych jednostek)										
powiat bydgoski	141,7	142,2	147,8	168,2	175,3	151,3	155,9	155,6	157,5	158,7
powiat chojnicki	108,7	106,8	101,3	104,5	106,1	97,3	108,8	97	105,5	112,9
powiat sępoleński	89,3	94,6	91,2	84,9	74,3	76,3	76,4	76,9	85,4	87,6
powiat starogardzki	96,8	93,4	91,9	97,4	113	90	103,1	97,5	101	114,1
powiat świecki	115,9	118,4	118,4	114,9	104	100,6	99	107,1	112,2	120,3
województwo kujawsko-pomorskie	126,7	126,9	124	124,2	117,3	111,1	116,5	115,3	116,6	120,3
Polska	157,4	160,8	160,8	165,2	164,2	148,8	159,7	156,8	157,5	163,4

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS BDL

W strukturze bezrobotnych według grup wiekowych powiat tucholski wyróżnia się bardzo dużym udziałem grupy najmłodszej, a co za tym idzie – niskim udziałem grup starszych. W roku 2013 udział najmłodszej grupy stanowił 25,9% ogółu i był najwyższy wśród powiatów województwa (średnia dla powiatów ziemskich wynosiła 21,7%).

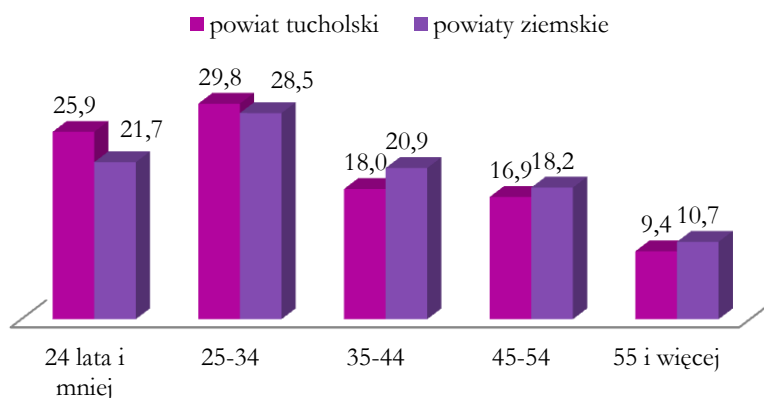
Także kolejna grupa (25-34) jest w Powiecie Tucholskim nadreprezentowana – bezrobotni w tym wieku stanowili 29,8% ogółu (drugi najwyższy udział wśród powiatów ziemskich). W tej grupie wiekowej znajduje się aż 1/3 wszystkich bezrobotnych kobiet w powiecie (jest to najwyższy wskaźnik wśród

¹¹ A. Stańczyk, *Synteza diagnozy stanu i uwarunkowań rozwoju obszaru powiatu tucholskiego*

¹² *Informacja o pracy Powiatowego Urzędu Pracy w Tucholi w 2014 r.*

powiatów). W kolejnych grupach wiekowych Powiat Tucholski lokuje się na przeciwnej stronie skali – wśród powiatów o najniższych udziałach – jednak tu różnice wartości wskaźników pomiędzy poszczególnymi powiatami nie są już tak duże. Podkreślić więc należy, że na terenie powiatu w dużo większym stopniu, niż w innych częściach województwa zaznacza się problem bezrobocia wśród ludności młodej.

Wykres 9. Udział procentowy bezrobotnych w poszczególnych grupach wiekowych w ogólnej liczbie bezrobotnych (2013 r.)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS BDL

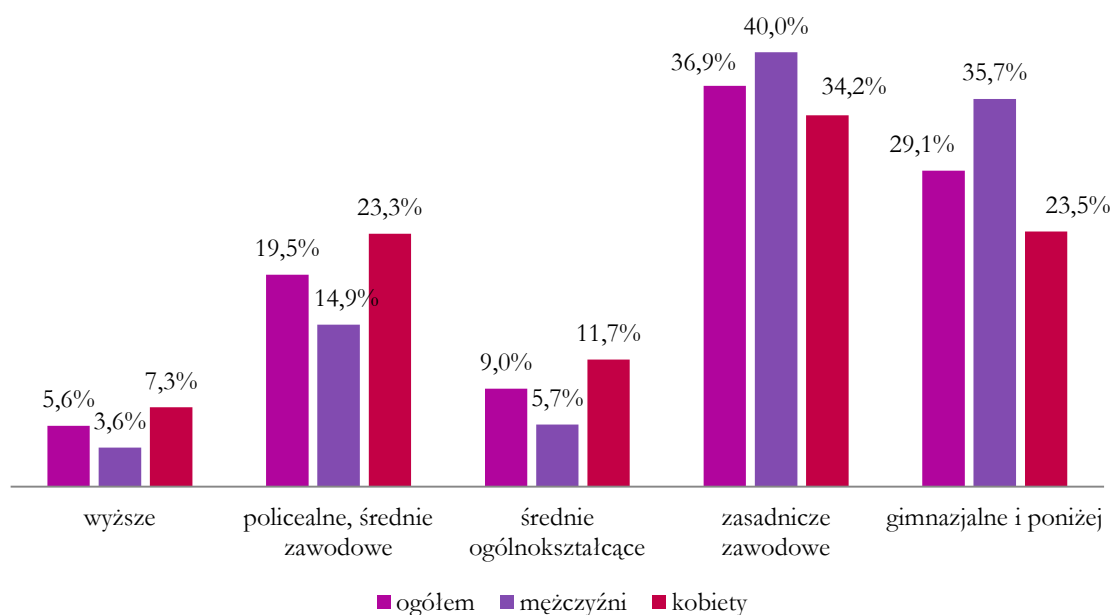
Struktura bezrobotnych według stażu pracy wskazuje na szczególnie trudną sytuację osób dotąd niepracujących – którzy stanowią aż 20% ogółu bezrobotnych, przy czym osoby nie mające stażu pracy wśród bezrobotnych mężczyzn stanowią 15% a wśród bezrobotnych kobiet – ponad 24% ogółu. W każdym z tych aspektów – są to jedne z najwyższych wskaźników wśród powiatów województwa. Inną cechą charakterystyczną jest bardzo mały udział wśród bezrobotnych osób mających niewielki staż pracy (do 1 roku) – pod tym względem powiat prezentuje najniższy wskaźnik w województwie, co świadczy o tym, że jeśli już mieszkańcy powiatu znajdują zatrudnienie, to bardzo rzadko dochodzi do rozwiązania stosunku pracy w ciągu pierwszego roku pracy. Pozostałe wskaźniki związane ze strukturą bezrobocia wg stażu pracy są typowe i nie wyróżniają Powiatu Tucholskiego. Podobnie jak w innych powiatach wysoki jest wśród bezrobotnych udział osób, które mają zaledwie kilkuletni staż pracy (1/4 stanowią osoby o stażu 1-5 lat, a ponad 15% osoby o stażu 5-10 lat). Generalnie wraz ze wzrostem stażu pracy maleje ryzyko pozostania bez pracy – osoby, które mają co najmniej 20-letni staż pracy stanowią tylko 12% ogółu bezrobotnych (choć wśród mężczyzn – aż 19%, a wśród kobiet – zaledwie 6%; wskaźnik dla mężczyzn jest tu dość wysoki na tle powiatów ziemskich, dla kobiet - typowy).

Bez wątpliwości sytuacja w Powiecie Tucholskim potwierdza generalną tezę, że ludność o najniższym poziomie wykształcenia jest w najtrudniejszej sytuacji na rynku pracy, bowiem aż 29% ogółu bezrobotnych stanowią osoby legitymujące się wykształceniem zaledwie gimnazjalnym lub nie posiadające nawet takiego wykształcenia (wśród mężczyzn odsetek ten wynosi ponad 1/3). Największą grupę bezrobotnych stanowią osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym (37%), co świadczy o tym, iż oferta kształcenia szkół zawodowych nie odpowiada potrzebom rynku pracy, innymi słowy często zawody w jaki kształcą szkoły zawodowe znajdują się wśród zawodów nadwyżkowych¹³. Bardzo niski jest wśród bezrobotnych udział osób z wykształceniem wyższym – stanowią oni zaledwie 5,6% ogółu bezrobotnych. Nie można jednak generalizować, że zdobycie wyższego wykształcenia gwarantuje sukces na rynku pracy – tak niski udział osób z wyższym wykształceniem wśród bezrobotnych częściowo wynika z faktu, że wciąż ogólnie niski jest udział ludności z wyższym wykształceniem. Zresztą – wśród kobiet, które cechują się wyższym poziomem wykształcenia niż mężczyźni – wskaźnik ten jest już wyraźnie wyższy (ponad 7%

¹³ Więcej na ten temat w rozdziale „Potrzeby rynku pracy na nowe profile kształcenia”

wszystkich bezrobotnych kobiet ma wykształcenie wyższe). Należy się więc spodziewać, że wraz ze wzrostem liczby osób z wykształceniem wyższym, będzie rósł ich udział wśród osób poszukujących pracy. Kobiety ogólnie prezentują wyższy poziom wykształcenia i wśród ludności dorosłej, która kształciła się przed kilkoma dekadami, wyróżniały się zdecydowanym preferowaniem szkół ogólnokształcących, podczas gdy mężczyźni znacznie częściej wybierali szkoły zawodowe. W strukturze osób bezrobotnych cechy te znajdują odzwierciedlenie – w sytuacji gdy ogólnie brak jest pracy, struktura osób bezrobotnych oddaje te generalne struktury społeczne (struktura bezrobotnych jest tu wtórna w stosunku do struktury społecznej). Dlatego też wśród bezrobotnych kobiet tak dużą część stanowią osoby o relatywnie wysokim poziomie wykształcenia (kobiety z wykształceniem policealnym oraz średnim zawodowym i ogólnokształcącym – stanowią razem 35% bezrobotnych kobiet).

Wykres 10. Udział bezrobotnych według poziomu wykształcenia (2013r.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

Przez najbliższą dekadę utrzymywać się będzie zbliżone do obecnego zapotrzebowanie na pracę (prognoza uwzględnia sukcesywne wydłużanie wieku produkcyjnego) - w ciągu dekady grupa produkcyjna zmniejszy się o zaledwie kilkaset osób, a więc około 3%. Wprawdzie w mieście przewiduje się nieco silniejszy spadek, ale na obszarach wiejskich przejściowo grupa produkcyjna będzie się nawet zwiększać. W świetle powyższego całkowicie uzasadnione będą wszelkie działania zmierzające do tworzenia dużej liczby miejsc pracy na terenie powiatu. Wprawdzie w kontekście prognoz demograficznych najczęściej podkreśla się spadek ogólnej liczby mieszkańców i wzrost liczebności grupy poprodukcyjnej, co sugerowałoby znaczące zmniejszenie liczebności grupy produkcyjnej, a więc ograniczenie popytu na pracę w sposób naturalny, to jednak w przypadku Powiatu Tucholskiego silniejsze zmiany o takim charakterze będą następować dopiero w połowie przyszłej dekady. Gminy ORSG widzą konieczność podejmowania działań na rzecz szeroko zakrojonej aktywizacji społeczno-zawodowej zwłaszcza osób zagrożonych wykluczeniem społecznym poprzez realizację warsztatów kompetencji społecznych, szkolenia zawodowe i zatrudnienie socjalne.

Potrzeby rynku pracy na nowe profile kształcenia¹⁴

Rynek pracy najlepiej weryfikuje efekty jakie przynosi system edukacji. Wchodzenie młodych osób na rynek pracy jest uwarunkowane wielkością i strukturą popytu na pracę, a on zależy od wielu czynników, takich jak zmiany gospodarcze, postęp technologiczny czy rozwój gospodarki opartej na wiedzy. W Powiecie Tucholskim udział absolwentów wśród bezrobotnych wynosi 7,1% i należy do zdecydowanie najwyższych wśród powiatów.

Monitoring zapotrzebowania na kierunki kształcenia w 2014 r. przeprowadzony przez Powiatowy Urząd Pracy w Tucholi pokazuje, że większość zawodów w ewidencji stanowiły zawody nadwyżkowe, na które występuje na rynku pracy zapotrzebowanie mniejsze niż liczba osób poszukujących pracy w zawodzie (77,1% ogółu), w tym aż 79,2% to zawody dla których w bazie urzędu pracy brak ofert pracy.

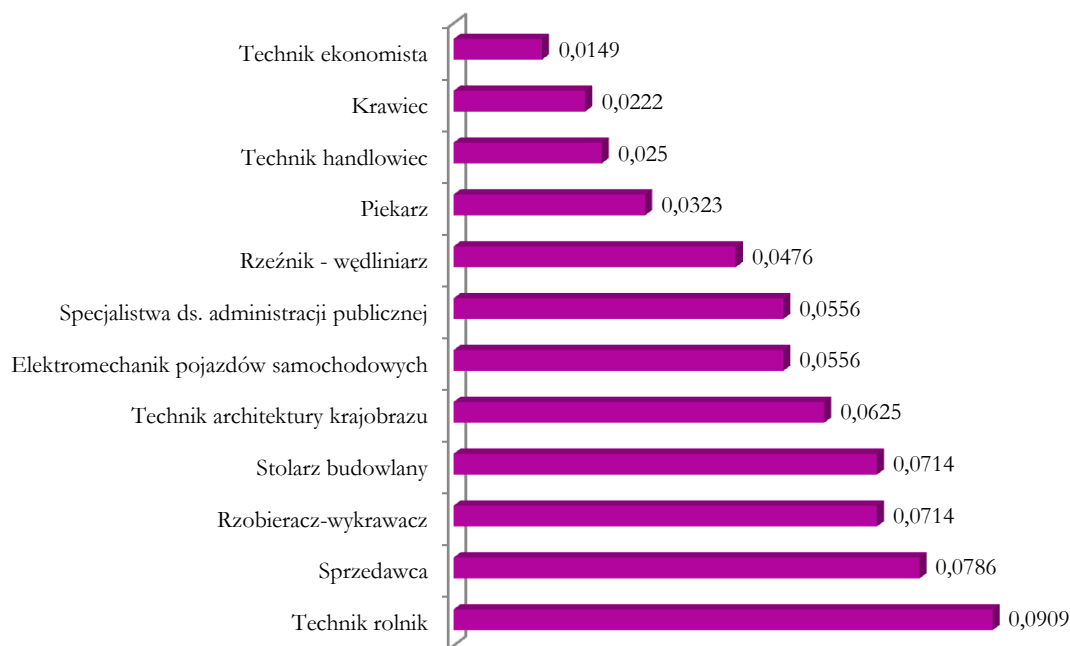
Spośród 617 zawodów ujętych w monitoringu 18,1% to zawody deficytowe, w których zapotrzebowanie przewyższa liczbę osób poszukujących pracy w tym zawodzie, w tym aż 67,8% tych, na które wpłynęły oferty pracy, zaś nie zarejestrowała się żadna osoba bezrobotna. Zawody zrównoważone stanowiły zaledwie 4,7%.

Wśród dziesięciu zawodów, na które lokalny rynek pracy wyrażał największe zapotrzebowanie w pierwszym półroczu 2014 r. są (w kolejności od najwyższego wskaźnika intensywności deficytu): sortowacz surowców wtórnych, karmelarz, operator urządzeń przemysłu szklarskiego, sekretarka, magazynierzy, robotnicy przygotowujący drewno i pokrewni, operator urządzeń oczyszczania ścieków, animator kultury, kosmetyczka, opiekunka dziecięca. Z zestawienia wszystkich 36 zawodów deficytowych wynika, że istniejące zapotrzebowanie rynku pracy tylko w niewielkim stopniu dotyczy zawodów o wysokiej specjalizacji. Natomiast wyniki ankiety jaka została przeprowadzona wśród przedsiębiorców z terenu ORSG w kwietniu 2015 wskazują, że spośród zawodów, w jakich pracodawcy wykazują chęć zatrudnienia znalazły się przede wszystkim zawody techniczne, takie jak: operator maszyn, grafik, operator wózka widłowego i ładowarki, pomocnik w branży przetwórstwa drewna, technolog, mechanik, cukiernik, geodeta, programista, operator maszyn CNC, rzeźnik, wędliniarz, kucharz, masażysta, szklarz. Przedsiębiorcy wykazywali także chęć zatrudniania pracowników biurowych, handlowców oraz osób ze znajomością języka niemieckiego.

Jednocześnie brak pracowników o odpowiednich kwalifikacjach jest jedną z najczęstszych barier rozwojowych wskazywanych przez przedsiębiorców.

¹⁴ A. Stańczyk, *Synteza diagnozy stanu i uwarunkowań rozwoju obszaru powiatu tucholskiego*

Wykres 11. Dwanaście najbardziej nadwyżkowych zawodów w powiecie tucholskim w 2014 r. wg wskaźnika intensywności nadwyżki zawodów* (2014 r.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Monitoringu zawodów deficytowych i nadwyżkowych w powiecie tucholskim, raport roczny za 2014 rok”, PUP w Tucholi

* zawody o wskaźniku intensywności mniejszym od 0,9 to zawody nadwyżkowe

Wśród 30 zawodów nadwyżkowych znalazło się wiele zawodów uzyskanych w trakcie nauki szkolnej. W pierwszej dwunastce znalazło się aż 9 takich zawodów: technik ekonomista (miejsce 1 wśród zawodów nadwyżkowych), krawiec (2), technik handlowiec (3), piekarz (4), rzeźnik-wędliniarz(5), elektromechanik pojazdów samochodowych (7), technik architektury krajobrazu (8), technik rolnik (12).

Przeciwdziałanie bezrobociu powinno skoncentrować się na dostosowaniu oferty kształcenia do potrzeb rynku pracy, tak aby szkoły nie kształciły w kierunkach, w których występuje największe bezrobocie, ale w tych na które jest zapotrzebowanie. W tym celu konieczne jest nawiązanie ścisłej współpracy pomiędzy szkołami a pracodawcami, Powiatowym Urzędem Pracy i władzami jednostek samorządowych.

Kondycja przedsiębiorstw. Bariery i potrzeby rozwojowe

Aby poznać aktualną kondycję finansową lokalnych firm oraz ich potrzeby i bariery rozwojowe, wpływające w ogromnym stopniu na rozwój gospodarczy obszaru, w kwietniu 2015 przeprowadzono ankietę wśród przedsiębiorstw. Wzór ankiety stanowi załącznik nr 4 do niniejszej Strategii.

Największą grupę respondentów stanowiły mikro i małe przedsiębiorstwa – 26%. W ankiecie wzięły udział także osoby samozatrudnione (24%), średnie firmy (18%) oraz duże przedsiębiorstwa (6%). 43% ankietowanych rozpoczęło działalność gospodarczą przed 2000 rokiem, a 57% po 2000 r. Wśród przedsiębiorstw biorących udział w badaniu wiele posiada kilkudziesięcioletnią tradycję. Osoby biorące udział w badaniu ankietowym, jako dominującą branżę, w której działają najczęściej wskazywały:

- Inne (produkcja mebli, przemysł mięsny, produkcja ciast i pieczywa, serwis rowerów - 19% ankietowanych)
- Przetwórstwo przemysłowe (18% ankietowanych)

- Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle (16% ankietowanych)
- Pozostała działalność usługowa (16% ankietowanych)
- Budownictwo (8% ankietowanych)
- Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (8% ankietowanych)
- Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją (5% ankietowanych)
- Transport i gospodarka magazynowa (3% ankietowanych)
- Informacja i komunikacja (3% ankietowanych)
- Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości (3% ankietowanych)
- Opieka zdrowotna i pomoc społeczna (3% ankietowanych).

Analizując sytuację finansową ankietowanych przedsiębiorstw w ciągu ostatnich 2 lat, zauważyć można poprawę sytuacji gospodarczej. Większość respondentów na pytanie o sprzedaż i wynik finansowy wskazywała na ich wzrost.

Jako najważniejsze bariery rozwojowe wskazywano w kolejności:

- Wysokie koszty pracy (18% respondentów)
- Brak pracowników o odpowiednich kwalifikacjach (17% respondentów)
- Ograniczony dostęp do środków finansowych (10% respondentów)
- Biurokracja centralna (9% respondentów)
- Brak rynków zbytu (7% ankietowanych)
- Braki w infrastrukturze lokalnej – drogi, internet (7% respondentów)
- Braki w infrastrukturze przedsiębiorstwa – budynki, maszyny (7% respondentów)
- Niska rentowność (6% ankietowanych)
- Biurokracja lokalna (6% ankietowanych)
- Inne (4% ankietowanych)
- Brak miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (4% respondentów)
- Brak terenów inwestycyjnych (3% ankietowanych).

Przedsiębiorcy, którzy przystąpili do badania ankietowego jako największe bariery rozwoju pod względem infrastruktury lokalnej wskazywali brak dróg i dostępu do internetu.

Zdecydowana większość ankietowanych zamierza rozwijać prowadzone przedsiębiorstwa, przede wszystkim poprzez rozbudowę, zakup maszyn i urządzeń oraz zatrudnianie nowych pracowników.

Kluczowe wnioski i obserwacje

Kluczowe wnioski i obserwacje	
1	ORSG Powiatu Tucholskiego cechuje się niewielkim potencjałem gospodarczym, o czym świadczą: niski wskaźnik przedsiębiorczości (70 zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców – przy czym wysoki wskaźnik dla miasta Tuchola bardzo przewyższa średni wskaźnik dla powiatu) i aktywności osób fizycznych, niskie dochody własne budżetów gmin i powiatu, niewiele działających instytucji otoczenia biznesu. Wśród działających podmiotów gospodarczych przeważają mikro i małe przedsiębiorstwa. Niewiele terenów inwestycyjnych, dezaktualizacja studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz brak miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego są barierą w rozwoju przedsiębiorczości. Główne bariery, które w największym stopniu hamują rozwój działających już przedsiębiorstw to: wysokie koszty pracy, brak pracowników o odpowiednich kwalifikacjach oraz ograniczony dostęp do środków finansowych. Wśród najpilniejszych

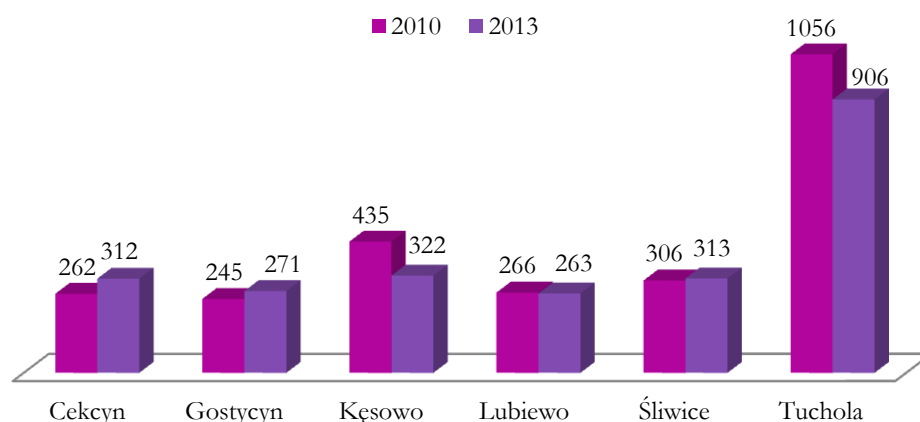
	potrzeb inwestycyjnych przedsiębiorcy widzą zakup maszyn i urządzeń oraz rozbudowa posiadanych obiektów. Dużo mniejsze jest zapotrzebowanie na zakup nowoczesnych technologii. Wskazane byłoby umożliwienie przedsiębiorcom łatwego dostępu do wsparcia instytucji otoczenia biznesu, a także podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej regionu poprzez rozwój infrastruktury, uzbrojenie terenów inwestycyjnych i wsparcie przedsiębiorczości.
2	ORSG Powiatu Tucholskiego charakteryzuje się niekorzystną sytuacją na rynku pracy: wysoką bezwzględną liczbą osób bez pracy (3377 osób w grudniu 2014 r.) i wysoką stopą bezrobocia (19,2% w 2014 r.). Stopa bezrobocia jest corocznie wyższa od średniej wojewódzkiej i krajowej (wynosi około 120% średniej wojewódzkiej 160% średniej krajowej). Wysoki udział wśród bezrobotnych mają osoby młode (26%) i osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym(37%). Jednocześnie zawody deficytowe, na które rynek pracy wykazuje zapotrzebowanie to głównie zawody, w których kształcą zasadnicze szkoły zawodowe. Z uwagi na fakt, iż powiaty sąsiednie (poza powiatem sępoleńskim) mają lepszą sytuację na rynku pracy, stwarza to szansę na poszukiwanie pracy poza ORSG, co zresztą czyni wysoki odsetek mieszkańców. Z powyższych względów ważnym działaniem będzie prowadzenie aktywizacji społeczno-gospodarczej osób bezrobotnych i zagrożonych wykluczeniem.
3	Stymulując rozwój gospodarczy powiatu należy wykorzystać występujące potencjały endogeniczne, takie jak: bardzo wysoka jakość środowiska i w związku z tym potencjał dla rozwoju turystyki oraz potencjał dla rozwoju gospodarki leśnej (pozyskiwanie i przetwórstwo drewna, produkcja mebli).
4	Znaczący potencjał dla rozwoju turystyki może zostać wykorzystany dla zwiększenia liczby miejsc pracy w działalnościach związanych z obsługą pobytu turystów (np. zakwaterowanie, wyżywienie, zapewnienie atrakcji). Może mieć także znaczenie jako uzupełniające źródło dochodów zwłaszcza w sezonie letnim.
5	Znaczący potencjał dla rozwoju gospodarki leśnej - Powiat Tucholski wyróżnia się nie tylko dużą ilością podmiotów działających w branży przetwórstwa drewna (produkcja wyrobów z drewna oraz korka - 100 podmiotów, leśnictwo i pozyskiwanie drewna - 88, produkcja mebli - 31), ale też obecnością wysokospecjalistycznych (w skali kraju) szkół - średniej o profilu związanym z gospodarką leśną i wyższej - związanej z ochroną środowiska. Rozwijanie branży związanej z przetwórstwem drewna jest istotne także dlatego, że dziedzina ta wpisuje się w inteligentne specjalizacje regionu kujawsko-pomorskiego i tym samym może uzyskać szczególne wsparcie w ramach Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020.
6	Potencjał związany z gospodarką leśną i turystyką został dostrzeżony w Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020 - Plan modernizacji 2020+. Wśród 9 obszarów strategicznej interwencji wyróżniono OSI Bory Tucholskie. Wobec tego obszaru planowana jest interwencja polegająca na stymulowaniu działalności gospodarczych na bazie wspomnianych potencjałów. Potencjały te stwarzają realne szanse na znaczące zwiększenie miejsc pracy.

1.3 Pomoc społeczna

Jedną z obiektywnych miar sytuacji materialnej ludności, jest skala pomocy udzielanej w ramach systemu pomocy społecznej. Wskaźnik udziału osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem wynosił w roku 2013 w Powiecie Tucholskim 16,2% i lokował powiat na 4. pozycji w województwie. Warto zauważyć, że średnia dla województwa kujawsko-pomorskiego wynosiła 11,5%, dla Polski 8,3%, a powiaty sąsiednie notowały wartości 12-13% (z wyjątkiem bydgoskiego, gdzie wskaźnik ten jest niższy od 9%). Także we wcześniejszych latach wskaźnik ten był wysoki i corocznie notował powiat wśród obszarów o największych potrzebach.¹⁵

¹⁵ A. Stańczyk, *Synteza diagnozy stanu i uwarunkowań rozwoju obszaru powiatu tucholskiego*

Wykres 12. Liczba gospodarstw domowych, które korzystały z pomocy społecznej (2010-2013)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

W ujęciu poszczególnych gmin, największa skala pomocy – ponad 25% mieszkańców – dotyczy gminy Kęsowo, a najmniejsza – 12,5% gminy Tuchola. Gmina Tuchola wyróżnia się jednak bardzo niskim wskaźnikiem, bowiem pozostałe gminy notują tu wartości od 16 do 21%. Można więc powiedzieć, że zjawisko korzystania z pomocy społecznej ma charakter powszechny, bo dotyczy 1/4-1/6 ogółu mieszkańców. W skali powiatu dostępne są też dane dotyczące szczegółowych struktur wieku osób objętych pomocą. Wynika z nich, że aż 31% dzieci żyje w rodzinach objętych pomocą. A ponieważ pomocą objętych jest tylko 14% ludności w wieku produkcyjnym, należy wnioskować, że pomoc adresowana jest w dużej mierze do rodzin wielodzietnych. Zarówno w jednej jak i drugiej grupie ekonomicznej powiat wyróżnia się na tle województwa – tylko w 3 powiatach notuje się wyższy udział dzieci i młodzieży zamieszkującej rodziny objęte pomocą a tylko w 5 powiatach notuje się wyższy udział ludności w wieku produkcyjnym żyjącej w rodzinach objętych pomocą. Bez wątpienia fakt, że aż 14% ludności w wieku produkcyjnym korzysta z pomocy socjalnej, jest pochodną wysokiego poziomu bezrobocia oraz niskich poziomów dochodów uzyskiwanych przez osoby pracujące (w rodzinach wielodzietnych spełnienie kryterium dochodowego, przy niskim poziomie wynagrodzeń i wysokim poziomie bezrobocia, sugerującym, że jedno z małżonków nie pracuje, nie jest trudne). Warto także zauważyć, że relatywnie niska jest skala korzystania z pomocy przez osoby starsze.¹⁶

Wykres 13. Wskaźnik procentowy korzystania z pomocy społecznej w powiecie tucholskim wg grup ekonomicznych (2010-2013)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

¹⁶ Ibidem
35

Porównanie sytuacji obserwowanej w Powiecie Tucholskim na tle innych powiatów wskazuje, że powiat wyróżnia się dużą skalą pomocy. Wprawdzie na terenie województwa są trzy powiaty o zdecydowanie najwyższym poziomie wskaźnika korzystających (lipnowski, rypiński, grudziądzki), gdzie skala pomocy jest znacznie wyższa, ale w zachodniej części województwa Powiat Tucholski się wyróżnia. Warto jednak zauważyć, że w powiatach o relatywnie dobrej sytuacji gospodarczej, niskim poziomie bezrobocia i znacząco wyższym poziomie rozwoju społecznego, skala zapotrzebowania na pomoc społeczną nie jest nawet 2-krotnie niższa (np. w powiecie bydgoskim wskaźnik ten wynosi około 9%). Nawet w największych i najlepiej rozwiniętych miastach - Bydgoszczy i Toruniu – udział korzystających z pomocy społecznej wynosi kilka procent, a więc jest około 3-4-krotnie niższy, niż w Powiecie Tucholskim.

Ponad 3% mieszkańców powiatu to osoby niepełnosprawne. W tabeli przedstawiono liczbę osób niepełnosprawnych wg orzeczeń wydawanych przez Powiatowy Zespół Orzekania o Niepełnosprawności. Zaliczenie do osób niepełnosprawnych oraz ustalenie stopnia niepełnosprawności jest bardzo istotne w kontekście możliwości uzyskania świadczeń społecznych oraz dla sytuacji osób niepełnosprawnych na rynku pracy.¹⁷

Tabela 9. Liczba osób niepełnosprawnych w roku 2013 r. i 2014 r.

Orzeczenia o niepełnosprawności wydawane przez PZON						
Gmina	Liczba osób niepełnosprawnych	2013		Liczba osób niepełnosprawnych	2014	
		W tym liczba dzieci i młodzieży do 16 lat	W tym liczba dzieci i młodzieży 16-25		W tym liczba dzieci i młodzieży do 16 lat	W tym liczba dzieci i młodzieży 16-25
Cekcyn	1560	51	17	1781	52	29
Tuchola		114	65		121	64
Gostycyn		21	14		28	9
Lubiewo		37	17		42	13
Śliwice		32	14		31	22
Kęsowo		33	12		23	18

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Starostwa Powiatowego w Tucholi

Przyczyny korzystania z pomocy społecznej są zróżnicowane w poszczególnych gminach. Główne to bezrobocie, ubóstwo, niepełnosprawność, długotrwała choroba oraz bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych.

Na ORSG znajduje się 1358 osób, które korzystają z pomocy społecznej z powodu ubóstwa (najwięcej w gminie Tuchola – 636 osób). Drugą największą grupą korzystających z pomocy społecznej są bezrobotni - 1230 osób (najwięcej w gminie Tuchola – 554 osoby). Osoby te są zagrożone wykluczeniem społecznym lub wykluczone społecznie. Ośrodki Pomocy Społecznej z ORSG podejmują czynności służące przeciwdziałaniu tym negatywnym zjawiskom społecznym w postaci różnego rodzaju form aktywizacji (szkolenia, wykonywanie prac społecznie użytecznych, robót publicznych i prac interwencyjnych). Udzielana jest im również pomoc finansowa w postaci zasiłków i pomoc rzeczowa. W tym zakresie Ośrodki Pomocy Społecznej zgłaszają potrzebę kontynuowania stosowanych form aktywizacji.

Tabela 10. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej według przyczyn w 2014 r.

Jedn. terytorialna	Ubóstwo	Bezdomność	Potrzeba ochrony macierzyństwa	Bezrobocie	Niepełnosprawność	Długotrwała choroba	Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych	Przemoc w rodzinie	Potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi	Alkoholizm	Narkomania	Trudności w Przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego	Sytuacja kryzysowa
Cekcyn	189	0	33	150	100	90	47	1	0	13	0	0	0
Gostycyn	40	2	8	84	17	8	68	4	0	48	0	2	0
Kęsowo	56	0	33	125	94	88	13	0	0	6	0	1	2
Lubiewo	195	0	46	137	96	31	47	0	0	10	0	0	1
Śliwice	242	0	9	180	109	64	118	0	0	1	0	3	0
Tuchola	636	12	98	554	377	128	103	5	0	63	1	17	0
ORSG	1358	14	227	1230	416	409	396	10	0	141	1	23	3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów z GOPS

Bardzo ważną rolę w pomocy społecznej pełnią wszelkie formy aktywizacji osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem, które wymagają odzyskania lub zwiększenia zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie. Zadania pomocy społecznej na ORSG pełnią gminne ośrodki pomocy społecznej oraz Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Tucholi. Głównym zadaniem ośrodków pomocy społecznej jest przyznawanie świadczeń przewidzianych ustawą o pomocy społecznej, analiza i ocena zjawisk rodzących zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej, realizacja zadań wynikających z rozpoznanych potrzeb oraz ustawy o świadczeniach rodzinnych i funduszu alimentacyjnym. W ramach działań PCPR realizowano projekty dotyczące aktywizacji osób bezrobotnych i pracy socjalnej z rodzinami:

- Projekt „Aktywizacja zawodowa i zmniejszenie marginalizacji mieszkańców powiatu tucholskiego” (w ramach działania 7.1.2 POKL), w którym beneficjenci uczestniczyli w doradztwie zawodowym, wyjeździe integracyjnym, poradnictwie psychologicznym (indywidualnym i grupowym), kursach zawodowych, stażach zawodowych (9 osób).
- Pilotażowy projekt „Schematom STOP! Wspólne działania instytucji pomocy społecznej i instytucji rynku pracy” (wraz z 39 innymi powiatami z terenu Polski) mającym za zadanie przetestować innowacyjne metody wspierania rodzin wielodzietnych zagrożonych wykluczeniem społecznym. W ramach projektu podjęto następujące działania:
 - ✓ Utworzenie i praca Powiatowego Zespołu Koordynującego Współpracę. Celem pracy Zespołu jest utworzenie wspólnej, interdyscyplinarnej platformy wymiany informacji i koordynacji działań podmiotów pracujących na rzecz rodzin wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym. W skład PZKW wchodzi 10 jednostek.
 - ✓ Utworzenie i praca Mobilnej Grupy Interdyscyplinarnej, mającej za zadanie wdrażanie działań na rzecz aktywizacji rodzin wielodzietnych uczestniczących w projekcie, wspólnie zaś wraz z koordynatorem powiatowej współpracy (nowe stanowisko utworzone w pilotażu) członkowie grupy wdrażają Rodzinny Program Aktywizacji Zawodowej, Pomocy i Integracji Społecznej oraz kontraktów rodzinnych.
 - ✓ Realizacji działań aktywizacyjnych na rzecz rodzin wielodzietnych zagrożonych wykluczeniem społecznym, które w ramach kontraktów rodzinnych biorą udział m.in. w kursach zawodowych, wyjazdach integracyjnych, szkoleniach z zakresu nabywania i doskonalenia kompetencji miękkich, poradnictwie specjalistycznym, terapii rodzinnej, korepetycjach i kursach dla dzieci.

Rodziny zastępcze, samotnie wychowujący dzieci, wielodzietne lub rodziny z dziećmi niepełnosprawnymi mają zapewniony szerszy dostęp do bezpłatnego poradnictwa specjalistycznego. Na bieżąco rodziny te mają wsparcie koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej, regularnie informowane są również o możliwości skorzystania z porady prawnej, psychologicznej bądź terapii rodzinnej i mediacji. Wszyscy mieszkańcy powiatu mogą korzystać z bezpłatnej porady prawnej i psychologicznej. Powstała grupa wsparcia dla rodzin zastępczych, w której pracach uczestniczy psycholog.

W ramach działań na rzecz rodzin zastępczych organizowano szkolenia oraz comiesięczne spotkania, w ramach których rodziny wraz z psychologiem omawiały swoje bieżące problemy wychowawcze, tworząc tym samym grupę wsparcia.

Z innych działań można wymienić: szkolenia nt. przeciwdziałania przemocy w rodzinie (w tym szkolenie dla 11 sprawców przemocy), podnoszenie świadomości społecznej na temat osób niepełnosprawnych (poradnictwo dla niepełnosprawnych, również w postaci imprez plenerowych, ulotek, strony internetowej), działania w zakresie rehabilitacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych we współpracy z PUP i PFRON, polegające na likwidacji barier architektonicznych, poszerzeniu oferty rehabilitacyjnej i dostępności sprzętu rehabilitacyjnego, organizacji przedsięwzięć w zakresie sportu, kultury i turystyki czy współfinansowanie działalności Warsztatów Terapii Zajęciowych w Tucholi.

Na terenie ORSG na bieżąco była również realizowana pomoc w zakresie pracy socjalnej (rozmowy, pomoc w rozwiązywaniu codziennych problemów uczestników i ich rodzin, wyjazdy rodzinne), zasiłki i pomoc w naturze (wyplaty świadczeń).

Ośrodki aktywizowały klientów znajdujących się w szczególnych warunkach na rynku pracy, zwłaszcza z powodu niepełnosprawności i bezrobocia. Część osób objętych tą formą pomocy poprawiła swoją sytuację życiową - znalazła zatrudnienie i tym samym przestała korzystać z usług pomocy społecznej bądź ograniczyła korzystanie do niezbędnego minimum. Nie zmienia to jednak faktu, że nadal wiele osób potrzebuje pomocy, w związku z czym instytucje pomocy społecznej w poszczególnych gminach wyrażają zapotrzebowanie na kontynuowanie ww. form aktywizacji. W kolejnych latach podjęte zostaną dalsze działania w celu przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu i uaktywniające podejmowanie przez osoby korzystające z ośrodków zmian w zakresie aktywności społecznej i zawodowej. Ośrodki oferują kompleksową pomoc, wsparcie wielowymiarowe i długoterminowe, efektywne działania, łączące zarówno reintegrację społeczną osób zagrożonych lub wykluczonych społecznie, jak i uzyskanie przez nich zatrudnienia.

Poszczególne gminy ORSG wskazują na konieczność kontynuowania i rozwijania form aktywizacji społecznej. Działania podejmowane w tym obszarze powinny być skierowane na aktywizację społeczno-zawodową osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym poprzez różnego rodzaju warsztaty i szkolenia. Kompleksowym wsparciem należy objąć rodziny wymagające pomocy w zakresie wypełnienia ról społecznych i opiekuńczo-wychowawczych poprzez tworzenie i rozwój punktów/centrów pomocy rodzinie (tym samym zwiększy się dostęp do specjalistycznych usług wsparcia), a także przez pomoc ze strony asystentów rodziny.

W wykonywaniu zadań pomocy społecznej istotną rolę odgrywają instytucjonalne formy pomocy skierowane do różnych grup odbiorców. Jednostki te działają w obszarach skierowanych głównie do rodzin, osób niepełnosprawnych, starszych, bezdomnych i znajdujących się w sytuacjach kryzysowych. Usługi opiekuńcze świadczone są przede wszystkim w postaci usług opiekunek zatrudnionych przez ośrodki pomocy społecznej. Usługi opiekuńcze i specjalistyczne świadczone są w mieszkaniu osoby, która potrzebuje pomocy lub w ośrodkach wsparcia. Wsparciem objęte są osoby, które z powodu wieku, długotrwałej choroby, inwalidztwa lub innych przyczyn wymagają pomocy drugiej osoby.

Ze względu na wzrost znaczenia ekonomii społecznej, na szczególną uwagę zasługują spółdzielnie socjalne, centra i kluby integracji społecznej, warsztaty terapii zajęciowej czy zakłady aktywności zawodowej. Na ORSG funkcjonują tylko dwie spółdzielnie socjalne: Spółdzielnia Socjalna „Nadzieja” i Spółdzielnia Socjalna „Progres”, obie placówki znajdują się w Tucholi oraz 4 Kluby Integracji Społecznej (gmina Gostycyn – 72 osoby korzystające, gmina Kęsowo – 40 osób, gmina Lubiewo - 17 osób, gmina Cekcyn – 36 osób). Warsztaty terapii zajęciowej prowadzi Stowarzyszenie Rodziców Dzieci Specjalnej Troski w Tucholi (z warsztatów obecnie korzysta 40 uczestników). W powiecie działa jeden Zakład Aktywności Zawodowej w Tucholi. Ponadto w gminie Tuchola działa Ośrodek Psychoterapii Uzależnień od Alkoholu, Współuzależnień i Profilaktyki oraz Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie (w tym hostel dla 10 osób).

Dużą rolę odgrywają także podmioty skupiające się bezpośrednio na opiece i wsparciu wśród osób znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej, m.in. domy pomocy społecznej, środowiskowe domy samopomocy. W Powiecie Tucholskim działa tylko jeden dom pomocy społecznej w Wysokiej oraz jeden środowiskowy dom samopomocy w Tucholi. Opiekę skierowaną do osób, które zakończyły leczenie, ale wymagają rehabilitacji świadczy Zakład Opiekuńczo-Lecznicy przy NZOZ „Szpital Tucholski” Sp. z o.o. (5 miejsc). Na ORSG brak dziennych domów pomocy społecznej.

Opiekę nad osobami w podeszłym wieku, somatycznie chorymi wymagającymi całodobowej opieki realizuje, przeznaczony dla 46 pensjonariuszy Dom Pomocy Społecznej w Wysokiej, który zapewnia usługi bytowe, opiekuńczo – wspomagające i edukacyjne (w formach i zakresie wynikającym z indywidualnych potrzeb). Obecnie z usług tych korzystają 54 osoby, co oznacza, że zapotrzebowanie na tego typu opiekę przekracza możliwości istniejącej placówki.

Podeszły wiek bardzo często powoduje ograniczenie w samoobsłudze, w poruszaniu się, prowadzeniu gospodarstwa domowego. Osoby starsze wykazują się także niską aktywnością w różnych dziedzinach życia społecznego, wynikającą również z niewielkiej dostępnej dedykowanej im oferty spędzania wolnego czasu. Dlatego też wsparcie dla osób starszych powinno zapewniać wszechstronną opiekę zarówno instytucjonalną, w odpowiednich warunkach, jak i w szczególności w ramach środowiskowych form wsparcia i niestacjonarnych usług opiekuńczych świadczonych w środowisku. Ich aktualna liczba i dostępność nie jest bowiem adekwatna do potrzeb. W kontekście starzejącego się społeczeństwa niezwykle istotną rolę pełnią różne formy aktywności skierowane do seniorów. Na ORSG działa 7 klubów seniora:

- Klub Seniora „Jesień” działający przy Tucholskim Ośrodku Kultury w Tucholi
- Klub Seniora „Promyk” działający przy Wiejskim Domu Kultury w Raciążu
- Klub Seniora „Jarzębina” działający przy Spółdzielni Mieszkaniowej w Tucholi
- Klub Seniora „Cisowianie” w Cekcynie
- Klub Seniora „Wrzos” w Gostycynie
- Klub Seniora „Malwa” w Pruszczu
- Klub Seniora „Spokojna Przystań” w Kamienicy.

Seniorzy mogą również korzystać z oferty Uniwersytety Trzeciego Wieku przy Wyższej Szkole Zarządzania Środowiskiem w Tucholi.

Istotnym zadaniem jest wsparcie integracji społeczno-zawodowej osób niepełnosprawnych. Na ORSG zajmuje się tym Środowiskowy Dom Samopomocy w Tucholi, który jest placówką dziennego pobytu dla osób niepełnosprawnych. Jego podstawowym celem jest rozwijanie umiejętności niezbędnych do samodzielnego życia. ŚDP prowadzi aktywizację poprzez terapie zajęciowe (m. in. plastyczne, krawieckie, stolarskie, kulinarne) oraz zajęcia terapeutyczne, np. w zakresie muzykoterapii, chromoterapii, esteto terapii. Aktywizację zawodową niepełnosprawnych poprzez kursy zawodowe prowadzi Zakład Aktywności Zawodowej.

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Tucholi w ramach rehabilitacji społecznej i zawodowej podejmuje różnorakie działania, m. in.

- turnusy rehabilitacyjne (aktywna rehabilitacja lecznicza połączona z elementami wypoczynku mająca na celu poprawę sprawności i integrację osób niepełnosprawnych)
- zwrot pracodawcom kosztów przystosowania miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych
- udzielanie osobom niepełnosprawnym pożyczek na rozpoczęcie działalności gospodarczej albo rolniczej.

Usługi opiekuńcze świadczone są przede wszystkim w postaci usług opiekunek zatrudnionych przez ośrodki pomocy społecznej. Usługi opiekuńcze i specjalistyczne świadczone są w mieszkaniu osoby, która potrzebuje pomocy lub w ośrodkach wsparcia. Wsparciem objęte są osoby, które z powodu wieku, długotrwałej choroby, inwalidztwa lub innych przyczyn wymagają pomocy drugiej osoby.

Najważniejsze zdiagnozowane potrzeby w zakresie rozwoju usług opiekuńczych to przede wszystkim potrzeba tworzenia nowych placówek dla osób starszych w szczególności w formie dziennych domów pobytu. W powiecie potrzebne jest utworzenie sieci gospodarstw opiekuńczych oraz klubów integracji dla osób starszych, a także środowiskowych domów pomocy dla osób z niepełnosprawnością (w tym z zaburzeniami psychicznymi) na bazie gospodarstw rolnych i agroturystycznych. W zakresie poradnictwa rodzinnego zgłaszane są potrzeby zatrudnienia prawnika, psychologa oraz terapeuty a także wsparcie ze strony asystenta rodziny. Pomocy wymagają również osoby niepełnosprawne (zarówno dzieci i dorośli) w formie włączenia społecznego i ułatwienia im dostępu do usług rehabilitacyjnych i sprzętu rehabilitacyjnego, a także zapewnienia asystentury dla osób zależnych w miejscu ich zamieszkania.

Zarząd Szpitala Tucholskiego Sp. z o.o. widzi potrzebę rozbudowy Zakładu Opiekuńczo-Leczniczego, który dwudziestokrotnie zwiększyłby liczbę miejsc (z pięciu do docelowo stu). W gminie Śliwice istnieje potrzeba utworzenia domu dziennego pobytu oraz Środowiskowego Domu Pomocy Społecznej dla osób z zaburzeniami psychicznymi.

Korzystanie z pomocy społecznej często powiązane jest z problemami socjalnymi. Problemom tym z kolei w znacznym stopniu towarzyszą problemy związane z wychowaniem dzieci, w tym ich problemy w szkole, braki w umiejętnościach społecznych i życiowych, choroba alkoholowa. W rodzinach z problemami socjalnymi najczęściej występuje także problem długotrwałego pozostawania bez pracy. Ponadto pojawiają się również dezorganizacja życia rodzinnego i niewydolność w wypełnianiu funkcji opiekuńczo – wychowawczych, gdzie biologiczni rodzice nie mogą lub nie potrafią wypełnić swoich obowiązków rodzicielskich. W konsekwencji dzieci z takich rodzin trafiają do rodzin zastępczych, adopcyjnych oraz placówek opiekuńczo-wychowawczych.

Na ORSG w 2014 roku w 68 rodzinach zastępczych znajdowało się 120 dzieci.

Wśród potrzeb w zakresie pieczy zastępczej znajduje się utworzenie jednego rodzinnego domu dziecka, przeprowadzenie szkoleń ustanowionych rodzin zastępczych, świadczenie usług poradnictwa i terapii dla ustanowionych rodzin zastępczych oraz poszerzanie struktur wspierających rodziny zastępcze (koordynator rodzinnej pieczy zastępczej).

Wsparcia wymagają także wychowankowie placówek opiekuńczo-wychowawczych poprzez organizację szkoleń i programów terapeutycznych.

Powiat Tucholski widzi potrzebę wybudowania i wyposażenia 2 placówek opiekuńczo-wychowawczych (każda dla 14 wychowanków).

Tabela 11. Funkcjonowanie rodzinnej pieczy zastępczej i ośrodków opiekuńczo-wychowawczych dla dzieci i młodzieży (stan na 2014 r.)

Gmina	Liczba rodzin sprawujących rodzinną pieczę zastępczą	Liczba dzieci w rodzinach	Liczba placówek opiekuńczo - wychowawczych dla dzieci i młodzieży	Liczba dzieci i młodzieży w placówkach opiekuńczo wychowawczych
Cekcyn	10	16	0	0
Gostycyn	4	6	0	2
Kęsowo	8	11	0	1
Lubiewo	6	12	0	1
Śliwice	3	6	0	1
Tuchola	37	69	1	4
ORSG	68	120	1	9

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Tucholi

Tabela 12. Liczba osób po 18 roku życia znajdująca się w szczególnej sytuacji życiowej w 2014 r.

Gmina	Wychowankowie placówek opiekuńczo-wychowawczych	Osoby opuszczające pieczę rodzinną	Osoby wobec której zastosowano sądowy środek wychowawczy lub poprawczy
Cekcyn	0	0	0
Gostycyn	0	0	0
Kęsowo	0	0	0
Lubiewo	0	1	1
Śliwice	0	0	0
Tuchola	0	2	1
ORSG	0	3	2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Tucholi

Bardzo ważna jest potrzeba wsparcia osób opuszczających rodziny zastępcze oraz osób wobec których zastosowano sądowy środek wychowawczy lub poprawczy. W 2014 r. na ORSG było ich 5. Znacznym problemem z jakim borykają się osoby usamodzielnione jest brak mieszkania, co wydatnie uniemożliwia im spokojne wejście w dorosłe i samodzielne życie. Obecnie na ORSG funkcjonują dwa mieszkania chronione w gminie Tuchola przeznaczone dla wychowanków z placówki opiekuńczo wychowawczej.

Opieka nad dziećmi do lat 3

Względy ekonomiczne oraz potrzeby rozwoju gospodarczego i społecznego wymuszają coraz większą potrzebę opieki nad najmłodszymi dziećmi. Niezbędne w tym zakresie jest odpowiednie wsparcie osób powracających na rynek pracy po urlopie macierzyńskim/rodzicielskim związane właśnie z zapewnieniem im możliwości pozostawienia dziecka pod opieką podmiotom lub osobom zewnętrznym.

Na ORSG, mimo ponad 2100 dzieci w wieku do 3 lat (dane za 2013 r.) funkcjonują tylko dwie niepubliczne placówki opieki nad dziećmi do lat 3: w Tucholi (żłobek „Wesoła Żabka”) i Cekcynie (opieka nad dziećmi „Bajkowa Kraina”), oferujące łącznie 30 miejsc dla dzieci. Według stanu z dnia 31.12.2014 roku w PUP zarejestrowanych było 488 kobiet (w 2013 - 528), które nie podjęły zatrudnienia po

urodzeniu dziecka. Stanowiły one 14,4% ogółu zarejestrowanych bezrobotnych oraz 25,6% ogółu zarejestrowanych kobiet.¹⁸

Nie zgłoszono zainteresowania mieszkańców poszczególnych gmin instytucjonalnymi usługami żłobkowymi. Mniejsze zapotrzebowanie mieszkańców obszarów wiejskich usługami żłobkowymi wynika zapewne z tego, że rolniczy charakter wielu gospodarstw domowych pozwala na to, iż opiekę nad dzieckiem sprawują członkowie rodziny. Potrzeby w tym względzie jednakże, choć nie zasadnicze, obejmują rozszerzenie oferty różnorodnych form wsparcia dla osób powracających na rynek pracy po urloпах macierzyńskich/rodzicielskich/wychowawczych w zakresie opieki nad dziećmi najmłodszymi oraz specjalnych działań aktywizacyjno-szkoleniowych.

Spółceństwo obywatelskie – działalność organizacji pozarządowych

Na terenie ORSG Powiatu Tucholskiego działa 88 stowarzyszeń zarejestrowanych w Krajowym Rejestrze Sądowym, 3 fundacje, 53 jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej, a także 12 stowarzyszeń zwykłych, 13 stowarzyszeń kultury fizycznej i 23 uczniowskie kluby sportowe.

Niewątpliwym potencjałem endogenicznym powiatu jest zespół cech społecznych składających się na tożsamość borowiacką. Jest to zagadnienie całkowicie niewymierne, jednak dostrzegane zarówno z poziomu społeczności powiatu (gdzie jest czynnikiem spajającym społeczeństwo powiatu), jak i z poziomu województwa (gdzie dostrzega się przede wszystkim ponadprzeciętną aktywność społeczną mieszkańców gmin powiatu). Tożsamość borowiacką można zaliczyć do potencjałów Powiatu Tucholskiego ponieważ poprzez integrację i aktywność społeczną, sprzyja tworzeniu społeczeństwa obywatelskiego i wspomaga szeroko rozumiany rozwój społeczny. Jest to więc nietypowy potencjał - „zespół pozytywnych cech społecznych” - który będzie katalizował wykorzystanie pozostałych potencjałów.

Poniższa tabela zawiera zestawienie organizacji pozarządowych najprężniej działających w poszczególnych gminach ORSG Powiatu Tucholskiego.

Tabela 13. Organizacje pozarządowe z terenu ORSG Powiatu Tucholskiego

Organizacja pozarządowa	Gmina	Zakres działalności
Towarzystwo miłośników Ziemi Cekcyńskiej	Cekcyn	Towarzystwo zajmuje się organizowaniem licznych imprez kulturalnych w gminie, jak np. Nocne Misteria Nadjeziorne, wyznaczaniem i znakowaniem leśnych ścieżek rowerowych, prowadzeniem strony internetowej poświęconej turystyce i borowiackiej grupy aikido.
Towarzystwo Wspierania Kultury Muzycznej „Talent”	Cekcyn	Zajmuje się organizacją Międzynarodowych Festiwali Muzycznych i promowaniem gminy na przeglądach, festiwalach, w programach radiowych i telewizyjnych.
Stowarzyszenie Agrorozwoju Sołectwa Małe Gacno „Jagoda”	Cekcyn	Organizuje warsztaty rękodzielnicze w świetlicach wiejskich gminy Cekcyn, a także organizuje turniej sołectw.
Stowarzyszenie Na Rzecz Ekorozwoju Sołectwa Krzywogoniec	Cekcyn	Stowarzyszenie prowadzi i rozwija wioskę tematyczną – Wioska Grzybowa.
Towarzystwo Przyjaciół Dzieci	Cekcyn	Prowadzi działania na rzecz dzieci zagrożonych patologiami z terenu gminy Cekcyn. Realizuje projekty na rzecz dzieci, także w świetlicach wiejskich.
Stowarzyszenie CekcynNet	Cekcyn	Prowadzi działalność w zakresie rozbudowy sieci internetowej i zapewnienia mieszkańcom i instytucjom dostępu do internetu.

¹⁸ Informacja o stanie bezrobocia i działaniach Powiatowego Urzędu Pracy w Tucholi za 2014r.

Fundacja Zrównoważonego Rozwoju Lokalnego „Cisowy Fyrteł”	Cekcyn	Celem fundacji jest tworzenie warunków dla rozwoju turystyki oraz wspieranie inicjatyw w zakresie edukacji, kultury, ochrony zabytków i rozwoju gospodarczego.
Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne BURCHAT	Gostycyn	Działalność na rzecz poszanowania wartości przyrodniczych i kulturalnych Gostycyna, i okolic, a także jego teraźniejszy i przyszły rozwój.
Stowarzyszenie Mieszkańców i Miłośników Pily nad Brdą "BUKO"	Gostycyn	Celem stowarzyszenia jest aktywizacja społeczna i zawodowa mieszkańców w oparciu o lokalne zasoby kultury materialnej i niematerialnej. Stowarzyszenie „BUKO” prowadzi Górnictwem Wioskę bazującą na historii i zabytkowej podziemnej kopalni węgla brunatnego, która jest jedyną tego typu kopalnią w Polsce północnej.
Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Kęsowa	Kęsowo	Celem jego działalności jest wspieranie rozwoju społecznego, kulturowego i gospodarczego mieszkańców gminy oraz promocja regionu.
Stowarzyszenie Rozwoju Gminy Lubiewo „Bory”	Lubiewo	Celem Stowarzyszenia jest: wszechstronny rozwój i promocja gminy Lubiewo z wykorzystaniem jej walorów krajobrazowych i przyrodniczych, rozwój i aktywizacja społeczności lokalnej, rozwój gospodarczy oraz promocja produktów lokalnych.
Stowarzyszenie Edukacji i Rozwoju Wsi Klonowo nad Brdą „KLON	Lubiewo	Celem organizacji są przede wszystkim działania edukacyjne związane z prowadzeniem szkoły publicznej wg projektu „Mała Szkoła” dla dzieci klas I-III oraz wychowania przedszkolnego dla dzieci w wieku 4-6 lat.
Towarzystwo Miłośników Ziemi Śliwickiej "Knieja	Śliwice	Celem stowarzyszenia jest prowadzenie obywatelskiej inicjatywy mieszkańców dla zapewnienia wszechstronnego rozwoju ziemi śliwickiej, jej popularyzacja, budzenie zainteresowań przeszłością oraz teraźniejszością ziemi śliwickiej a także wspieranie inicjatyw społecznych i kulturalnych mieszkańców gminy. Towarzystwo zajmuje się organizowaniem rajdów pieszych, organizowaniem corocznego konkursu fotograficznego "Bory i Borowiacy".
Borowiackie Towarzystwo Kultury	Tuchola	Towarzystwo prowadzi działalność w zakresie upowszechniania kultury, promocji regionu, edukacji regionalnej. BTK jest organizatorem lub współorganizatorem wielu świąt, uroczystości i imprez.
Lokalna Grupa Działania „Bory Tucholskie”	Tuchola	Celem głównym LGD są działania wpływające na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, wykorzystanie ich potencjału i poprawę konkurencyjności jako miejsca zamieszkania i prowadzenia działalności ekonomicznej.
Stowarzyszenie Pomocowo-Rozwojowe „Bory Tucholskie”	Tuchola	Celem stowarzyszenia jest przeciwdziałanie uzależnieniom i patologiom społecznym, a także pomoc w przezwyciężaniu trudnej sytuacji życiowej.
Miejski Ludowy Klub Sportowy „Tucholanka”	Tuchola	Celem klubu jest upowszechnianie kultury fizycznej. Klub prowadzi sekcje piłki nożnej i siatkowej, lekkiej atletyki, brydża i kregli klasycznych.
Stowarzyszenie Rodzin Zastępczych Powiatu Tucholskiego i Sępoleńskiego „Dziecko w Rodzinie”	Tuchola	Celem stowarzyszenia jest wspieranie rodziny i systemu pieczy zastępczej, profilaktyka uzależnień, organizowanie wypoczynku dla dzieci i młodzieży, prowadzenie działalności dydaktycznej, oświatowej i szkoleniowej w środowisku dziecięcym.
Towarzystwo Rozwoju Regionalnego „Promocja Borów Tucholskich”	Tuchola	Towarzystwo podejmuje działania na rzecz przeciwdziałania bezrobociu, wspierania przedsiębiorczości, nauki, kultury, sportu i turystyki.

Źródło: Opracowanie własne

Kluczowe wnioski i obserwacje

Kluczowe wnioski i obserwacje	
1	Z pomocy społecznej na ORSG korzysta 16,2% mieszkańców. Wielkość ta jest znacząco wyższa od średniej dla województwa wynoszącej 11,5% oraz od średniej krajowej wynoszącej 8,5%. Głównymi powodami korzystania z pomocy społecznej są: bezrobocie, ubóstwo, niepełnosprawność, długotrwała choroba oraz bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych.
2	W ramach udzielania pomocy społecznej na terenie powiatu podejmowane są różnorakie działania o charakterze aktywizacyjnym skierowane do osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, bezrobotnych, niepełnosprawnych w postaci kursów, szkoleń, poradnictwa zawodowego i psychologicznego, pomocy rodzinom w wypełnianiu ról społecznych i opiekuńczo-wychowawczych, przeciwdziałania zjawiskom patologicznym. Podejmowane działania przynoszą wymierne efekty (zaprzestanie lub ograniczanie korzystania z pomocy społecznej), co nie zmienia faktu, że potrzeby w tym zakresie są nadal ogromne. Poszczególne gminy postulują konieczność kontynuowania wskazanych form aktywizacji.
3	Istotnym zadaniem pomocy społecznej jest wsparcie integracji społeczno-zawodowej osób niepełnosprawnych. Na ORSG niepełnosprawni stanowią 3% mieszkańców. Potrzebne jest zapewnienie im lepszego dostępu do rehabilitacji i usług opiekuńczych.
4	Z uwagi na fakt, że społeczeństwo ORSG jest społeczeństwem starzejącym się (choć obecnie ten proces przebiega dość łagodnie), poszczególne gminy będą w najbliższym czasie odczuwały silną potrzebę rozwoju usług opiekuńczych dla osób starszych. W związku z powyższym istnieje potrzeba tworzenia nowych domów pomocy społecznej, domów dziennego pobytu oraz zwiększania liczby miejsc w istniejących placówkach. Ponadto będzie wymagała rozbudowy oferta usług opiekuńczych świadczonych w środowisku, skierowanych do osób starszych, wymagających opieki, samotnych i z zaburzeniami psychicznymi.
5	Szczególną grupę osób zagrożonych wykluczeniem społecznym stanowią osoby przebywające/opuszczające rodziny zastępcze i placówki opiekuńczo – wychowawcze. Dlatego niezmiernie ważne jest zapewnienie wsparcia rozwoju wszystkich form pieczy zastępczej (zwłaszcza rodzin zastępczych) oraz odpowiednio rozwiniętych usług profilaktyczno-wspierających.
6	Na terenie ORSG opiekę nad dziećmi do lat 3 świadczą 2 żłobki. Bardzo duża liczba kobiet po urodzeniu dziecka nie podjęła zatrudnienia. Kobiety te stanowią 14,4% ogółu zarejestrowanych bezrobotnych oraz 25,6% ogółu zarejestrowanych kobiet. Przyczyną takiego stanu rzeczy może być niedostatek miejsc opieki nad dziećmi do lat 3. Aspektem umożliwiającym powrót na rynek pracy osobom po urlopach macierzyńskich/wychowawczych byłoby sfinansowanie opieki nad dziećmi do lat 3 oraz zapewnienie możliwości aktywizacyjno-szkoleniowych.
7	Spółeczeństwo obywatelskie jest na ORSG bardzo dobrze rozwinięte, co wyraża się w dużej liczbie działających organizacji pozarządowych. Rozwojowi społeczeństwa obywatelskiego i aktywności społecznej w ogóle sprzyja tożsamość borowiacka, która jest niewątpliwym potencjałem endogenicznym powiatu i wyjątkowym zjawiskiem w skali województwa. Tożsamość borowiacka jest czynnikiem mającym ogromne znaczenie dla szeroko rozumianego rozwoju społecznego, a pośrednio wpływa też na rozwój gospodarczy.

1.4 Ochrona zdrowia

Analiza dokonana na potrzeby „Policy Paper dla ochrony zdrowia na lata 2014-2020” wykazała, że sytuacja województwa w zakresie dostępności leczenia ambulatoryjnego i szpitalnego różnych specjalności porównaniu z resztą kraju wymaga poprawy. Województwo wyróżnia się dużą umiernością dorosłych z powodu chorób układu oddechowego oraz wysoką częstością hospitalizacji z tego powodu osób w wieku poprodukcyjnym (dla osób w wieku produkcyjnym nie różni się ona od przeciętnej dla ogółu województw). Problemem w województwie są również nowotwory złośliwe, z powodu których hospitalizuje się częściej niż przeciętnie w kraju i również częściej stanowią one przyczynę niepełnosprawności. Znaczącym problemem są również ponadprzeciętnie długie okresy oczekiwania na leczenie lub badania np. w zakresie chirurgii urazowej (180 dni, w kraju 100 dni), neurochirurgii (299 dni, średnio - 83 dni), neurologii (54 dni, gdy w Polsce średnio 31). Ponadprzeciętnie długi jest czas oczekiwania na leczenie na oddziałach urologicznych i okulistycznych oraz łączy się z odległymi terminami wizyt w poradniach tych specjalności (na wizytę u okulisty czeka się najdłużej w Polsce - 75 dni, średnio w kraju 36 dni). Czas oczekiwania na wykonanie tomografii komputerowej należy do najdłuższych w Polsce.¹⁹

Na obszarze Powiatu Tucholskiego funkcjonuje jeden szpital: „Szpital Tucholski” NZOZ Sp. z o.o. w Tucholi. Opieka specjalistyczna w gminach wiejskich realizowana jest w bardzo niewielkim stopniu. Właściwie cała opieka specjalistyczna skupia się wokół „Szpitala Tucholskiego”, w którym funkcjonuje:

- 14 poradni specjalistycznych
- 8 oddziałów (Chirurgii Ogólnej, Ginekologiczny, Położniczy, Oddział Pediatryczny, Oddział Neonatologiczny, Oddział Chorób Wewnętrznych, Oddział Anestezjologii i Intensywnej Terapii, Kardiologia)
- 10 pracowni
- nocna i świąteczna opieka zdrowotna
- Izba przyjęć
- Stacja Dializ
- Szkoła rodzenia
- Ratownictwo Medyczne
- Zakład Opiekuńczo-Leczniczy

Szpital dysponuje obecnie 144 łózkami²⁰. Aktualne potrzeby szpitala sprowadzają się do rozbudowy Zakładu Opiekuńczo-Leczniczego, budowy pomieszczeń dla nocnej i świątecznej podstawowej opieki zdrowotnej oraz rozbudowy Działu Fizjoterapii.

W 2013 r. w województwie kujawsko-pomorskim w ramach podstawowej i specjalistycznej opieki zdrowotnej ogółem udzielono 14,8 mln porad (średnio 7,1 porad na 1 mieszkańca). Liczba porad udzielonych na ORSG wyniosła w tym samym okresie 270,9 tys., co stanowi 1,83% wszystkich porad udzielonych w województwie. Na 1 mieszkańca obszaru, przypadło średnio 5,6 porad lekarskich.

¹⁹ Dane dotyczące województwa kujawsko-pomorskiego pochodzą z załącznika nr 1 do Policy Paper dla ochrony zdrowia na lata 2014-2020.

²⁰ <http://www.szpitaltuchola.pl/>, <http://www.bip.miasto.tuchola.pl/?id=3>

Tabela 14. Ambulatoryjna opieka zdrowotna w 2013 r.

Jednostka terytorialna	Przychodnie w ramach ambulatoryjnej opieki zdrowotnej	Praktyki lekarskie	Porady lekarskie ambulatoryjne	Porady lekarskie ambulatoryjne w % w stosunku do województwa
Cekcyn	1	2	21164	0,14%
Gostycyn	1	1	31020	0,21%
Kęsowo	2	1	17412	0,12%
Lubiewo	2	2	23972	0,16%
Śliwice	1	3	27561	0,19%
Tuchola	3	12	149785	1,01%
Powiat tucholski	10	21	270914	1,83%
Powiat bydgoski	33	12	488312	3,29%
Powiat sępoleński	13	11	240610	1,62%
Powiat świecki	32	12	577649	3,90%
Województwo kujawsko-pomorskie	758	375	14827206	100,00%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Na ORSG funkcjonuje jedna jednostka ratownictwa medycznego - NZOZ Szpital Powiatowy w Tucholi „Szpital Tucholski” Sp. z o.o. obejmująca 3 zespoły ratownictwa medycznego. Zespół w Tucholi obejmuje jedną karetkę specjalistyczną, zespół w Gostycynie obejmuje jedną karetkę podstawową, a zespół w Śliwicach składa się z karetki podstawowej²¹.

Tabela 15. Zespoły Ratownictwa Medycznego (stan na 2014 r.)

Lokalizacja zespołu	Liczba zespołów ratownictwa medycznego	
	S*	P**
89-520 Gostycyn ul. Bydgoska 12		1
89-500 Tuchola ul. Nowodworskiego 14 - 18	1	
89-530 Śliwice ul. Szkolna 7		1

* S - zespół specjalistyczny, w skład którego wchodzi co najmniej 3 osoby uprawnione do wykonywania medycznych czynności ratunkowych, w tym lekarz systemu oraz pielęgniarka systemu lub ratownik medyczny

**P – zespół podstawowy, w skład którego wchodzi co najmniej 2 osoby uprawnione do wykonywania medycznych czynności ratunkowych, w tym pielęgniarka systemu lub ratownik medyczny.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie http://www.bip.bydgoszcz.uw.gov.pl/files/zalaczniki-do-artykulow/zespoły_ratownictwa_medycznego_2014.pdf

Pilną potrzebą jest przywrócenie na terenach gmin opieki ambulatoryjnej nad kobietami, zwłaszcza w zakresie opieki okołoporodowej w okresie ciąży (porodu, położu i opieki nad noworodkiem) oraz w zakresie profilaktyki. W 2013 roku w województwie kujawsko-pomorskim wskaźnik wczesnego objęcia opieką kobiet w ciąży, liczony jako stosunek liczby wizyt pierwszorazowych do 14 tygodnia ciąży do ogólnej liczby wizyt pierwszorazowych wynosił 79,4%. Najwyższym wskaźnikiem (powyżej 90%) charakteryzowały się powiaty grudziądzki, golubsko-dobrzyński, aleksandrowski, Włocławek i Toruń.

²¹ http://www.bip.bydgoszcz.uw.gov.pl/files/zalaczniki-do-artykulow/zespoły_ratownictwa_medycznego_2014.pdf

Powiat Tucholski ze wskaźnikiem 43% oraz inowrocławski 53% znalazły się na ostatnich miejscach wśród powiatów w województwie.²²

Gminy zgłaszają również potrzeby w zakresie modernizacji i wyposażenia w nowoczesny sprzęt istniejących placówek opieki zdrowotnej. Niedobory istnieją również w zakresie sprzętu przeznaczonego do rehabilitacji.

Kluczowe wnioski i obserwacje

Kluczowe wnioski i obserwacje	
1	Usługi w zakresie ochrony zdrowia w poszczególnych gminach ograniczają się do podstawowej opieki zdrowotnej. Na ORSG działa jeden szpital – „Szpital Tucholski” NZOZ Sp. z o.o. w Tucholi, który praktycznie jako jedyna placówka świadczy specjalistyczną opiekę zdrowotną. Szpital zgłasza potrzebę rozbudowy Zakładu Opiekuńczo-Leczniczego, co zapewni zwiększenie liczby miejsc w Zakładzie. Konieczne jest wsparcie zwłaszcza placówek POZ i punktów rehabilitacji poprzez ich modernizację i wyposażenie w sprzęt diagnostyczny i rehabilitacyjny.
2	Biorąc pod uwagę prognozy demograficzne, niezmiernie ważne w najbliższych latach będzie dostosowanie oferty w zakresie usług ochrony zdrowia w szczególności do potrzeb osób starszych, a także opracowanie programów profilaktycznych mających na celu zachowanie sprawności fizycznej i psychicznej ludności do późnego wieku oraz ograniczenie kosztów opieki medycznej i usług opiekuńczych. Niezbędne będzie również zwiększenie liczby lekarzy specjalistów w dziedzinie geriatry.
3	Pilną potrzebą zgłaszaną przez gminy ORSG jest przywrócenia opieki ambulatoryjnej nad kobietami w okresie ciąży i w zakresie profilaktyki (Poradnie K).

1.5 Edukacja

Analiza wykształcenia mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego w roku 2012 wskazuje, iż społeczeństwo charakteryzuje się niskim poziomem wykształcenia. Mieszkańcy z wykształceniem wyższym stanowią jedynie 16,4% mieszkańców regionu, co lokuje województwo na 14 pozycji w kraju. Osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym stanowią najliczniejszą grupę mieszkańców regionu (28,6%). Druga najliczniejsza grupa to osoby z wykształceniem podstawowym, gimnazjalnym i niższym (23,6% osób).²³ Aby poprawić te statystyki niezbędne jest zdiagnozowanie stanu istniejącego oraz potrzeb edukacyjnych na wszystkich poziomach kształcenia, a następnie inwestowanie w kształcenie, szkolenie (w tym zawodowe) na rzecz zdobywania umiejętności i uczenia się przez całe życie.

Powiat Tucholski charakteryzuje się specyfiką wykształcenia ludności. Wyróżnia się najwyższym w województwie odsetkiem osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym – jest to prawie 32% jeśli liczyć w ogóle mieszkańców, a prawie 41% wśród mężczyzn i prawie 23% wśród kobiet (także wskaźniki dla poszczególnych płci lokuje powiat na pierwszej pozycji w województwie). Skutkiem tak dużego udziału grupy z wykształceniem zasadniczym zawodowym jest niski udział grupy z wykształceniem średnim ogólnokształcącym – lokuje powiat wśród 19 powiatów ziemskich na 16. pozycji (mężczyźni na 18., kobiety – na 14.). Pozostałe wskaźniki nie wyróżniają powiatu. Pod względem udziału ludności z wykształceniem wyższym, Powiat Tucholski lokuje się wśród powiatów ziemskich na 10 pozycji (mężczyźni na 8., kobiety na 11.), pod względem udziału grupy z wykształceniem średnim zawodowym –

²² Biuletyn Statystyczny Ochrona zdrowia w województwie kujawsko-pomorskim w 2013 r., Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy.

²³ Statystyczne Vademecum Samorządowca 2013, GUS, Warszawa 2013.

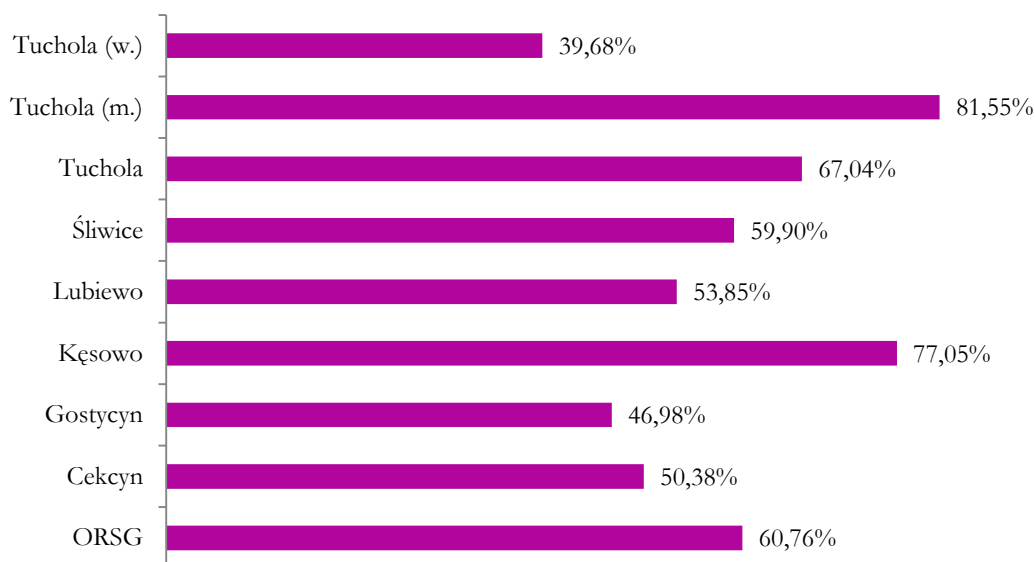
na 8. (mężczyźni – na 10., kobiety – na 4. – także ten wskaźnik potwierdza, że kształcenie zawodowe w powiecie zawsze posiadało silną pozycję).²⁴ Załącznik nr 5 do niniejszej Strategii pokazuje rozmieszczenie na ORSG szkół i placówek wychowania przedszkolnego.

Edukacja przedszkolna

W ciągu ostatniej dekady gminy powiatu dokonały ogromnego postępu w zakresie edukacji przedszkolnej. Liczba dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym zwiększyła się około 3,5-krotnie i obecnie powiat notuje wskaźnik obsługi na poziomie prawie 61%, choć sytuacja w gminach jest zróżnicowana – i tylko w gminie Kęsowo (77% oraz w mieście Tuchola (81,5%) wskaźnik ten może być uznany za wysoki. Na terenach wiejskich (poza gminą Kęsowo) sytuacja dzieci objętych edukacją przedszkolną przedstawia się bardzo niekorzystnie. Najniższy wskaźnik notuje obszar wiejski gminy Tuchola – niespełna 40%.²⁵

Uzyskane wskaźniki jednoznacznie wskazują, że potrzeby w zakresie edukacji przedszkolnej na ORSG są bardzo dobre. Placówki przedszkolne, ze względu na obsługiwaną grupę docelową, powinny być dostępne w pobliżu miejsca zamieszkania, a więc na obszarach o małej gęstości zaludnienia pożądana jest gęstsza sieć mniejszych placówek, a nie mniejsza liczba dużych.

Wykres 14. Wskaźnik procentowy dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w 2013 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

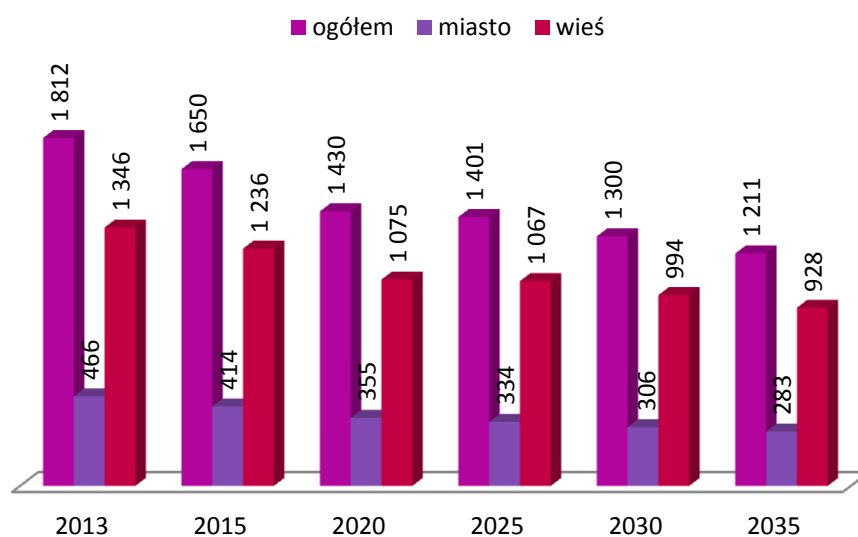
Na ORSG uwidacznia się trend typy dla całego województwa, jak i kraju czyli spadek liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym. Spadek liczby dzieci w wieku 3-5 lat będzie niższy na obszarach wiejskich niż w mieście. W 2025 r. prognozowany spadek liczby dzieci w porównaniu z rokiem 2013 wyniesie 21% na terenach wiejskich i 28% w mieście.

Pomimo stopniowego spadku liczby dzieci w wieku 3-5 lat, rozwijanie i budowa przedszkoli, punktów przedszkolnych, oddziałów przedszkolnych pozostaje zasadne, ze względu na obecnie bardzo niskie wskaźniki objęcia edukacją przedszkolną i tym samym zbyt małą liczbę miejsc w infrastrukturze przedszkolnej. W związku z tym pomimo spadku liczby dzieci, zapotrzebowanie na miejsca w placówkach edukacji przedszkolnej choć zmaleje, to nie zostanie zaspokojone.

²⁴ A. Stańczyk, *Synteza diagnozy stanu i uwarunkowań rozwoju obszaru powiatu tucholskiego*

²⁵ A. Stańczyk, *Synteza diagnozy stanu i uwarunkowań rozwoju obszaru powiatu tucholskiego*

Wykres 15. Zmiany liczby dzieci w wieku 3-4 lata w latach 2013 – 2035 na ORSG

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL

Jednym z głównych wyzwań i potrzeb w zakresie rozwoju edukacji przedszkolnej wynikających z RPO WK-P na lata 2014 -2020 jest podniesienie stopnia jej upowszechniania oraz zapewnianie równego dostępu do dobrej jakości wczesnej edukacji elementarnej. Gdyby przyjąć za satysfakcjonujący poziom obsługi w zakresie edukacji przedszkolnej na poziomie 85% dzieci w grupie 3-5 lat, to potrzeby w zakresie miejsc w przedszkolach na terenie powiatu szacuje się na ponad 400.

Pilną potrzebą dostrzeganą przez wszystkie jednostki ORSG jest zwiększenie liczby miejsc przedszkolnych poprzez rozbudowę i budowę nowych przedszkoli, doposażenie istniejących obiektów, a także poprawa jakości usług edukacyjnych poprzez dodatkowe zajęcia stymulujące rozwój dzieci i podnoszenie kwalifikacji nauczycieli.

Szkolnictwo podstawowe i gimnazjalne

Poniższa tabela zawiera podstawowe statystyki dotyczące szkolnictwa podstawowego i gimnazjalnego na ORSG Powiatu Tucholskiego.

Tabela 16. Szkolnictwo podstawowe i gimnazjalne na ORSG Powiatu Tucholskiego w 2013 r.

Jednostka terytorialna	szkoły podstawowe			l. uczniów w szkołach podst.			gimnazja			l. uczniów w gimnazjach		
	2005	2010	2013	2005	2010	2013	2005	2010	2013	2005	2010	2013
Tuchola (m.)	4	4	4	1117	932	933	3	3	3	872	637	518
Tuchola (w.)	7	5	4	445	347	321	1	1	1	174	141	121
Cekcyn	3	3	3	501	414	431	1	1	1	299	244	209
Gostycyn	4	4	4	432	343	308	1	1	1	265	232	172
Kęsowo	3	3	3	381	301	262	2	2	2	234	175	154
Lubiewo	4	4	4	521	436	431	2	2	2	261	270	226
Śliwice	3	3	3	470	453	418	1	1	1	256	201	217
ORSG	28	26	25	3867	3226	3104	11	11	11	2361	1900	1617

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na terenie ORSG w 2013 roku znajdowało się w sumie 25 szkół podstawowych i 11 gimnazjów. Do szkół tych uczęszczało łącznie 4721 uczniów. W latach 2005-2013 można zaobserwować spadek liczby uczniów na obu poziomach kształcenia. Liczba uczniów szkół podstawowych zmalała o prawie

20% z 3 867 w roku 2005 do 3 104 w roku 2013. Podobnie sytuacja wyglądała w przypadku gimnazjów - spadek wyniósł ponad 31% (z 2 361 do 1 617 uczniów). Zmiana ta była uwarunkowana w dużym stopniu niższym demograficznym. Spadek liczby uczniów wpłynął na zmniejszenie liczby szkół podstawowych – na przełomie 8 analizowanych lat ubyło 3 szkoły z obszaru wiejskiego gminy Tuchola.

Niż demograficzny to nie jedyny problemem, z jakim boryka się obecnie szkolnictwo w całym kraju, w tym szkolnictwo regionu kujawsko – pomorskiego. Kolejnym problemem istotnym dla rozwoju regionu jest niska jakość edukacji, przejawiająca się m.in. niskim poziomem wyników edukacyjnych uczniów, który plasuje region w grupie województw osiągających niższe niż przeciętne w Polsce wyniki sprawdzianów w szkołach podstawowych i egzaminów gimnazjalnych.

Obiektywnym wskaźnikiem pozwalającym na porównywanie jakości kształcenia na poziomie podstawowym, jest sprawdzian w klasie szóstej szkoły podstawowej, obejmujący wiadomości i umiejętności określone w wymaganiach ogólnych i szczegółowych w podstawie programowej kształcenia ogólnego - w odniesieniu do języka polskiego, matematyki i języka obcego nowożytnego. Poza nielicznymi gminami województwa, które regularnie notują bardzo korzystne lub bardzo niekorzystne wyniki sprawdzianu, większość gmin cechuje się dużą coroczną zmiennością wyników. Tak jest też z gminami powiatu tucholskiego, choć niestety częściej lokują się one w grupie jednostek słabszych, a rzadziej – w grupie lepszych. Dobrą ilustracją są szkoły z gminy Cekcyn – gmina w roku 2014 lokowała się na 1. miejscu wśród 144 gmin województwa, ale w 3 poprzednich latach zajmowała lokaty: 112, 79 i 102.²⁶ Wyniki sprawdzianu szóstoklasistów w okresie 2011-2014 przedstawia załącznik nr 6.

Próba uśrednienia wskaźników za ostatnie 4 lata (nie jest to wskaźnik w pełni miarodajny) wskazuje, że w powiecie wyróżniają się pod względem wyników sprawdzianu dwie gminy - Tuchola (gdzie coroczne wyniki są bardziej wyrównane, mniejsza jest coroczna zmienność) oraz Cekcyn (gdzie dzięki bardzo korzystnemu wynikowi za rok 2014, gmina zyskuje najwyższą średnią 4-letnią w powiecie). Pozostałe gminy prezentują wyraźnie niższy od tych dwóch i bardzo wyrównany poziom wyników. Niepokojący jest fakt, że w pojedynczych rocznikach, w gminach zdarzają się wyniki poniżej połowy możliwych do uzyskania punktów (jak Śliwice i Kęsowo w 2012 r.). Dwie najlepsze gminy powiatu lokują się jednak dopiero w piątej dziesiątce gmin województwa. Najlepsza gmina w województwie w tym okresie - Osielsko – zanotowała wynik na poziomie 27,3 pkt., a więc o około 3,5 pkt. lepszy niż najlepsze gminy powiatu. Jest to bardzo duża różnica.²⁷

W 2014 roku gminy Powiatu notowały zróżnicowane wskaźniki w egzaminie gimnazjalnym (załącznik nr 7 do Strategii). Najkorzystniej zaprezentowały się szkoły z gminy Gostycyn, które w zakresie większości przedmiotów uzyskiwały korzystne wyniki (historia i wiedza o społeczeństwie – 15 pozycja wśród 144 gmin, język polski – 17/144, matematyka – 20/144, język niemiecki poziom podstawowy – 22/104; bardzo korzystny wynik, jednak przy tylko 8 osobach zdających, uzyskał rozszerzony angielski – 8 pozycja na 142 gminy, w których zdawano ten egzamin). Dobry wynik zanotowały także gimnazja z Tucholi i Kęsowa. Bardzo niekorzystnie natomiast wypadły gimnazja z gmin: Lubiewo (142. pozycja z języka polskiego, 132. z historii i wiedzy o społeczeństwie, 129. z przedmiotów przyrodniczych, 134. z angielskiego podstawowego i 38. na 44 z niemieckiego rozszerzonego) i Cekcyn (120. pozycja z języka polskiego, 137. z historii i wiedzy o społeczeństwie, 106. z angielskiego).²⁸

Pod względem wyników uzyskiwanych z egzaminu gimnazjalnego z matematyki, także w poprzednich latach gminy powiatu notowały zróżnicowane wyniki. W roku 2013 wysoką pozycję zanotowała gmina Gostycyn (16/144), a w roku 2012 – gmina Lubiewo (12/144). W 2012 nawet

²⁶ A. Stańczyk, *Synteza diagnozy stanu i uwarunkowań rozwoju obszaru powiatu tucholskiego*

²⁷ Ibidem

²⁸ Ibidem

najslabsza gmina (Cekcyn) lokowała się w pierwszej połowie gmin województwa (72/144), a 2013 najslabsza gmina (Tuchola – 79) lokowała się nieco poniżej mediany wojewódzkiej.²⁹

Duży wpływ na osiąganie wysokich efektów kształcenia ma między innymi jakość i dostępność infrastruktury edukacyjnej, oferta zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych, a także poziom kwalifikacji nauczycieli. Obecnie niezwykle ważne jest położenie odpowiedniego nacisku na rozwijanie kompetencji kluczowych uczniów na wszystkich poziomach kształcenia, co wynika z Zalecenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie.

Kompetencje kluczowe to:

- Porozumiewanie się w języku ojczystym
- Porozumiewanie się w językach obcych
- Kompetencje matematyczne i podstawowe kompetencje naukowo-techniczne
- Kompetencje informatyczne
- Umiejętność uczenia się
- Kompetencje społeczne i obywatelskie
- Inicjatywność i przedsiębiorczość
- Świadomość i ekspresja kulturalna

Kompetencje kluczowe stanowią połączenie wiedzy, umiejętności i postaw odpowiednich do sytuacji. Są one szczególnie niezbędne do samorealizacji i rozwoju osobistego, integracji społecznej, bycia aktywnym obywatelem i zatrudnienia. Kompetencje te mają istotne znaczenie w społeczeństwie wiedzy i gwarantują większą elastyczność siły roboczej, umożliwiając jej szybsze dostosowanie się do stałych zmian w świecie, w którym zachodzą coraz liczniejsze wzajemne powiązania. Stanowią również ważny czynnik innowacji, produktywności i konkurencyjności, a ponadto mają wpływ na motywację i zadowolenie. Zdobywanie kluczowych kompetencji jest spójne z zasadami równości i dostępu dla wszystkich³⁰. W tym zakresie szkoły ORSG chcą wprowadzać dodatkowe zajęcia edukacyjne rozwijające właśnie kompetencje kluczowe. Aby podnosić poziom edukacji potrzeba też doposażenia istniejącej infrastruktury edukacyjnej.

Szkolnictwo ponadgimnazjalne

Poniższa tabela przedstawia podstawowe dane statystyczne dotyczące szkolnictwa ponadgimnazjalnego dla młodzieży na ORSG Powiatu Tucholskiego.

²⁹ A. Stańczyk, *Synteza diagnozy stanu i uwarunkowań rozwoju obszaru powiatu tucholskiego*

³⁰ Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2006/962/WE z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie [Dz.U. L 394 z 30.12.2006]

Tabela 17. Szkolnictwo ponadgimnazjalne dla młodzieży na ORSG Powiatu Tucholskiego w latach 2005-2013

Jednostka terytorialna	Rok	Liczba placówek			Liczba uczniów		
		Licea ogólnokształcące	Technika	Zasadnicze szkoły zawodowe (wraz ze specjalnymi)	Licea ogólnokształcące	Technika	Zasadnicze szkoły zawodowe
Tuchola	2013	2	11	4	406	1059	427
	2010	2	10	4	472	1126	531
	2005	2	9	4	511	1161	489
Śliwice	2013	-	-	1	-	-	72
	2010	-	-	1	-	-	71
	2005	-	-	-	-	-	-
Gostycyn	2013	-	0	-	-	0	-
	2010	-	0	-	-	0	-
	2005	-	1	-	-	61	-
ORSG	2013	2	11	5	406	1 059	499
	2010	2	10	5	472	1 126	605
	2005	2	10	4	511	1 222	489

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Technikum nr 1 działające przy Zespole Szkół Licealnych i Technicznych kształci w następujących zawodach: technik ekonomista, handlowiec, technik hotelarstwa, informatyk, logistyk, mechanik, technik organizacji usług gastronomicznych. Z kolei Technikum nr 2 (Zespół Szkół Licealnych i Agrotechnicznych) oferuje kształcenie na kierunkach: technik ekonomista, technik agrobiznesu, technik architektury krajobrazu, technik obsługi turystycznej, technik rolnik.

Na terenie powiatu znajduje się również Technikum Leśne im. Adama Loreta w Tucholi, dla którego organem prowadzącym jest Minister Środowiska. Szkoła znajduje się na 9 miejscu wśród techników o najwyższym poziomie kształcenia w województwie kujawsko-pomorskim³¹.

Strukturę szkolnictwa ponadgimnazjalnego na ORSG Powiatu Tucholskiego przedstawia załącznik nr 9 do Strategii.

Poziom jakości nauczania przejawiający się w wynikach egzaminów końcowych w przypadku szkół ponadgimnazjalnych przedstawia się znacznie lepiej niż w przypadku szkół niższych szczebli. Spośród 16 661 absolwentów w 2013 roku w województwie kujawsko - pomorskim, którzy przystąpili do wszystkich egzaminów obowiązkowych - 81,51% otrzymało świadectwa dojrzałości, czyli zdało egzamin maturalny (w kraju odsetek ten wyniósł 80,10%)³².

W 2014 r. do egzaminu maturalnego na terenie powiatu przystąpiło łącznie 347 uczniów, egzamin zdało 219, czyli około 63%. Liczbę zdających, zdawalność przedmiotu i średnie wyniki zdających egzamin w części pisemnej z przedmiotów obowiązkowych w poszczególnych typach szkół w Powiecie Tucholskim przedstawia poniższa tabela.

Tabela 18. Liczba zdających, zdawalność przedmiotu i średnie wyniki zdających egzamin w części pisemnej z przedmiotów obowiązkowych w poszczególnych typach szkół w Powiecie Tucholskim w roku szkolnym 2013-2014

	Język Polski	Matematyka	Język angielski	Język niemiecki	Język rosyjski
Przystąpiło	347	347	237	110	0
Zdało	335	230	221	108	0
Zdało w %	97	66	93	98	-
Wynik w %	50	40	66	60	-

Źródło: Sprawozdanie z egzaminu maturalnego przeprowadzonego w roku szkolnym 2013/2014 w województwie kujawsko-pomorskim. Zeszyt ogólny

Szkoły ponadgimnazjalne, podobnie jak szkoły niższych szczebli również muszą położyć duży nacisk na rozwijanie kompetencji kluczowych. Oferta szkół w zakresie doskonalenia tych kompetencji sprowadza się do realizacji zajęć z zakresu matematyki, języka polskiego i języków obcych, informatyki oraz przedsiębiorczości. Szkoły te podobnie jak podstawówki i gimnazja nie mają oferty w zakresie zajęć doskonalących miękkie kompetencje kluczowe.

Kształcenie zawodowe

Kształcenie zawodowe cieszy się stosunkowo dużą popularnością, co jednak nie przekłada się na sytuację na rynku pracy. Absolwenci szkół zawodowych stanowią w regionie największą grupę bezrobotnych - w okresie do 12 miesięcy od ukończenia nauki średnio co trzeci absolwent w końcu 2011 roku pozostawał w ewidencji powiatowych urzędów pracy³³.

Bardzo istotny wpływ na nieadekwatną w stosunku do potrzeb rynku pracy ofertę kształcenia ma niski poziom współpracy szkół zawodowych i pracodawców, czego przejawem jest m.in. duży rozdźwięk między oczekiwaniami pracodawców względem kwalifikacji jakie ich zdaniem powinien posiadać absolwent szkoły zawodowej a realizowanymi w tych szkołach programami nauczania³⁴.

Na ORSG kształcenie zawodowe prowadzą:

³¹ Ranking Techników 2015, www.perspektywy.pl

³² Sprawozdanie z egzaminu maturalnego przeprowadzonego w 2013 roku w województwie kujawsko-pomorskim, OKE w Gdańsku

³³ Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2011/2012. Informacje i opracowania statystyczne, Warszawa 2012

³⁴ Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko – Pomorskiego na lata 2014 - 2020

- Zasadnicza Szkoła Zawodowa (Zespół Szkół Licealnych i Technicznych w Tucholi)
- Zasadnicza Szkoła Zawodowa (Zespół Szkół Licealnych i Agrotechnicznych w Tucholi)
- Zasadnicza Szkoła Zawodowa Specjalna (Specjalny Ośrodek Szkolno – Wychowawczy w Tucholi)
- Szkoła Przystosabiająca do Pracy (Specjalny Ośrodek Szkolno – Wychowawczy w Tucholi)
- Centrum Kształcenia Praktycznego (Tucholskie Centrum Edukacji Zawodowej)
- Szkoła Policealna (Tucholskie Centrum Edukacji Zawodowej)
- Zasadnicza Szkoła Zawodowa wielozawodowa (Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych w Śliwicach)

Zasadnicza Szkoła Zawodowa w Zespole Szkół Licealnych i Technicznych prowadzi kształcenie w następujących zawodach: mechanik pojazdów samochodowych, elektromechanik pojazdów samochodowych, sprzedawca, elektryk, fryzjer, piekarz, cukiernik, kelner, stolarz, ślusarz, murarz-tylnkarz, lakiernik, monter robót wykończeniowych w budownictwie, rzeźnik-wędliniarz, monter instalacji i urządzeń sanitarnych, kamieniarz, kominiarz, fotograf, ogrodnik, blacharz samochodowy, krawiec i inne.

Z kolei w Zasadniczej Szkole Zawodowej Zespołu Szkół Licealnych i Agrotechnicznych kształci się w zawodzie mechanik operator oraz w szkole wielozawodowej, gdzie zajęcia w szkole odbywają się jako uzupełnienie szkolenia realizowanego w zakładzie pracy.

Zasadnicza Szkoła Zawodowa Specjalna w Specjalnym Ośrodku Szkolno Wychowawczym oferuje kształcenie w zawodach: kucharz małej gastronomii, malarz tapeciarski, masarz-wędliniarz, rolnik ogrodnik, mechanik pojazdów samochodowych, szwaczka (krawcowa), oraz w innych zawodach w zależności od indywidualnych potrzeb uczniów. Natomiast Szkoła Przystosabiająca do pracy kształci w kierunku pomocy domowej.

Centrum Kształcenia Praktycznego działające przy Tucholskim Centrum Edukacji Zawodowej prowadzi kształcenie w zawodach: kucharz, mechanik pojazdów samochodowych, elektromechanik pojazdów samochodowych, elektromechanik, operator obrabiarek skrawających, mechanik operator pojazdów i maszyn rolniczych. Z kolei Szkoła Policealna również działająca przy Centrum oferuje następujące kierunki: technik ochrony fizycznej osób i mienia, technik turystyki wiejskiej, technik administracji, technik informatyk, technik rachunkowości, technik bhp, opiekun osoby starszej.

Aby sprostać potrzebom rynku pracy i zapewnić najwyższą jakość kształcenia zawodowego szkoły muszą ciągle rozwijać infrastrukturę edukacyjną, w szczególności pracownie i warsztaty kształcenia praktycznego, rozbudowywać ofertę zajęć pozalekcyjnych oraz podnosić kwalifikacje i kompetencje nauczycieli przedmiotów zawodowych.

Doradztwo edukacyjno – zawodowe na wszystkich poziomach kształcenia

Doradztwo edukacyjno – zawodowe ma na celu wspieranie uczniów w planowaniu własnej ścieżki kształcenia i kariery zawodowej. Zadaniem doradztwa jest także wyrównywanie dostępu do uczenia się przez całe życie, poszerzanie wiedzy, podnoszenie umiejętności i kompetencji siły roboczej oraz promowanie elastycznych ścieżek kształcenia.

Tucholskie Centrum Edukacji Zawodowej prowadzi doradztwo zawodowe zarówno w formie porad zawodowych grupowych, jak i indywidualnych skierowanych do osób dorosłych i młodzieży. Udzielana pomoc dotyczy przede wszystkim wyboru zawodu czy kierunku kształcenia, a także wskazania jakie szkolenia powinien podjąć zainteresowany aby rozwinąć swoje kompetencje w zgodzie z możliwościami psychofizycznymi i potrzebami rynku pracy. Doradca współpracuje również z nauczycielami i rodzicami w procesie orientacji zawodowej uczniów. Doradcy zawodowi działają także przy szkołach gimnazjalnych.

Szkoły ponadgimnazjalne oferują możliwość odbycia stażu lub praktyki w zakładzie pracy. Ma to na celu zapoznanie ucznia z rzeczywistymi warunkami pracy w zawodzie.

Główną potrzebą w zakresie rozwoju doradztwa edukacyjno –zawodowego jest zwiększenie jakości świadczonych usług (przede wszystkim w gimnazjach, ale też w liceach pod kątem wyboru kierunku studiów) poprzez zatrudnienie specjalistów zajmujących się wyłącznie tym tematem oraz stworzenie bazy pracodawców współpracujących w organizowaniu stażu w swoich firmach.

Kształcenie ustawiczne dorosłych

Strategia Europa 2020 uznaje uczenie się przez całe życie i rozwijanie umiejętności za kluczowe elementy odpowiedzi na szeroko pojętą gospodarczą i społeczną strategię Unii Europejskiej, a także obecny kryzys gospodarczy oraz starzenie się społeczeństwa. Uczenie się dorosłych daje osobom, które dotknęło bezrobocie lub restrukturyzacja oraz które stanęły przed koniecznością transformacji zawodowej, możliwość podniesienia kwalifikacji lub przekwalifikowania, w istotny sposób przyczyniając się także do włączenia społecznego, aktywności obywatelskiej i rozwoju osobistego.³⁵

Odsetek osób w wieku 25-64 lata, które kształcą lub doksztalcają się, wyniósł w 2014 roku dla 28 krajów Unii Europejskiej 10,7%. W Polsce wskaźnik ten osiągnął poziom znacznie niższy – 4,0%. W województwie kujawsko – pomorskim sytuacja przedstawiała się jeszcze gorzej – wartość wskaźnika to 3,8%.³⁶ Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego zakłada podniesienie wartości tego wskaźnika do 10% w 2020 roku, zaś strategiczne ramy Europejskiej współpracy w dziedzinie kształcenia i szkolenia („ET 2020”) zakładają podniesienie wskaźnika do 15% dla wszystkich krajów UE³⁷. Dlatego niezwykle ważne jest podniesienie we wszystkich regionach stopnia upowszechnienia uczenia się przez całe życie.

Kształceniem ustawicznym na ORSG zajmuje się m. in. Tucholskie Centrum Edukacji Zawodowej, które prowadzi kształcenia w formach pozaszkolnych oferując różnego typu kursy i szkolenia, m. in.: kurs bhp, kurs w zakresie „małej przedsiębiorczości”, kurs pedagogiczny, językowy, spawalniczy, komputerowy, kurs magazyniera, kurs operatorów-programistów obrabiarek CNC.

Organizacją szkoleń skierowanych do osób bezrobotnych i poszukujących pracy zajmuje się Powiatowy Urząd Pracy w Tucholi. PUP prowadzi różnorakie kursy i szkolenia zarówno przygotowujące do wykonywania konkretnego zawodu, jak i aktywizujące do założenia własnej działalności gospodarczej („ABC prowadzenia działalności gospodarczej”). Urząd zajmuje się również przygotowaniem zawodowym dorosłych. Celem tego działania jest zdobycie przez osoby dorosłe (bezrobotne i poszukujące pracy) kwalifikacji lub umiejętności zawodowych potwierdzonych świadectwami i certyfikatami. Przygotowanie zawodowe dorosłych odbywa się w formie praktycznej nauki zawodu i przyuczenia do pracy.

Kluczowe wnioski i obserwacje

Kluczowe wnioski i obserwacje	
1	<p>Okolo 61% dzieci w wieku 3-5 na ORSG lat jest objętych edukacją przedszkolną (wskaźnik dla województwa i kraju wynosi odpowiednio 80% i 87%). Biorąc pod uwagę charakterystyczne dla Powiatu rozproszone osadnictwo jest to dobry wynik.</p> <p>Istniejące placówki nie zaspokajają istniejących potrzeb, dlatego jedną z najważniejszych potrzeb ORSG Powiatu Tucholskiego jest zwiększanie liczby miejsc w przedszkolach poprzez rozwój i tworzenie nowych placówek. Istniejące przedszkola wymagają doposażenia i modernizacji. Konieczne jest również zapewnienie dodatkowych zajęć rozwijających zdolności psychofizyczne</p>

³⁵ Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko – Pomorskiego na lata 2014 - 2020

³⁶ Eurostat, http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=trng_lfse_04&lang=en

³⁷ Konkluzje Rady z dnia 12 maja 2009 r. w sprawie strategicznych ram Europejskiej współpracy w dziedzinie kształcenia i szkolenia („ET 2020”), Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, 2009/C 119/02.

	oraz podnoszenie kwalifikacji i kompetencji kadry nauczycielskiej.
2	Problemem edukacji na ORSG na wszystkich poziomach kształcenia jest niezadowalający poziom kształcenia, wyrażający się niskim poziomem wyników edukacyjnych uczniów oraz niewystarczającą ofertą zajęć pozalekcyjnych w zakresie rozwijania kompetencji kluczowych uczniów. Szkoły co prawda prowadzą dodatkowe zajęcia z matematyki, przedmiotów przyrodniczych, języka polskiego i języków obcych, natomiast w ograniczonym stopniu oferują rozwijanie kompetencji kluczowych w zakresie umiejętności uczenia się czy zwiększania kreatywności i twórczości ucznia. Dlatego też istnieje potrzeba rozwijania oferty zajęć pozalekcyjnych w zakresie kompetencji kluczowych, przy jednoczesnym podnoszeniu kwalifikacji kadry nauczycielskiej w tym zakresie, co w efekcie pozwoli dodatkowo rozbudować ofertę tych zajęć.
3	Osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym stanowią największą grupę bezrobotnych (36%). Może to świadczyć o niedostosowaniu szkolnictwa zawodowego do potrzeb rynku pracy (wśród zawodów nadwyżkowych wiele z nich to zawody, w których kształcą zasadnicze szkoły zawodowe) i tym samym o braku ścisłej współpracy pomiędzy szkołami i pracodawcami. Szkolnictwo zawodowe wymaga rozwoju infrastruktury edukacyjnej, w szczególności pracowni i warsztatów kształcenia praktycznego, a także oferty zajęć pozalekcyjnych w zakresie przedmiotów zawodowych. Istotne w tym względzie jest również podnoszenie kwalifikacji i kompetencji nauczycieli przedmiotów zawodowych oraz przede wszystkim współpraca z lokalnymi firmami umożliwiającą uczniom dostęp do praktycznej nauki zawodu w przedsiębiorstwach.
4	Doradztwo edukacyjno - zawodowe prowadzone przez szkoły jest niedostatecznie rozwinięte. W związku z tym, zachodzi większe prawdopodobieństwo, że wielu uczniów kształci się dalej w kierunkach nieodpowiednich ich predyspozycjom. Dlatego też działaniem zasadnym i koniecznym jest zatrudnienie bądź ścisła współpraca gimnazjów (ale też szkół ponadgimnazjalnych) z profesjonalnymi doradcami edukacyjno – zawodowymi.
5	Kształcenie ustawiczne osób dorosłych sprowadza się do organizacji kursów, warsztatów i szkoleń zarówno w zakresie zdobywania praktycznych umiejętności, jak i rozwijania przedsiębiorczości, podnoszenia wiedzy pozwalającej na rozpoczęcie prowadzenia własnych działalności gospodarczych.
6	Pomimo podejmowania działań na rzecz aktywizacji gospodarczej, na terenie powiatu nie będzie możliwe zbilansowanie rynku pracy. Zakłada się utrzymywanie stanu nierównowagi pomiędzy podażą miejsc pracy, a popytem na miejsca pracy. Oznacza to, że istotna część mieszkańców zmuszona będzie do poszukiwania pracy poza granicami powiatu. Realne jest więc utrzymywanie w najbliższych latach nawet kilkunastoprocentowej stopy bezrobocia. Z powyższym zagadnieniem wiąże się dążenie do zapewnienia mieszkańcom powiatu jak najlepszego poziomu wykształcenia oraz jak najlepszych kwalifikacji, dzięki którym na zewnętrznych rynkach pracy będą zdolni do skutecznego konkurowania z mieszkańcami innych powiatów.

1.6 Kultura³⁸

Powiat nie prezentuje szczególnie cennych walorów kulturowych mierzonych dziedzictwem materialnym. Są one wprawdzie uzupełnieniem walorów przyrodniczych – wzmacniają ogólną atrakcyjność, ale w porównaniu z obszarami o dużym nasyceniu dziedzictwem kulturowym i obiektami zabytkowymi, atrakcyjność Powiatu Tucholskiego jest wyraźnie mniejsza i raczej nie stanowi wystarczającego potencjału, by wyłącznie na jej podstawie budować produkt turystyczny. Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków zawiera załącznik nr 8 do Strategii.

Niedostatek zabytków, jest w znaczącym stopniu wzmacniany i rekompensowany przez działania lokalnych społeczności na rzecz wykreowania atrakcji kulturowych – jakimi są na przykład wioski

³⁸ A. Stańczyk, *Synteza diagnozy stanu i uwarunkowań rozwoju obszaru powiatu tucholskiego*

tematyczne (górnicza, miodowa, jabłoni, grzybowa, borowiacka, kwiatowa, cisowa) oraz ogólnie duża aktywność społeczna w kierunku propagowania kultury borowiackiej. Wśród obiektów dziedzictwa kulturowego, szczególnie w mniejszych i mniej zurbanizowanych miejscowościach, znaleźć można pozostałości charakterystycznego budownictwa związanego z kulturą grupy etnicznej Borowiaków, zamieszkującej ten teren. Drewniane chalupy pochodzące z połowy XIX w. spotkać można między innymi w: Cekcynku, Ludwichowie, Małym Gacnie, Ostrowie, Starym Suminie, Trzebcinach, Zielonce, Sucheju, Kraju, Lińsku, Rosochatce, Śliwicach, Raciążu, Rzepicznej.

Na obszarach o lepszych warunkach rozwoju rolnictwa, zachowało się kilkanaście dworów (często z parkami). Można je spotkać między innymi w: Dąbrówce, Kielpinie, Małej Komorzy, Wysokiej, Kęsowie, Tuchółce, Małej Klonii, Motyłu, Wielkiej Klonii, Starym Suminie. W Kamienicy atrakcją jest XVIII-wieczny pałac. W kilkunastu miejscowościach atrakcjami krajoznawczymi są także XIX-wieczne lub z początku XX w. - kościoły, w tym zwłaszcza zespół klasztorny w Bysławku. Wśród najciekawszych obiektów zabytkowych w Tucholi wymienić należy pozostałości XIV w. zamku i murów miejskich. W Raciążu zachowały się pozostałości grodziska. Interującym elementem dziedzictwa kulturowego - jak się wydaje możliwym do wykreowania na produkt markowy połączony z organizacją imprez plenerowych, jest system umocnień (linia obronna) z zachowanymi bunkrami z lat 30-tych, położony w gminie Kęsowo. Unikatowym w skali kraju jest inny element dziedzictwa historycznego, a mianowicie funkcjonujący pod koniec II wojny światowej poligon raketowo-doświadczalny "Heidekraut" ("Wrzos") w gminie Cekcyn. Bardzo ciekawą atrakcją powiatu, specyficzną ze względu na charakter zastosowanych rozwiązań i rzadkość w tej części kraju, jest głębinowa kopalnia węgla brunatnego w Pile.

Tabela 19. Rozmieszczenie instytucji kultury na terenie gmin

Gmina	Cekcyn	Gostycyn	Kęsowo	Lubiewo	Tuchola	Śliwice
instytucje kultury – gminny ośrodek kultury lub dom kultury	Cekcyn	Gostycyn	-	Lubiewo	Tuchola filia - Raciąż	Śliwice
instytucje kultury – świetlice wiejskie	Brzozie Iwiec Krzywogoniec Ludwichowo Małe Gacno Nowy Sumin Ostrowo Wielkie Budziska Wysoka Zalesie Zielonka Zdroje	Kamienica Pruszcz Przyrowa Mała Klonia Wielka Klonia Łyskowo Bagienica Wielki Mędromierz	Drożdżenica Kęsowo Obrowo Pamiętowo Krajenki Przymuszewo Jeleńcz Żalno Tuchółka Wieszczyce	Bysław Bysławek Cierplewo Klonowo Lubiewice Minikowo Plazowo Sucha Trutowo Welpin	Biała Białowieża Bładowo Kielpin Kłoczek Legbąd Łosiny Rzepiczna Stobno Mały Mędromierz Wielka Komorza	Lipowa Krag Lubocień Brzeźno Linówek Bylczek Rosochatka Okoniny Nadjeziorne (przy Kościele) Okoniny Lisiny Śliwiczki Śliwice Lińsk Łąski Piec
biblioteka	Cekcyn	Gostycyn	Kęsowo	Bysław	Tuchola Raciąż	Śliwice
filie biblioteki	Iwiec Małe Gacno	Pruszcz Wielka Klonia Wielki Mędromierz	Żalno Drożdżenica Piaoszyn	Lubiewo	Tuchola	Śliwiczki

Źródło: A. Stańczyk, *Synteza diagnozy stanu i uwarunkowań rozwoju obszaru powiatu tucholskiego*

Powiat tucholski jest znany z dużej aktywności społecznej. Zagadnienie to jest statystycznie niemierzalne (dostępne dane dotyczą tylko wybranych aspektów – całkowicie niereprezentatywnych dla

rzeczywistej aktywności lokalnych społeczności) – stąd nie można opierać się na oficjalnych i porównywalnych statystykach. Podkreślić należy, że obserwowana duża skala aktywność jest wypadkową z jednej strony dużego zaangażowania mieszkańców, ale z drugiej – dużej aktywności lokalnych instytucji kultury, które inicjują społeczną aktywność i prowadzą cykliczne imprezy, niekiedy o bardzo długiej tradycji. Presja wywierana przez mieszkańców w kierunku zapewnienia tego typu aktywności skutkuje także dobrym rozwojem bazy – nie tylko świetlic wiejskich, które na terenie powiatu są infrastrukturą bardzo powszechną, ale także różnego rodzaju infrastruktury służącej nieformalnej integracji społecznej, np. w czasie imprez plenerowych, codziennej albo weekendowej rekreacji – zaliczyć tu należy zwłaszcza różnego rodzaju przestrzenie publiczne (plac zabaw, obiekty sportowe, kąpieliska). Bez wątpienia aktywność społeczna jest ważnym elementem budowania społeczeństwa obywatelskiego i tworzy lepsze warunki szeroko rozumianego rozwoju społecznego. Duża aktywność jest także świadectwem dużej integracji i poczucia wspólnoty, więzi, tożsamości lokalnej.

Oceniając aktywność społeczną, należy zwrócić uwagę na trzy zasadnicze aspekty:

- szeroką ofertę i wysoki poziom uczestnictwa w regularnych zajęciach organizowanych przez gminne instytucje kultury – adresowanych do wszystkich grup wiekowych,
- duże zaangażowanie w inicjowaniu i formalizowaniu aktywności przez zainteresowane grupy, przejawiające się na przykład w zakładaniu stowarzyszeń, grup, zespołów, itp.,
- bardzo dużą liczbę cyklicznych imprez odbywających się w każdej z gmin – w zdecydowanej większości prowadzonych przez lokalny lub powiatowy samorząd – jeśli uwzględni się wszystkie imprezy okolicznościowe, festyny tematyczne, różnego rodzaju imprezy artystyczne, przeglądy, konkursy, festiwale, cykliczne zawody sportowe będące okazją dla integracji społecznej - ich liczbę można szacować na kilkaset rocznie. Sztandarową i największą imprezą są Dni Borów Tucholskich, ale co najmniej kilkanaście imprez legitymuje się co najmniej kilkuletnią tradycją i ponadlokalnym zasięgiem oddziaływania.

Dane przedstawiane przez poszczególne urzędy gmin potwierdzają dużą skalę uczestnictwa – zarówno w zajęciach stałych prowadzonych przez gminne placówki kultury, jak i w licznych imprezach masowych. Specyficznym i bardzo dobrze reprezentowanym w powiecie rodzajem aktywności, są wioski tematyczne.

Kluczowe wnioski i obserwacje

Kluczowe wnioski i obserwacje	
1	Powiat nie cechuje się szczególnymi walorami kulturowymi - posiada niewielką ilość obiektów zabytkowych. Wiele z nich jest w złym stanie technicznym i wymaga renowacji.
2	Atrakcje kulturalne zapewniają głównie prężnie działające społeczności lokalne, czego przykładem są wioski tematyczne oraz silnie rozwinięta kultura borowiacka. Podejmowane działania cieszą się dużym zainteresowaniem ze strony turystów odwiedzających kompleks Bory Tucholskie i są podstawą rozwoju społeczno-gospodarczego.
3	Instytucje kultury, jak i obiekty zabytkowe wymagają wsparcia finansowego, zarówno w odniesieniu do samej infrastruktury, jak i do prowadzonej działalności. Takie wsparcie pozwoli na jeszcze większe wykorzystanie posiadanych potencjałów lokalnych.

1.7 Obszary problemowe wymagające rewitalizacji

Rewitalizacja jest ważną częścią myślenia o rozwoju miasta czy gminy i powinna stać się kluczowym programem społecznym i gospodarczym w odniesieniu do zidentyfikowanych tam obszarów problemowych. Służy podniesieniu atrakcyjności danego obszaru dla podmiotów gospodarczych i

potencjalnych nowych jego mieszkańców, jak również wsparciu rozwoju kapitału społecznego oraz podniesieniu jakości życia mieszkańców. Rewitalizacja obszarów zdegradowanych powinna mieć charakter złożony i interdyscyplinarny, dlatego kluczowe jest prowadzenie zintegrowanych, czyli równoległych i wzajemnie uzupełniających się działań w wielu sferach.

Zidentyfikowanie obszarów problemowych o negatywnych zjawiskach natury społecznej, gospodarczej, przestrzennej, środowiskowej i funkcjonalnej oraz wskazanie potencjalnych sposobów ich zniwelowania w kontekście nadania tym obszarom nowej jakości funkcjonalnej i zapewnienia warunków do ich zrównoważonego rozwoju nastąpi w Lokalnych/Gminnych Programach Rewitalizacji, do opracowania których będą zobowiązane wszystkie jednostki samorządu terytorialnego, chcące prowadzić procesy rewitalizacyjne.

Programy Rewitalizacji muszą powstać zgodnie z wytycznymi, których aktualnie brak. Wytyczne te powinny określić, w jaki sposób należy wyznaczyć obszary problemowe wymagające przeprowadzenia działań rewitalizacyjnych. W chwili obecnej, przy braku ww. wytycznych, przedstawiono obszary problemowe wskazane przez przedstawicieli wszystkich jednostek tworzących ORSG. Jednocześnie należy nadmienić, że ze środków przewidzianych na realizację niniejszej strategii będzie finansowana jedynie rewitalizacja obszarów miejskich. Środki na rewitalizację obszarów wiejskich będą przewidziane w ramach realizacji mechanizmu RLKS.

Tabela 20. Obszary problemowe wskazane do rewitalizacji

Jednostka terytorialna	Obszary problemowe
Cekcyn	Rewitalizacja terenów przy dworcach kolejowych w Cekcynie i Wierzchucinie.
Gostycyn	W miejscowości Pruszcz rewitalizacji wymaga teren nieczynnej stacji kolejowej Pruszcz Bagiennica. Obszar ten charakteryzuje się historyczną zabudową, która jest w złym stanie technicznym, podobnie jak przestrzeń wokół dworca.
Kęsowo	Budynek dworca PKP w Żalnie
Śliwice	Zdegradowany dworzec kolejowy, który został przejęty przez gminę od PKP. Przeznaczony na cele społeczno – kulturalne (poczekalnia dla podróżnych, miejsce spotkań mieszkańców).
Tuchola	Rewitalizacji wymaga obszar teren Starego Miasta w Tucholi (przede wszystkim budynki Tucholskiego Ośrodka Kultury i Szkoły Podstawowej nr 1 oraz połączenie drogowe pomiędzy nimi, a także tereny zielone na Placu Zamkowym).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z urzędów gmin

1.8 Środowisko przyrodnicze

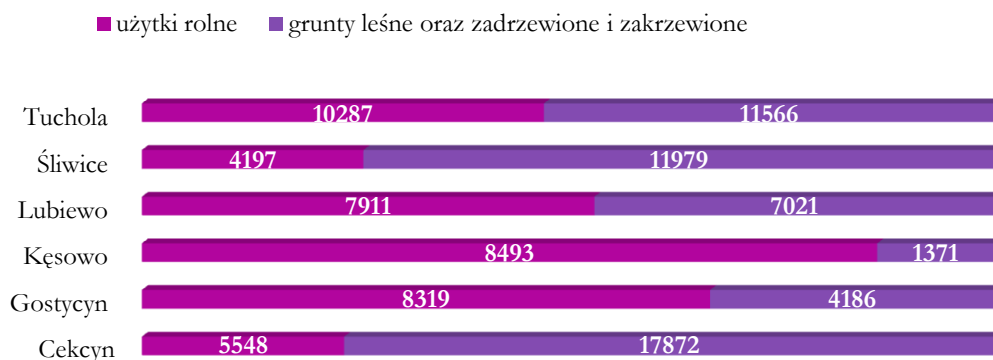
Dostępne dane statystyczne i wyniki analiz Inspekcji Ochrony Środowiska potwierdzają, iż Powiat Tucholski charakteryzuje się wysoką jakością środowiska, niskim poziomem emisji zanieczyszczeń oraz dużym udziałem powierzchni chronionych - w zakresie wymienionych cech lokuje się wśród obszarów o najkorzystniejszych uwarunkowaniach w regionie. Należy do obszarów o największym udziale powierzchni chronionych. Wskaźnik ten wynosi 64,4% i lokuje powiat na drugiej pozycji, po powiecie sępoleńskim (77,6%). Średni udział powierzchni chronionych w powierzchni województwa wynosi 32,4%. Oprócz powiatów sępoleńskiego i tucholskiego, tylko brodnicki notuje udział obszarów chronionych na poziomie ponad 50% (55,2%), a świecki, golubsko-dobrzyński i bydgoski - powyżej 40%. Bezwzględna powierzchnia obszarów chronionych w Powiecie Tucholskim wynosi 69,2 tys. ha i jest to obok powiatu świeckiego (70,9 tys. ha) najwyższa wartość wśród powiatów województwa. Na terenie powiatu leży prawie 12% wszystkich obszarów chronionych w województwie.³⁹

³⁹ A. Stańczyk, *Synteza diagnozy stanu i uwarunkowań rozwoju obszaru powiatu tucholskiego*

Grunty, lasy i wody⁴⁰

Podstawowym wyróżnikiem struktury użytkowania gruntów są: bardzo duży udział lasów i gruntów leśnych, a także duże zróżnicowanie struktur w poszczególnych gminach - w strukturze użytkowania gruntów na terenie powiatu zaznaczają się wyraźne różnice między gminami, będące pochodną ich położenia w obrębie jednostek fizyczno-geograficznych i odmiennym charakterze. Gminy Śliwice i Cekcyn są bardzo silnie zalesione, gminy Tuchola i Lubiewo mają charakter przejściowy, a gminy Gostycyn, a zwłaszcza Kęsowo – mają charakter rolniczy. Ze względu na różnice w wielkości gmin, największą powierzchnię użytków rolnych wykazuje jednak gmina Tuchola. Gmina Kęsowo wyróżnia się dużym udziałem łąk, a gmina Gostycyn – największą powierzchnią sadów.

Wykres 16. Powierzchnia użytków rolnych i gruntów leśnych w ha na obszarze ORSG (2013 r.)

Źródła: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

Powiat tucholski charakteryzuje się najwyższym wśród powiatów województwa wskaźnikiem lesistości - lasy i grunty leśne zajmują aż 48,2% powierzchni ogólnej, przy średniej wojewódzkiej 2-krotnie niższej i wskaźnikach dla kolejnych powiatów wynoszących - niespełna 41% (powiat bydgoski) i ok. 35% (powiat świecki i toruński).

ORSG Powiatu Tucholskiego należy do obszarów o najmniej sprzyjających warunkach prowadzenia gospodarki rolnej. Sytuacja w poszczególnych gminach jest bardzo zróżnicowana, niemniej jednak, ogólne wskaźniki sytuują powiat wśród najmniejszych producentów żywności. Niesprzyjające warunki rozwoju rolnictwa wynikają przede wszystkim z charakteru pokrywy glebowej. Na terenie powiatu około 40% gleb stanowią gleby rdzawe o małej i bardzo małej przydatności dla rolnictwa. W gminie Śliwice ich udział sięga 2/3 ogółu powierzchni, a w gminie Cekcyn - połowy. Ponad 1/3 powierzchni powiatu stanowią gleby płowe oraz brunatne wylugowane. Ich przydatność rolnicza jest dobra lub średnia. Cechą charakterystyczną powiatu jest duży udział (sięgający 20%) gleb organogenicznych - mulowo-torfowych, torfowych i murszowo-torfowych. Szczególnie duże powierzchnie gleb tego typu notuje się w gminach Cekcyn i Śliwice. Optymalnym wykorzystaniem tych gleb jest utrzymywanie trwałych użytków zielonych.

Oś hydrograficzną powiatu stanowi rzeka Brda. Biegnie przez powiat na odcinku ok. 40 km w swej środkowej części. Łączna długość rzeki wynosi 238 km, a powierzchnia dorzecza 4627 km². Jest splawna na odcinku 210 km. Średni przepływ w środkowym biegu (Tuchola) wynosi 19,9 m³/s, w dolnym biegu (Smukała) 27,4 m³/s. W północnej części powiatu na wschód od Brdy biegnie Wielki Kanał Brdy zbudowany w XIX wieku, w celu nawodnienia łąk czerskich leżących w Borach Tucholskich. Ma długość

⁴⁰ Ibidem

21 km (z czego ok. 2/3 na terenie powiatu) i głębokość 1 m. Głównymi dopływami Brdy są na terenie powiatu: Kamionka (długość rzeki 61 km, w powiecie tylko odcinek środkowy stanowiący granicę oraz dolny), Sępólna (zw. także Sępólnką, długość rzeki 42 km, stanowi południową granicę powiatu), Kicz (21 km, w całości na terenie powiatu), Bielska Struga (28 km) ze Zwierzynką, Stążka z Rakówką (w całości na terenie powiatu), Czerska Struga (18 km, częściowo w powiecie) i Raciąska Struga (13 km, w większości w powiecie). Ponadto lokalnie istotne znaczenie mają: Prusina (19 km, częściowo w powiecie) – najważniejszy ciek wschodniej części powiatu oraz Wytrych (spore znaczenie ekologiczne dla gminy Kęsowo, dopływ Kamionki), Suska Struga i Byszewska Struga – główne cieki w gminie Lubiewo. Większość obszaru powiatu leży w zlewni Brdy. Jedynie niewielka część (ok. 10-15% powierzchni powiatu - zlewnia Wdy to na terenie powiatu niemal w całości zlewnia cząstkowa Prusiny) obejmująca większość gminy Śliwice leży w zlewni Wdy. W południowej części powiatu na odcinku kilku kilometrów znajduje się niewielka północna odnoga Zbiornika Koronowskiego. Ma tu maksymalną szerokość kilkuset metrów.

Wykres 17. Większe zbiorniki wodne w ha i ich klasa czystości (2013 r.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Wojewódzkiego Inspektoratu Województwa (<http://www.wios.bydgoszcz.pl/webmapa/wody/spisjezior.html>)

Na terenie powiatu dosyć duża jest liczba jezior – aż 109 liczy ponad 1 ha powierzchni, a około 30 – ponad 20 ha. Jeziora w powiecie nie należą jednak do dużych na tle województwa – zaledwie kilka ma powierzchnię ponad 100 ha, a największe - Wielkie Cekcyńskie (ok. 130 ha) zalicza się co najwyżej do średnich. Inne największe jeziora, to: Okragłe (Ślepe), Stobno, Okonińskie, Szpitalne i Bysławskie Duże. Wskaźnik jeziorności gmin jest przeciętny na tle północno-zachodniej części województwa. Około 40 jezior zostało sklasyfikowanych jako przydatne dla turystyki, przy czym najwyższą klasę przydatności otrzymały: Raciąskie i Sztuczne (gm. Tuchola), Okragłe, Okonińskie, Brzeźno (gm. Śliwice), Wielkie Cekcyńskie, Miały, Suchom, Trzebczańskie (gm. Cekcyn), Szpitalne i Środkowe (gm. Gostycyn).

Obszary chronione⁴¹

Powiat Tucholski powszechnie postrzegany jest jako obszar o wyjątkowo wysokiej jakości środowiska. Jest to skutkiem nie tylko bardzo małej skali generowanych tu oraz napływających z zewnątrz zanieczyszczeń środowiska, ale także z występowania walorów przyrodniczych, będących podstawą

⁴¹ A. Stańczyk, *Synteza diagnozy stanu i uwarunkowań rozwoju obszaru powiatu tucholskiego*
61

objęcia znacznej jego części systemem ochrony. Na terenie powiatu występuje większość form chronionych, jakie ustanowiono w polskim prawie. Obecnie obowiązującym aktem jest ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody. Ustawa ta w art. 6 stanowi, że formami ochrony przyrody są:

- parki narodowe;
- rezerваты przyrody;
- parki krajobrazowe;
- obszary chronionego krajobrazu;
- obszary Natura 2000;
- pomniki przyrody;
- stanowiska dokumentacyjne;
- użytki ekologiczne;
- zespoły przyrodniczo-krajobrazowe;
- ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów.

Głównym ich celem jest obecnie promocja terenów nimi objętych (jako terenów równowagi pomiędzy działalnością człowieka a zachowaniem walorów) oraz prowadzenie badań nad środowiskiem i edukacji ekologicznej. Sam fakt włączenia w sieć rezerwatów biosfery nie wiąże się z nałożeniem dodatkowych rygorów ochronnych – te wynikają z faktu obejmowania przez rezerваты biosfery obszarów objętych już wcześniej krajowymi formami chronionymi. Podkreślić należy szczególną wartość promocyjną włączenia danego obszaru do Sieci Rezerwatów Biosfery – sam fakt, iż funkcjonują one pod patronatem UNESCO jest swoistym potwierdzeniem występowania walorów o randze światowej. Obecnie Sieć Rezerwatów Biosfery liczy 631 obiektów w 119 krajach, w tym 10 znajduje się w Polsce. Jest to więc forma stosunkowo unikatowa i włączenie do niej powiatu ma duże znaczenie promocyjne i prestiżowe.

Obszar powiatu w dużej części (ale tylko gmina Cekcyn w całości) został objęty powołanym 2 czerwca 2010 roku Rezerwatem Biosfery Bory Tucholskie (załącznik nr 10). Jest to największy tego typu obszar w Polsce, a część leżąca w granicach Powiatu Tucholskiego stanowi około ¼ całej powierzchni Rezerwatu. Rezerваты biosfery nie są formą ochrony przyrody w rozumieniu prawa ochrony przyrody (nie są wymieniane w ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, która definiuje rodzaje form chronionych).

Zasoby przyrodnicze powiatu są podstawowym elementem kształtowania jego atrakcyjności turystycznej. Ekologiczny system obszarów chronionych wzmacnia ich rangę, świadcząc o wysokiej jakości, małym stopniu przekształceń i walorach dydaktyczno-naukowych. Praktycznie wszystkie formy chronione są dostępne dla zwiedzających, w przypadku niektórych utrudnienia w dostępie związane są z ich specyficznym położeniem, a nie z polityką ochrony. Znaczna część cennych zasobów połączona jest szlakami pieszymi, ułatwiającymi systematyczną i ukierunkowaną penetrację, a przez niektóre rezerваты biegną szlaki wodne.

Oceniając charakter walorów i stan ochrony przyrody w poszczególnych gminach, należy zwrócić uwagę na następujące uwarunkowania:

- gmina Cekcyn – gmina prawie w całości objęta jest ochroną w randze parku krajobrazowego (mniejsza zachodnia część) oraz otuliny parku i obszaru chronionego krajobrazu (pozostała część gminy); na jej terenie leżą także rezerваты przyrody. Pod względem rangi walorów przyrodniczych (zarówno wartości ekologicznej, jak też przydatności dla turystyki, bogactwa zasobów i stopnia przekształceń antropogennych) jest to najcenniejszy obszar w powiecie. Uwagę zwraca znaczne zalesienie, duża jeziorność, obecność rzek (oprócz Brdy także Bielskiej Strugi i Stążki)
- gmina Gostycyn – gmina o najmniejszych walorach przyrodniczych na terenie powiatu, co wiąże się z faktem małego zalesienia i występowania dobrej jakości gleb, stanowiących podstawę dla rozwoju, na

większości terenu gminy rolnictwa i zagospodarowania typowego dla dobrze nierozwiniętych obszarów rolniczych; obszary cenne przyrodniczo znajdują się we wschodniej części gminy i są w randze parku krajobrazowego (niewielka część) oraz obszarów chronionego krajobrazu (w części jako otulina parku). Walory krajoznawcze prezentują także doliny Sępolenki i Kamionki, przecinające gminę równoleżnikowo.

- gmina Kęsowo – gmina w zdecydowanej większości leży na terenie Krajeńskiego Parku Krajobrazowego. Małe zalesienie i rolnicze wykorzystanie większości gminy, powoduje wrażenie, iż nie są to obszary szczególnie cenne przyrodniczo, ale należy pamiętać o założeniach utworzenia Krajeńskiego PK, związanych właśnie z zachowaniem tego typu krajobrazu. Na szczególną uwagę ze względów ekologicznych zasługują: rozległe obniżenie w zachodniej części gminy oraz dolina Kamionki.
- gmina Lubiewo – chroniona w randze obszaru chronionego krajobrazu i otuliny parku jest północna i zachodnia część gminy (ok. 2/5 powierzchni ogólnej) obejmująca dolinę Brdy, tereny zalesione i największe jeziora. Obszary te nie są szczególnie cenne przyrodniczo jednak wykazują bardzo korzystne walory dla rozwoju turystyki (jest to obszar koncentracji zagospodarowania turystycznego).
- gmina Śliwice – cały obszar gminy objęty jest ekologicznym systemem obszarów chronionych, przy czym większość (ok. 2/3) w randze obszaru chronionego krajobrazu, a pozostała część to parki krajobrazowe; na terenie gminy wyróżnia się zespół przyrodniczo-krajobrazowy rzeki Prusiny.
- gmina Tuchola – obszary bardzo cenne – obejmujące m.in. rezerваты przyrody, znajdują się we wschodniej i północnej części gminy, objętej ochroną w randze parku krajobrazowego i jego otuliny; uwagę zwraca przede wszystkim dolina Brdy; pod względem rangi zasobów przyrody, gmina lokuje się za gminą Cekcyn – wykazuje ten sam typ i charakter zasobów (stanowią one ciągłość przestrzenną z tymi w gminie Cekcyn), jednak zajmują tu one mniejszą powierzchnię i stanowią mniejszy udział w całej powierzchni gminy.

Szczegółowy wykaz obszar chronionych zawiera załącznik nr 11 do niniejszej Strategii.

Walory turystyczne⁴²

Wśród atrakcji krajoznawczych szczególnie dobrze znanych poza granicami powiatu zaliczyć można: dolinę Brdy, Tucholski Park Krajobrazowy, rezerваты przyrody w tym zwłaszcza rezerwat „Cisy Staropolskie”, akwedukt w Fojutowie - miejsce dwupoziomowego skrzyżowania cieków wodnych. Nieco mniejsze znaczenie mają dolina Kamionki oraz centrum edukacji ekologicznej w Woziwodzie. Bardzo interesująca dla organizacji turystyki pieszej oraz rowerowej (a także konnej) jest rzeźba terenu gminy Kęsowo i sąsiadujący fragment gminy Gostycyn. Obszar ten może być atrakcyjny także, dlatego, że jest w bardzo małym stopniu zalesiony, natomiast prezentuje duże zróżnicowanie rzeźby z wysokościami względnyimi sięgającymi nawet kilkudziesięciu metrów.

Szczegółowa waloryzacja terenu powiatu pod względem jego przydatności i atrakcyjności dla rozwoju turystyki została przeprowadzona przez Instytut Turystyki. Wśród jezior o największej przydatności dla turystyki wymieniało: jez. Średniak, jez. Wielkie Mędromierskie, północny fragment jez. Koronowskiego (położony w granicach powiatu), jez. Okonińskie, jez. Białe, jez. Wielkie Cekcyńskie, jez. Drzycimskie, jez. Wlk. Bysławskie, jez. Stoczek, jez. Piaseczno, jez. Okrągłe. Doliny: Brdy, Bielskiej Strugi, Szumionki, Stażki, Rakówki, Kamionki, Sępolnej oraz okolice jezior, zwłaszcza: Wielkiego Cekcyńskiego, Gwiazda, Okonino, Okonińskiego, Białego, Okrągłego, Stobno, Śpiewnik, Szpitalnego i Suskich (Małego i Dużego), zostały uznane za tereny o atrakcyjnym, bądź bardzo atrakcyjnym środowisku dla rozwoju turystyki. W przeprowadzonej klasyfikacji terenów pod względem ich przydatności dla zainwestowania turystycznego, za bardzo przydatne uznano: okolice jeziora Wlk. Cekcyńskiego (w sołectwie Cekcyn), okolice jez. Okonińskiego wraz z sołectwami: Śliwice, Lińsk, Rosochatka, Okoniny

⁴² A. Stańczyk, *Synteza diagnozy stanu i uwarunkowań rozwoju obszaru powiatu tucholskiego*

Nadziejorne; sołectwo Legbał, tereny nad Brdą w Tucholi oraz Gostycynie; okolice Raciąża i Raciąskiego Mlyna. Znaczna część lasów na terenie powiatu została przez Instytut Turystyki określona jako „korzystne dla turystyki”.

Bysław, Cekcyn, Raciąż i Śliwice posiadały w latach 70-tych XX wieku oficjalnie status wsi letniskowych.

Na terenie powiatu wyznaczono kilkanaście szlaków turystycznych - pieszych, rowerowych i wodnych. Ugruntowaną renomę ma przede wszystkim szlak wodny Brdy, który jest powszechnie znany ze spływów kajakowych. Obecnie szlak Brdy może być traktowany jako turystyczny produkt markowy – jest też w skali województwa bez wątpienia najlepiej znaną atrakcją związaną z turystyką wodną. Szlaki wodne wyznaczono także na Wielkim i Małym Kanale Brdy, Raciąskiej Strudze, Stażce, Czerskiej Strudze, Kamionce, Bielskiej Strudze, Sępolnej. Pod względem szlaków pieszych (11 oficjalnych szlaków PTTK oraz szlaki łącznikowe) i rowerowych rejon Borów Tucholskich stanowi największą ich koncentrację w województwie. Zdiagnozowano potrzebę tworzenia nowych ścieżek dydaktyczno-przyrodniczych dla podniesienia atrakcyjności turystycznej określonych rejonów i propagowania wiedzy o środowisku naturalnym.

Edukacja ekologiczna

Celem edukacji ekologicznej jest wykształcenie u mieszkańców powiatu poczucia odpowiedzialności za środowisko. Na ORSG Powiatu Tucholskiego edukacja ekologiczna jest dobrze rozwinięta. Sprzyjają temu między innymi liczne ścieżki edukacyjne i muzea przyrodnicze (w Tucholi i Woziwodzie) oraz prężna działalność nadleśnictw.

Edukację ekologiczną prowadzą jednostki oświatowe, nadleśnictwa, samorząd i organizacje pozarządowe. Jednostki nadleśnictwa z terenu powiatu współpracują ze szkołami w zakresie wdrażania edukacji leśnej.

Działania w zakresie edukacji ekologicznej polegają przede wszystkim na:

- rozprowadzaniu ulotek informacyjnych
- zamieszczaniu informacji na stronach internetowych
- bezpłatnych szkoleniach i warsztatach
- kampaniach edukacyjnych prowadzonych w szkołach i nadleśnictwach
- wspieraniu działalności organizacji proekologicznych.

Jednostki oświatowe prowadzą edukację ekologiczną na poziomie przedszkolnym, podstawowym i gimnazjalnym. Działania edukacyjne w szkołach polegają głównie na uczestnictwie w tematycznych zajęciach lekcyjnych, programach edukacyjnych przygotowanych i prowadzonych przez organizacje pozarządowe, wycieczkach o tematyce ekologicznej, organizacji konkursów, wystaw czy prezentacji oraz sporadycznych zajęciach terenowych (sadzenie lasu, akcja sprzątania świata). Edukacja ekologiczna realizowana przez jednostki oświatowe ogranicza się w głównej mierze do przekazywania wiedzy.

Rozwiniętą działalność edukacyjną prowadzą nadleśnictwa z ORSG.

Nadleśnictwo Tuchola posiada m. in. salę edukacyjną z wystawą gleb, w której prowadzi szkolenia o tematyce leśnej. Zajęcia prowadzone są również w Parku Dendrologicznym „Nad Stażką”, gdzie można poznać gatunki różnych drzew i krzewów. Na obszarze Parku działa tzw. „Letnia Klasa” miejsce, w którym odbywają się lekcje przyrody, konkursy i warsztaty. Ważną formą krzewienia edukacji ekologicznej jest Ścieżka Przyrodniczo-Dydaktyczna „Jelenia Wyspa”, które prezentuje charakterystyczne dla Borów Tucholskich zbiorowiska roślinności. Na ścieżce o długości 3,5 km zlokalizowanych jest 10 przystanków

informacyjnych. Ponadto Nadleśnictwo Tuchola jest nadleśnictwem dydaktycznym – na jego terenie prowadzona jest praktyczna nauka zawodu dla uczniów Technikum Leśnego w Tucholi. Nadleśnictwo posiada bogatą ofertę edukacyjną skierowaną przede wszystkim do placówek oświatowych.⁴³

Na terenie Nadleśnictwa Trzebciny bazę edukacyjną tworzą przede wszystkim: Leśna Ścieżka Dydaktyczna „Jezioro Wypalanki” o długości 2,5 km z 12 przystankami; sala wystawiennicza w „Sekretarzówce”; Szkołka Leśna Wydry oraz powierzchnie dydaktyczne i doświadczalne w terenie.

Zadania związane z edukacją ekologiczną realizuje Ośrodek Edukacji Przyrodniczo-Leśnej w Woziwodzie. Ośrodek posiada stale wystawy związane z lasem i gospodarką leśną oraz sale do przeprowadzania zajęć dydaktycznych. W Woziwodzie znajduje się również Zielona Szkoła, w której prowadzona jest działalność edukacyjna skierowana do dzieci i młodzieży. Przez teren Nadleśnictwa Woziwoda biegnie ścieżka edukacyjna o długości 4,5 km. Wiedzie ona przez najciekawszy przyrodniczo teren Borów Tucholskim, czyli Dolinę Rzeki Brdy.

Ze względu na szczególne walory przyrodnicze (Bory Tucholskie) oferta edukacyjna tutejszych ośrodków jest bardzo bogata i cieszy się dużym zainteresowaniem głównie ze strony turystów. Należy podejmować dalsze działania propagujące wśród mieszkańców postawy proekologiczne oraz zachęcające do korzystania z oferty ośrodków edukacyjnych.

Kluczowe wnioski i obserwacje

Kluczowe wnioski i obserwacje	
1	<p>Powiat Tucholski należy do jednych z ciekawszych, jeżeli nie najciekawszych regionów pod względem walorów przyrodniczych. Cechuje się wysokim udziałem lasów i gruntów leśnych w strukturze użytkowania gruntów (48%) ,znajdują się tu również liczne jeziora o różnej klasie czystości (ponad 100 jezior o powierzchni przekraczającej 1 ha). Na terenie powiatu występuje większość form chronionych, jakie ustanowiono w polskim prawie, w tym także szczególnie cenny przyrodniczo Rezerwat Biosfery „Bory Tucholskie” funkcjonujący pod patronem UNESCO.</p> <p>Jednym z najważniejszych wyzwań w zakresie ochrony przyrody jest przywracanie i zachowanie dziedzictwa naturalnego regionu, np. poprzez budowę ścieżek dydaktyczno-przyrodniczych.</p>
2	<p>Należy wzmacniać potencjał turystyczny, gdyż w przypadku Powiatu Tucholskiego jest to bardzo ważna dziedzina gospodarki oraz instrument promocji powiatu. Specyfika powiatu powoduje, iż w przeciwieństwie do wielu innych powiatów, które podobnie jak Powiat Tucholski nie reprezentują dużego potencjału społecznego czy gospodarczego, powiat jest dobrze znany i łatwo identyfikowany, a cechy które się mu przypisuje budzą zazwyczaj pozytywne skojarzenia. Powiat Tucholski jest utożsamiany przede wszystkim z Borami Tucholskimi, których zasięg terytorialny jest przecież zasadniczo większy. Pojęcie Borów Tucholskich jest powszechnie znane w całym kraju i pozytywnie konotowane. Jednocześnie także nazwa „Tuchola”, dzięki Borom jest także powszechnie i pozytywnie rozpoznawana – „Tuchola” jest marką na rynku turystycznym.</p>
3	<p>Należy zauważyć, że powiat znajduje się w punkcie, który dla dalszego rozwoju działalności turystycznych wymaga podjęcia aktywnych działań na rzecz tworzenia i promocji nowych produktów oraz stworzenia sieci podmiotów działających w branży turystycznej. Aktywna postawa jest niezbędne dla nadążenia za zmieniającymi się oczekiwaniami turystów.</p>

⁴³ <http://www.tuchola.torun.lasy.gov.pl/>

4	<p>Silnie rozwinięta jest edukacja ekologiczna, prowadzona nie tylko przez placówki oświatowe na rzecz uczniów, ale również przez prężnie działające nadleśnictwa, ośrodki edukacji przyrodniczej, które swoją bogatą ofertę (warsztaty, prelekcje, ścieżki przyrodnicze, zielone szkoły) kierują nie tylko do dzieci i młodzieży z terenu powiatu, ale także do odwiedzających ten region turystów.</p>
5	<p>Jakość środowiska stanowi warunek konieczny dla rozwoju określonych rodzajów działalności gospodarczych - zwłaszcza turystyki, usług opiekuńczych dla ludności starszej (działalności komercyjnych polegających na prowadzeniu domów pobytu dla ludności pochodzącej z innych obszarów), rolnictwa ekologicznego. Ma też pewne znaczenie przy pozyskiwaniu nowych mieszkańców, jako czynnik zwiększający atrakcyjność miejsca zamieszkania.</p>

1.9 Infrastruktura techniczna

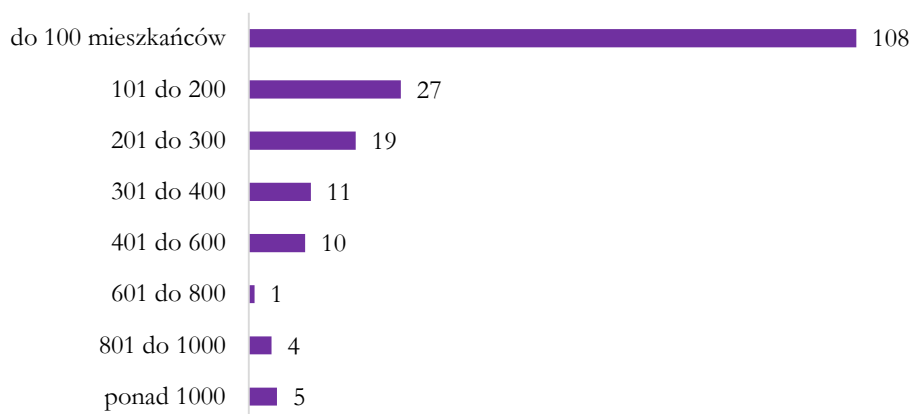
Jakość życia – obsługa ludności⁴⁴

Jakość życia mieszkańców wynikająca z obsługi w zakresie usług publicznych, jest ściśle zależna od stanu rozwoju sieci osadniczej – w tym zwłaszcza od liczby, wielkości i przestrzennych relacji miejscowości. Rozkład wielkościowy i przestrzenny sieci osadniczej w Powiecie Tucholskim jest bardzo zróżnicowany. Na stan rozwoju sieci osadniczej decydujący wpływ mają duże powierzchnie leśne, z powodu, których ma miejsce duże rozproszenie małych miejscowości oraz stosunkowo słabe wykształcenie, na dużej części powiatu, wsi typowo rolniczych stanowiących dominujący typ miejscowości w innych powiatach.

O zróżnicowaniu stanu rozwoju miejscowości najlepiej świadczy fakt, iż liczne są bardzo małe (w tym osady leśne), liczące po kilku - kilkunastu mieszkańców, a jednocześnie największe wsie powiatu zaliczane są do grupy największych miejscowości wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego. W południowej i południowo-zachodniej części powiatu wsie mają przede wszystkim charakter rolniczy, w części północnej i wschodniej największe miejscowości mają charakter usługowy i rzemieślniczy. Wiejską sieć osadniczą, według danych urzędów gmin z terenu powiatu, tworzy 185 miejscowości, z czego aż 56 leży w gminie Tuchola, 53 w gminie Cekcyn, a tylko 15 do 22 w pozostałych gminach. Przeciętna wielkość miejscowości wiejskiej wynosi w powiecie 190 osób.

Miarą rozdrobnienia sieci osadniczej jest także fakt, iż miejscowości sołeckie stanowią (wg GUS) tylko 41% ogółu miejscowości, (ale w gminach Cekcyn i Tuchola zaledwie około 1/4), a także fakt, że aż 108 ze 185 miejscowości liczy poniżej 100 mieszkańców, a łącznie zamieszkuje je 11,7% ludności wiejskiej powiatu. Z drugiej strony – tylko 9 miejscowości liczy ponad 800 mieszkańców (4 – od 800 do 1000, a 5 – ponad 1000). Te miejscowości zamieszkuje łącznie 12,7 tys. osób, czyli ponad 36% ogółu. Sieć osadnicza jest więc bardzo rozdrobniona w ujęciu terytorialnym – bowiem składa się z bardzo dużej liczby małych miejscowości, ale jednocześnie ludność powiatu jest bardzo silnie skoncentrowana, bo ponad 1/3 ludności wiejskiej zamieszkuje w zaledwie 9 miejscowościach.

Wykres 18. Liczba miejscowości wg liczby mieszkańców na obszarze ORSG (2013 r.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych urzędów gmin

Duże rozdrobnienie sieci osadniczej jest niekorzystnym uwarunkowaniem rozwoju. Wpływa negatywnie na możliwości rozwoju zagospodarowania służącego podnoszeniu jakości życia. W przypadku rozbudowy sieci infrastrukturalnej znacznie zwiększa koszty, a wielkość poniesionych nakładów w stosunku do liczby odbiorców jest bardzo wysoka. Lokalizacja placówek infrastruktury społecznej jest

⁴⁴ A. Stańczyk, Synteza diagnozy stanu i uwarunkowań rozwoju obszaru powiatu tucholskiego

nieopłacalna (np. zbyt mała liczba młodzieży w wieku szkolnym), co powoduje konieczność dojazdów, a często wiąże się z rezygnacją dużej części mieszkańców z korzystania z usług. Usługi o charakterze rynkowym oraz handel są w małych miejscowościach znacznie gorzej rozwinięte, ponieważ mała liczba mieszkańców znacznie ogranicza popyt na dobra i usługi, a tym samym dochody firm. Jest stwierdzone, że w przypadku dużego rozdrobnienia osadnictwa znacznie mniejsza jest liczba placówek handlowych. W praktyce najmniejsze miejscowości są często pozbawione jakichkolwiek usług i ludność jest całkowicie zależna od potencjału sąsiednich lub dalej położonych miejscowości. Bardzo duża koncentracja zaludnienia w kilku zaledwie miejscowościach sprzyja szybkiemu zapewnieniu wysokiej jakości życia dla dużej części mieszkańców – sytuacja jest tu przeciwna do opisanego wcześniej rozdrobnienia osadnictwa. Koncentracja zaludnienia sprzyja osiąganiu wysokich wskaźników w zakresie np. zwodociągowania lub kanalizacji (mała liczba mieszkańców przypadająca na 1 km sieci). Duże wsie mają dobrze rozwinięty handel i usługi, w tym usługi publiczne – znaczna część ludności gmin powiatu zamieszkuje miejscowości wyposażone w szkołę, gimnazjum, placówkę ochrony zdrowia.

Ważnym problemem powiatu jest duża liczba małych miejscowości niemających perspektyw obsługi na wysokim poziomie i tak duża jest część mieszkańców je zamieszkujących.

Wielkość 200 mieszkańców jest niekiedy uznawana za graniczną wielkość, powyżej której miejscowości nabierają pewnych cech ułatwiających ich rozwój. Potencjał demograficzny jest zazwyczaj wystarczający dla zapewnienia reprodukcji rozszerzonej, a więc jest szansa, że ubytki ludności z powodu zgonów mogą być równoważone urodzeniami. Ponadto jest to liczba mieszkańców uzasadniająca lokowanie pojedynczych usług rynkowych, a także, szczególnie przy skoncentrowanej zabudowie, uzasadniająca inwestycje w zakresie infrastrukturalnym. Miejscowości liczące ponad 200 mieszkańców można więc uznać za prezentujące cechy rozwojowe.

Z punktu widzenia planowania zagospodarowania przestrzennego i wyposażenia w infrastrukturę społeczną i techniczną istotne jest więc, że we wsiach rozwojowych zamieszkuje aż 77% ogółu ludności wiejskiej, choć w gminie Gostycyn i Lubiewo wskaźnik ten przekracza znacznie 90%, a w gminie Tuchola wynosi tylko 63%.

Z kolei wsie liczące ponad 400 mieszkańców, które w warunkach Powiatu Tucholskiego można uznać za wsie średnie i duże, powinny bezwzględnie być wyposażane w urządzenia i obiekty infrastruktury poprawiające warunki życia mieszkańców. Miejscowości takich jest 20 i zamieszkiwane są przez połowę ogółu ludności wiejskiej.

Pomimo, iż w skali całego powiatu sieć osadniczą uznać należy za bardzo rozproszoną, a duża liczba małych i bardzo małych miejscowości znacznie utrudnia wyposażanie ich w infrastrukturę służącą podnoszeniu jakości życia, w poszczególnych gminach powiatu notuje się sytuację bardzo zróżnicowaną.

Najkorzystniejsza sytuacja ma miejsce w gminach południowej części powiatu – Gostycyn (zespół przylegających miejscowości Gostycyn i Kamienica stanowi wciąż drugie co do wielkości skupienie mieszkańców wiejskich na terenie powiatu) i Lubiewo (z obiektywnie bardzo dużym Bysławiem i dużym Lubiewem ale dodatkowo czterem innymi wyróżniającymi się miejscowościami). Stosunkowo korzystna, choć wyraźnie gorsza, jest sytuacja gmin Kęsowo (gdzie Kęsowo i Żalno ustępują największym miejscowościom powiatu, ale jednocześnie razem skupiają ponad 1/3 populacji gminy) i Śliwice (w tym przypadku poza bardzo dużymi Śliwicami, są tylko 2 większe miejscowości). Najtrudniejsza jest sytuacja gminy Cekcyn i (zdecydowanie najgorsza) gminy Tuchola, gdzie bardzo duża liczba miejscowości powoduje największe rozproszenie ale jednocześnie najmniejszą koncentrację zaludnienia. Cekcyn pomimo iż należy do największych miejscowości wiejskich województwa i obiektywnie jest bardzo dużą miejscowością wiejską skupia zaledwie 29% całej populacji gminy.

Usługi publiczne - czyli należące do tzw. „zadań własnych samorządów” - realizowane na poziomie gmin i powiatów mają podstawowe znaczenie dla codziennej jakości życia mieszkańców, a w szerszym ujęciu wpływają na szeroko rozumianą konkurencyjność gminy i powiatu. Do tej kategorii usług należą te, z którymi mieszkańcy stykają się bardzo często – stąd jakość realizacji tych usług ma bezpośredni i pośredni wpływ na warunki życia, a liczba miejscowości, w których usługi takie są dostępne wpływa na komfort korzystania z nich.

Oczywiście stan rozwoju usług publicznych jest wypadkową wielu czynników, zarówno zależnych od władz samorządowych, jak i całkowicie od nich niezależnych. Do najważniejszych należą: możliwości finansowe budżetów (najczęściej oceniane jako niewystarczające dla optymalnej realizacji zadań), stan rozwoju sieci osadniczej (przy rozdrobnionej sieci osadniczej zawsze znaczna część miejscowości będzie tego typu usług pozbawiona, a mieszkańcy będą zmuszeni wyjeżdżać ze swej miejscowości, aby z tych usług skorzystać), świadomość władz gminnych co do potrzeby rozwoju danego rodzaju usług (czasem powiązana z presją społeczną).

Gospodarka wodno – ściekowa⁴⁵

Stan rozwoju sieci wodociągowej i kanalizacyjnej ma kluczowe znaczenie dla trzech aspektów:

- ochrony środowiska – zwłaszcza zasobów wodnych,
- jakości życia mieszkańców – poprzez zapewnienie warunków zamieszkania adekwatnych dla poziomu rozwoju cywilizacyjnego początku XXI wieku,
- atrakcyjności inwestycyjnej – stan podstawowej infrastruktury technicznej jest bardzo ważny dla większości rodzajów działalności gospodarczych, ale dla niektórych dostęp do sieci – tak wodociągowej, jak i kanalizacyjnej, jest niezbędny. Szereg działalności gospodarczych ma charakter wodochłonny – w procesie technologicznym zużywają duże ilości wody, a niekiedy wytwarzają także duże ilości ścieków. Dostęp do sieci jest tu więc warunkiem niezbędnym, aby daną lokalizację w ogóle rozpatrywać w procesie lokalizacji przedsięwzięcia.

W przypadku Powiatu Tucholskiego drugi i trzeci aspekt są tak samo ważne, jak we wszystkich innych powiatach, ale pierwszy ma znaczenie fundamentalne, gdyż wiąże się z oddziaływaniem na walory będące główną przewagą powiatu nad innymi obszarami – czyli bardzo wysokiej jakości środowisko przyrodnicze. Stan i walory środowiska nie tylko świadczą o unikatowości powiatu, ale też są podstawą rozwoju działalności turystycznych, które w niektórych częściach powiatu są postrzegane jako istotne dla kształtowania bazy ekonomicznej gmin i ludności.

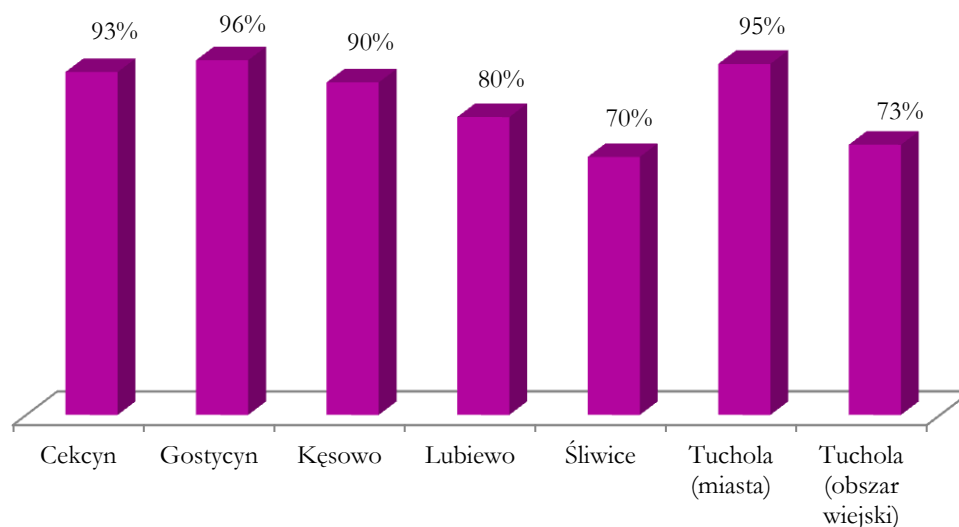
Na terenie powiatu istnieją wciąż duże potrzeby w zakresie zaopatrzenia w wodę z wodociągów komunalnych. Jednoznacznie pozytywnie ocenić można tylko sytuację w gminie Gostycyn, gdzie prawie wszyscy mieszkańcy mają możliwość korzystania z wody z gminnego wodociągu, nieco gorzej wypadają gminy Cekcyn i Kęsowo, gdzie wskaźniki są niższe, ale mogą być uznane za satysfakcjonujące.

W gminie Lubiewo dostęp do komunalnego wodociągu ma już tylko 80% mieszkańców, a w gminie Śliwice i na obszarach wiejskich gminy Tuchola – zaledwie około 70% i 73% mieszkańców. Wśród wszystkich 127 obszarów wiejskich województwa, wskaźniki notowane w gminach Śliwice i Tuchola, lokują je wśród najgorszych gmin.

Miasto Tuchola, podobnie jak większość miast, notuje niemal powszechną obsługę mieszkańców w zakresie zaopatrzenia w wodę (95%). Powiat Tucholski na tle 19 powiatów ziemskich notuje dopiero 14 pozycję i jak się wydaje, jest ona zawyżana przez miasto, notujące dobry wskaźnik, a grupujące dużą część mieszkańców całego powiatu.

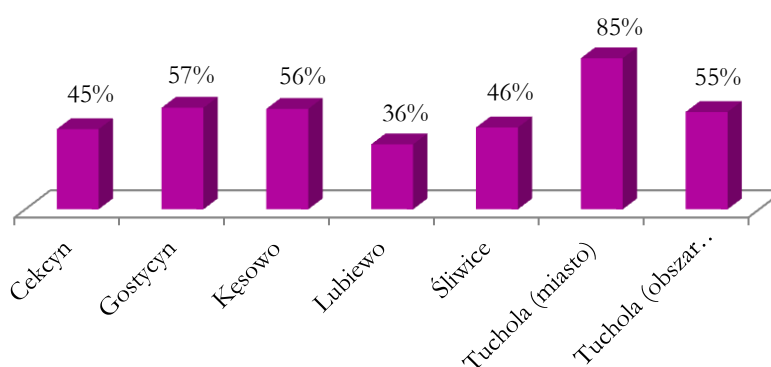
⁴⁵ A. Stańczyk, *Synteza diagnozy stanu i uwarunkowań rozwoju obszaru powiatu tucholskiego*

Wykres 19. Udział ludności obsługiwanej przez sieć wodociagową (2013 r.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

W przeciwieństwie do zaopatrzenia w wodę, bardzo dobrze na tle innych powiatów wygląda obsługa w zakresie odprowadzenia ścieków. Oczywiście obiektywnie wskaźniki nie są wciąż w pełni satysfakcjonujące i istnieją jeszcze znaczące potrzeby w zakresie rozwoju sieci, ale już obecnie na tle innych obszarów wiejskich województwa, wskaźniki na terenie Powiatu Tucholskiego są bardzo korzystne. Gmina notująca najniższy w powiecie wskaźnik (Lubiewo – 36%) zajmuje 36. pozycję wśród 127 obszarów wiejskich, a gminy o najwyższych wskaźnikach – Gostycyn – 57%, Kęsowo – 56% i Tuchola (obszar wiejski) – 55%, zajmują odpowiednio 6., 10. i 12. pozycję. W najlepszych gminach ze zbiorczej sieci kanalizacyjnej korzystać może obecnie znacznie ponad 50% mieszkańców. **Wykres 20. Udział ludności obsługiwanej przez sieć kanalizacyjną (2013 r.)**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

Osiąganiu wysokich wskaźników, sprzyja koncentracja zaludnienia w dużych miejscowościach – wskutek powyższego, wskaźniki wynoszące kilkadziesiąt procent ludności gminy, osiągnąć można już przy podłączeniu do sieci kilku największych miejscowości. Wciąż wiele obszarów o bardzo rozproszonej zabudowie nie ma dostępu do sieci kanalizacyjnej. Ze względów ekonomicznych na tych obszarach uzasadnione jest budowanie przydomowych oczyszczalni ścieków.

Polska przystępując do Unii Europejskiej zobowiązała się do wypełnienia wymogów dyrektywy Rady 91/271/EWG z dnia 21 maja 1991 roku dotyczącej oczyszczania ścieków komunalnych zgodnie z określonymi w negocjacjach i zapisanymi w Traktacie Akcesyjnym terminami i okresami przejściowymi. Aby zidentyfikować faktyczne potrzeby w zakresie uporządkowania gospodarki ściekowej oraz uszeregować ich realizację w taki sposób, aby wywiązać się ze zobowiązań traktatowych, utworzono Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych (KPOŚK).

Program ten zawiera wykaz aglomeracji o Równoważnej Liczbie Mieszkańców RLM > 2 000, wraz z jednoczesnym wykazem niezbędnych przedsięwzięć w zakresie budowy, rozbudowy lub modernizacji oczyszczalni ścieków komunalnych oraz budowy i modernizacji zbiorczych systemów kanalizacyjnych, jakie należy zrealizować w tych aglomeracjach.

Poniższa tabela przedstawia wykaz aglomeracji z ORSG Powiatu Tucholskiego, ujętych w KPOŚK. Szczegółowy opis sytuacji kanalizacyjnej poszczególnych gmin i ich przynależność do aglomeracji zawiera załącznik nr 13.

Tabela 21. Aglomeracje z terenu ORSG ujęte w KPOŚK

Nazwa aglomeracji	Gminy wchodzące w skład aglomeracji	RLMa*	Wielkość aglomeracji	Nazwa oczyszczalni
Lubiewo	Lubiewo	4 650	Agglomeracja 2-10 tys. RLM	Bysław
Gostycyn	Gostycyn, Koronowo	6 920	Agglomeracja 2-10 tys. RLM	Gostycyn
Śliwice	Śliwice	4 650	Agglomeracja 2-10 tys. RLM	Śliwice
Tuchola	Tuchola, Cekcyn, Kęsowo	31 032	Agglomeracja powyżej 10 tys. RLM	Tuchola

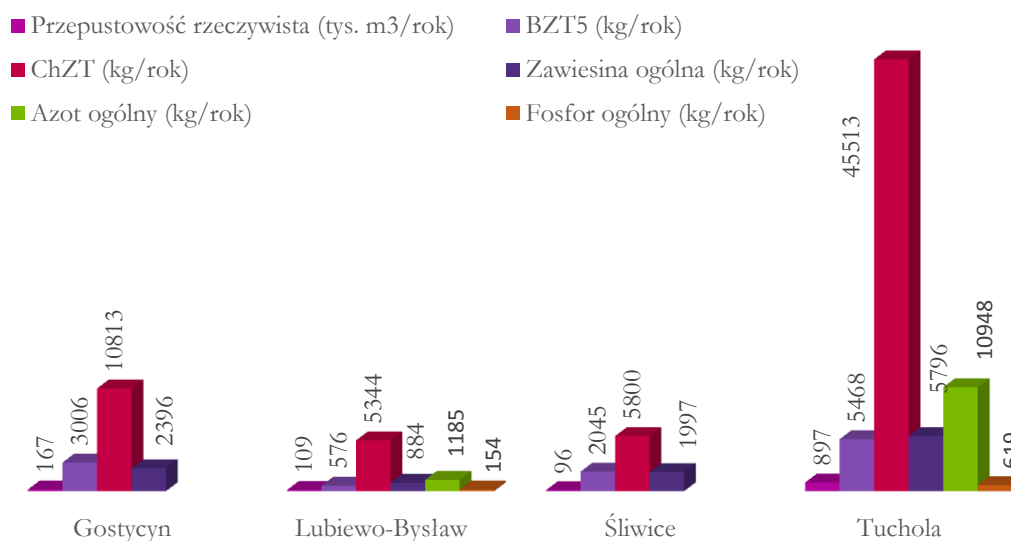
* RLMa – RLM z aglomeracji zgodnie z rozporządzeniem ustanawiającym aglomeracje

Źródło: Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych

Na tle innych oczyszczalni komunalnych działających na terenie województwa, przepustowość oczyszczalni w powiecie należy uznać za typową i porównywalną – przepustowość jest przede wszystkim pochodną liczby obsługiwanych mieszkańców. Dla przykładu – na tle oczyszczalni w Tucholi (o przepustowości rzeczywistej rocznej równej 897 tys. m³ (w roku 2012) - oczyszczalnia w Rypinie ma rzeczywistą przepustowość roczną na poziomie 880 tys. m³, w Wąbrzeźnie – 729 tys. m³, w Nakle – 993 tys. m³, a w Żniniu – 1074 tys. m³. Oczyszczalnie w gminach wiejskich w sąsiednim powiecie świeckim, notują przepustowość od kilkunastu do ponad 300 tys. m³ (oczyszczalnia w Gostycynie ma 167, oczyszczalnia Lubiewo-Bysław – 109, a Śliwice – 96).

Pod względem wielkości ładunku zanieczyszczeń w ściekach oczyszczonych, niekorzystnie wyróżniają się oczyszczalnie w Tucholi i Gostycynie. Wskaźnik BZT₅ jest tu stosunkowo duży. Jeszcze bardziej niekorzystne są wskaźniki ChZT (chemiczne zapotrzebowanie na tlen) – oczyszczalnia w Tucholi zalicza się do największych emitentów tego typu zanieczyszczeń wśród oczyszczalni w województwie. W obydwu tych oczyszczalniach wysoka jest także wielkość odprowadzanej zawiesiny ogólnej. Dane dotyczące skali odprowadzanego azotu i fosforu dostępne są tylko dla wybranych oczyszczalni. W obydwu parametrach oczyszczalnia w Tucholi należy do dużych emitentów.

Wykres 21. Charakterystyka oczyszczalni ścieków na terenie powiatu (2012 r.)

Źródło: Raport o stanie środowiska województwa kujawsko-pomorskiego w 2012 roku, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Bydgoszczy

Infrastruktura drogowa⁴⁶

Powiat Tucholski należy do obszarów położonych poza przebiegiem najważniejszych ciągów infrastruktury technicznej i komunikacyjnej znaczenia wojewódzkiego, krajowego, czy międzynarodowego. Przebiegająca przez teren powiatu infrastruktura ma oczywiście duże znaczenie dla prawidłowego funkcjonowania regionu, a częściowo także położonych w sąsiedztwie Powiatu Tucholskiego powiatów województwa pomorskiego (zwłaszcza chojnickiego), jednak pod względem rangi i znaczenia nie zalicza się ona do najwyższych kategorii i ustępuje pod tym względem infrastrukturze zlokalizowanej w innych częściach województwa kujawsko-pomorskiego.

W zakresie infrastruktury drogowej na terenie powiatu znaczenie regionalne i ponadregionalne mają:

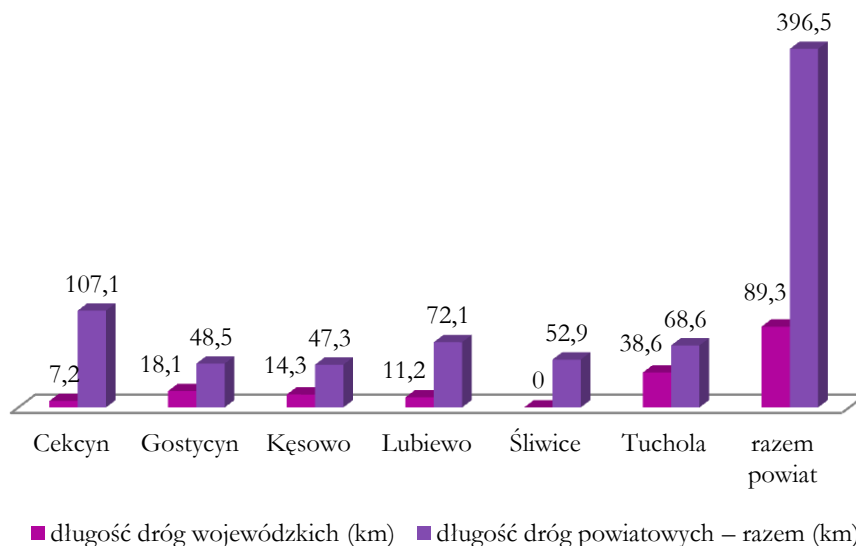
- droga wojewódzka nr 240 w relacji Świecie - Tuchola - Chojnice; droga klasy głównej (G),
- droga wojewódzka nr 241 w relacji Tuchola - Sępólno - Nakło - Rogoźno; droga klasy zbiorczej (Z),
- droga wojewódzka nr 237 w relacji Czersk - Tuchola - Gostycyn - Mąkowsko; droga klasy głównej (G).

Gęstość dróg wojewódzkich na terenie powiatu jest dosyć niska (choć nie należy też do najniższych). W większości powiatów sytuacja jest lepsza między innymi ze względu na występowanie dróg krajowych, które nie tylko zagęszczają sieć, ale też sprzyjają rozwojowi dróg wojewódzkich; wiele z powiatów ma mniejszą powierzchnię co ułatwia obsługę za pomocą sieci dróg, a także większą gęstość zaludnienia i/lub większą liczbę miast - co również w naturalny sposób sprzyja rozwojowi sieci drogowej; wreszcie część powiatów ma bardziej tranzytowy charakter. Gorsze uwarunkowania rozwoju sieci dróg są więc w dużej mierze wynikiem peryferyjnego położenia oraz występowania określonych - niezbyt sprzyjających - warunków naturalnych. W powiązaniu z drogami powiatowymi sieć dróg wojewódzkich zapewnia jednak warunki do prawidłowej obsługi powiatu. Wszystkie drogi wojewódzkie w powiecie zbiegają się w Tucholi, stanowiącej najważniejszy węzeł drogowy tej części województwa - Tuchola jest jedyną miejscowością położoną na północ od Bydgoszczy i na zachód od Świecia, skąd drogi rangi wojewódzkiej lub krajowej biegną w 5 kierunkach (z Sępólna, Więcborka i Koronowa - w 4 kierunkach).

⁴⁶ A. Stańczyk, *Synteza diagnozy stanu i uwarunkowań rozwoju obszaru powiatu tucholskiego*

Podkreślić jednak należy, że znaczna część powiatu nie jest obsługiwana przez drogi wojewódzkie - dotyczy to całej gminy Śliwice oraz zdecydowanej większości gminy Cekcyn (droga 240 biegnie w jej skrajnie południowej części). Spośród wiejskich siedzib gmin na terenie powiatu przy drodze wojewódzkiej leży jedynie Gostycyn.

Wykres 22. Długość dróg wojewódzkich i powiatowych wg gmin (2015 r.)

Źródło: Opracowanie własne – częściowo na podstawie danych Starostwa Powiatowego w Tucholi

Na terenie województwa, tylko przez teren dwóch powiatów nie biegną drogi krajowe - tucholskiego i rypińskiego. Dostępność powiatu rypińskiego jest jednak lepsza, gdyż sieć dróg wojewódzkich jest tu nieco gęstsza, a odległości do biegnących w sąsiednich powiatach dróg krajowych - nieco mniejsze.

Główną osią komunikacyjną powiatu jest droga nr 240. Pomimo niższej rangi (w randze drogi wojewódzkiej), droga ta jest bardziej obciążona ruchem niż położone najbliższej powiatu drogi krajowe (22 i 25) i pełni dużą rolę także w obsłudze ruchu tranzytowego, uzupełniając sieć dróg krajowych.

Warto zauważyć, że dla mieszkańców wschodniej części powiatu, zwłaszcza gminy Lubiewo, duże znaczenie w zapewnieniu dostępności międzyregionalnej ma - położony stosunkowo niedaleko (ok. 30 km) węzeł drogowy w Świeciu, zapewniający połączenie z dużo ważniejszymi i charakteryzującymi się znacznie większym natężeniem ruchu, drogami krajowymi nr 91 i nr 5.

Większość samorządów zgłasza potrzeby w zakresie modernizacji dróg gminnych i powiatowych. Niewiele dróg zostało przebudowanych ze środków zewnętrznych w poprzednich okresach programowania, dlatego wiele jeszcze wymaga remontów.

Ścieżki rowerowe⁴⁷

Długość ścieżek rowerowych na terenie ORSG Powiatu Tucholskiego wynosi niespełna 11 km. Lokalizację ścieżek przedstawia poniższa tabela.

Tabela 22. Istniejące ścieżki rowerowe

Jednostka	Wykaz dróg
Cekcyn	Na sieci dróg gminnych nie ma wydzielonych pasów bądź ścieżek rowerowych. Wydzielono jeden ciąg pieszo-rowerowy - przy ul. Dworcowej w Cekcynie w ciągu drogi powiatowej

⁴⁷ A. Stańczyk, *Synteza diagnozy stanu i uwarunkowań rozwoju obszaru powiatu tucholskiego*

	nr 1026C
Gostycyn	Na terenie gminy istnieje jedna ścieżka rowerowa o długości ok 300 metrów wzdłuż drogi powiatowej nr 1038C
Kęsowo	brak
Lubiewo	brak
Śliwice	Ścieżka pieszo-rowerowa na odcinku Śliwice – Lińsk wzdłuż drogi powiatowej 1017C (2,3 km) Ścieżka pieszo-rowerowa na odcinku Śliwice – Łoboda wzdłuż drogi powiatowej 1007C (2,3 km)
Tuchola	Oznakowane ścieżki rowerowe/pieszo-rowerowe: Przy drogach wojewódzkich: <ul style="list-style-type: none"> • Legbąd-Kłoczek (do modernizacji). Długość około 3 km; • Tuchola-Rudzki Most; • Tuchola-Szosa Bydgoska. Przy drogach gminnych: <ul style="list-style-type: none"> • Tuchola: ul. Świecka, długość 0,83 km; • ścieżka rowerowa pomiędzy ul. Podmiejską, a Jeziorną (j. Głęboćek). Długość: 1,47 km.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych urzędów gmin

W większości gmin wykonano różnej długości drogi rowerowe lub inne wydzielone ciągi służące separacji ruchu rowerowego i samochodowego. Kierowano się tu przede wszystkim potrzebami komunikacyjnymi lokalnych społeczności, a więc drogi te nie stanowią spójnej sieci. Także w tej dziedzinie identyfikuje się bardzo rozległe potrzeby. Załącznik nr 16 zawiera wykaz najbardziej potrzebnych ścieżek rowerowych.

Transport publiczny⁴⁸

Transport publiczny na terenie ORSG Powiatu Tucholskiego realizowany jest przez komunikację autobusową międzygminną oraz przez transport kolejowy.

W zakresie infrastruktury kolejowej na terenie powiatu znaczenie regionalne i ponadregionalne mają:

- linia kolejowa nr 201 - w relacji Nowa Wieś Wielka - Gdynia Port Centralny; linia znaczenia państwowego,
- linia kolejowa nr 208 - w relacji Działdowo - Chojnice; linia znaczenia państwowego na odcinku Jabłonowo Pomorskie – Chojnice,
- linia kolejowa nr 215 - w relacji Laskowice Pomorskie - Bąk, linia zaliczana do kategorii „pozostałych” (nie znaczenia państwowego),

Od kilku lat powiat jest obsługiwany w komunikacji kolejowej przez przewoźnika ARRIVA. Obecnie zapewnia on ponad 10 par połączeń z Tucholi do Bydgoszczy. Czas jazdy z Tucholi do Bydgoszczy wynosi przeciętnie od 1 godz. 10 minut do 1 godz. 20 minut (z Cekcyna jest o ok. 10 minut krótszy). Kilka par tych połączeń (ok. 5) realizowanych jest na trasie Bydgoszcz – Chojnice, dzięki czemu w bezpośredniej komunikacji do Bydgoszczy dostępne są też stacje na terenie gminy Kęsowo (Żalno i Piastoszyn) – czas jazdy z Żalno do Bydgoszczy jest o ok. 10 minut dłuższy niż z Tucholi.

⁴⁸ A. Stańczyk, *Synteza diagnozy stanu i uwarunkowań rozwoju obszaru powiatu tucholskiego*

Za pomocą przesiadki na stacji w Wierzchucinie dostępne są także miejscowości leżące na północ od tej stacji, na linii prowadzącej w kierunku Kościerzyny – zarówno na terenie gminy Cekcyn, jak i gminy Śliwice. Jest tu dobowo kilka par połączeń.

Ten sam przewoźnik obsługuje także linię z Czerska do Laskowic Pomorskich, przy której leży stacja w Śliwicach. Liczba połączeń jest mała (ok. 4 par) a czas jazdy do Laskowic wynosi aż ok. 50 minut, a więc dojazd do Bydgoszczy lub Grudziądza wymaga znacznie dłuższego czasu. Linia ta zapewnia jednak dojazd – w krótkim czasie (ok. 20 minut) ze Śliwic do Czerska (jest to ważne dla lokalnych rynków pracy i dojazdów do szkół).

Oceniając dostępność powiatu w komunikacji kolejowej, stwierdzić należy, że biegnące przez jego teren linie nie są wykorzystywane do komunikacji międzyregionalnej - służą właściwie tylko celom lokalnym, przewozom ludności na niewielkie dystanse. Linie 201 i 208, a zwłaszcza linia Kościerzyna - Bydgoszcz (201), cechują się bardzo dużym znaczeniem społecznym. Wschodnia i zachodnia część Powiatu Tucholskiego wykazują dosyć silne i utrwalone od kilkudziesięciu lat ciśnienia do Bydgoszczy (wynika to z faktu słabej obsługi tych terenów przez PKS i utrudnionego dostępu - zwłaszcza do Świecia, ale także Tucholi). Bydgoszcz jest dzięki komunikacji kolejowej najłatwiej dostępnym miastem dla mieszkańców niektórych gmin z tych okolic. Układ sieci drogowej w tej części województwa powoduje utrudnioną dostępność Bydgoszczy w samochodowym transporcie indywidualnym (pomimo stosunkowo małej odległości czas jazdy jest bardzo długi), a PKS praktycznie nie prowadzi połączeń bezpośrednich tych gmin z Bydgoszczą. Komunikacja kolejowa jest więc najszybszym, bądź jedynym środkiem komunikacji z Bydgoszczą. Tym samym funkcjonowanie tej linii ma bardzo duże znaczenie dla lokalnego rynku pracy i dla młodzieży szkolnej. Jednak ze względu na małe zaludnienie tej części regionu, potoki ruchu, mimo iż w stosunku do liczby mieszkańców tego terenu - duże, są obiektywnie niewielkie i stanowią zagrożenie zawieszenia komunikacji ze względów ekonomicznych. Tak duże znaczenie społeczne transportu kolejowego, związane z niekorzystnymi warunkami funkcjonowania komunikacji PKS i motoryzacji indywidualnej nie jest praktycznie spotykane w żadnej innej części województwa i musi być podkreślane jako jeden z podstawowych argumentów na rzecz utrzymania i wzmocnienia pasażerskiego transportu kolejowego na tej linii (leży to także w interesie Powiatu Tucholskiego).

Oceniając dostępność Powiatu Tucholskiego w komunikacji kolejowej na tle innych powiatów województwa, należy więc podkreślić, że podstawowe znaczenie ma zapewnienie prawidłowej obsługi w relacjach do Bydgoszczy i Chojnic (jako miejsc pracy, nauki i załatwiania różnego rodzaju potrzeb z zakresu handlu i usług). Chodzi więc o wykorzystanie kolei do zaspokajania codziennych, podstawowych potrzeb mieszkańców. Powiat nie ma ambicji posiadania szybkich połączeń międzyregionalnych. Miarą sukcesu będzie funkcjonowanie takiej liczby połączeń i w takich porach, które będą realizowały właśnie te potrzeby ludności. Jest to, w porównaniu z innymi powiatami, sytuacja specyficzna, ponieważ w żadnym z powiatów znaczenie społeczne kolei nie jest tak duże.

Infrastruktura teleinformatyczna

Spośród 178 miejscowości znajdujących się na terenie powiatu tucholskiego, tylko 17 posiada dostęp do sieci światłowodowych, co stanowi 10%. W całym województwie to 13,5% miejscowości, biorąc natomiast pod uwagę cały kraj, to udział ten kształtuje się na poziomie 16,5%. Na ORSG występuje zapotrzebowanie na rozbudowę sieci światłowodowych. Dostęp do internetu znacznie zwiększa oferta firm telekomunikacyjnych.

Tabela 23. Pokrycie infrastrukturą telekomunikacyjną w 2013 r.

Jednostka terytorialna	Liczba miejscowości	Liczba miejscowości z zakończeniem sieci światłowodowej	Liczba miejscowości z węzłami telekomunikacyjnymi	Liczba miejscowości z dostępowymi węzłami telekomunikacyjnymi
Cekcyn	57	2	3	3
Gostycyn	18	4	5	5
Kęsowo	20	2	5	4
Lubiewo	19	3	5	5
Śliwice	25	1	3	2
Tuchola	39	5	9	9
ORSG	178	17	30	28
Kujawsko Pomorskie	3 754	512	2 821	1 416
Polska	55 049	9 065	40 096	18 615

Źródło: *Urząd Komunikacji Elektronicznej*

Infrastruktura energetyczna i gazowa⁴⁹

Bezpieczeństwo energetyczne powiatu – rozumiane jako pewność utrzymywania zasilania o właściwych parametrach oraz dostawę takiej ilości energii jaka jest niezbędna dla funkcjonowania gospodarki i gospodarstw domowych – należy ocenić gorzej, niż w większości powiatów województwa. Ocena taka wynika z ograniczonej dostępności do sieci przesyłowych i zasilających wysokich rang. Powiat leży poza przebiegiem rurociągów paliw, a sieć zasilająca w zakresie energii elektrycznej oraz gazu jest rozwinięta słabiej, niż przeciętnie. Za szczególnie duży problem uważa się słaby rozwój sieci gazowej – wprawdzie przez teren powiatu biegnie gazociąg, który mógłby stanowić podstawę dla rozwoju sieci dystrybucyjnej, ale zbyt mały potencjał odbiorców, czyni w ocenie gestora sieci, jej rozwój nieopłacalnym. O ile w przypadku rozwoju sieci wodociągowej i kanalizacyjnej, odpowiedzialność i inicjatywa leży po stronie samorządów gminnych, to o rozwoju sieci gazowej decydują plany gestora sieci, opierające się na symulacjach zapotrzebowania – na które składają się odbiorcy indywidualni, instytucje i przemysł. Na terenie powiatu potencjał nabywczy jest niewielki – stąd też rozwój sieci jak dotąd objął tylko kilka miejscowości i to głównie ze względu na ich położenie w pobliżu gazociągu magistralnego (gazyfikacja nastąpiła niejako „przy okazji” rozwoju sieci o znaczeniu wojewódzkim). Obecnie tylko około 4% ludności wiejskiej w Powiecie Tucholskim ma dostęp do gazu sieciowego. Jest to wskaźnik niski – i pomimo, że tylko 9 powiatów w ogóle posiada dostęp do gazu sieciowego na obszarach wiejskich – nie stanowi przewagi konkurencyjnej powiatu na tle innych.

Spośród infrastruktury technicznej znaczenia regionalnego i ponadregionalnego, na terenie powiatu znajdują się: linia elektroenergetyczna WN 110 kV oraz gazociąg wysokiego ciśnienia.

Zarówno linia energetyczna, jak też gazociąg, są częścią dosyć rozbudowanych na terenie regionu sieci mających na celu zasilanie poszczególnych powiatów i gmin. Linia WN 110 kV biegnie z elektrowni wodnej Żur na Wdzie w gminie Drzycim przez GPZ (główny punkt zasilania) w Tucholi do Chojnic (na terenie powiatu linia biegnie przez środkową część gminy Cekcyn, na północ od Tucholi oraz przez północną część gminy Kęsowo). Linie tego rodzaju oraz zlokalizowane na ich bazie główne punkty zasilania są powszechne na terenie województwa. Do przesyłu energii w dalszych relacjach - zasilanie w relacjach międzyregionalnych - służą linie WN220 kV i 400 kV).

Biegnący przez teren powiatu gazociąg wysokiego ciśnienia Dn150 stanowi również część systemu służącego do zaopatrywania odbiorców na poziomie lokalnym. Odcinek biegnący przez powiat łączy

⁴⁹ A. Stańczyk, *Synteza diagnozy stanu i uwarunkowań rozwoju obszaru powiatu tucholskiego*

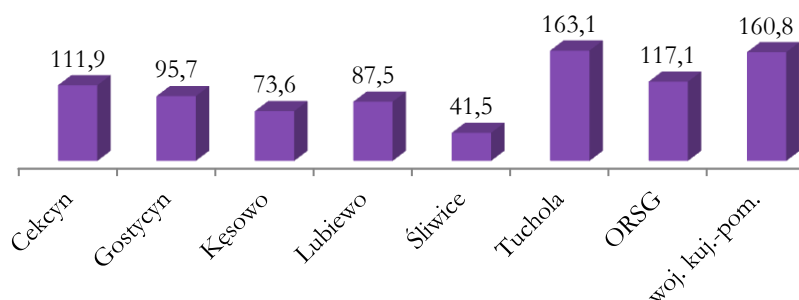
Świecie z Chojnicami (przebieg gazociągu jest zbliżony do przebiegu drogi 240; gazociąg biegnie przez gminy Lubiewo, Cekcyn, Gostycyn, Tuchola oraz Kęsowo) i zasila obecnie stacje redukcyjno-pomiarowe dla gmin Lubiewo, Cekcyn, Tuchola, a potencjalnie może także zaopatrywać gminy Lniano, Drzycim, Gostycyn i Kęsowo. Na wysokości Żalna znajduje się odgałęzienie tego gazociągu do Czerska (Dn 100; ten gazociąg biegnie przez zachodnią część gminy Tuchola).

Gospodarka odpadami

W zakresie gospodarki odpadami wyzwaniem, jakie stawia sobie województwo na najbliższe lata jest zapobieganie i minimalizacja ilości wytwarzanych odpadów, wykorzystanie właściwości materiałowych i energetycznych odpadów, zmniejszenie ilości odpadów unieszkodliwianych poprzez składowanie. Organizacja gospodarki odpadami uległa zmianie w 2013 r., kiedy to weszła w życie Ustawa z dnia 14 grudnia 2012 r. o odpadach.

ORSG wchodzi w skład jednego regionu gospodarki odpadami komunalnymi - Regionu 1 Tucholsko-Grudziądzkiego. Teren obszaru obsługują 2 instalacje RIPOK (Regionalna Instalacja Przetwarzania Odpadów Komunalnych), w których unieszkodliwiane są odpady komunalne z terenu powiatu: sortownia odpadów komunalnych w Sulnówku, gm. Świecie oraz sortownia odpadów komunalnych i składowisko odpadów innych niż niebezpieczne i obojętne w Zakurzewie, gm. Grudziądz.

Wykres 23. Odpady z gospodarstw domowych (w kg) przypadające na 1 mieszkańca (2013 r.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W 2013 r. wielkość odpadów z gospodarstw domowych w przeliczeniu na 1 mieszkańca ORSG Powiatu Tucholskiego wynosiła 117 kg i była znacząco niższa niż średnia dla województwa. Ponad dwukrotnie niższą niż dla terenu ORSG liczbę odpadów na 1 mieszkańca notuje się w gminie Śliwice, zaś największą – zbliżoną do średniej wojewódzkiej – w gminie Tuchola.

Kluczowe wnioski i obserwacje

Kluczowe wnioski i obserwacje	
1	<p>Obszar ORSG znajduje się poza przebiegiem najważniejszych ciągów komunikacyjnych o znaczeniu międzynarodowym, krajowym i wojewódzkim. Przez teren powiatu nie przebiega żadna droga krajowa. Istniejąca sieć dróg cechuje się niską gęstością (jedynie 89 km dróg o znaczeniu wojewódzkim). Sieć dróg lokalnych w dużej mierze jest w złym stanie technicznym i wymaga przebudowy bądź modernizacji. Występujące uwarunkowania są wynikiem peryferyjnego położenia powiatu, jego dużej powierzchni, dużego zalesienia, niskiej gęstości zaludnienia, braku większej ilości ośrodków miejskich (tylko jedno miasto - Tuchola).</p> <p>Słaby rozwój infrastruktury drogowej powoduje, że duże znaczenie na ORSG ma transport kolejowy. Takie zjawisko nie jest praktycznie spotykane w innych rejonach województwa i powinno być wskazywane jako podstawowy argument na rzecz utrzymania i wzmocnienia pasażerskiego transportu kolejowego oraz poprawy infrastruktury kolejowej.</p>

2	<p>Na ORSG wciąż występują duże potrzeby w zakresie dostępu do sieci wodociągowej (poziom zwodociągowania wynosi około 87%, a na obszarach wiejskich tylko 83% i należy do najniższych w województwie). Jest to spowodowane dużym rozproszeniem osadnictwa, które powoduje, że rozwój infrastruktury sieciowej jest bardzo kosztowny.</p> <p>Powiat wypada bardzo korzystanie pod względem rozwoju sieci kanalizacyjnej (prawie 50% ludności wiejskiej korzysta ze zbiorczej sieci kanalizacyjnej). Tak wysoki wskaźnik wynika z faktu skanalizowania dużych miejscowości, które zamieszkuje znaczna część ogółu mieszkańców. Wciąż większość małych miejscowości (o małej liczbie mieszkańców) nie ma podłączenia do sieci. Rozwój sieci kanalizacyjnej ma w Powiecie Tucholskim szczególne znaczenie dla ochrony środowiska. Zagadnienie ochrony wód ze względu na bezpośrednie przełożenie stanu czystości wód na atrakcyjność turystyczną jest szczególnie ważne.</p>
3	<p>Bezpieczeństwo energetyczne powiatu wypada znacznie gorzej niż w innych częściach województwa, a to ze względu na brak rurociągów paliwowych oraz słaby rozwój sieci elektrycznej i gazowej.</p>
4	<p>Słaby rozwój sieci światłowodowej powoduje, że na ORSG występuje dużo zapotrzebowanie na dostęp do internetu stacjonarnego – tylko 17 spośród 178 miejscowości posiada dostęp do sieci światłowodowej.</p>
5	<p>Alternatywą dla słabo rozwiniętych i złej jakości dróg lokalnych oraz słabo rozwiniętej komunikacji publicznej są ścieżki rowerowe. Niewystarczająca długość dróg rowerowych i ciągów pieszo-rowerowych (niespełna 11 km) utrudnia mieszkańcom bezpieczne przemieszczanie się do zakładów pracy, szkół czy ośrodków zdrowia. Brak jest rozwiniętej sieci ścieżek rowerowych (część gmin posiada krótkie odcinki ścieżek rowerowych, a w pozostałych brak ich w ogóle). Rozwój takiej sieci dróg przyczyni się nie tylko do ułatwienia i zwiększenia bezpieczeństwa dojazdów, ale także może zmniejszyć emisję zanieczyszczeń do atmosfery poprzez zachęcenie większej liczby osób (w tym turystów) do korzystania z transportu rowerowego.</p>
6	<p>Rozwój infrastruktury technicznej (sieci drogowej, wodociągowej, kanalizacyjnej, teleinformatycznej i gazowej) na podstawowe znaczenie dla kształtowania nie tylko jakości życia mieszkańców, ale i konkurencyjności gospodarczej (uzbrojenie terenów przeznaczonych pod inwestycje). Biorąc pod uwagę niski poziom rozwoju przedsiębiorczości i niedobory infrastruktury technicznej jest to obszar wymagający interwencji.</p>

1.10 Efektywność energetyczna i gospodarka niskoemisyjna

Efektywność energetyczna oznacza ilość zaoszczędzonej energii ustaloną w drodze pomiaru lub oszacowania zużycia przed wdrożeniem środka mającego na celu poprawę efektywności energetycznej i po jego wdrożeniu, z jednoczesnym zapewnieniem normalizacji warunków zewnętrznych wpływających na zużycie energii⁵⁰.

Efektywność energetyczna i energia odnawialna są uznawane za filary zrównoważonej polityki energetycznej. Działania służące poprawie efektywności energetycznej mają na celu ograniczanie emisji gazów cieplarnianych, a także zmniejszenie światowego zapotrzebowania na energię. W związku z powyższym już na poziomie lokalnym należy dążyć do tego, aby w jak największym stopniu realizować projekty przyczyniające się do oszczędności energii.

Od kilkunastu lat w planowaniu rozwoju oraz zarządzaniu przestrzenią przywiązuje się coraz większą wagę do zagadnień gospodarki niskoemisyjnej. Pod pojęciem tym mieści się ogół działań zmierzających do ograniczania emisji dwutlenku węgla do atmosfery. Cel ten osiąga się za pomocą bardzo zróżnicowanych działań, takich jak przede wszystkim: zwiększanie udziału energii wytwarzanej ze źródeł

⁵⁰ Rozporządzenie Komisji (UE) nr 651/2014 z dnia 17 czerwca 2014 r. uznające niektóre rodzaje pomocy za zgodne z rynkiem wewnętrznym w zastosowaniu art. 107 i 108 Traktatu.

odnawialnych, ograniczanie emisji spalin przez pojazdy samochodowe (na przykład poprzez zachęty do korzystania z transportu publicznego lub transportu rowerowego w miejsce motoryzacji indywidualnej) w tym pojazdy komunikacji publicznej (poprzez zmianę rodzaju zasilania na nisko- lub bez-emisyjne lub zwiększania efektywności istniejących systemów), poprzez ograniczanie utraty ciepła przez budynki (termomodernizacja, zmiana technologii budowy – „inteligentne budynki”), czy wreszcie poprzez zmianę zachowań społecznych w kierunku wykształcania postaw oszczędności energii.

W ostatnich latach na terenie Powiatu Tucholskiego dokonano termomodernizacji szeregu budynków użyteczności publicznej (załącznik nr 14 zawiera wykaz zmodernizowanych energetycznie budynków). Należy podkreślić, że pomimo wykonanych prac potrzeby w tej dziedzinie są nadal znaczne. Budynki użyteczności publicznej typowane do termomodernizacji wskazuje załącznik nr 15.

W celu zmniejszenia zużycia energii elektrycznej na ORSG zgłaszane są potrzeby modernizacji oświetlenia ulicznego poprzez wymianę istniejących lamp, na nowoczesne, energooszczędne lampy (np. hybrydowe, solarne). Przyczyni się to nie tylko do pozytywnego wpływu na środowisko, ale również przyniesie gminom spore oszczędności w zakresie opłat za energię elektryczną.

Duże powierzchnie gleb niskich klas, przy rozdrobnieniu rolnictwa, mogą być wykorzystane do zagospodarowania w kierunku produkcji paliw dla energetyki odnawialnej - zwłaszcza wszelkiego rodzaju zrębków, pelletu, słomy, ziarna, itp. na potrzeby grzewcze indywidualnych instalacji przydomowych. Ten typ działalności może być także skojarzony z gospodarką leśną i przerobem odpadów powstających przy przetwórstwie drewna. Ten potencjał powinien być traktowany jako „warunkowy” - może się rozwijać jedynie przy podjęciu skoordynowanych działań na poziomie całego województwa, a co najmniej kilku powiatów. Obecnie istnieją korzystne uwarunkowania wynikające z krajowej i europejskiej polityki klimatycznej, ale zagadnienie jest zbyt złożone (obejmuje jednocześnie stworzenie popytu na paliwa - poprzez wyposażanie domów w instalacje grzewcze, jak i podaży tego paliwa) aby możliwe było do realizacji na poziomie powiatu. Należy jednak pamiętać, że w przypadku podjęcia tego typu inicjatywy na poziomie polityki regionalnej, Powiat Tucholski wykazuje korzystne predyspozycje i może być znaczącym beneficjentem takiego projektu.⁵¹

Powiat Tucholski nie wykazuje szczególnych predyspozycji dla rozwoju energetyki wiatrowej i wodnej. Energetyka wiatrowa jest wysoce kolizyjna środowiskowo i w praktyce nie jest możliwa realizacja siłowni na obszarach chronionych. Na terenie powiatu funkcjonują tylko trzy elektrownie – zaliczające się do obiektów niewielkich i pod względem wysokości i pod względem zainstalowanej mocy. Są to technologicznie obiekty stare. W gminie Tuchola wydano dwa pozwolenia na budowę nowych elektrowni wiatrowych:

- Farma wiatrowa Tuchola – trzy wolnostojące turbin VESTAS V90 (2MW) na terenie działek nr ewid. 608 i 651 położonych w miejscowości Kiełpin
- Wolnostojące moduły słoneczne (fotowoltaiczne) w obiekcie Mała Elektrownia Słoneczna „ZIELONKA” (moc projektowana – 52 kWp) na terenie działki o nr ewid. 213/9 położonej w miejscowości Zielona Łąka, obręb geodezyjny Klocek.

Za kolizyjną może być także uważana energetyka wodna – zwłaszcza, że większość cieków potencjalnie przydatnych dla celów energetycznych, jest objęta ochroną i to często o wysokiej randze ochrony. W tej sytuacji największe znaczenie mieć może energetyka odnawialna rozproszona, rozwijana na potrzeby własne indywidualnych inwestorów – przede wszystkim instalacje geotermalne i słoneczne zmniejszające koszty codziennego użytkowania budynków mieszkalnych. Rozwój zawodowej energetyki odnawialnej może być utrudniony ze względów środowiskowych, ale także ze względu na konieczność

⁵¹ A. Stańczyk, *Synteza diagnozy stanu i uwarunkowań rozwoju obszaru powiatu tucholskiego*

ochrony przestrzeni dla działalności turystycznych – bardzo wrażliwych na tak duże dominanty przestrzenne, jakie stanowią siłownie.⁵²

Wykaz instalacji produkujących energię ze źródeł odnawialnych:

- Elektrownia wiatrowa typ BONUS 600kW, H zw=50,10m, na terenie działki nr ewid. 109 położonej w miejscowości BLADOWO, gmina TUCHOLA.
- Elektrownia wiatrowa typu Bonus 600kW o wysokości zawieszenie wirnika Hzw=50.10m na terenie działki nr ewid. 245/1 w miejscowości Jeleńcz, gmina Kęsowo.
- Elektrownia wiatrowa typu „ENERCON E40/500” o wysokości zawieszenie wirnika Hzw=64.85m na terenie działki nr ewid. 638 w miejscowości Kiełpin.
- sześć elektrowni wodnych – wg tabeli (załącznik nr 17).⁵³

Plany Gospodarki Niskoemisyjnej

Zgodnie z zapisami Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko – Pomorskiego na lata 2014-2020, realizacja jakichkolwiek działań wpisujących się w zakres Priorytetów Inwestycyjnych 4c i 4e musi wynikać z planów gospodarki niskoemisyjnej dla danego obszaru.

Poniższa tabela zawiera zestawienie informacji o stanie przygotowania takich planów przez poszczególne gminy Powiatu Tucholskiego.

Tabela 24. Stan prac nad gminnymi planami gospodarki niskoemisyjnej

Gmina	Stan prac
Cekcyn	do 30 czerwca 2015 r. zostanie opracowany plan gospodarki niskoemisyjnej dla gminy Cekcyn
Gostycyn	plan w trakcie opracowywania
Kęsowo	zamierza się sporządzić plan gospodarki niskoemisyjnej
Lubiewo	plan w trakcie opracowywania
Śliwice	plan w trakcie opracowywania
Tuchola	plan w trakcie opracowywania

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych urzędów gmin

Kluczowe wnioski i obserwacje

Kluczowe wnioski i obserwacje	
1	Realizując politykę efektywności energetycznej i gospodarki niskoemisyjnej gminy ORSG w ubiegłych latach dokonały modernizacji energetycznej szeregu budynków użyteczności publicznej. Jednak nadal wiele obiektów wymaga kompleksowej. Zakładanym celem jest poprawa efektywności energetycznej tych obiektów o co najmniej 25%. Jest to główny sposób na zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych i poprawę jakości powietrza. Równie ważne są działania nie inwestycyjne związane z promowaniem gospodarki niskoemisyjnej wśród mieszkańców i przedsiębiorstw.
2	Powiat ma duże predyspozycje do rozwoju produkcji paliw dla energetyki odnawialnej - zwłaszcza wszelkiego rodzaju zrębków, pelletu, słomy, ziarna, itp. na potrzeby grzewcze indywidualnych instalacji przydomowych. Sprzyja temu niska jakość tutejszych gleb oraz rozdrobnione rolnictwo. Natomiast rozwój energetyki wiatrowej i wodnej na ORSG jest mało prawdopodobny ze względu na szczególne uwarunkowania przyrodnicze regionu i tym samym kolizyjność tych źródeł energii odnawialnej z ochroną środowiska.

⁵² Ibidem

⁵³ A. Stańczyk, *Synteza diagnozy stanu i uwarunkowań rozwoju obszaru powiatu tucholskiego*

2. Terytorialny wymiar wsparcia

Jednym z najważniejszych założeń Polityki Spójności na lata 2014-2020, oprócz wymiaru społeczno-gospodarczego, jest szerokie uwzględnienie w jej ramach wymiaru terytorialnego, który weźmie pod uwagę potencjały i bariery poszczególnych terytoriów oraz ich wzajemne zależności. Celem takiego podejścia jest wykorzystanie endogenicznych czynników rozwoju obszarów, a także wykreowanie nowych form współpracy pomiędzy JST. Tak rozumiany wymiar terytorialny będzie wspierany w ramach RPO WK-P jako jeden z podstawowych instrumentów realizacji polityki terytorialnej regionu. Podejście terytorialne umożliwi realizację poszczególnych Priorytetów Inwestycyjnych w sposób najlepiej odpowiadający potrzebom poszczególnych ORSG⁵⁴.

Wsparcie ORSG w wymiarze terytorialnym będzie wyrażało się w koncentracji działań o charakterze prorozwojowym, wspieranych dostępnymi instrumentami finansowymi lub organizacyjnymi. Ponadto wsparcie to będzie polegało na wzmacnianiu powiązań funkcjonalnych w ramach powiatu i zostanie skierowane w szczególności na obszary związane ze środowiskiem, edukacją oraz włączeniem społecznym i przeciwdziałaniem ubóstwu.

W poniższym zestawieniu tabelarycznym zawarto główne problemy rozwojowe, uwarunkowania i potencjały ORSG Powiatu Tucholskiego w odniesieniu do poszczególnych priorytetów inwestycyjnych przewidujących zintegrowane podejście do rozwoju terytorialnego oraz założenia skoncentrowania działań zmierzających do wzmocnienia i wykorzystania wewnętrznych potencjałów rozwojowych.

Tabela 25. Główne problemy rozwojowe, uwarunkowania i potencjały ORSG Powiatu Tucholskiego

Priorytet inwestycyjny	Cel szczegółowy	Terytorialny wymiar wsparcia
4c Wspieranie efektywności energetycznej, inteligentnego zarządzania energią i wykorzystywania odnawialnych źródeł energii w budynkach publicznych, i w sektorze mieszkaniowym	Zwiększona efektywność energetyczna budynków użyteczności publicznej i wielorodzinnych budynków mieszkaniowych	Zdiagnozowanym problemem ORSG Powiatu Tucholskiego jest niedostatecznie zmodernizowana infrastruktura budynków użyteczności publicznej i wielorodzinnych budynków mieszkalnych przejawiająca się w ich niskiej efektywności energetycznej. W minionych latach dokonano termomodernizacji szeregu budynków, przede wszystkim pełniących funkcje publiczne (urzędy, szkoły, ośrodki zdrowia, placówki opiekuńcze, świetlice wiejskie). W wielu przypadkach przeprowadzone inwestycje nie obejmowały kompleksowej termomodernizacji. Należy podkreślić, że mimo wykonanych prac potrzeby w tym zakresie wciąż są ogromne. Wiele obiektów wymaga przeprowadzenia kompleksowej termomodernizacji wraz z montażem urządzeń do produkcji energii ze źródeł odnawialnych. Wsparcia wymaga również zabudowa wielorodzinna, która do tej pory nie była poddawana termomodernizacji. Szczegółowy wykaz obiektów zmodernizowanych energetycznie, jak i tych, które najbardziej jej wymagają zawiera załącznik nr 14 i 15 do niniejszej Strategii.
4e Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w	Zwiększone wykorzystanie transportu publicznego w miastach i ich obszarach	Promowanie strategii niskoemisyjnych jest dla ORSG niezwykle ważne ze względu na szczególne uwarunkowania przyrodnicze. Wysoka jakość powietrza, mnogość obszarów chronionych oraz potencjał dla rozwoju turystyki sprawiają, że głównym celem ORSG jest obniżanie emisji CO ₂ . W tym zakresie samorządy widzą konieczność rozwoju sieci ścieżek pieszo-rowerowych, które będą służyć zarówno mieszkańcom

⁵⁴ Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko – Pomorskiego na lata 2014 - 2020

<p>tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu</p>	<p>funkcjonalnych</p>	<p>jako sposób dojazdu do pracy czy szkoły, jak i odwiedzającym ten rejon turystom. Obecnie istniejąca infrastruktura nie zaspokaja potrzeb mieszkańców i turystów i nie zapewnia bezpieczeństwa. Na ORSG łączna długość ścieżek rowerowych wynosi 11km. Słaby rozwój sieci rowerowej oraz zły stan technicznych dróg lokalnych nie zachęcają do korzystania z transportu rowerowego.</p> <p>Realizacji wymagają także inwestycje związane z modernizacją oświetlenia ulicznego polegającą na wymianie istniejącego oświetlenia na nowe energooszczędne. Przyczyni się to do zmniejszenia zużycia energii elektrycznej i opłat za energię. Powodzenie inwestycji w tym zakresie zależy od kwestii własnościowych infrastruktury energetycznej i zgody operatora sieci.</p>
<p>6b Inwestowanie w sektor gospodarki wodnej celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym Unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych, określonych przez państwa członkowskie</p>	<p>Zwiększony odsetek ludności korzystającej z systemu oczyszczania ścieków zgodnego z dyrektywą dotyczącą ścieków komunalnych</p>	<p>Stopień zwodociągowania ORSG Powiatu Tucholskiego jest niezadowolający - wynosi 87% (na obszarach wiejskich – 83%) i należy do najniższych w województwie. Jest to spowodowane dużym rozproszeniem osadnictwa i tym samym kosztownością rozbudowy infrastruktury. Znacznie lepiej wygląda gospodarka ściekowa (50% ludności wiejskiej korzysta z kanalizacji). Wciąż większość małych miejscowości (o małej liczbie mieszkańców) nie ma podłączenia do sieci. Rozwój sieci kanalizacyjnej ma w Powiecie Tucholskim szczególne znaczenie dla ochrony środowiska.</p> <p>Większość samorządów widzi potrzebę rozbudowy sieci kanalizacyjnej i wodociągowej, a na terenach o bardzo rozproszonej zabudowie, gdzie budowa sieci jest ekonomicznie nieuzasadniona konieczne jest tworzenie przydomowych oczyszczalni ścieków.</p> <p>Barierą dla realizacji inwestycji w tym zakresie jest zapis RPO WK-P na lata 2014-2020 odnośnie finansowania inwestycji w aglomeracjach od 2tys. do 10tys. RLM. Tymczasem najpilniejsze potrzeby rozbudowy sieci kanalizacyjnej i wodociągowej oraz budowy przydomowych oczyszczalni ścieków dotyczą obszarów znajdujących się poza aglomeracjami.</p> <p>Szczegółowy opis sytuacji kanalizacyjnej gmin ORSG zawiera załącznik nr 13.</p>
<p>6c Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego</p>	<p>Zwiększona atrakcyjność obiektów kultury regionu kujawsko-pomorskiego</p>	<p>Powiat Tucholski nie posiada zbyt wielu obiektów zabytkowych, jednak silnie rozwinięta jest tutaj działalność kulturalna prowadzona przez domy kultury, świetlice wiejskie, stowarzyszenia i inne jednostki. Charakterystyczną cechą tego obszaru jest silnie rozwinięta wśród mieszkańców kultura borowiacka i prowadzone przez lokalne społeczności wioski tematyczne. Podejmowane przez społeczność działania kulturalne cieszą się dużym zainteresowaniem ze strony turystów.</p> <p>Instytucje kultury i obiekty zabytkowe wymagają wsparcia finansowego zarówno w zakresie infrastruktury, jak i</p>

		<p>prowadzonej działalności. Otrzymane wsparcie pozwoli na rozwój potencjału turystycznego regionu.</p>
<p>9b Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich</p>	<p>Wzrost ożywienia społecznego i gospodarczego na obszarach miejskich i obszarach powiązanych z nimi funkcjonalnie</p>	<p>Jednostki samorządu terytorialnego z ORSG Powiatu Tucholskiego widzą konieczność prowadzenia działań rewitalizacyjnych. Mają również świadomość, że rewitalizacja w pierwszej kolejności powinna prowadzić do zniwelowania negatywnych zjawisk natury społecznej i gospodarczej, a następnie środowiskowej i funkcjonalnej.</p> <p>Z uwagi na fakt, iż zidentyfikowanie obszarów problemowych nastąpi w Lokalnych/Gminnych Programach Rewitalizacji na podstawie opracowywanych obecnie Wytocznych, które wskażą sposób wyznaczenia tych obszarów, aktualnie (w tabeli nr 21 Strategii) samorządy samodzielnie wskazały tereny, które powinny być potraktowane priorytetowo przy realizacji działań naprawczych.</p>
<p>10a Inwestowanie w kształcenie, szkolenie oraz szkolenie zawodowe na rzecz zdobywania umiejętności i uczenia się przez całe życie poprzez rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej</p>	<p>Lepsza jakość usług edukacyjnych w zakresie szkolnictwa zawodowego. Lepszy dostęp do usług edukacyjnych w zakresie wychowania przedszkolnego</p>	<p>Powiat Tucholski posiada silnie rozwinięte szkolnictwo zawodowe. Z przeprowadzonej diagnozy wynika, że kształcenie zawodowe nie jest dostosowane do potrzeb rynku pracy (absolwenci szkół zawodowych stanowią 36% bezrobotnych). Z tego powodu niezbędne jest podniesienie jakości kształcenia i dostosowanie go do zapotrzebowania zgłaszanego przez pracodawców. W tym zakresie wsparcia wymagają inwestycje związane z modernizacją infrastruktury edukacyjnej (tworzenie i modernizacja pracowni praktycznej nauki zawodu, wyposażenie szkół w nowoczesny sprzęt multimedialny).</p> <p>Poziom objęcia edukacją przedszkolną w powiecie jest dość niski (61% dzieci w wieku 3-5 lat jest objęte edukacją przedszkolną, przy średniej dla województwa wynoszącej 80%). Istniejące placówki edukacji przedszkolnej nie zaspokajają istniejących potrzeb (biorąc pod uwagę trendy demograficzne potrzeby te będą coraz większe). Dlatego jedną z najważniejszych potrzeb ORSG Powiatu Tucholskiego jest zwiększenie liczby miejsc przedszkolnych poprzez budowę nowych i modernizację istniejących obiektów oraz doposażenie istniejących placówek.</p>
<p>8iv Równość mężczyzn i kobiet we wszystkich dziedzinach, w tym dostęp do zatrudnienia, rozwój kariery, godzenie życia zawodowego i prywatnego oraz promowanie równości wynagrodzeń za taką samą pracę</p>	<p>Zwiększenie zatrudnienia osób pełniących funkcje opiekuńcze nad dziećmi do lat 3. Zwiększenie dostępności miejsc świadczenia usług opieki nad dziećmi do lat 3</p>	<p>Równość kobiet i mężczyzn we wszystkich dziedzinach zgodnie z Priorytetem Inwestycyjnym 8iv ma przejawiać się we wspieraniu aktywizacji osób powracających na rynek pracy po urloпах macierzyńskich/wychowawczych/opiekuńczych m.in. poprzez tworzenie i funkcjonowanie podmiotów świadczących usługi opieki nad dziećmi do lat 3.</p> <p>Na ORSG problem podjęcia zatrudnienia po okresie urlopu macierzyńskiego/opiekuńczego/wychowawczego dotyczy przede wszystkim kobiet (stanowią one 14,4% ogółu zarejestrowanych bezrobotnych). Małe zainteresowanie rozwijaniem form opieki nad dziećmi do lat 3 (żłobki, kluby dziecięce, dzienne nianie/opiekunowie, finansowanie opieki nad dzieckiem) może wynikać z rolniczego charakteru większości gospodarstw z terenu Powiatu Tucholskiego, w</p>

		<p>których opiekę nad dziećmi pełnią członkowie rodziny. Tylko gmina Tuchola widzi konieczność zapewnienia miejsc opieki nad dziećmi do lat 3, których rodzice powracają na rynek pracy, a Powiatowy Urząd Pracy w Tucholi działając w porozumieniu z Urzędem Miejskim w Tucholi chce zwiększać zatrudnienie osób bezrobotnych właśnie w obszarze opieki nad dziećmi do lat 3. W tym celu chce realizować kursy kompetencyjne i udzielać wsparcia przy podejmowaniu prowadzenia własnej działalności gospodarczej.</p>
<p>9i Aktywne włączenie, w tym z myślą o promowaniu równych szans oraz aktywnego uczestnictwa i zwiększaniu szans na zatrudnienie</p>	<p>Aktywna integracja osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym poprzez poprawę i wzmocnienie ich zdolności do zatrudnienia</p>	<p>Dużym problemem, z którym boryka się Powiat Tucholski jest bezrobocie i ubóstwo. Z tego powodu aż 16,2% mieszkańców korzysta z pomocy społecznej. Instytucje pomocy społecznej w minionych latach prowadziły różne formy aktywizacji społeczno-zawodowej (np. kursy, warsztaty, szkolenia, poradnictwo zawodowe). Tego typu działania w szczególności dużym stopniu realizowane były ze wsparciem funduszy unijnych w latach 2007 – 2013. Dzięki tym działaniom wiele osób poprawiło swoją sytuację życiową – znalazło zatrudnienia, zaprzestało bądź ograniczyło korzystanie z pomocy społecznej. Nie zmienia to faktu, że potrzeby w tym zakresie są nadal ogromne. Poszczególne gminy postulują konieczność kontynuowania wskazanych form aktywizacji.</p> <p>Dotychczasowe formy aktywizacji osób wykluczonych społecznie bądź zagrożonych wykluczeniem, jak i potrzeby w tym zakresie zostały omówione w rozdziale 1.4 poświęconym pomocy społecznej.</p>
<p>9iv Ułatwianie dostępu do przystępnych cenowo, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym</p>	<p>Zwiększenie dostępności usług zdrowotnych. Zwiększenie dostępności usług społecznych w szczególności usług środowiskowych, opiekuńczych oraz usług wsparcia rodziny i pieczy zastępczej dla osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym</p>	<p>Na ORSG usługi opiekuńcze nad osobami starszymi, niepełnosprawnymi i zależnymi są świadczone głównie w miejscu zamieszkania tych osób przez opiekunów zatrudnionych przez ośrodki pomocy społecznej. Działania te uzupełniają instytucjonalne formy opieki w postaci: Domu Opieki Społecznej w Wysokiej i Środowiskowego Domu Samopomocy w Tucholi.</p> <p>Usługi społeczne świadczą dwie spółdzielnie socjalne, kluby integracji społecznej, kluby seniora i inne placówki oferujące pomoc dla osób i rodzin w trudnej sytuacji życiowej.</p> <p>Prognozy demograficzne wskazują na coraz większą liczbę osób w wieku poprodukcyjnym. Tym samym w kolejnych latach będzie rosło zapotrzebowanie na rozwijanie form opieki i aktywizacji osób starszych.</p> <p>W związku z powyższym istnieje potrzeba tworzenia nowych domów pomocy społecznej, domów dziennego pobytu oraz zwiększania liczby miejsc w istniejących placówkach. Ponadto będzie wymagała rozbudowy oferta usług opiekuńczych świadczonych w środowisku, skierowanych do osób starszych, wymagających opieki, samotnych i z zaburzeniami psychicznymi.</p> <p>Gminy wskazują na konieczność rozwoju usług wsparcia rodziny i pieczy zastępczej (zwłaszcza rodzin zastępczych)</p>

		poprzez tworzenie punktów/centrów pomocy rodzinie.
10i Ograniczenie i zapobieganie przedwczesnemu kończeniu nauki szkolnej oraz zapewnianie równego dostępu do dobrej jakości wczesnej edukacji elementarnej oraz kształcenia podstawowego, gimnazjalnego i ponadgimnazjalnego, z uwzględnieniem formalnych, nieformalnych i pozaformalnych ścieżek kształcenia umożliwiających ponowne podjęcie kształcenia i szkolenia	Zwiększenie liczby miejsc przedszkolnych. Rozwijanie kompetencji kluczowych uczniów (ICT, matematyczno-przyrodniczych, języki obce, kreatywności, innowacyjności, pracy zespołowej), doradztwo edukacyjno-zawodowe, rozwijanie zindywidualizowanego podejścia do ucznia, szczególnie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi oraz rozwijanie kompetencji uczniów niezbędnych na rynku pracy poprzez staże zawodowe	<p>Problem ORSG w zakresie edukacji jest niedostateczna oferta zajęć pozalekcyjnych w zakresie rozwijania kompetencji kluczowych uczniów na wszystkich poziomach kształcenia. Większość szkół prowadzi dodatkowe zajęcia w tym zakresie, jednak stanowią one kontynuację podstawowego programu nauczania (matematyka, przedmioty przyrodnicze, język ojczysty, języki obce). Szkoły w ograniczonym stopniu oferują rozwijanie kompetencji kluczowych w zakresie umiejętności uczenia się czy zwiększania kreatywności i twórczości ucznia. Po części jest to wynikiem braku odpowiedniego przygotowania nauczycieli do prowadzenia tego typu zajęć. Dlatego też należy z jednej z strony zwiększać ofertę zajęć pozalekcyjnych rozwijających kompetencje kluczowe, a z drugiej położyć nacisk na podniesienie kompetencji kadry pedagogicznej</p> <p>Istnieje również konieczność rozwoju zindywidualizowanego podejścia do ucznia o specjalnych potrzebach (np. niepełnosprawnego, zdolnego). Dlatego niezmiernie ważne jest prawidłowe zdiagnozowanie sytuacji ucznia i odpowiednie kształtowanie jego ścieżki edukacyjnej, w związku z czym konieczny jest rozwój poradnictwa psychologiczno – pedagogicznego.</p> <p>Na ORSG bardzo słabo rozwinięte jest doradztwo edukacyjno-zawodowe. W związku z czym wielu uczniów po zakończeniu edukacji może nie sprostać potrzebom stawianym przez rynek pracy.</p> <p>Należy zapewnić uczniom ze wszystkich poziomów kształcenia możliwość podjęcia właściwej decyzji, co do wyboru dalszej ścieżki kształcenia, czy zawodu. Dlatego też trzeba położyć nacisk na rozwój doradztwa edukacyjno-zawodowego (poprzez zatrudnienie lub współpracę szkół z profesjonalnymi doradcami zawodowymi).</p>
10iv Lepsze dostosowanie systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy. Ułatwianie przechodzenia z etapu kształcenia do etapu zatrudnienia oraz wzmacnianie systemów kształcenia i szkolenia zawodowego i ich jakości, w tym poprzez mechanizmy prognozowania umiejętności,	Zwiększenie szans na zatrudnienie uczniów szkół zawodowych, w szczególności poprzez podniesienie efektywności kształcenia zawodowego. Uzyskiwanie i uzupełnianie wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych przez osoby dorosłe należące do grup defaworyzowanych na rynku pracy poprzez	<p>Realizacja zadań w ramach priorytetu inwestycyjnego 10iv jest powiązana z inwestycjami z priorytetu 10a.</p> <p>Szkolnictwo zawodowe wymaga jak najszybszego dostosowania do potrzeb rynku pracy. W związku z tym konieczne jest objęcie szkół zawodowych kompleksowym wsparciem: od modernizacji bazy edukacyjnej poprzez dostosowanie programów nauczania do potrzeb zgłaszanych przez pracodawców, uatrakcyjnienie prowadzonych zajęć, podnoszenie kompetencji nauczycieli, rozwój doradztwa edukacyjno-zawodowego, kończąc na nawiązaniu ścisłej współpracy z przedsiębiorcami w zakresie organizacji praktyk i staży.</p> <p>Wsparcie w ramach priorytetu inwestycyjnego 10iv skierowane będzie także na podniesienie kwalifikacji zawodowych osób dorosłych. Kształcenie ustawiczne ma ogromne znaczenie przy obecnej dynamice rynku pracy. Daje możliwość</p>

dostosowania programów nauczania oraz tworzenia i rozwoju systemów uczenia się poprzez praktyczną naukę zawodu realizowaną w ścisłej współpracy z pracodawcami	udział w kwalifikacyjnych kursach zawodowych, kursach umiejętności zawodowych oraz innych formach pozaszkolnych	zdobycia i uzupełniania kompetencji, zwłaszcza „twardych” i jest sposobem zwiększenia szans na zatrudnienie grup defaworyzowanych. Wśród osób korzystających z tej formy kształcenia największym zainteresowaniem cieszą się te szkolenia, które kończą się certyfikatem lub nabyciem uprawnień zawodowych.
--	---	--

Przedstawione powyżej uwarunkowania obszaru, zdiagnozowane potrzeby i planowane kierunki działań w odniesieniu do priorytetów inwestycyjnych objętych polityką terytorialną, wskazują na jednorodność obszarową. Dlatego też z powodzeniem można realizować projekty rozwojowe o charakterze powiatowym z działaniami na poziomie miast i gmin. Określenie wspólnych problemów rozwojowych zapewnia bowiem możliwość podejmowania stałych i skoordynowanych przedsięwzięć. Nie wyklucza się również możliwości podjęcia współpracy z jednostkami sąsiednimi.

Terytorialny wymiar polityki rozwoju wymusza zmianę sposobu współdziałania władz samorządowych na rzecz rozwoju przekraczającego tradycyjne granice formalnych podziałów administracyjnych.

Polityka rozwoju oparta o zasadę zintegrowanego podejścia terytorialnego będzie wspierać proces wzmocnienia spójności celów i działań rozwojowych zidentyfikowanych na poziomie lokalnym.

3. Cele rozwojowe

Głównymi potencjałami endogenicznymi ORSG Powiatu Tucholskiego są:

- bardzo wysoka jakość środowiska
- niski poziom emisji zanieczyszczeń
- bardzo duży udział powierzchni chronionych
- tożsamość borowiacka.

Pod wymienionymi względami Powiat jest jednym z obszarów o najkorzystniejszych uwarunkowaniach w regionie.

ORSG Powiatu Tucholskiego posiada szczególne predyspozycje do rozwoju funkcji turystycznych poprzez rozwój nowych i istniejących produktów turystycznych na bazie środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego w postaci różnych działalności gospodarczych takich, jak:

- gospodarstwa agroturystyczne
- produkcja naturalnej (ekologicznej) żywności na bazie lokalnych tradycji, przepisów, tzw. produktów lokalnych
- komercyjne usługi opiekuńcze dla osób starszych (domy spokojnej starości)
- turystyka zdrowotna

W związku z rosnącą popularnością zdrowego stylu życia, warto tworzyć i rozwijać ośrodki wypoczynkowo-rekreacyjne, które nie tylko będą oferować pobyt w Borach Tucholskich, ale też zajęcia i usługi prozdrowotne. Oferta takich miejsc mogłaby obejmować przykładowo wczasy odchudzające, turnusy rehabilitacyjne, turnusy dla sportowców, zajęcia sportowe podnoszące kondycję, nordic walking, zajęcia uczące zdrowego odżywiania, zabiegi dla ciała i wiele innych.

Postępujące starzenie się społeczeństwa jest zjawiskiem powszechnym. Jednocześnie przeciętna długość życia ulega wydłużeniu. W związku z czym zapotrzebowanie na usługi opiekuńcze dla osób starszych będzie stale rosnąć. Dla ORSG cechującego się wysoką jakością powietrza i środowiska przyrodniczego rozwijanie komercyjnych usług opiekuńczych dla osób w podeszłym wieku (np. w formie domów spokojnej starości, domów opieki) jest szansą na tworzenie nowych miejsc pracy. Ze względu na bliskość dużych ośrodków miejskich (Toruń, Bydgoszcz, Grudziądz) tego typu usługi mogą znaleźć wielu nabywców.

Silnie rozwinięta i kultywowana przez mieszkańców kultura borowiacka głównie poprzez wioski tematyczne jest źródłem wielu tradycyjnych przepisów na potrawy i produkty borowiackie. Począwszy od miodów z borowiackich pasiek, przez zioła zbierane na terenach o wysokiej jakości środowiska, skończywszy na tradycyjnych potrawach przygotowywanych według oryginalnych, starych receptur (dwa z tych produktów: chleb borowiacki i mace borowiackie otrzymały „Perłę” – nagrodę przyznaną przez Polską Izbę Produktu Regionalnego i Lokalnego). Region ten obfituje w produkty, które mogą spełnić wymogi europejskiego systemu ochrony produktów regionalnych i oznaczeń geograficznych i tym samym stać się rozpoznawalną marką. Niektóre z tych produktów już figurują na liście produktów tradycyjnych prowadzonej przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Działalność związana z produkcją lokalnych produktów i potraw choć bardzo dobrze rozwinięta (m. in. poprzez wioski tematyczne), jest słabo rozpoznawalna poza ORSG. W związku z czym należy podejmować działania promujące lokalne produkty naturalne i tym samym zwiększać ich sprzedaż.

Rozdrobnione rolnictwo, oparte przede wszystkim na małych, rodzinnych gospodarstwach może być podstawą do rozwoju gospodarstw agroturystycznych. Istotne jest aby agroturystyka oferowała nie tylko miejsca noclegowe, ale i inne atrakcje w postaci, np. możliwości spróbowania/kupienia lokalnych produktów wyrabianych przez gospodarza prowadzącego gospodarstwo agroturystyczne, poznania tradycyjnego, wiejskiego stylu życia itp. W związku z tym, że większość mieszkańców ORSG (32%) posiada wykształcenie zasadnicze zawodowe, zasadne wydaje się dokończenie tej właśnie grupy zawodowej w kierunku obsługi ruchu turystycznego, rozwijania samozatrudnienia na bazie gospodarstw agroturystycznych.

Interesującym sposobem promocji regionu są wioski tematyczne. Na ORSG działa 8 takich wiosek, w których można zwiedzać kopalnie węgla brunatnego, degustować miody i potrawy z jabłek, tworzyć kwiaty z filcu, smażyć konfitury, poznawać zastosowanie ziół i wiele innych. Działalność wiosek przyciąga wielu turystów, jednak i ten obszar wymaga większego rozpropagowania.

Duży udział obszarów chronionych w strukturze powierzchniowej ORSG rodzi również szereg ograniczeń dla zagospodarowania terenu. W zależności miejsca położenia obszaru chronionego w stosunku do obszaru prowadzenia aktywności gospodarczej, ochrona przyrody wiąże się z pewnymi ograniczeniami i utrudnieniami w codziennym funkcjonowaniu lokalnej społeczności i rozwoju gospodarczym. W związku z tym konieczne jest podjęcie współpracy z władzami parku, rezerwatów i nadleśnictw w celu wypracowania wspólnego stanowiska i osiągnięcia kompromisu w dziedzinie rozwoju turystyki, jako dobra wspólnego przynoszącego wszystkim wymierne korzyści.

Innym, równie istotnym potencjałem endogenicznym jest gospodarka oparta na przetwórstwie drewna. Na ORSG działa bardzo wiele przedsiębiorstw z tej branży (pozyskiwanie i przetwórstwo drewna, produkcja mebli, domów z drewna). Powiat posiada także specjalizację (w skali województwa, a nawet kraju) w zakresie szkolnictwa leśnego na poziomie ponadgimnazjalnym i wyższym. Może to stanowić podstawę dla rozwoju klastra leśnego, czyli działalności badawczo-rozwojowych i gospodarczych związanych z gospodarczym wykorzystywaniem lasów.

Potencjał ORSG Powiatu Tucholskiego związany z gospodarką leśną został dostrzeżony w Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego. Wśród obszarów strategicznej interwencji, wyróżniono OSI „Bory Tucholskie – strefa wykorzystania potencjałów endogenicznych północno-zachodniej części województwa”. Dedykowany dla wykorzystania walorów i potencjałów, które na terenie powiatu są w największym stopniu rozwinięte, a więc potencjalnie to powiat może w największym stopniu być beneficjentem jego realizacji. Rozwijanie branży związanej z przetwórstwem drewna jest istotne także dlatego, że dziedzina ta wpisuje się w inteligentne specjalizacje regionu kujawsko-pomorskiego i tym samym może uzyskać szczególne wsparcie w ramach Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020.

Wszystkie najważniejsze potencjały ORSG wywodzą się ze środowiska przyrodniczego. Jest to więc obszar pełniący w Powiecie Tucholskim szczególną rolę i tym samym może stać motorem rozwoju regionu wpływającym na podniesienie poziomu życia mieszkańców.

Cele rozwojowe

Realizacja Strategii ORSG Powiatu Tucholskiego będzie możliwa poprzez osiągnięcie celów strategicznych i operacyjnych. Katalog celów kluczowych i odpowiadających im celów szczegółowych przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 26. Cele strategiczne i cele operacyjne

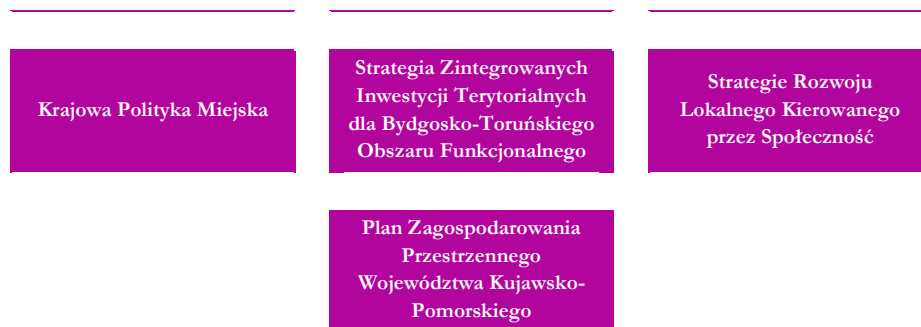
Lp.	Cele strategiczne	Cele operacyjne
1	ROZWÓJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI I PROMOCJA SAMOZATRUDNIENIA	1.1 Dostosowanie infrastruktury technicznej do potrzeb przedsiębiorczości
		1.2 Rozwój specjalizacji opartych na potencjale leśnym (przemysł przetwórstwa drewna)
		1.3 Przygotowanie i racjonalne wykorzystanie terenów inwestycyjnych
		1.4 Rozwój instytucji otoczenia biznesu
		1.5 Powstanie inkubatora przedsiębiorczości
		1.6 Opracowanie Studium Uwarunkowań Rozwoju Przestrzennego i miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego
2	DOSTOSOWANIE KOMPETENCJI MIESZKAŃCÓW DO POTRZEB RYNKU PRACY	2.1 Wzrost liczby dzieci objętych edukacją przedszkolną
		2.2 Poprawa jakości oraz wzrost różnorodności form kształcenia dla uczniów i nauczycieli, szczególnie w zakresie kompetencji kluczowych
		2.3 Rozwój form doradztwa zawodowego od poziomu gimnazjalnego
		2.4 Wsparcie kształcenia zawodowego i ustawicznego ułatwiającego zdobycie kompetencji pożądanых na rynku pracy
		2.5 Nawiązanie ścisłej współpracy szkół zawodowych z przedsiębiorcami w zakresie stażów i praktyk
3	ROZWÓJ USŁUG SOCJALNYCH I PRZECIWDZIAŁAJĄCYCH BEZROBOCIU	3.1 Zmniejszenie poziomu bezrobocia i korzystania z pomocy społecznej
		3.2 Rozwój usług wspierających rodzinę w wykonywaniu funkcji opiekuńczo-wychowawczych
		3.3 Rozwój form opieki nad osobami niepełnosprawnymi i wymagającymi wsparcia (np. sąsiedzkich dziennych domów)

4	DOSTOSOWANIE INFRASTRUKTURY DO WYZWAŃ XXI WIEKU	opieki, mieszkań wspieranych i chronionych, rodzinnych domów dziecka itp.)	
		3.4 Rozwój form wsparcia w zakresie opieki nad dziećmi do lat 3	
		3.5 Ułatwienie dostępu do dobrej jakości usług medycznych (np. przywrócenie poradni K w gminach, wyposażenie placówek w nowoczesny sprzęt diagnostyczny)	
	5	WYKORZYSTANIE I OCHRONA POTENCJAŁU PRZYRODNICZEGO I KULTUROWEGO	4.1 Rozwój sieci dróg oraz poprawa ich jakości
			4.2 Modernizacja i rozbudowa infrastruktury wodno-kanalizacyjnej
			4.3 Systematyczna gazyfikacja, zwłaszcza terenów przeznaczonych pod rozwój przedsiębiorczości
4.4 Pokrycie obszaru powiatu siecią internetu szerokopasmowego			
4.5 Budowa i modernizacja sieci energetycznej oraz rozwój energetyki rozproszonej			
		4.6 Modernizacja infrastruktury kolejowej	
		5.1 Aktywna ochrona zasobów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego	
		5.2 Dynamiczny rozwój bazy i usług w zakresie turystyki zdrowotnej	
		5.3 Rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	
		5.4 Promowanie i rozwój gospodarki niskoemisyjnej oraz poprawa efektywności energetycznej	

Cele Strategii ORSG są zgodne z dokumentami strategicznymi, które przedstawia poniższy schemat.

Schemat 3. Dokumenty strategiczne, z którymi wykazuje zgodność Strategia ORSG

Poziom wspólnotowy	Poziom krajowy	Poziom regionalny	Poziom lokalny
Strategia Europa 2020	Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju Polska 2030 Trzecia fala nowoczesności	Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020 – Plan modernizacji 2020+	Strategie rozwoju miast i gmin ORSG
Agenda Terytorialna Unii Europejskiej 2020	Strategia Rozwoju Kraju 2020 Aktywne społeczeństwo Konkurencyjna gospodarka Sprawne państwo	Regionalna Strategia Innowacji Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020	Lokalne Programy Rewitalizacji
	Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020 Regiony Miasta Obszary wiejskie	Założenia polityki terytorialnej województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2014-2020	Plany Gospodarki Niskoemisyjnej
	Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030	Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020	Plany Mobilności Miejskiej

Źródło: Opracowanie własne.

Zgodność Strategii z dokumentami strategicznymi

Poniżej wykazano spójność Strategii ORSG z istniejącymi i przygotowywanymi dokumentami strategicznymi na poziomie europejskim, krajowym, regionalnym oraz lokalnym.

Tabela 27. Zgodność Strategii ORSG z dokumentami strategicznymi

Poziom wspólnotowy	
Dokument strategiczny	Główne cele i założenia dokumentu oraz zgodność Strategii ORSG z dokumentem strategicznym
Strategia Europa 2020	<p>Strategia Europa 2020 jest długookresowym programem Unii Europejskiej na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia.</p> <p>Strategia ORSG wykazuje spójność z dwoma z trzech głównych priorytetów Strategii Europa 2020:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Wzrost zrównoważony – transformacja w kierunku gospodarki niskoemisyjnej, efektywniej korzystającej z zasobów i konkurencyjnej ▪ Wzrost sprzyjający włączeniu społecznemu – wspieranie gospodarki charakteryzującej się wysokim poziomem zatrudnienia i zapewniającej spójność gospodarczą, społeczną i terytorialną <p>W celu realizacji priorytetów zdefiniowano siedem inicjatyw przewodnich stanowiących instrumenty realizacji celów Strategii Europa 2020. Strategia ORSG jest zgodna z następującymi inicjatywami:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Europa efektywnie korzystająca z zasobów – to działania na rzecz uniezależnienia wzrostu gospodarczego od wykorzystania zasobów oraz transformacji w kierunku gospodarki niskoemisyjnej w większym stopniu wykorzystującej potencjał, jaki dają odnawialne źródła energii ▪ Program na rzecz nowych umiejętności i zatrudnienia – to działania na rzecz modernizacji rynków pracy i wzmocnienia pozycji obywateli poprzez rozwój kwalifikacji przez całe życie w celu zwiększenia współczynnika aktywności zawodowej i lepszego dopasowania podaży do popytu na rynku pracy ▪ Europejski program walki z ubóstwem – to działania na rzecz zapewnienia spójności społecznej i terytorialnej, tak aby korzyści płynące ze wzrostu gospodarczego i zatrudnienia były szeroko dostępne, a osoby ubogie i wykluczone społecznie mogły żyć godnie i aktywnie uczestniczyć w życiu społecznym

<p>Agenda Terytorialna Unii Europejskiej 2020</p>	<p>Agenda Terytorialna Unii Europejskiej 2020 jest dokumentem, który ma się przyczynić do trwałego wzrostu gospodarczego oraz tworzenia miejsc pracy, jak również do społecznie i ekologicznie zrównoważonego rozwoju poprzez wzmocnienie spójności terytorialnej Europy.</p> <p>Celem Agendy Terytorialnej UE jest wzmocnienie globalnej konkurencyjności i zrównoważenie wszystkich regionów Europy poprzez zidentyfikowanie i zmobilizowanie ich terytorialnych potencjałów. Służyć temu ma wspieranie policentrycznego rozwoju terytorialnego UE, szczególnie w nowych krajach członkowskich UE.</p> <p>Fundamentem Agendy Terytorialnej UE są trzy główne cele, z którymi zgodność wykazuje Strategia ORSG:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Rozwój zrównoważonego i policentrycznego systemu miast oraz nowych partnerstw pomiędzy obszarami miejskimi i wiejskimi ▪ Zapewnienie równego dostępu do infrastruktury i wiedzy ▪ Zrównoważony rozwój, rozsądne zarządzanie oraz ochrona środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego
Poziom krajowy	
Dokument strategiczny	Główne cele i założenia dokumentu oraz zgodność Strategii ORSG z dokumentem strategicznym
<p>Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju Polska 2030 Trzecia fala nowoczesności</p>	<p>Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju Polska 2030 jest dokumentem określającym główne trendy, wyzwania i scenariusze rozwoju społeczno-gospodarczego kraju oraz kierunki przestrzennego zagospodarowania kraju, z uwzględnieniem zasady zrównoważonego rozwoju.</p> <p>Wizja zapisana w Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju zakłada, że w roku 2030 polska gospodarka stanie się gospodarką konkurencyjną i innowacyjną. W osiągnięciu takiego stanu ma pomóc realizacja jedenastu celów strategicznych określonych w dokumencie.</p> <p>Strategia ORSG wykazuje spójność z następującymi celami Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Cel 3 Poprawa dostępności i jakości edukacji na wszystkich etapach oraz podniesienie konkurencyjności nauki ▪ Cel 6 Rozwój kapitału ludzkiego poprzez wzrost zatrudnienia i stworzenie „workfare state” ▪ Cel 7 Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego oraz ochrona i poprawa stanu środowiska ▪ Cel 8 Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych
<p>Strategia Rozwoju Kraju 2020 Aktywne społeczeństwo Konkurencyjna gospodarka Sprawne państwo</p>	<p>Strategia Rozwoju Kraju 2020 ma charakter średniookresowy. Jej głównym celem jest wzmocnienie i wykorzystanie gospodarczych, społecznych i instytucjonalnych potencjałów zapewniających szybszy i zrównoważony rozwój kraju oraz poprawę jakości życia ludności</p> <p>W Strategii Rozwoju Kraju 2020 określono obszary interwencji. Strategia ORSG wpisuje się w dwa obszary strategiczne i odpowiadające im następujące cele:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Obszar strategiczny II. Konkurencyjna gospodarka – Cel II.3. Zwiększenie innowacyjności gospodarki, Cel II.4. Rozwój kapitału ludzkiego, Cel II.6. Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko ▪ Obszar strategiczny III. Spójność społeczna i terytorialna – Cel III.1. Integracja społeczna, Cel III.2. Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych, Cel III.3. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych

<p>Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020</p> <p>Regiony</p> <p>Miasta</p> <p>Obszary wiejskie</p>	<p>Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020 jest dokumentem określającym cele i sposób działania podmiotów publicznych, a w szczególności rządu i samorządów województw, w odniesieniu do polskiej przestrzeni dla osiągnięcia strategicznych celów rozwoju kraju. Dokument wyznacza cele polityki rozwoju regionalnego, w tym wobec obszarów wiejskich i miejskich, oraz definiuje ich relacje w odniesieniu do innych polityk publicznych o wyraźnym terytorialnym ukierunkowaniu.</p> <p>Celem strategicznym KSRR jest efektywne wykorzystanie specyficznych regionalnych i innych terytorialnych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia celów rozwojowych kraju – wzrostu, zatrudnienia i spójności w horyzoncie długookresowym. Strategia ORSG wpisuje się w następujące cele strategiczne i operacyjne:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Cel 1 Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów – 1.3. Budowa podstaw konkurencyjności województw ▪ Cel 2 Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych – 2.2. Wspieranie obszarów wiejskich o najniższym poziomie dostępu mieszkańców do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe, 2.3. Restrukturyzacja i rewitalizacja miast i innych obszarów tracących dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze
<p>Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030</p>	<p>Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 jest najważniejszym krajowym dokumentem strategicznym dotyczącym zagospodarowania przestrzennego kraju. Wizja zapisana w dokumencie zakłada, że Polska w 2030 roku będzie krajem o ugruntowanych warunkach trwałego i zrównoważonego rozwoju, dobrze zagospodarowanym, sprawnie zarządzanym i bezpiecznym.</p> <p>Celem strategicznym polityki przestrzennego zagospodarowania kraju jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągania ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie. Jednym z celów operacyjnych, które pozwalają urzeczywistnić realizację wizji KPZK jest Cel 2 Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów. Strategia ORSG wpisuje się w powyższy cel</p>
<p>Krajowa Polityka Miejska</p>	<p>Krajowa Polityka Miejska jest dokumentem, który ma na celu wzmocnienie zdolności miast i obszarów zurbanizowanych do kreowania zrównoważonego rozwoju i tworzenia miejsc pracy oraz poprawa jakości życia mieszkańców</p> <p>Uszczegółowieniem głównego celu KPM jest pięć celów szczegółowych, spójnych z celami postawionymi w dokumentach strategicznych Polski oraz Unii Europejskiej, kreujących miasto konkurencyjne, silne, spójne, zwarte i zrównoważone, sprawne. Strategia ORSG jest zgodna z następującymi celami Krajowej Polityki Miejskiej:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Poprawa konkurencyjności i zdolności głównych ośrodków miejskich do kreowania rozwoju, wzrostu i zatrudnienia ▪ Odbudowa zdolności do rozwoju poprzez rewitalizację zdegradowanych społecznie, ekonomicznie i fizycznie obszarów miejskich
<p>Poziom regionalny</p>	
<p>Dokument strategiczny</p>	<p>Główne cele i założenia dokumentu oraz zgodność Strategii ORSG z dokumentem strategicznym</p>

<p>Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020 – Plan modernizacji 2020+</p>	<p>Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020 identyfikuje specyficzne dla województwa kujawsko-pomorskiego wyzwania, które są związane z koniecznością ograniczenia bezrobocia, poprawą warunków życia ludności wiejskiej, nadaniu impulsów rozwojowych wschodniej części regionu, określeniu założeń polityki miejskiej oraz zbudowania tożsamości marki regionalnej. Określa ona cztery priorytety rozwojowe obszaru, w które wpisuje się Strategia ORSG:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Konkurencyjna gospodarka ▪ Modernizacja przestrzeni wsi i miast ▪ Silna metropolia ▪ Nowoczesne społeczeństwo <p>Strategia ORSG to dokument ściśle powiązany z polityką terytorialną, która jest instrumentem realizacji Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020.</p> <p>Strategia ORSG jest zgodna z kierunkami identyfikacji określonymi w Obszarach Strategicznej Interwencji zidentyfikowanych w strategii województwa obejmujących obszar ORSG:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Bory Tucholskie – strefa wykorzystania potencjałów endogenicznych północno-zachodniej części województwa ▪ Wzrost zatrudnienia ▪ Polityka miejska i rewitalizacja miast.
<p>Regionalna Strategia Innowacji Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020</p>	<p>Celem głównym, a zarazem wizją Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020 jest dynamiczny wzrost innowacyjności Regionu Kujawsko-Pomorskiego w czołowej piątce województw w Polsce. Realizacja celu głównego obejmuje trzy cele strategiczne:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Ukształtowanie innowacyjnych i kreatywnych postaw społeczności regionu, gdzie priorytetem jest odpowiednie rozwinięcie obszaru kształcenia ▪ Ukształtowanie sektora nauki jako zaplecza innowacyjnej gospodarki, cel zakłada ukształtowanie sektora nauki, w taki sposób, aby stanowił on efektywne zaplecze dla rozwijanej innowacyjnej gospodarki ▪ Ukształtowanie regionalnej gospodarki opartej na wiedzy i innowacyjności, cel skierowany jest na ukształtowanie regionalnej gospodarki, jako gospodarki opartej na wiedzy i innowacyjności, wykorzystującej możliwości wynikające z rozwiniętej gospodarki cyfrowej, bazującej na superszybkiej sieci internetowej nowej generacji <p>Strategia ORSG wpisuje się we wszystkie wymienione wyżej cele.</p>
<p>Założenia polityki terytorialnej województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2014-2020</p>	<p>W procesie rozwoju regionalnego województwa kujawsko-pomorskiego istotne znaczenie odgrywa polityka terytorialna oparta na zintegrowanym podejściu do rozwoju społeczno-gospodarczego z uwzględnieniem relacji funkcjonalno-przestrzennych danego obszaru. Jedną z możliwych form realizacji polityki terytorialnej jest Obszar Rozwoju Społeczno-Gospodarczego obejmujący terytorium wyznaczone granicami powiatu ziemskiego. Strategia ORSG wykazuje zgodność z Załoženiami polityki terytorialnej województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2014-2020.</p>
<p>Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020</p>	<p>Celem głównym RPO WK-P 2014-2020 jest uczynienie województwa kujawsko-pomorskiego konkurencyjnym i innowacyjnym regionem Europy oraz poprawa jakości życia jego mieszkańców.</p> <p>Strategia ORSG wpisuje się w cele szczegółowe, określone dla następujących osi priorytetowych:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Oś Priorytetowa 3 Efektywność energetyczna i gospodarka niskoemisyjna w regionie ▪ Oś Priorytetowa 4 Region przyjazny środowisku ▪ Oś Priorytetowa 6 Solidarne społeczeństwo i konkurencyjne kadry ▪ Oś Priorytetowa 8 Aktywni na rynku pracy ▪ Oś Priorytetowa 9 Solidarne społeczeństwo ▪ Oś Priorytetowa 10 Innowacyjna edukacja <p>Realizacja przedsięwzięć zapisanych w Strategii ORSG przyczyni się do osiągnięcia wskaźników określonych w RPO, a tym samym wpłynie na realizację celów</p>

	szczegółowych i celu głównego	
Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych dla Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego	<p>Nadrzędnym celem Strategii ZIT jest konsolidacja potencjału partnerów ZIT na rzecz rozwoju nowoczesnych funkcji metropolitalnych.</p> <p>Strategia ORSG wpisuje się następujące cele Strategii ZIT:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Cel Strategiczny 1 Efektywność transportowa i energetyczna oraz zintegrowane strategię niskoemisyjne dla BTOF ▪ Efektywne gospodarowanie zasobami środowiska naturalnego i kultury BTOF ▪ Zrównoważony rozwój społeczno-gospodarczy i wsparcie procesów inkluzji w BTOF ▪ Nowoczesny i zintegrowany system kształcenia dzieci i młodzieży dla BTOF 	
Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego	<p>Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa jest ściśle powiązany ze Strategią Rozwoju Województwa i służy realizacji jej celów poprzez zbudowanie struktur funkcjonalno-przestrzennych podnoszących konkurencyjność regionu i jakość życia mieszkańców. Strategia ORSG wykazuje zbieżność z celami Planu i dąży do osiągnięcia podobnych rezultatów w odniesieniu do obszaru powiatu.</p>	
Poziom lokalny		
Jednostka terytorialna	Dokument strategiczny	Główne cele i założenia dokumentu oraz zgodność Strategii ORSG z dokumentem strategicznym
Powiat Tucholski	Strategia Rozwoju Powiatu Tucholskiego	<p>Strategia Rozwoju Powiatu Tucholskiego jest najważniejszym dokumentem strategicznym na poziomie powiatowym, wskazującym główne kierunki jego rozwoju. Podstawowym celem Powiatu Tucholskiego jest zapewnienie mieszkańcom wysokiego standardu życia oraz konkurencyjności gospodarki poprzez właściwą realizację zadań samorządów i rozwój wielofunkcyjny przy uwzględnieniu zasad zrównoważonego rozwoju i ochrony środowiska. Strategia ORSG wykazuje spójność z celem nadrzędnym oraz celami głównymi Strategii Rozwoju Powiatu Tucholskiego:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Poprawa wewnętrznej i zewnętrznej dostępności komunikacyjnej powiatu ▪ Rozwój gospodarczy i społeczny powiatu ▪ Rozwój funkcji turystycznej powiatu
Cekcyn	Strategia Rozwoju Gminy Cekcyn	<p>Strategia Rozwoju Gminy Cekcyn zakłada, że najważniejszym celem jest podniesienie poziomu życia mieszkańców. Cel ten zostanie osiągnięty poprzez:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Poprawę stanu skomunikowania gminy ▪ Rozwijanie przedsiębiorczości i kwalifikacji zawodowych mieszkańców ▪ Lepszą dostępność do usług społecznych i zdrowotnych ▪ Rozwój turystyki <p>Strategia ORSG jest spójna z powyższymi celami.</p>
Gostycyn	Strategia Rozwoju Gminy Gostycyn na lata 2007-2013	<p>Głównym celem Strategii Rozwoju Gminy Gostycyn jest zapewnienie wysokiej jakości życia mieszkańców poprzez tworzenie miejsc pracy, rozwój wielofunkcyjny oraz właściwą realizację zadań gminy. W dokumencie określono pięć celów strategicznych, z którymi Strategia ORSG wykazuje spójność:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Zwiększenie dostępności komunikacyjnej gminy ▪ Rozwój gospodarczy gminy ▪ Rozwój społeczny gminy ▪ Rozwój turystyki na terenie gminy ▪ Zachowanie i racjonalne użytkowanie środowiska
Kęsowo	Strategia Rozwoju Gminy Kęsowo	<p>Strategia Rozwoju Gminy Kęsowo wskazuje jako nadrzędny cel podniesienie standardu życia mieszkańców gminy. Wskazane cele dotyczące rozwoju gospodarczego, społecznego, turystycznego oraz</p>

		poprawy infrastruktury drogowej są zgodne z celami zapisanymi w Strategii ORSG
Lubiewo	Strategia Rozwoju Gminy Lubiewo	Zgodnie z głównym celem dokumentu Gmina Lubiewo ma zapewnić mieszkańcom możliwe wysoki standard życia. W Strategii Rozwoju Gminy Lubiewo określono następujące cele główne i kierunki działań, z którymi spójność wykazuje Strategia ORSG: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Rozwijanie infrastruktury drogowej i poprawa dostępności zewnętrznej i wewnętrznej gminy ▪ Rozwój przedsiębiorczości ▪ Wykorzystanie walorów przyrodniczych gminy ▪ Wsparcie usług edukacyjnych, społecznych i zdrowotnych
Śliwice	Strategia Rozwoju Gminy Śliwice	Celem nadrzędnym wskazanym w Strategii Rozwoju Gminy Śliwice jest zagwarantowanie wysokiej jakości życia mieszkańców poprzez tworzenie miejsc pracy, właściwą realizację zadań gminy oraz zachowanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego. Strategia ORSG wykazuje spójność z celami rozwoju gminy Śliwice: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Rozwój funkcji turystycznej ▪ Rozwój przedsiębiorczości i tworzenie miejsc pracy ▪ Rozwój infrastruktury technicznej ▪ Podniesienie poziomu wykształcenia i kwalifikacji mieszkańców
Tuchola	Strategia Rozwoju Gminy Tuchola	Gmina Tuchola w dokumencie Strategia Rozwoju Gminy Tuchola zakłada, iż nadrzędnym celem jest zapewnienie wysokiej jakości życia mieszkańców poprzez tworzenie miejsc pracy i rozwój wielofunkcyjny przy właściwej realizacji zadań gminy i zachowaniu równowagi między rozwojem miasta i obszarów wiejskich gminy. Strategia ORSG wykazuje spójność z poniższymi celami głównymi zawartymi w Strategii Rozwoju Gminy Tuchola: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Poprawa i rozwój dostępności komunikacyjnej ▪ Rozwój gospodarczy poprzez rozwijanie przedsiębiorczości i przyjazny klimat inwestycyjny ▪ Rozwój społeczny realizowany poprzez poprawę jakości kształcenia i dostępności oraz jakości usług medycznych ▪ Rozwój funkcji turystycznych
Dokument strategiczny	Główne cele i założenia dokumentu oraz zgodność Strategii ORSG z dokumentem strategicznym	
Lokalny/Gminny Program Rewitalizacji	W Strategii ORSG powinny znaleźć się projekty z zakresu rewitalizacji społeczno-gospodarczej wynikające z Lokalnych/Gminnych Programów Rewitalizacji. Finansowanie działań rewitalizacyjnych ze środków przeznaczonych na politykę terytorialną będzie możliwe w sytuacji, gdy projekty będą wynikać bezpośrednio z Lokalnych/Gminnych Programów Rewitalizacji. Jednostki samorządu terytorialnego, które zdecydują się prowadzić procesy rewitalizacyjne, po pojawieniu się szczegółowych wytycznych dotyczących rewitalizacji, będą zobowiązane do opracowania wyżej wymienionych dokumentów	
Plan Gospodarki Niskoemisyjnej	Jednostki samorządu terytorialnego, które w ramach Strategii ORSG chcą realizować projekty w ramach PI 4c Wspieranie efektywności energetycznej, inteligentnego zarządzania energią i wykorzystywania odnawialnych źródeł energii w budynkach publicznych, i w sektorze mieszkaniowym oraz PI 4e Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu są zobligowane do opracowania Planu Gospodarki Niskoemisyjnej. Gminy, które planują przeprowadzić działania finansowane w ramach wyżej wymienionych priorytetów inwestycyjnych rozpoczęły prace nad dokumentem. Stan prac nad Planami w poszczególnych gminach został opisany w tabeli nr 29.	
Plan Mobilności Miejskiej	Jednostki samorządu terytorialnego, które w ramach Strategii ORSG chcą realizować projekty w ramach PI 4e Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich	

	rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu są zobligowane do opracowania Planu Mobilności Miejskiej. Gminy, które planują przeprowadzić działania finansowane w ramach tego priorytetu rozpoczęły prace nad dokumentem
Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność	<p>Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność to nowy instrument terytorialny – wprowadzony przez KE do realizacji w perspektywie finansowej na lata 2014-2020. Bazuje on na stosowanym w latach 2007-2013 w ramach Wspólnej Polityki Rolnej (WPR) i Wspólnej Polityki Rybołówstwa (WPRyby) podejściu LEADER.</p> <p>W ramach RLKS mogą być realizowane działania w ramach następujących priorytetów, które wchodzą w zakres polityki terytorialnej:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ 9b Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich ▪ 9i Aktywne włączenie, w tym z myślą o promowaniu równych szans oraz aktywnego uczestnictwa i zwiększaniu szans na zatrudnienie ▪ 9iv Ułatwianie dostępu do przystępnych cenowo, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym <p>Strategia ORSG powinna wykazywać zgodność ze Strategiami RLKS, które zostaną opracowane na lata 2014-2020</p>

Źródło: *Opracowanie własne*

4. Priorytety inwestycyjne

Priorytety inwestycyjne dla ORSG Powiatu Tucholskiego stanowią uszczegółowienie celów, które zostały zdefiniowane w rozdziale 3 niniejszej Strategii i są one zgodne z ustalonymi kierunkami rozwoju.

Poniższa tabela przedstawia logikę interwencji strategicznej, wskazującą metody realizacji celów, zasięg terytorialny oraz mierzalne rezultaty realizacji poszczególnych działań w postaci planowanych do osiągnięcia wskaźników.

Tabela 28. Logika interwencji strategicznej

L.p.	Zidentyfikowany problem/potencjał	Cel	Sposób realizacji celu	Zasięg terytorialny działań	Wskaźniki celu
1.	Niewystarczające wykorzystanie i ochrona walorów przyrodniczych i kulturowych - Niska efektywność energetyczna oraz niewielkie wykorzystanie odnawialnych źródeł energii w budynkach użyteczności publicznej i wielorodzinnych budynkach mieszkalnych	Wykorzystanie i ochrona potencjału przyrodniczego i kulturowego – Promowanie i rozwój gospodarki niskoemisyjnej oraz poprawa efektywności energetycznej	Kompleksowa modernizacja energetyczna budynków użyteczności publicznej, w tym z wykorzystaniem instalacji odnawialnych źródeł energii	Gmina Gostycyn Gmina Tuchola	Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków – 22 szt.
2.	Niewystarczające wykorzystanie i ochrona walorów przyrodniczych i kulturowych - Niedostatecznie rozwinięta sieć ciągów pieszo-rowerowych	Wykorzystanie i ochrona potencjału przyrodniczego i kulturowego – Promowanie i rozwój gospodarki niskoemisyjnej oraz poprawa efektywności energetycznej	Budowa ścieżek pieszo-rowerowych	Gmina Gostycyn Gmina Kęsowo Gmina Lubiewo Gmina Tuchola	Długość wybudowanych ścieżek rowerowych – 30,9 km
3.	Niewystarczające wykorzystanie i ochrona walorów przyrodniczych i kulturowych – Wysoka energochłonność oświetlenia ulicznego	Wykorzystanie i ochrona potencjału przyrodniczego i kulturowego – Promowanie i rozwój gospodarki niskoemisyjnej oraz poprawa efektywności energetycznej	Wymiana oświetlenia ulicznego na oświetlenie energooszczędne	Gmina Gostycyn Gmina Lubiewo	Liczba lamp wymienionych na energooszczędne – 210 szt.
4.	Braki w infrastrukturze – Niewystarczający stopień zwodociągowania i skanalizowania gmin, zwłaszcza na obszarach wiejskich	Dostosowanie infrastruktury do wyzwań XXI wieku – Modernizacja i rozbudowa infrastruktury wodno-kanalizacyjnej	Budowa i modernizacja sieci kanalizacyjnej oraz wodnej	Gmina Lubiewo	Odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków – 51,30 % Liczba dodatkowych osób korzystających z ulepszonego oczyszczania ścieków –

					2 212 RLM Liczba dodatkowych osób korzystających z ulepszanego zaopatrzenia w wodę – 4 732 osoby
5.	Niewystarczające wykorzystanie i ochrona walorów przyrodniczych i kulturowych – Niezadawalający stan obiektów dziedzictwa kulturowego	Wykorzystanie i ochrona potencjału przyrodniczego i kulturowego – Aktywna ochrona zasobów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego	Renowacja obiektów dziedzictwa kulturowego	Gmina Kęsowo Powiat Tucholski	Liczba zabytków nieruchomych objętych wsparciem - 3 szt. Liczba instytucji kultury objętych wsparciem – 1 szt.
6.	Nasilające się problemy społeczne - Niewystarczające wsparcie dla osób w trudnej sytuacji życiowej, rodzin oraz w zakresie opieki nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi Niewystarczające wykorzystanie i ochrona walorów przyrodniczych i kulturowych – Niezadawalający stan obiektów dziedzictwa kulturowego	Rozwój usług socjalnych i przeciwdziałających bezrobociu Wykorzystanie potencjału przyrodniczego i kulturowego – Aktywna ochrona zasobów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego	Rewitalizacja społeczno-gospodarcza	Gmina Tuchola Powiat Tucholski	Wskaźnik ożywienia społeczno-gospodarczego na obszarach miejskich – 38,71% (Gmina Tuchola) Otwarta przestrzeń utworzona, lub rekultywowana na obszarach miejskich – 7068 m2 (Gmina Tuchola) Budynki publiczne lub komercyjne wybudowane lub wyremontowane na obszarach miejskich – 6290 m ² Liczba obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach – 5 szt.
7.	Niezadawalająca jakość edukacji – Niewystarczający wskaźnik dzieci objętych edukacją przedszkolną	Dostosowanie kompetencji mieszkańców do potrzeb rynku pracy – Wzrost liczby dzieci objętych edukacją przedszkolną.	Adaptacja istniejących obiektów lub budowa nowych na potrzeby zwiększania liczby miejsc przedszkolnych oraz poprawa jakości świadczenia usług edukacyjnych	Gmina Cekcyn Gmina Kęsowo Gmina Lubiewo Gmina Śliwice	Liczba miejsc w infrastrukturze przedszkolnej – 283 osoby Liczba obiektów infrastruktury jednostek organizacyjnych systemu oświaty - 8 szt. Odsetek dzieci w wieku 3-4 lata objętych

				Gmina Tuchola	wychowaniem przedszkolnym - 73,53%, 77,0% (Gmina Śliwice i Gmina Tuchola)
8.	Nasilające się problemy społeczne – Bardzo wysoki wskaźnik osób bezrobotnych, zwłaszcza wśród osób młodych; Duży udział osób korzystających z pomocy społecznej	Rozwój usług socjalnych i przeciwdziałających bezrobociu - Zmniejszenie poziomu bezrobocia i korzystania z pomocy społecznej	Aktywizacja społeczno-zawodowa osób, rodzin i grup zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym	Gmina Tuchola Gmina Cekcyn Gmina Śliwice Gmina Tuchola Powiat Tucholski	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu – 420 osób Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek) – 19 osób Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących 6 miesięcy po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek) – 6 osób Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym poszukujących pracy po opuszczeniu programu – 58 osób Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie – 460osób Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie – 60 osób

9.	Nasilające się problemy społeczne – Duży udział osób korzystających z pomocy społecznej; Niewystarczające wsparcie dla osób w trudnej sytuacji życiowej, rodzin oraz w zakresie opieki nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi	Rozwój usług socjalnych i przeciwdziałających bezrobociu - Zmniejszenie poziomu bezrobocia i korzystania z pomocy społecznej; Rozwój form opieki nad osobami niepełnosprawnymi i wymagającymi wsparcia; Rozwój usług wspierających rodzinę	Inicjatywy ukierunkowane na rozwój i poprawę dostępu do usług wsparcia rodziny, usług opiekuńczych nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi; Rozwój usług społecznych na rzecz aktywizacji społeczno-zawodowej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym	Gmina Cekcyn Gmina Gostycyn Gmina Kęsowo Gmina Lubiewo Gmina Śliwice Powiat Tucholski	Liczba wspartych w programie miejsc świadczenia usług społecznych istniejących po zakończeniu projektu – 5 szt. Liczba wspartych w programie miejsc świadczenia usług zdrowotnych istniejących po zakończeniu projektu – 1 szt. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych usługami społecznymi świadczonymi w interesie ogólnym w programie – 1455 osób Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych usługami zdrowotnymi świadczonymi w interesie ogólnym w programie – 150 osób Liczba wspartych miejsc w objętej wsparciem infrastrukturze w zakresie opieki nad dziećmi lub infrastrukturze edukacyjnej – 28 osób
10.	Niezsadowalająca jakość edukacji – Niezsadowalający poziom kształcenia; Uboga oferta prorozwojowych zajęć edukacyjnych; Niewystarczające doradztwo zawodowe	Dostosowanie kompetencji mieszkańców do potrzeb rynku pracy – Poprawa jakości oraz wzrost różnorodności form kształcenia dla uczniów i nauczycieli, szczególnie w zakresie kompetencji kluczowych; Rozwój form doradztwa zawodowego od	Realizacja działań, ukierunkowanych na rozwijanie kompetencji kluczowych w zakresie TIK, nauk matematyczno-przyrodniczych, języków obcych, kreatywności, innowacyjności i pracy zespołowej; Podniesienie kompetencji lub	Gmina Cekcyn Gmina Gostycyn Gmina Kęsowo Gmina Śliwice Gmina Tuchola	Liczba dzieci objętych w ramach programu dodatkowymi zajęciami zwiększającymi ich szanse edukacyjne w edukacji przedszkolnej – 275 osób Liczba miejsc wychowania przedszkolnego dofinansowanych w programie – 2 szt. Liczba nauczycieli, którzy uzyskali kwalifikacje lub nabyli kompetencje po

		<p>poziomu gimnazjalnego</p>	<p>kwalifikacji nauczycieli oraz pracowników pedagogicznych, ukierunkowane na rozwój kompetencji kluczowych uczniów i indywidualnego podejścia do ucznia;</p> <p>Rozwój doradztwa edukacyjno-zawodowego;</p> <p>Działania w zakresie wyposażenia/doposażenia szkół w nowoczesny sprzęt i materiały dydaktyczne</p>		<p>opuszczeniu programu – 162 osoby</p> <p>Liczba uczniów, którzy nabyli kompetencje kluczowe po opuszczeniu programu – 3 433 osoby</p> <p>Liczba szkół i placówek systemu oświaty wykorzystujących sprzęt TIK do prowadzenia zajęć edukacyjnych – 17 szt.</p> <p>Liczba szkół, w których pracownie przedmiotowe wykorzystują doposażenie do prowadzenia zajęć edukacyjnych – 14 szt.</p> <p>Liczba nauczycieli prowadzących zajęcia z wykorzystaniem TIK dzięki EFS – 30 % (Gmina Tuchola)</p> <p>Liczba nauczycieli objętych wsparciem w zakresie TIK w ramach programu – 88 osób</p> <p>Liczba nauczycieli objętych wsparciem w programie – 162 osoby</p> <p>Liczba uczniów objętych wsparciem w zakresie rozwijania kompetencji kluczowych w programie – 3 433 osoby</p> <p>Liczba szkół i placówek systemu oświaty wyposażonych w ramach programu w sprzęt TIK do prowadzenia zajęć edukacyjnych – 17 szt.</p> <p>Liczba szkół, których pracownie przedmiotowe zostały doposażone w</p>
--	--	------------------------------	--	--	--

					programie – 14 szt.
11.	Niezadawalająca jakość edukacji – Niedostosowanie kształcenia zawodowego i szkolenia do potrzeb rynku pracy	Wsparcie kształcenia zawodowego i ustawicznego ułatwiającego zdobycie kompetencji pożądanych na rynku pracy	<p>Realizacja wysokiej jakości staży i praktyk zawodowych dla uczniów szkół i placówek kształcenia zawodowego we współpracy z pracodawcami</p> <p>Realizacja dodatkowych zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych w zakresie przedmiotów zawodowych i związanych z nimi kursów i szkoleń, dostosowanych do potrzeb pracodawców</p> <p>Wsparcie nauczycieli kształcenia zawodowego ukierunkowane na podniesienie kompetencji lub kwalifikacji</p>	Gmina Gostycyn Powiat Tucholski	<p>Liczba uczniów szkół i placówek kształcenia zawodowego objętych wsparciem w programie, uczestniczących w kształceniu lub pracujących po 6 miesiącach po ukończeniu nauki – 733 osoby</p> <p>Liczba nauczycieli kształcenia zawodowego oraz instruktorów praktycznej nauki zawodu, którzy uzyskali kwalifikacje lub nabyli kompetencje po opuszczeniu programu – 21 osób</p> <p>Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje w ramach pozaszkolnych form kształcenia – 30 osób</p> <p>Liczba uczniów szkół i placówek kształcenia zawodowego uczestniczących w stażach i praktykach u pracodawcy – 260 osób</p> <p>Liczba nauczycieli kształcenia zawodowego oraz instruktorów praktycznej nauki zawodu objętych wsparciem w programie – 21 osób</p> <p>Liczba osób uczestniczących w pozaszkolnych formach kształcenia w programie – 30 osób</p> <p>Liczba szkół i placówek kształcenia zawodowego wykorzystujących</p>

					doposażenie zakupione dzięki EFS – 3 szt. Liczba szkół i placówek kształcenia zawodowego wyposażonych w sprzęt i materiały dydaktyczne niezbędne do realizacji kształcenia zawodowego – 3 szt.
--	--	--	--	--	---

Źródło: *Opracowanie własne*

5. Tryb i zasady naboru projektów do Strategii

Nabór projektów do Strategii Obszaru Rozwoju Społeczno - Gospodarczego Powiatu Tucholskiego przeprowadzono przy zachowaniu partnerskiego modelu współpracy, tj. udziału m.in. jednostek samorządu terytorialnego, organizacji pozarządowych, przedsiębiorstw, partnerów społecznych oraz gospodarczych, instytucji rynku pracy, organizacji skupiających pracodawców, instytucji pomocy i integracji społecznej, Lokalnych Grup Działania, szkół i placówek prowadzących kształcenie ogólne, zawodowe i ustawiczne, spółdzielni i wspólnot mieszkaniowych, kościołów i związków wyznaniowych.

Idea partnerstwa była realizowana od samego początku prac nad Strategią. W części diagnostycznej dokumentu dokonano analizy stanu obecnego, problemów i potrzeb rozwojowych całego obszaru w odniesieniu do potrzeb ww. Interesariuszy. Gotowa diagnoza została przedstawiona i skonsultowana z partnerami społecznymi podczas otwartego spotkania zorganizowanego w Starostwie Powiatowym. Na spotkaniu tym przedstawiono wzór fiszki projektowej oraz ogłoszono nabór propozycji projektowych do Strategii. Informacja o naborze projektów została podana do wiadomości publicznej także za pośrednictwem strony internetowej Starostwa Powiatowego w Tucholi – www.powiat.tuchola.pl. Projekty należało zgłaszać na formularzu omówionej na spotkaniu fiszki projektowej. Ideą naboru pomysłów projektowych było poznanie jak największej liczby planów i pomysłów na dalszy rozwój ORSG w latach 2015 – 2020. Dlatego też nabór fiszek projektowych nie ograniczał się jedynie do obszarów objętych polityką terytorialną.

Procedura wyboru projektów przewidzianych do finansowania w ramach polityki terytorialnej miała charakter dwuetapowy.

Wstępna selekcja (I etap oceny projektów) polegała na ocenie projektów pod kątem ich zgodności z Priorytetami Inwestycyjnymi w ramach RPO WK-P na lata 2014-2020 odnoszącymi się do poziomu powiatowego polityki terytorialnej. Kryterium to wynika z *Założeń polityki terytorialnej województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2014-2020*, gdzie wskazano źródła finansowania działań realizowanych w ramach Strategii ORSG i ma charakter kryterium dostępu. Oznacza to, że projekty, które spełniły kryterium zgodności z Priorytetami Inwestycyjnymi trafiły na listę projektów poddanych dalszej ocenie, natomiast pozostałe przedsięwzięcia znalazły się na liście komplementarnej.

Tabela 29. Priorytety Inwestycyjne w ramach RPO WK-P na lata 2014-2020 odnoszące się do poziomu powiatowego polityki terytorialnej

Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego:
4c - Wspieranie efektywności energetycznej, inteligentnego zarządzania energią i wykorzystywania odnawialnych źródeł energii w budynkach publicznych, i w sektorze mieszkaniowym
4e - Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu
6b - Inwestowanie w sektor gospodarki wodnej celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym Unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych, określonych przez państwa członkowskie
6c - Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego
9b - Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich
10a - Inwestowanie w kształcenie, szkolenie oraz szkolenie zawodowe na rzecz zdobywania umiejętności i

uczenia się przez całe życie poprzez rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej
Europejski Fundusz Społeczny:
8iv - Równość mężczyzn i kobiet we wszystkich dziedzinach, w tym dostęp do zatrudnienia, rozwój kariery, godzenie życia zawodowego i prywatnego oraz promowanie równości wynagrodzeń za taką samą pracę
9i - Aktywne włączenie, w tym z myślą o promowaniu równych szans oraz aktywnego uczestnictwa i zwiększaniu szans na zatrudnienie
9iv - Ułatwianie dostępu do przystępnych cenowo, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym
10i – Ograniczenie i zapobieganie przedwczesnemu kończeniu nauki szkolnej oraz zapewnianie równego dostępu do dobrej jakości wczesnej edukacji elementarnej oraz kształcenia podstawowego, gimnazjalnego i ponadgimnazjalnego, z uwzględnieniem formalnych, nieformalnych i pozaformalnych ścieżek kształcenia umożliwiających ponowne podjęcie kształcenia i szkolenia
10iv - Lepsze dostosowanie systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy, ułatwianie przechodzenia z etapu kształcenia do etapu zatrudnienia oraz wzmocnienie systemów kształcenia i szkolenia zawodowego i ich jakości, w tym poprzez mechanizmy prognozowania umiejętności, dostosowania programów nauczania oraz tworzenia i rozwoju systemów uczenia się poprzez praktyczną naukę zawodu realizowaną w ścisłej współpracy z pracodawcami

Zródło: Opracowanie własne na podstawie Założeń polityki terytorialnej województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2014-2020.

II etap wyboru projektów polegał na wskazaniu przedsięwzięć priorytetowych dla ORSG do realizacji w okresie programowania 2014 – 2020. Wyboru zadań mających największy wpływ na rozwój obszaru w kolejnych latach dokonano z uwzględnieniem następujących kryteriów przyjętych przez Komitet Sterujący ORSG Powiatu Tucholskiego:

- stopień w jakim projekt wpłynie na realizację założeń strategii województwa
- stopień w jakim projekt wpłynie na rozwiązanie problemów danego obszaru
- stopień przygotowania inwestycji do realizacji
- termin zakończenia realizacji przedsięwzięcia do 31 grudnia 2018 r.

Ocena przedsięwzięć z uwzględnieniem powyższych kryteriów pozwoliła utworzyć listę podstawową i listę rezerwową projektów do Strategii ORSG. Każda z nich została podzielona na dwie części – pierwsza zawiera projekty finansowane z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, a druga przedsięwzięcia finansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego.

Komitet Sterujący ORSG rekomenduje do realizacji projekty znajdujące się na liście podstawowej i rezerwowej potwierdzając, iż:

- wpłyną pozytywnie w znacznym stopniu na realizację założeń strategii województwa
- wpłyną pozytywnie w znacznym stopniu na rozwiązywanie problemów ORSG Powiatu Tucholskiego
- zaplanowane są w stopniu pozwalającym na ocenę ich zgodności ze strategią województwa oraz strategią ORSG Powiatu Tucholskiego, a dalsze przygotowanie do realizacji ściśle powiązane jest z terminami ogłoszenia konkursów oraz zapewnienia finansowania.

W związku z powyższym, projekty wskazane na liście podstawowej i rezerwowej uszeregowane są alfabetycznie według jednostek organizacyjnych (Gmina: Cekcyn, Gostycyn, Kęsowo, Lubiewo, Śliwice, Tuchola, Powiat Tucholski, ngo, przedsiębiorcy) i nie tworzą listy rankingowej. Postanowienia Komitetu

Sterującego w sprawie kryteriów wyboru projektów przedstawia uchwała Komitetu Sterującego ORSG stanowiąca załącznik nr 19 do Strategii.

Projekty znajdujące się na liście podstawowej uzyskują tzw. „kod dostępu” do uruchamianych konkursów. Oznacza to, że w konkursach dedykowanych polityce terytorialnej będą mogły brać udział jedynie projekty znajdujące się na listach podstawowych Strategii ORSG.

W sytuacji, gdy projekt z listy podstawowej zgłoszony przez danego beneficjenta nie będzie mógł zostać zrealizowany, zastąpi go projekt z listy rezerwowej, którego wnioskodawcą jest ten sam beneficjent. Jeżeli po zrealizowaniu wszystkich projektów z listy podstawowej pozostaną oszczędności tzn. pula środków przeznaczonych na politykę terytorialną dla ORSG nie zostanie w pełni wykorzystana, możliwość realizacji uzyskają projekty z listy rezerwowej. Decyzję o tym, które przedsięwzięcie przenieść na listę podstawową i skierować do konkursu, podejmie Komitet Sterujący.

Projekty z listy komplementarnej przewidziane zostały do finansowania poza polityką terytorialną tj. z innych dostępnych źródeł. Utworzenie listy komplementarnej projektów do Strategii ORSG ma na celu pokazanie planowanych działań rozwojowych także w obszarach nie objętych polityką terytorialną w szczególności tych wpływających na rozwój gospodarczy obszaru, niwelujących bezrobocie oraz zwiększających zatrudnienie. W efekcie wszystkie listy planowanych zadań przedstawia spójny obraz kierunków rozwoju Powiatu.

6. Lista przedsięwzięć oraz instrumenty realizacji

Podczas naboru projektów wpłynęło 218 fiszek projektowych o łącznej wartości 255 588 823,57 zł, z czego:

- 63 trafiło na listę podstawową (41 594 047,79 zł)
- 62 na listę rezerwową (80 183 968,47 zł)
- 93 na listę komplementarną (133 810 807,31 zł)

Tabela 30. Wartość projektów z listy podstawowej w podziale na źródła finansowania

Źródło finansowania	Wartość w zł	% udział
▪ EFS	14 507 500,00	34,88
▪ EFRR	27 086 547,79	65,12
Całkowita wartość projektów	41 594 047,79	100

Źródło: Opracowanie własne na podstawie fiszek projektowych.

Tabela 31. Wartość projektów z listy podstawowej w podziale na Priorytety Inwestycyjne w ramach RPO WK-P 2014-2020

Priorytet inwestycyjny w ramach RPO WK-P 2014-2020	Wartość w zł	% udział
▪ 4c	2 940 823,53	7,07
▪ 4e	7 209 117,65	17,33
▪ 6b	1 500 000,00	3,61

▪ 6c	950 000,00	2,28
▪ 9b	4 574 117,65	11,00
▪ 10a	8 912 488,96	21,43
▪ 9a	1 000 000,00	2,40
▪ 8iv	0,00	0,00
▪ 9i	3 937 500,00	9,47
▪ 9iv	4 745 380,00	11,41
▪ 10i	5 111 620,00	12,29
▪ 10iv	713 000,00	1,71
Calkowita wartość projektów	41 594 047,79	100

Źródło: Opracowanie własne na podstawie fiszek projektowych.

Lista podstawowa projektów finansowanych w ramach EFRR

Tabela 32. Lista podstawowa projektów finansowanych w ramach EFRR

L.p.	Nazwa projektu	Beneficjent	Powiązany problem/potencjał	Okres realizacji	Zasięg	Koszt (zł)	Źródła finansowania	PI	Wskaźniki projektu
1.	Budowa przedszkola wraz z wyposażeniem w Cekcynie	Gmina Cekcyn	Niewystarczający wskaźnik dzieci objętych edukacją przedszkolną	II kwartał 2015-III kwartał 2017	Cekcyn	4 000 000,00	2 900 000,00 EFRR 1 100 000,00 środki własne	10a	Liczba miejsc w infrastrukturze przedszkolnej – 150 osób Liczba obiektów infrastruktury jednostek organizacyjnych systemu oświaty – 1 szt.
2.	Termomodernizacja budynków wielorodzinnych, Wspólnot i Spółdzielni Mieszkaniowych oraz budynków użyteczności publicznej zlokalizowanych na terenie Gminy Gostycyn	Gmina Gostycyn w partnerstwie ze wspólnotami i spółdzielniami mieszkaniowymi ochotniczymi strażami pożarnymi oraz Gminnym Ośrodkiem Kultury w Gostycynie	Niska efektywność energetyczna oraz niewielkie wykorzystanie odnawialnych źródeł energii w budynkach użyteczności publicznej i wielorodzinnych budynkach mieszkalnych	II kwartał 2016 - II kwartał 2018	Gmina Gostycyn	1 170 000,00	994 500,00 EFRR 175 500,00 środki własne	4c	Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków – 16 szt.
3.	Modernizacja energetyczna budynku przy ul. Słonecznej 4 na potrzeby utworzenia Domu Dziennego Pobytu dla Osób Starszych w Gostycynie	Gmina Gostycyn	Niska efektywność energetyczna oraz niewielkie wykorzystanie odnawialnych źródeł energii w budynkach użyteczności publicznej i wielorodzinnych budynkach mieszkalnych	05.2015 - 05.2018	Gostycyn	412 000,00	350 200,00 EFRR 61 800,00 środki własne	4c	Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków – 1 szt.
4.	Modernizacja energetyczna budynku byłej szkoły w Kamienicy	Gmina Gostycyn	Niska efektywność energetyczna oraz niewielkie wykorzystanie odnawialnych źródeł energii w budynkach	05.2015 - 05.2018	Kamienica	200 000,00	170 000,00 EFRR 30 000,00 środki własne	4c	Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków – 1 szt.

			użyteczności publicznej i wielorodzinnych budynkach mieszkalnych						
5.	Oświetlenie terenów użyteczności publicznej jako źródło niskoemisyjnej energii na terenie gminy Gostycyn	Gmina Gostycyn	Wysoka energochłonność oświetlenia ulicznego	2017-2017	Gmina Gostycyn	100 000,00	85 000,00 EFRR 15 000,00 środki własne	4e	Liczba lamp wymienionych na energooszczędne – 10 szt.
6.	Ogrzewanie przyjazne środowisku	Gmina Gostycyn/ SPZOZ Gostycyn	Niska efektywność energetyczna oraz niewielkie wykorzystanie odnawialnych źródeł energii w budynkach użyteczności publicznej i wielorodzinnych budynkach mieszkalnych	II kwartał 2015 - IV kwartał 2017	Gmina Gostycyn	100 000,00	85 000,00 EFRR 15 000,00 środki własne	4c	Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków – 1 szt.
7.	Budowa ścieżki pieszo-rowerowej wzdłuż drogi wojewódzkiej z miejscowości Pruszcz do miejscowości Kamienica oraz z miejscowości Łyskowo w kierunku miejscowości Tuchola	Gmina Gostycyn	Niedostatecznie rozwinięta sieć ciągów pieszo-rowerowych	2016-2018	Gmina Gostycyn	1 000 000,00	850 000,00 EFRR 150 000,00 środki własne	4e	Długość wybudowanych ścieżek rowerowych – 6 km
8.	Doposażenie punktów przedszkolnych na terenie Gminy Kęsowo	Gmina Kęsowo	Niewystarczający wskaźnik dzieci objętych edukacją przedszkolną	2017-2018	Gmina Kęsowo	250 000,00	212 500,00 EFRR 37 500,00 środki własne	10a	Liczba obiektów infrastruktury jednostek organizacyjnych systemu oświaty – 4 szt.
9.	Remont zabytkowego kościoła w Kęsowie	Parafia Rzymsko-Katolicka Jeleńcz - Kęsowo	Niezadawalający stan obiektów dziedzictwa kulturowego	2016-2018	Parafia Rzymsko-Katolicka Jeleńcz - Kęsowo	150 000,00	127 500,00 EFRR 22 500,00 środki własne	6c	Liczba zabytków nieruchomości objętych wsparciem - 1 szt.

10.	Rewitalizacja palacu w Kęsowie	Gmina Kęsowo	Niezadawalający stan obiektów dziedzictwa kulturowego	2016-2018	Pałac w Kęsowie	300 000,00	255 000,00 EFRR 45 000,00 środki własne	6c	Liczba zabytków nieruchomych objętych wsparciem - 1 szt.
11.	Budowa ścieżki pieszo-rowerowej Żalno-Piastoszyn	Gmina Kęsowo	Niedostatecznie rozwinięta sieć ciągów pieszo-rowerowych	2017-2018	Żalno-Piastoszyn	1 200 000,00	1 020 000,00 EFRR 180 000,00 środki własne	4e	Długość wybudowanych ścieżek rowerowych – 3 km
12.	Budowa ścieżki pieszo-rowerowej Tuchółka-Żalno	Gmina Kęsowo	Niedostatecznie rozwinięta sieć ciągów pieszo-rowerowych	2017-2018	Tuchółka-Żalno	600 000,00 zł	510 000,00 EFRR 90 000,00 środki własne	4e	Długość wybudowanych ścieżek rowerowych – 3 km
13.	Rozbudowa i przebudowa Zespołu Szkół im. Wojska Polskiego w Lubiewie na potrzeby wygenerowania dodatkowych miejsc przedszkolnych	Gmina Lubiewo	Niewystarczający wskaźnik dzieci objętych edukacją przedszkolną	03-11.2016	Zespół Szkół im. Wojska Polskiego w Lubiewie	1 132 253,67	782 451,72 EFRR 349 801,95 środki własne	10a	Liczba miejsc w infrastrukturze przedszkolnej – 44 osoby Liczba obiektów infrastruktury jednostek organizacyjnych systemu oświaty – 1 szt.
14.	Remont przepompowni ścieków na terenie Gminy Lubiewo wraz z budową sieci wodociągowej spinającej wodociąg Bysław i Lubiewo oraz remontem stacji uzdatniania wody w Bysławiu i Lubiewie	Gmina Lubiewo	Niewystarczający stopień zwodociągowania i skanalizowania gmin, zwłaszcza na obszarach wiejskich	06.2016-07.2018	Gmina Lubiewo	1 500 000,00	1 036 585,36 EFRR 463 414,63 środki własne	6b	Odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków – 51,30 % Liczba dodatkowych osób korzystających z ulepszonych oczyszczania ścieków – 2 212 RLM Liczba dodatkowych osób korzystających z ulepszonych zaopatrzenia w wodę – 4 732 osoby
15.	Budowa ścieżki rowerowej na odcinku Bysław-Bysławek- II etap 1500m wraz z budową oświetlenia.	Gmina Lubiewo	Niedostatecznie rozwinięta sieć ciągów pieszo-rowerowych	05-09.2017	Bysław-Bysławek	450 000,00	310 975,61 EFRR 139 024,39 środki własne	4e	Długość wybudowanych ścieżek rowerowych – 1,5 km

16.	Budowa ścieżki pieszo-rowerowej na odcinku Szumiąca-Piła	Gmina Lubiewo	Niedostatecznie rozwinięta sieć ciągów pieszo-rowerowych	05.2017-04.2018	Szumiąca-Piła	145 000,00	94 308,94 EFRR 50 691,06 środki własne	4e	Długość wybudowanych ścieżek rowerowych – 3,6
17.	Modernizacja oświetlenia ulicznego z zastosowaniem technologii LED na terenie gminy Lubiewo	Gmina Lubiewo	Wysoka energochłonność oświetlenia ulicznego	04.2017-04.2018	Gmina Lubiewo	420 000,00	273 170,73 EFRR 146 829,27 środki własne	4e	Liczba lamp wymienionych na energooszczędne – 200 szt.
18.	Tworzenie nowych miejsc dla dzieci oraz rozszerzenie świadczenia usług edukacji przedszkolnej w przedszkolu BOROWIACZEK poprzez adaptację, rozbudowę, nadbudowę istniejącego przedszkola	Gmina Śliwice	Niewystarczający wskaźnik dzieci objętych edukacją przedszkolną	01.07.2015-30.11.2017	Przedszkole Borowiaczek	2 942 000,00	2 500 000,00 EFRR 442 000,00 środki własne	10a	Liczba miejsc w infrastrukturze przedszkolnej – 39 osoby Liczba obiektów infrastruktury jednostek organizacyjnych systemu oświaty – 1 szt. Odsetek dzieci w wieku 3-4 lata objętych wychowaniem przedszkolnym – 73,53 %
19.	Walka z wykluczeniem społecznym wraz z integracją mniejszości narodowych i etnicznych na terenie Starówki w Tucholi, część inwestycyjna	Gmina Tuchola	Nasilające się problemy społeczne Niezadawalający stan obiektów dziedzictwa kulturowego	01.01.2017-31.12.2017	Tuchola	3 294 117,65	2 800 000,00 EFRR 494 117,65 środki własne	9b	Wskaźnik ożywienia społeczno-gospodarczego na obszarach miejskich – 38,71% Otwarta przestrzeń utworzona, lub rekultywowana na obszarach miejskich – 7068 m2 Budynki publiczne lub komercyjne wybudowane lub wyremontowane na obszarach miejskich – 5390 m2 Liczba obiektów infrastruktury

									zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach – 4 szt.
20.	Termomodernizacja kompleksu budynków Szkoły Podstawowej nr 3 w Tucholi.	Gmina Tuchola	Niska efektywność energetyczna oraz niewielkie wykorzystanie odnawialnych źródeł energii w budynkach użyteczności publicznej i wielorodzinnych budynkach mieszkalnych	01.01.2017-31.12.2017	Tuchola	1 058 823,53	900 000,00 EFRR 158 823,53 środki własne	4c	Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków – 3 szt. Zmniejszenie sprzedaży energii ciepłej na cele komunalno-bytowe – 1215 GJ/rok Zmniejszenie rocznego zużycia energii pierwotnej w budynkach publicznych – 338,000 kWh/rok Szacowany roczny spadek emisji gazów cieplarnianych 100 Mg CO2/rok
21.	Adaptacja obiektu Przedszkola nr 2 w Tucholi w związku z rosnącymi potrzebami w zakresie usług edukacji przedszkolnej w gminie Tuchola	Gmina Tuchola	Niewystarczający wskaźnik dzieci objętych edukacją przedszkolną	01.01.2017 - 31.12.2017	Tuchola	588 235,29	500 000,00 EFRR 88 235,29 środki własne	10a	Liczba miejsc w infrastrukturze przedszkolnej – 50 osób Liczba obiektów infrastruktury jednostek organizacyjnych systemu oświaty – 1 szt. Odsetek dzieci w wieku 3-4 lata objętych wychowaniem przedszkolnym – 77,00 %
22.	Rozwój sieci transportu rowerowego na terenie gminy Tuchola	Gmina Tuchola	Niedostatecznie rozwinięta sieć ciągów pieszo-rowerowych	01.01.2018 - 31.12.2018	Gmina Tuchola	3 294 117,65	2 800 000,00 EFRR 494 117,65 środki własne	4e	Długość wybudowanych ścieżek rowerowych – 13,8 km

23.	Budowa Powiatowego Centrum Wsparcia	Powiat Tucholski/PCPR	Niewystarczające wsparcie dla osób w trudnej sytuacji życiowej, rodzin oraz w zakresie opieki nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi	2017-2018	Powiat Tucholski/PCPR	1 280 000,00	1 088 000,00 EFRR 150 000,00 środki własne	9b	Budynki publiczne lub komercyjne wybudowane lub wyremontowane na obszarach miejskich – 900 m ² Liczba obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach – 1 szt.
24.	Budowa i wyposażenie dwóch placówek opiekuńczo – wychowawczych przystosowanych dla 14 wychowanków na terenie Powiatu Tucholskiego	Powiat Tucholski/Dom Dziecka w Tucholi	Niewystarczające wsparcie dla osób w trudnej sytuacji życiowej, rodzin oraz w zakresie opieki nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi	2016-2018	Powiat Tucholski/Dom Dziecka w Tucholi	1 000 000,00	850 000,00 EFRR 150 000,00 środki własne	9a	Liczba wspartych miejsc w objętej wsparciem infrastrukturze w zakresie opieki nad dziećmi lub infrastrukturze edukacyjnej – 28 osób
25.	Modernizacja i dostosowanie zabytkowego budynku Muzeum Borów Tucholskich do pełnienia funkcji nowoczesnego centrum kultury Rezerwatu Biosfery Bory Tucholskie	Powiat Tucholski	Niedostateczny rozwój infrastruktury związanej z naturalnymi walorami powiatu turystyki zdrowotnej Niezadawalający stan obiektów dziedzictwa kulturowego	2016-2018	Powiat Tucholski	500 000,00	450 000,00 EFRR 50 000,00 środki własne	6c	Liczba zabytków nieruchomych objętych wsparciem – 1 szt. Liczba instytucji kultury objętych wsparciem – 1 szt.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie fiszek projektowych

Plan finansowy realizacji projektów w ramach EFRR z listy podstawowej stanowi załącznik nr 20 do Strategii

Lista podstawowa projektów finansowanych w ramach EFS

Tabela 33. Lista podstawowa projektów finansowanych w ramach EFS

L.p.	Nazwa projektu	Beneficjent	Powiązany problem/potencjał	Okres realizacji	Zasięg	Koszt (zł)	Źródła finansowania	PI	Wskaźniki projektu
1.	Aktywizacja społeczno – zawodowa osób zagrożonych wykluczeniem społecznym poprzez realizację warsztatów kompetencji społecznych, szkolenia zawodowe i zatrudnienie socjalne dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym zamieszkujących na terenie gminy Cekcyn	Gmina Cekcyn	Bardzo wysoki wskaźnik osób bezrobotnych, zwłaszcza wśród osób młodych Duży udział osób korzystających z pomocy społecznej	I kwartał 2016 - 2018	Gmina Cekcyn	450 000,00	382 500,00 EFS 67 500,00 środki własne	9i	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu – 60 osób Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie – 60 osób
2.	Realizacja programu wspierania rodziny w wypełnianiu ról społecznych i opiekuńczo wychowawczych poprzez zatrudnienie asystentów rodzin a także organizację warsztatów wzmacniających kompetencje rodzin	Gmina Cekcyn	Niewystarczające wsparcie dla osób w trudnej sytuacji życiowej, rodzin oraz w zakresie opieki nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi	I kwartał 2016-2018	Gmina Cekcyn	180 000,00	153 000,00 EFS 27 000 środki własne	9iv	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych usługami społecznymi świadczonymi w interesie ogólnym – 180 osób
3.	Zielonka - nie mazowiecka, nie kujawska ino borowiacka. Wzmocnienie kompetencji	Szkoła Podstawowa w Zielonce	Niezadawalający poziom kształcenia Uboga oferta prorozwojowych zajęć edukacyjnych	01.09.2016-31.06.2017	Gmina Cekcyn	100 000,00	85 000,00 EFS 15 000,00 środki własne	10i	Liczba uczniów, którzy nabyli kompetencje kluczowe po opuszczeniu programu – 36 osób Liczba uczniów objętych

	kluczowych dzieci w Szkole Podstawowej w Zielonce								wsparcie w zakresie rozwijania kompetencji kluczowych w programie – 36 osób
4.	„Od pasji do zawodu” – wzmocnienie kompetencji kluczowych dzieci i młodzieży w Zespole Szkół w Cekcynie	Zespół Szkół w Cekcynie	Niezadawalający poziom kształcenia Uboga oferta prorozwojowych zajęć edukacyjnych	01.09.2016-31.06.2018	Gmina Cekcyn	215 000,00	182 750,00 EFS 32 250,00 środki własne	10i	Liczba uczniów, którzy nabyli kompetencje kluczowe po opuszczeniu programu – 327 osób Liczba uczniów objętych wsparciem w zakresie rozwijania kompetencji kluczowych w programie – 327 osób Liczba szkół, wykorzystujących sprzęt TIK do prowadzenia zajęć edukacyjnych – 2 szt. Liczba szkół i placówek systemu oświaty wyposażonych w ramach programu w sprzęt TIK do prowadzenia zajęć edukacyjnych – 2szt. Liczba szkół, w których pracownie przedmiotowe wykorzystują wyposażenie do prowadzenia zajęć edukacyjnych – 2 szt. Liczba szkół, których pracownie przedmiotowe zostały wyposażone w programie – 2 szt.
5.	Wzmocnienie kompetencji kluczowych uczniów ze	Szkoła Podstawowa w Iwcu	Niezadawalający poziom kształcenia	09.2016-06.2017	Gmina Cekcyn	113 000,00	74 717,00 EFS 38 283,00	10i	Liczba uczniów, którzy nabyli kompetencje kluczowe po opuszczeniu

	Szkoły Podstawowej w Iwcu		Uboga oferta prorozwojowych zajęć edukacyjnych				środki własne		<p>programu – 90 osób</p> <p>Liczba uczniów objętych wsparciem w zakresie rozwijania kompetencji kluczowych w programie – 90 osób</p> <p>Liczba szkół i placówek systemu oświaty wykorzystujących sprzęt TIK do prowadzenia zajęć edukacyjnych – 1 szt.</p> <p>Liczba szkół i placówek systemu oświaty wyposażonych w ramach programu w sprzęt TIK do prowadzenia zajęć edukacyjnych – 1 szt.</p>
6.	Przedszkolacy z Cekcyna potrafią ratować innych, rozwijają się artystycznie i są otwarci na świat	Przedszkole Gminne w Cekcynie	<p>Niezadawalający poziom kształcenia</p> <p>Uboga oferta prorozwojowych zajęć edukacyjnych</p>	09.2016-06.2018	Gmina Cekcyn	35 300,00	<p>30 005,00</p> <p>EFS</p> <p>5 295,00</p> <p>środki własne</p>	10i	<p>Liczba dzieci objętych w ramach programu dodatkowymi zajęciami zwiększającymi ich szanse edukacyjne w edukacji przedszkolnej – 125 osób</p> <p>Liczba miejsc wychowania przedszkolnego dofinansowanych w programie – 1 szt.</p>
7.	Dobrze wykwalifikowany nauczyciel – wysoki poziom edukacji przedszkolnej	Przedszkole Gminne w Cekcynie	<p>Niezadawalający poziom kształcenia</p> <p>Uboga oferta prorozwojowych zajęć edukacyjnych</p>	01.09.2016-31.06.2018	Gmina Cekcyn	34 090,00	<p>28 890,00</p> <p>EFS</p> <p>5 200,00</p> <p>środki własne</p>	10i	<p>Liczba nauczycieli, którzy uzyskali kwalifikacje lub nabyli kompetencje po opuszczeniu programu – 8 osób</p> <p>Liczba nauczycieli objętych wsparciem w</p>

									programie – 8 osób
8.	Utworzenie Centrum Dziecka i Rodziny w gminie Cekcyn	Gmina Cekcyn	Niewystarczające wsparcie dla osób w trudnej sytuacji życiowej, rodzin oraz w zakresie opieki nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi	IV kwartał 2015-III kwartał 2018	Gmina Cekcyn	74 280,00	63 138,00 EFS 11 142,00 środki własne	9iv	Liczba wspartych w programie miejsc świadczenia usług społecznych istniejących po zakończeniu projektu – 1 szt. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych usługami społecznymi świadczonymi w interesie ogólnym w programie – 430 osób
9.	Przygotowanie oferty wsparcia na rzecz poprawy dostępu do usług opiekuńczych nad osobami starszymi, z niepełnosprawnościami i zależnymi w ramach Spółdzielni Socjalnej w Gostycynie	Gmina Gostycyn/GOPS	Niewystarczające wsparcie dla osób w trudnej sytuacji życiowej, rodzin oraz w zakresie opieki nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi	04.2015-05.2018	Gmina Gostycyn	630 000,00	598 500,00 EFS 31 500,00 środki własne	9iv	Liczba wspartych w programie miejsc świadczenia usług społecznych istniejących po zakończeniu projektu – 1 szt. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych usługami społecznymi świadczonymi w interesie ogólnym – 15 osób

10.	Podnoszenie kompetencji kluczowych i rozwój uczniów w Gminie Gostycyn w dziedzinie nauk matematyczno-przyrodniczych oraz nauki języków obcych poprzez atrakcyjne formy edukacji oraz przeszkolenie kardy nauczycieli	Gmina Gostycyn	Niezadawalający poziom kształcenia Uboga oferta prorozwojowych zajęć edukacyjnych	01.2016-06.2018	Gmina Gostycyn	310 000,00	294 500,00 EFS 15 500,00 środki własne	10i	<p>Liczba uczniów, którzy nabyli kompetencje kluczowe po opuszczeniu programu – 250 osób</p> <p>Liczba nauczycieli, którzy nabyli kompetencje kluczowe po opuszczeniu programu – 10 osób</p> <p>Liczba szkół wykorzystujących sprzęt TIK do prowadzenia zajęć edukacyjnych – 2 szt.</p> <p>Liczba nauczycieli objętych wsparciem w zakresie TIK w ramach programu – 10 osób</p> <p>Liczba uczniów objętych wsparciem w zakresie rozwijania kompetencji kluczowych w programie – 250 osób</p> <p>Liczba nauczycieli objętych wsparciem w programie – 10 osób</p> <p>Liczba szkół wyposażonych w ramach programu w sprzęt TIK do prowadzenia zajęć edukacyjnych– 2 szt.</p>
-----	--	----------------	--	-----------------	----------------	------------	---	-----	---

11.	Kursy edukacyjne dla członków OSP dla potrzeb lokalnego rynku pracy i społecznego zaangażowania w życie ochotniczych straży pożarnych	Gmina Gostycyn	Niedostosowanie kształcenia zawodowego i szkolenia do potrzeb rynku pracy	2016-2018	Gmina Gostycyn	110 000,00	104 500,00 EFS 5 500,00 środki własne	10iv	Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje w ramach pozaszkolnych form kształcenia – 30 osób Liczba osób uczestniczących w pozaszkolnych formach kształcenia w programie – 30 osób
12.	Nowe techniki uczenia się w Gminie Kęsowo	Gmina Kęsowo/ GZO Kęsowo	Niezadawalający poziom kształcenia Uboga oferta prorozwojowych zajęć edukacyjnych	2017-2018	Gmina Kęsowo	150 000,00	127 500,00 EFS 22 500,00 środki własne	10i	Liczba nauczycieli, którzy uzyskali kwalifikacje lub nabyli kompetencje po opuszczeniu programu – 10 osób Liczba uczniów, którzy nabyli kompetencje kluczowe po opuszczeniu programu – 150 osób Liczba szkół, w których pracownie przedmiotowe wykorzystują wyposażenie do prowadzenia zajęć edukacyjnych – 3 szt. Liczba nauczycieli objętych wsparciem w programie – 10 osób Liczba uczniów objętych wsparciem w zakresie rozwijania kompetencji kluczowych w programie – 150 osób Liczba szkół, których pracownie przedmiotowe zostały wyposażone w

									programie – 3 szt.
13.	Poprawa jakości życia mieszkańców gminy Kęsowo poprzez świadczenie usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania	Gmina Kęsowo	Niewystarczające wsparcie dla osób w trudnej sytuacji życiowej, rodzin oraz w zakresie opieki nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi	01.2016-12.2017	Gmina Kęsowo	250 000,00	212 500,00 EFS 37 500,00 środki własne	9iv	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych usługami społecznymi świadczonymi w interesie ogólnym w programie – 15 osób
14.	Aktywność, Rozwój Kariera	GOPS w Kęsowie	Bardzo wysoki wskaźnik osób bezrobotnych, zwłaszcza wśród osób młodych Duży udział osób korzystających z pomocy społecznej	2016-2016	Gmina Kęsowo	140 000,00	119 000,00 EFS 21 000,00 środki własne	9iv	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych usługami społecznymi świadczonymi w interesie ogólnym w programie – 25 osób
15.	Gminne Centrum Wsparcia Rodziny	GOPS w Kęsowie	Niewystarczające wsparcie dla osób w trudnej sytuacji życiowej, rodzin oraz w zakresie opieki nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi	2016-2017	Gmina Kęsowo	200 000,00	170 000,00 EFS 30 000,00 środki własne	9iv	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych usługami społecznymi świadczonymi w interesie ogólnym w programie – 100 osób Liczba wspartych w programie miejsc świadczenia usług społecznych istniejących po zakończeniu projektu – 1 szt.
16.	Wspomagamy rodzinę	Gmina Kęsowo	Niewystarczające wsparcie dla osób w trudnej sytuacji życiowej, rodzin oraz w zakresie opieki nad osobami starszymi i	2016-2018	Gmina Kęsowo	400 000,00	340 000,00 EFS 60 000,00 środki własne	9iv	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych usługami społecznymi świadczonymi w interesie

			niepełnosprawnymi						ogólnym w programie – 200 osób
17.	Uczę się i poznaje świat od przedszkola	Gmina Kęsowo	Niezadawalający poziom kształcenia Uboga oferta prorozwojowych zajęć edukacyjnych	2016-2018	Gmina Kęsowo	400 000,00	340 000,00 EFS 60 000,00 środki własne	10i	Liczba dzieci objętych w ramach programu dodatkowymi zajęciami zwiększającymi ich szanse edukacyjne w edukacji przedszkolnej – 150 osób Liczba miejsc wychowania przedszkolnego dofinansowanych w programie – 1 szt.
18.	Wsparcie rodzin z terenu gminy Lubiewo	GOPS w Lubiewie	Niewystarczające wsparcie dla osób w trudnej sytuacji życiowej, rodzin oraz w zakresie opieki nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi	2015-2018	Gmina Lubiewo	215 000,00	28 000,00 EFS 67 000,00 środki własne 120 000,00 inne środki	9iv	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych usługami społecznymi świadczonymi w interesie ogólnym w programie – 62 osoby
19.	Wsparcie osób niepełnosprawnych w tym osób z zaburzeniami psychicznymi	GOPS w Lubiewie	Niewystarczające wsparcie dla osób w trudnej sytuacji życiowej, rodzin oraz w zakresie opieki nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi	2016-2018	Gmina Lubiewo	145 000,00	50 000,00 EFS 35 000,00 środki własne 60 000,00 inne środki	9iv	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych usługami społecznymi świadczonymi w interesie ogólnym w programie - 40 osób
20.	Z matematyką za pan brat	Gmina Śliwice	Niezadawalający poziom kształcenia Uboga oferta prorozwojowych zajęć edukacyjnych	01.09.2015-30.06.2018	Gmina Śliwice	200 000,00	180 000,00 EFS 20 000,00 środki własne	10i	Liczba uczniów, którzy nabyli kompetencje kluczowe po opuszczeniu programu – 180 osób Liczba szkół i placówek systemu oświaty wykorzystujących sprzęt TIK do prowadzenia zajęć edukacyjnych –

									<p>3 szt.</p> <p>Liczba uczniów objętych wsparciem w zakresie rozwijania kompetencji kluczowych w programie – 180 osób</p> <p>Liczba szkół i placówek oświaty wyposażonych w ramach programu w sprzęt TIK do prowadzenia zajęć edukacyjnych – 3 szt.</p>
21.	Nowoczesne przedszkole - wykwalifikowana kadra	Gmina Śliwice	Niezadawalający poziom kształcenia	09.2015-06.2018	Gmina Śliwice	100 000,00	<p>95 000,00 EFS 5 000,00 środki własne</p>	10i	<p>Liczba nauczycieli, którzy uzyskali kwalifikacje lub nabyli kompetencje po opuszczeniu programu – 8 osób</p> <p>Liczba nauczycieli objętych wsparciem w programie – 8 osób</p> <p>Liczba dzieci objętych w ramach programu dodatkowymi zajęciami zwiększającymi ich szanse edukacyjne w edukacji przedszkolnej – 120 osób</p> <p>Liczba miejsc wychowania przedszkolnego dofinansowanych w programie – 1 szt.</p>

22.	Realizacja programu wspierania rodzin z terenu gminy Śliwice w wypełnianiu ról społecznych i opiekuńczo-wychowawczych poprzez zatrudnienie asystenta rodziny (etap I)	GOPS w Śliwicach	Niewystarczające wsparcie dla osób w trudnej sytuacji życiowej, rodzin oraz w zakresie opieki nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi	I kwartał 2016-2018	Gmina Śliwice	138 000,00	102 000,00 EFS 6 000,00 środki własne 30 000,00 inne środki	9iv	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych usługami społecznymi świadczonymi w interesie ogólnym w programie – 35 osób
23.	Punkt pomocy rodzinom z terenu gminy Śliwice (I etap)	GOPS w Śliwicach	Niewystarczające wsparcie dla osób w trudnej sytuacji życiowej, rodzin oraz w zakresie opieki nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi Duży udział osób korzystających z pomocy społecznej	2016-2018	Gmina Śliwice	120 000,00	114 000,00 EFS 6 000,00 środki własne	9iv	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych usługami społecznymi świadczonymi w interesie ogólnym w programie – 30 osób Liczba wspartych w programie miejsc świadczenia usług społecznych istniejących po zakończeniu projektu – 1 szt.
24.	Aktywizacja społeczno – zawodowa osób zagrożonych wykluczeniem społecznym poprzez realizację warsztatów kompetencji społecznych, szkolenia zawodowe i zatrudnienie socjalne dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym zamieszkujących na terenie gminy Śliwice (I	GOPS w Śliwicach	Duży udział osób korzystających z pomocy społecznej Bardzo wysoki wskaźnik osób bezrobotnych, zwłaszcza wśród osób młodych	I kwartał 2016-2018	Gmina Śliwice	300 000,00	267 000,00 EFS 3 000,00 środki własne 30 000,00 inne środki	9i	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu – 45 osób Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie – 45 osób

	etap)								
25.	Walka z wykluczeniem społecznym wraz z integracją mniejszości narodowych i etnicznych na terenie Starówki w Tucholi, część społeczna, etap I	Gmina Tuchola	Duży udział osób korzystających z pomocy społecznej Bardzo wysoki wskaźnik osób bezrobotnych, zwłaszcza wśród osób młodych	01.01.2016-31.12.2018	Tuchola	1 200 000,00	1 140 000,00 EFS 60 000,00 środki własne	9i	<p>Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu – 180 osób</p> <p>Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym poszukujących pracy po opuszczeniu programu - 18 osób</p> <p>Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek) – 9 osób</p> <p>Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub</p>

								<p>wykluczeniem społecznym pracujących 6 miesięcy po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek) – 6 osób</p> <p>Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie – 250 osób</p> <p>Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie – 15 osób</p>
26.	„RAZEM KU PRZYSZŁOŚCI” - program rozwijania kompetencji kluczowych uczniów szkół podstawowych i gimnazjalnych na terenie gminy Tuchola	Gmina Tuchola	<p>Niezadawalający poziom kształcenia</p> <p>Uboga oferta prorozwojowych zajęć edukacyjnych</p>	-1.01.2016-31.12.2018	Gmina Tuchola	3 304 230,00	<p>3 139 018,50 EFS</p> <p>165 211,50 środki własne</p>	<p>10i</p> <p>Liczba nauczycieli, którzy uzyskali kwalifikacje lub nabyli kompetencje po opuszczeniu programu: - 124 osoby</p> <p>Liczba uczniów, którzy nabyli kompetencje kluczowe po opuszczeniu programu - 1905 osób</p> <p>Liczba szkół i placówek systemu oświaty wykorzystujących sprzęt TIK do prowadzenia zajęć edukacyjnych – 9 szt.</p> <p>Liczba szkół, w których pracownie przedmiotowe wykorzystują wyposażenie do prowadzenia zajęć</p>

								<p>edukacyjnych – 9 szt.</p> <p>Liczba nauczycieli prowadzących zajęcia z wykorzystaniem TIK dzięki EFS - 30 %</p> <p>Liczba nauczycieli objętych wsparciem w zakresie TIK w ramach programu – 78 osób</p> <p>Liczba nauczycieli objętych wsparciem w programie - 124 osoby</p> <p>Liczba uczniów objętych wsparciem w zakresie rozwijania kompetencji kluczowych w programie - 1905 osób</p> <p>Liczba szkół i placówek systemu oświaty wyposażonych w ramach programu w sprzęt TIK do prowadzenia zajęć edukacyjnych - 9 szt.</p> <p>Liczba szkół, których pracownie przedmiotowe zostały wyposażone w programie - 9 szt.</p>	
27.	Program rozwoju doradztwa zawodowego w szkołach gimnazjalnych gminy Tuchola, część I	Gmina Tuchola	Niewystarczające doradztwo zawodowe	01.01.2016-31.12.2018	Gmina Tuchola	150 000,00	142 500,00 EFS 7 500,00 środki własne	10i	<p>Liczba uczniów, którzy nabyli kompetencje kluczowe po opuszczeniu programu – 495 osób</p> <p>Liczba uczniów objętych wsparciem w zakresie rozwijania kompetencji kluczowych w programie</p>

									– 495 osób Liczba nauczycieli, którzy uzyskali kwalifikacje lub nabyli kompetencje po opuszczeniu programu – 2 osoby Liczba nauczycieli objętych wsparciem w programie – 2 osoby
28.	Aktywne włączenie oraz zwiększenie szans usamodzielnianych wychowanków z instytucjonalnej i rodzinnej pieczy zastępczej	Powiat Tucholski/PCPR	Duży udział osób korzystających z pomocy społecznej Bardzo wysoki wskaźnik osób bezrobotnych, zwłaszcza wśród osób młodych	2016-2018	Powiat Tucholski	144 000,00	136 800,00 EFS 72 000,00 środki własne	9i	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu – 15 osób Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie – 15 osób
29.	Wsparcie usamodzielnianych wychowanków z instytucjonalnej i rodzinnej pieczy zastępczej	Powiat Tucholski/PCPR	Niewystarczające wsparcie dla osób w trudnej sytuacji życiowej, rodzin oraz w zakresie opieki nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi	2016-2018	Powiat Tucholski	151 500,00	143 925,00 EFS 7 575,00 środki własne	9iv	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych usługami społecznymi świadczonymi w interesie ogólnym w programie – 15 osób

30.	Zwiększenie dostępu do specjalistycznych usług wsparcia dla osób i rodzin z dziećmi poprzez prowadzenie Powiatowego Centrum Wsparcia	Powiat Tucholski/PCPR	Niewystarczające wsparcie dla osób w trudnej sytuacji życiowej, rodzin oraz w zakresie opieki nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi	11.2015-12.2018	Powiat Tucholski	770 000,00	731 500,00 EFS 38 500,00 środki własne	9iv	Liczba wspartych w programie miejsc świadczenia usług społecznych istniejących po zakończeniu projektu – 1 szt. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych usługami społecznymi świadczonymi w interesie ogólnym w programie – 200 osób
31.	Włączenie społeczne osób niepełnosprawnych „Odkryj swój potencjał razem z nami!” na lata 2016 – 2018.	Powiat Tucholski/PCPR	Bardzo wysoki wskaźnik osób bezrobotnych, zwłaszcza wśród osób młodych Duży udział osób korzystających z pomocy społecznej	01.2016-12.2018	Powiat Tucholski	613 500,00	582 825,00 EFS 30 675,00 środki własne	9i	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu – 30 osób Liczba osób z niepełno sprawnościami objętych wsparciem w programie – 30 osób
32.	Szkola Inkubatorem Nowoczesności - absolwent kluczowym partnerem rynku pracy (etap podniesienia kompetencji)	Powiat Tucholski/Centrum Edukacji Zawodowej	Niedostosowanie kształcenia zawodowego i szkolenia do potrzeb rynku pracy	2015-2018	Powiat Tucholski	513 000,00	487 350,00 EFS 25 650,00 środki własne	10iv	Liczba uczniów szkół i placówek kształcenia zawodowego objętych wsparciem w programie, uczestniczących w kształceniu lub pracujących po 6 miesiącach po ukończeniu nauki – 45 osób Liczba nauczycieli kształcenia zawodowego

								<p>oraz instruktorów praktycznej nauki zawodu, którzy uzyskali kwalifikacje lub nabyli kompetencje po opuszczeniu programu – 15 osób</p> <p>Liczba uczniów szkół i placówek kształcenia zawodowego uczestniczących w stażach i praktykach u pracodawcy – 60 osób</p> <p>Liczba nauczycieli kształcenia zawodowego oraz instruktorów praktycznej nauki zawodu objętych wsparciem w programie – 15 osób</p>	
33.	Zwiększenie zatrudnienia zawiązanego z sprawowaniem opieki nad dziećmi do lat 3	Powiat Tucholski/PUP w Tucholi	<p>Bardzo wysoki wskaźnik osób bezrobotnych, zwłaszcza wśród osób młodych</p> <p>Duży udział osób korzystających z pomocy społecznej</p>	01.01.2016-31.12.2016	Powiat Tucholski	330 000,00 zł	<p>280 500,00 EFS</p> <p>49 500,00 środki własne</p>	9i	<p>Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu – 30 osób</p> <p>Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie – 30 osób</p> <p>Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu programu</p>

									(łącznie z pracującymi na własny rachunek – 10 osób (mikroprzedsiębiorstw utworzone przez osoby, którym udzielono jednorazowych środków na podjęcie działalności gospodarczej związanej z utworzeniem żłobka/klubu dziecięcego)
34.	Punkt rehabilitacji dla niepełnosprawnych dzieci i młodzieży "Ruch po zdrowie"	Powiat Tucholski/PCPR	Niewystarczające wsparcie dla osób w trudnej sytuacji życiowej, rodzin oraz w zakresie opieki nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi	11.2015-12.2018	Powiat Tucholski	1 211 600,00	1 151 020,00 EFS 60 580,00 środki własne	9iv	Liczba wspartych w programie miejsc świadczenia usług zdrowotnych istniejących po zakończeniu projektu – 1 szt. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych usługami zdrowotnymi świadczonymi w interesie ogólnym w programie - 150 osób
35.	Wsparcie wychowanków placówki opiekuńczo-wychowawczej poprzez organizację szkoleń, programów terapeutycznych	Powiat Tucholski/Dom Dziecka	Niewystarczające wsparcie dla osób w trudnej sytuacji życiowej, rodzin oraz w zakresie opieki nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi	2016-2018	Powiat Tucholski	120 000,00	114 000,00 EFS 6 000,00 środki własne	9iv	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych usługami społecznymi świadczonymi w interesie ogólnym w programie - 108 osób

36.	Nauka - zawód - praca	Powiat Tucholski	<p>Niedostosowanie kształcenia zawodowego i szkolenia do potrzeb rynku pracy</p> <p>Niezadawalający poziom kształcenia</p>	2016-2018	Powiat Tucholski	1 707 260,00	<p>1 621 897,00 EFS</p> <p>85 363,00 środki własne</p>	<p>10iv</p> <p>Liczba uczniów szkół i placówek kształcenia zawodowego objętych wsparciem w programie, uczestniczących w kształceniu lub pracujących po 6 miesiącach po ukończeniu nauki – 600 osób</p> <p>Liczba nauczycieli kształcenia zawodowego oraz instruktorów praktycznej nauki zawodu, którzy uzyskali kwalifikacje lub nabyli kompetencje po opuszczeniu programu – 6 osoby</p> <p>Liczba szkół i placówek kształcenia zawodowego wykorzystujących wyposażenie zakupione dzięki EFS – 2 szt.</p> <p>Liczba uczniów szkół i placówek kształcenia zawodowego uczestniczących w stażach i praktykach u pracodawcy – 200 osób</p> <p>Liczba nauczycieli kształcenia zawodowego oraz instruktorów praktycznej nauki zawodu objętych wsparciem w programie – 6 osoby</p> <p>Liczba szkół i placówek</p>
-----	-----------------------	------------------	--	-----------	------------------	--------------	--	---

									kształcenia zawodowego wyposażonych w sprzęt i materiały dydaktyczne niezbędne do realizacji kształcenia zawodowego – 2 szt.
37.	Zawód logistyk – gwarancją na rynku pracy	Zespół Szkół Licealnych i Technicznych im. Ziemi Tucholskiej	Niedostosowanie kształcenia zawodowego i szkolenia do potrzeb rynku pracy Niezadawalający poziom kształcenia	09.2015-06.2018	Powiat Tucholski	90 000,00	85 500,00 EFS 4 500,00 środki własne	10iv	Liczba uczniów szkół i placówek kształcenia zawodowego objętych wsparciem w programie, uczestniczących w kształceniu lub pracujących po 6 miesiącach po ukończeniu nauki – 88 osób Liczba szkół i placówek kształcenia zawodowego wykorzystujących wyposażenie zakupione dzięki EFS – 1 szt. Liczba szkół i placówek kształcenia zawodowego wyposażonych w sprzęt i materiały dydaktyczne niezbędne do realizacji kształcenia zawodowego – 1 szt.
38.	Sieć współpracy międzysektorowej (podmiotów publicznych, społecznych i gospodarczych) na rzecz aktywnego uczestnictwa, zapobiegania	Lokalna Grupa Działania "Bory Tucholskie"	Bardzo wysoki wskaźnik osób bezrobotnych, zwłaszcza wśród osób młodych Duży udział osób korzystających z pomocy społecznej	2016-2018	Powiat Tucholski	900 000,00	855 000,00 EFS 45 000,00 środki własne	9i	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu – 60 osób Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub

<p>wykluczeniu i zwiększania szans na zatrudnienie, realizowana na bazie lokalnych zasobów przyrodniczych i kulturowych, ze szczególnym uwzględnieniem branży turystycznej.</p>								<p>wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie – 60 osób</p> <p>Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym poszukujących pracy po opuszczeniu programu – 40 osób</p> <p>Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie – 15 osób</p>
---	--	--	--	--	--	--	--	---

Źródło: Opracowanie własne na podstawie fiszek projektowych.

Plan finansowy realizacji projektów w ramach EFS z listy podstawowej stanowi załącznik nr 21 do Strategii.

Lista rezerwowa projektów finansowanych w ramach EFRR

Tabela 34. Lista rezerwowa projektów finansowanych w ramach EFRR

L.p.	Nazwa projektu	Beneficjent	Powiązany problem/potencjał	Okres realizacji	Zasięg terytorialny	Koszt (zł)	Źródła finansowania	PI
1.	Modernizacja oświetlenia ulicznego z zastosowaniem technologii LED na terenie gminy Cerkyn	Gmina Cerkyn	Wysoka energochłonność oświetlenia ulicznego	III kwartał 2016-I kwartał 2019	Gmina Cerkyn	1 000 000,00	środki własne: 250 000,00zł; EFRR: 750 000,00zł	4e
2.	Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej na terenie Gminy Cerkyn	Gmina Cerkyn	Niska efektywność energetyczna oraz niewielkie wykorzystanie odnawialnych źródeł energii w budynkach użyteczności publicznej i wielorodzinnych budynkach mieszkalnych	III kwartał 2016-IV kwartał 2018	Gmina Cerkyn	370 000,00	środki własne: 92 500,00zł; EFRR: 277 500,00zł	4c

3.	Budowa ścieżki pieszo-rowerowej wzdłuż drogi powiatowej z miejscowości Gostycyn do miejscowości Wielka Klonia	Gmina Gostycyn	Niedostatecznie rozwinięta sieć ciągów pieszo-rowerowych	2016-2018	Gostycyn - Wielka Klonia	835 000,00	środki własne: 125 250,00zł; EFRR: 709 750,00zł	4e
4.	Budowa kolektora sanitarnego Gostycyn – Tuchola wraz z budową wodociągu.	Gmina Gostycyn	Niewystarczający stopień zwodociągowania i skanalizowania gmin, zwłaszcza na obszarach wiejskich	2015-2016	Gmina Gostycyn	4 700 000,00	środki własne: 705 000,00zł; EFRR: 3 995 000,00zł; WFOŚ	6b
5.	Modernizacja sal tematycznych GOK Gostycyn	GOK w Gostycynie	Niezadawalający stan obiektów dziedzictwa kulturowego	IV kwartał 2016 - III kwartał 2017	GOK w Gostycynie	400 000,00	środki własne: 60 000,00zł; EFRR: 340 000,00zł	6c
6.	Modernizacja oświetlenia ulicznego na terenieminy Kęsowo	Gmina Kęsowo	Wysoka energochłonność oświetlenia ulicznego	2017-2018	Gmina Kęsowo	800 000,00	środki własne: 120 000,00zł; EFRR: 680 000,00zł	4e
7.	Remont zabytkowego kościoła w Jeleńcu	Parafia Rzymsko-katolicka Jeleńcz-Kęsowo	Niezadawalający stan obiektów dziedzictwa kulturowego	2016-2016	Parafia Rzymsko-katolicka Jeleńcz-Kęsowo	100 000,00	środki własne: 15 000,00zł; EFRR: 85 000,00zł	6c
8.	Rewitalizacja dworca PKP w Żalnie	Gmina Kęsowo	Nasilające się problemy społeczne	2016-2018	Dworzec PKP w Żalnie	500 000,00	środki własne: 75 000,00zł; EFRR: 425 000,00zł	9b
9.	Budowa ścieżki pieszo-rowerowej na odcinku Szumiąca-Piła	Gmina Lubiewo w porozumieniu z Gminą Gostycyn, Powiatem Tucholskim oraz Nadleśnictwem Zamrzenica	Niedostatecznie rozwinięta sieć ciągów pieszo-rowerowych	05.2017-04.2018	Szumiąca - Piła	500 000,00	środki własne: 195 121,95zł; EFRR: 304 878,05zł	4e
10.	Termomodernizacja obiektów użyteczności publicznej na terenie	Gmina Lubiewo	Niska efektywność energetyczna oraz niewielkie wykorzystanie	04.2017-09.2018	Gmina Lubiewo	250 000,00	środki własne: 105 625,00zł;	4c

	Gminy Lubiewo		odnawialnych źródeł energii w budynkach użyteczności publicznej i wielorodzinnych budynkach mieszkalnych				EFRR: 144 375,00zł	
11.	Przebudowa i odbudowa ogrodzenia i bram cmentarza rzymskokatolickiego w Bysławiu	Parafia Rzymskokatolicka pw. Przemienienia Pańskiego w Bysławiu	Niezadawalający stan obiektów dziedzictwa kulturowego	2016-2018	Parafia Rzymskokatolicka pw. Przemienienia Pańskiego w Bysławiu	700 000,00	środki własne: 140 000,00zł; EFRR: 525 000,00zł; inne środki: 35 000,00zł	6c
12.	Modernizacja energetyczna budynków użyteczności publicznej w Gminie Śliwice	Gmina Śliwice	Niska efektywność energetyczna oraz niewielkie wykorzystanie odnawialnych źródeł energii w budynkach użyteczności publicznej i wielorodzinnych budynkach mieszkalnych	01.07.2015-30.11.2017	Gmina Śliwice	660 000,00	środki własne: 99 000,00zł; EFRR: 561 000,00zł	4c
13.	Modernizacja energetyczna budynku szkoły podstawowej i gimnazjum w Gminie Śliwice	Gmina Śliwice	Niska efektywność energetyczna oraz niewielkie wykorzystanie odnawialnych źródeł energii w budynkach użyteczności publicznej i wielorodzinnych budynkach mieszkalnych	01.07.2015-30.11.2017	Gmina Śliwice	980 000,00	środki własne: 147 000,00zł; EFRR: 833 000,00zł	4c
14.	Modernizacja energetyczna budynku remizy OSP w Śliwicach oraz świetlicy w Śliwiczkach	Gmina Śliwice	Niska efektywność energetyczna oraz niewielkie wykorzystanie odnawialnych źródeł energii w budynkach użyteczności publicznej i wielorodzinnych budynkach mieszkalnych	01.07.2015-30.11.2017	Gmina Śliwice	370 000,00	środki własne: 55 500,00zł; EFRR: 314 500,00zł	4c
15.	Budowa ścieżki pieszo-rowerowej Lińsk – Okoniny	Gmina Śliwice	Niedostatecznie rozwinięta sieć ciągów pieszo-rowerowych	01.07.2015-30.11.2017	Lińsk-Okoniny	930 000,00	środki własne: 138 000,00zł; EFRR: 782 000,00zł	4e
16.	Budowa ścieżki pieszo-rowerowej Lińsk – Wielkie Gacno	Gmina Śliwice	Niedostatecznie rozwinięta sieć ciągów pieszo-rowerowych	01.07.2015-30.11.2017	Lińsk-Wielkie Gacno	1 200 000,00	środki własne: 180 000,00zł; EFRR: 1 020 000,00zł	4e

17.	Budowa ścieżki pieszo-rowerowej Rosochatka – Śliwice	Gmina Śliwice	Niedostatecznie rozwinięta sieć ciągów pieszo-rowerowych	01.07.2015-30.11.2017	Rosochatka-Śliwice	620 000,00	środki własne: 93 000,00zł; EFRR: 527 000,00zł	4e
18.	Termomodernizacja kompleksu budynków Szkoły Podstawowej nr 1 w Tucholi.	Gmina Tuchola	Niska efektywność energetyczna oraz niewielkie wykorzystanie odnawialnych źródeł energii w budynkach użyteczności publicznej i wielorodzinnych budynkach mieszkalnych	01.01.2017-31.12.2017	Gmina Tuchola	2 400 000,00	środki własne: 572 500,00zł; EFRR: 1 827 500,00zł	4c
19.	Termomodernizacja kompleksu budynków Szkoły Podstawowej nr 5 w Tucholi.	Gmina Tuchola	Niska efektywność energetyczna oraz niewielkie wykorzystanie odnawialnych źródeł energii w budynkach użyteczności publicznej i wielorodzinnych budynkach mieszkalnych	01.01.2018-31.12.2018	Gmina Tuchola	1 100 000,00	środki własne: 150 000,00zł; EFRR: 850 000,00zł; inne środki: 100 000,00zł	4c
20.	Przebudowa oświetlenia miejskiego w Tucholi na energooszczędne, etap 1	Gmina Tuchola	Wysoka energochłonność oświetlenia ulicznego	03-09.2016	Tuchola	892 500,00	środki własne: 133 875,50zł; EFRR: 758 625,00zł	4e
21.	Przebudowa oświetlenia miejskiego w Tucholi na energooszczędne, etap 2.	Gmina Tuchola	Wysoka energochłonność oświetlenia ulicznego	03-09.2017	Tuchola	457 500,00	środki własne: 68 625,00zł; EFRR: 388 875,00zł	4e
22.	Rozwój sieci wodno-kanalizacyjnej na terenach wiejskich gminy Tuchola	Gmina Tuchola	Niewystarczający stopień zwodociągowania i skanalizowania gmin, zwłaszcza na obszarach wiejskich	01.01.2018-31.12.2018	Gmina Tuchola	19 983 705,22	środki własne: 2 997 555,79zł; EFRR: 16 986 149,43zł	6b
23.	Termomodernizacja oraz przebudową systemu grzewczego budynku Urzędu Miejskiego w Tucholi	Gmina Tuchola	Niska efektywność energetyczna oraz niewielkie wykorzystanie odnawialnych źródeł energii w budynkach użyteczności publicznej i wielorodzinnych budynkach mieszkalnych	01.01.2017 - 31.12.2017	Urząd Miejski w Tucholi	2 000 000,00	środki własne: 300 000,00zł; EFRR: 1 700 000,00zł	4c

24.	Termomodernizacja oraz przebudowa systemu grzewczego z wykorzystaniem OZE budynku Tucholskiego Ośrodka Kultury w Tucholi	Gmina Tuchola	Niska efektywność energetyczna oraz niewielkie wykorzystanie odnawialnych źródeł energii w budynkach użyteczności publicznej i wielorodzinnych budynkach mieszkalnych	01.01.2018-31.12.2018	Ośrodek Kultury w Tucholi	1 400 000,00	środki własne: 700 000,00zł; EFRR: 700 000,00zł	4c
25.	Szkoła Inkubatorem Nowoczesności - absolwent kluczowym partnerem rynku pracy (etap inwestycyjny)	Powiat Tucholski/Centrum Edukacji Zawodowej	Niedostosowanie kształcenia zawodowego i szkolenia do potrzeb rynku pracy	2015-2016	Powiat Tucholski	3 312 000,00	3 146 400,00 EFRR 165 600,00 środki własne	10a
27.	Kompleksowa modernizacja budynku przy ul. Świeckiej 23 w Tucholi na podstawie przeprowadzonego audytu energetycznego	Powiat Tucholski	Niska efektywność energetyczna oraz niewielkie wykorzystanie odnawialnych źródeł energii w budynkach użyteczności publicznej i wielorodzinnych budynkach mieszkalnych	2017-2020	Budynek przy ul Świeckiej 23 w Tucholi	2 500 000,00	2 125 000,00 EFRR 375 000,00 środki własne	4c
28.	Poprawa estetyki elewacji poprzez wymianę stolarki okiennej	Powiatowa Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna w Tucholi	Niezadawalający stan obiektów dziedzictwa kulturowego	2016-2017	Powiatowa Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna w Tucholi	45 000,00	środki własne: 6 700,00zł; EFRR: 38 250,00zł	6c
29.	Docieplenie budynków mieszkalnych wielorodzinnych	Spółdzielnia Mieszkaniowa Lokatorsko – Własnościowa w Tucholi	Niska efektywność energetyczna oraz niewielkie wykorzystanie odnawialnych źródeł energii w budynkach użyteczności publicznej i wielorodzinnych budynkach mieszkalnych	2015-2020	Spółdzielnia Mieszkaniowa Lokatorsko – Własnościowa w Tucholi	4 680 000,00	środki własne: 500 000,00zł; EFRR: 4 180 000,00zł	4c

30.	Termomodernizacja Zespołu Klasztornego w Bysławku prowadzonego przez Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego a Paulo, Prowincja Chełmińsko-Poznańska	Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego a Paulo, Prowincja Chełmińsko-Poznańska	Niska efektywność energetyczna oraz niewielkie wykorzystanie odnawialnych źródeł energii w budynkach użyteczności publicznej i wielorodzinnych budynkach mieszkalnych	b. d.	Klasztor w Bysławku	1 508 132,00	środki własne: 226 219,80zł; EFRR: 1 281 912,20zł	4c
31.	Termomodernizacja obiektu wraz przebudową systemów grzewczych i wymianą oświetlenia na energooszczędne w budynku przy ul. Świeckiej 23 w Tucholi	Prokuratura Okręgowa w Bydgoszczy/Starostwo Powiatowe w Tucholi	Niska efektywność energetyczna oraz niewielkie wykorzystanie odnawialnych źródeł energii w budynkach użyteczności publicznej i wielorodzinnych budynkach mieszkalnych	2017-2020	Budynek przy ul Świeckiej 23 w Tucholi	2 055 000,00	środki własne: 205 000,00zł; EFRR: 850 000,00zł; Prokuratura Okręgowa w Bydgoszczy: 1 000 000,00zł	4c
32.	Modernizacja budynku Powiatowego Urzędu Pracy w Tucholi	Powiat Tucholski/Powiatowy Urząd Pracy w Tucholi	Niska efektywność energetyczna oraz niewielkie wykorzystanie odnawialnych źródeł energii w budynkach użyteczności publicznej i wielorodzinnych budynkach mieszkalnych	II kwartał 2016-III kwartał 2019	Powiat Tucholski/Powiatowy Urząd Pracy w Tucholi	403 000	środki własne: 60 450,00zł; EFRR: 342 550,00zł;	4c
33.	Modernizacja budynku Wspólnot Mieszkaniowych Nieruchomości aleja LOP 2 i aleja LOP 4 w celu zmniejszenia zapotrzebowania na energię nieodnawialną	Przedsiębiorstwo Komunalne w Tucholi Sp. z o.o. (zarządca Nieruchomości Wspólnoty Mieszkaniowej Nieruchomości LOP 2 i Wspólnoty Mieszkaniowej Nieruchomości LOP 4 w Tucholi)	Niska efektywność energetyczna oraz niewielkie wykorzystanie odnawialnych źródeł energii w budynkach użyteczności publicznej i wielorodzinnych budynkach mieszkalnych	01.04.2016-30.09.2016	Przedsiębiorstwo Komunalne w Tucholi Sp. z o.o. (zarządca Nieruchomości Wspólnoty Mieszkaniowej Nieruchomości LOP 2 i Wspólnoty Mieszkaniowej Nieruchomości LOP 4 w Tucholi)	200 000,00	środki własne: 40 000,00zł; EFRR: 160 000,00zł	4c

34.	Skansen architektury przemysłowej wraz z podziemną trasą turystyczną oraz muzeum zabytkowych podziemnych kopalń węgla brunatnego w Borach Tucholskich	Stowarzyszenie Mieszkańców i Miłośników Piły nad Brdą "BUKO"	Aktywna ochrona zasobów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego Rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	III kwartał 2015-IV kwartał 2018	Stowarzyszenie Mieszkańców i Miłośników Piły nad Brdą "BUKO"	900 000,00	środki własne: 135 000,00zł; EFRR: 765 000,00zł	6c
35.	Pracownia Inspiracji	Chorągiew Kujawsko-Pomorskiej ZHP	Nasilające się problemy społeczne	2016-2023	Chorągiew Kujawsko-Pomorskiej ZHP	3 000 000,00	środki własne: 20 000,00zł; EFRR: 2 980 000,00zł	9b
36.	Adaptacja pomieszczeń wieży ciśnień w Wierzchucinie na potrzeby edukacyjno-historyczno-kulturalne	Fundacja Zrównoważonego Rozwoju Lokalnego „Cisowy Fyrteł”	Niezadawalający stan obiektów dziedzictwa kulturowego	2016-2017	wieża ciśnień w Wierzchucinie	700 000,00	środki własne: 105 000,00zł; EFRR: 595 000,00zł	6c
37.	Termomodernizacja Ośrodka Rehabilitacyjnego Leśna Oaza / pompy ciepła, instalacje co, wymiana oświetlenia, termomodernizacja budynków/	Pallmed Sp. z o.o. Właściciel Ośrodka Leśna Oaza w Okoninach Nadjeziornych	Niska efektywność energetyczna oraz niewielkie wykorzystanie odnawialnych źródeł energii w budynkach użyteczności publicznej i wielorodzinnych budynkach mieszkalnych	I-IV kwartał 2016	Pallmed Sp. z o.o. Właściciel Ośrodka Leśna Oaza w Okoninach Nadjeziornych	3 500 000,00	środki własne: 700 000,00zł; EFRR: 2 800 000,00zł	4c
38.	Odbudowa zabytkowego młyna przy ul. Bydgoskiej w Tucholi i stworzenie dla niego nowej funkcji	Jadwiga Ryduchowska	Niezadawalający stan obiektów dziedzictwa kulturowego	b.d.	Młyn przy ul. Bydgoskiej w Tucholi	5 000 000,00	b.d.	9b

Źródło: Opracowanie własne na podstawie fiszek projektowych.

Lista rezerwowa projektów finansowanych w ramach EFS

Tabela 35. Lista rezerwowa projektów finansowanych w ramach EFS

L.p.	Nazwa projektu	Beneficjent	Powiązany problem/potencjał	Okres realizacji	Zasięg terytorialny	Koszt (zł)	Źródła finansowania	PI
1.	Kompleksowe wsparcie rodzin umożliwiające ich aktywne włączenie społeczne oraz przeciwdziałanie ich wykluczeniu społecznemu poprzez utworzenie Centrum Wspierania Rodziny	Gmina Cekcyn	Niewystarczające wsparcie dla osób w trudnej sytuacji życiowej, rodzin oraz w zakresie opieki nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi	IV kwartał 2017-2020	Gmina Cekcyn	900 000,00	środki własne: 145000,00zł; EFS: 765 000,00zł	9iv
2.	Wdrażanie nowych technik uczenia poprzez wyposażenie pracowni do nauki języków obcych w szkołach na terenie Gminy Gostycyn	Gmina Gostycyn/GZO	Niezadawalający poziom kształcenia Uboga oferta prorozwojowych zajęć pozalekcyjnych	2017-2018	Gmina Gostycyn	80 000,00	b.d.	10i
3.	Realizacja programu wspierania rodzin z terenu gminy Śliwice w wypełnianiu ról społecznych i opiekuńczo-wychowawczych poprzez zatrudnienie asystenta rodziny (etap II)	GOPS w Śliwicach	Niewystarczające wsparcie dla osób w trudnej sytuacji życiowej, rodzin oraz w zakresie opieki nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi	2019-2020	Gmina Śliwice	102 000,00	środki własne: 4 000,00zł; EFS: 68 000,00zł; inne środki: 30 000,00zł	9iv
4.	Punkt pomocy rodzinom z terenu gminy Śliwice (II etap)	GOPS w Śliwicach	Niewystarczające wsparcie dla osób w trudnej sytuacji życiowej, rodzin oraz w zakresie opieki nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi	2019-2020	Gmina Śliwice	180 000,00	środki własne: 0,00zł; EFS: 180 000,00zł	9iv

5.	Aktywizacja społeczno – zawodowa osób zagrożonych wykluczeniem społecznym poprzez realizację warsztatów kompetencji społecznych, szkolenia zawodowe i zatrudnienie socjalne dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym zamieszkujących na terenie gminy Śliwice (II etap)	GOPS w Śliwicach	Bardzo wysoki wskaźnik osób bezrobotnych, zwłaszcza wśród osób młodych Duży udział osób korzystających z pomocy społecznej	2019-2020	Gmina Śliwice	200 000,00	środki własne: 2 000,00zł; EFS: 178 000,00zł; inne środki: 20 000,00zł	9i
6.	Asystentura dla osoby zależnej jako system wsparcia w jej funkcjonowaniu w miejscu zamieszkania.	Gmina Tuchola	Niewystarczające wsparcie dla osób w trudnej sytuacji życiowej, rodzin oraz w zakresie opieki nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi	01.01.2016-31.12.2016	Gmina Tuchola	400 000,00	środki własne: 20 000,00zł; EFS: 380 000,00zł	9iv
7.	Utworzenie mieszkania chronionego dla osoby niepełnosprawnej z zaburzeniami psychicznymi w Tucholi	Gmina Tuchola	Niewystarczające wsparcie dla osób w trudnej sytuacji życiowej, rodzin oraz w zakresie opieki nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi	01.01.2016-31.12.2016	Gmina Tuchola	60 000,00	środki własne: 3 000,00zł; EFS: 57 000,00zł	9iv
8.	Stworzenie systemu wsparcia dla młodych rodziców w grupie wiekowej 18-26 lat (dopuszcza się udział w projekcie rodziców niepełnoletnich za zgodą ich opiekunów prawnych) poprzez grupy wsparcia koordynowane przez asystentów rodziny - „Świadomy rodzic”.	Gmina Tuchola	Niewystarczające wsparcie dla osób w trudnej sytuacji życiowej, rodzin oraz w zakresie opieki nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi	01.01.2016-31.12.2018	Gmina Tuchola	300 000,00	środki własne: 15 000,00zł; EFS: 285 000,00zł	9iv
9.	Zwiększenie zatrudnienia osób pełniących funkcje opiekuńcze nad dziećmi do lat 3 w Gminie Tuchola, etap 1.	Gmina Tuchola	Brak form opieki nad dziećmi do lat 3	01.01.2016 - 31.12.2018	Gmina Tuchola	1 332 000,00	środki własne: 66 600,00zł; EFS: 1 26 400,00zł	8iv
10.	Zwiększenie zatrudnienia osób pełniących funkcje opiekuńcze nad dziećmi do lat 3 w Gminie Tuchola, etap 2.	Gmina Tuchola	Brak form opieki nad dziećmi do lat 3	01.01.2019 - 31.12.2022	Gmina Tuchola	2 664 000,00	środki własne: 133 200,00zł; EFS: 2 530 800,00zł	8iv

11.	Wsparcie istniejących placówek wychowania przedszkolnego w zakresie poprawy jakości świadczenia usług edukacyjnych na terenie gminy Tuchola - dodatkowe zajęcia stymulujące rozwój dzieci, etap I.	Gmina Tuchola	Niezadawalający poziom kształcenia Uboga oferta prorozwojowych zajęć pozalekcyjnych	01.01.2016 - 31.12.2018	Gmina Tuchola	559 556,25	środki własne: 27 977,81zł; EFS: 531 78,44zł	10i
12.	Wsparcie istniejących placówek wychowania przedszkolnego w zakresie poprawy jakości świadczenia usług edukacyjnych na terenie gminy Tuchola - dodatkowe zajęcia stymulujące rozwój dzieci, etap II	Gmina Tuchola	Niezadawalający poziom kształcenia Uboga oferta prorozwojowych zajęć pozalekcyjnych	01.01.2019 - 31.12.2022	Gmina Tuchola	746 075,00	środki własne: 37 303,75zł; EFS: 708 771,25zł	10i
13.	Program rozwoju doradztwa zawodowego w szkołach gimnazjalnych gminy Tuchola, część II	Gmina Tuchola	Niewystarczające doradztwo zawodowe	01.01.2019 - 31.12.2020	Gmina Tuchola	100 000,00	środki własne: 5 000,00zł; EFS: 95 000,00zł	10i
14.	Walka z wykluczeniem społecznym wraz z integracją mniejszości narodowych i etnicznych na terenie Starówki w Tucholi, część społeczna, etap II	Gmina Tuchola	Duży udział osób korzystających z pomocy społecznej Bardzo wysoki wskaźnik osób bezrobotnych, zwłaszcza wśród osób młodych	01.01.2019 - 31.12.2022	Gmina Tuchola	1 600 000	środki własne: 80 000,00zł; EFS: 1 520 000,00zł	9i
15.	Aktywne włączenie oraz zwiększenie szans usamodzielnianych wychowanków z instytucjonalnej i rodzinnej pieczy zastępczej.	Powiat Tucholski/PCPR	Duży udział osób korzystających z pomocy społecznej Bardzo wysoki wskaźnik osób bezrobotnych, zwłaszcza wśród osób młodych	2019-2020	Powiat Tucholski	144 000,00	środki własne: 72,00zł; EFS: 136 800,00zł	9i
16.	Wsparcie usamodzielnianych wychowanków z instytucjonalnej i rodzinnej pieczy zastępczej	Powiat Tucholski/PCPR	Niewystarczające wsparcie dla osób w trudnej sytuacji życiowej, rodzin oraz w zakresie opieki nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi	2019-2020	Powiat Tucholski	119 500	środki własne: 5 975,00 zł; EFS: 113 525,00 zł	9iv

17.	Zwiększenie dostępu do specjalistycznych usług wsparcia dla osób i rodzin z dziećmi poprzez prowadzenie Powiatowego Centrum Wsparcia	Powiat Tucholski/PCPR	Niewystarczające wsparcie dla osób w trudnej sytuacji życiowej, rodzin oraz w zakresie opieki nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi	01.2019-12.2020	Powiat Tucholski	520 000,00	środki własne: 26 000,00 zł; EFS: 494 000,00 zł	9iv
18.	Włączenie społeczne osób niepełnosprawnych „Odkryj swój potencjał razem z nami!” na lata 2019-2020	Powiat Tucholski/PCPR	Bardzo wysoki wskaźnik osób bezrobotnych, zwłaszcza wśród osób młodych Duży udział osób korzystających z pomocy społecznej	2019-2020	Powiat Tucholski	409 000,00	środki własne: 20 450,00zł; EFS: 388 550,00zł	9i
19.	Uczeń kompetentny	Powiat Tucholski	Niezadawalający poziom kształcenia Uboga oferta prorozwojowych zajęć pozalekcyjnych	2016-2018	Powiat Tucholski	1 679 300,00	środki własne: 83 965,00zł; EFS: 1 595 335,00zł	10i
20.	E-dukcja przyrodniczo-leśna	Wyższa Szkoła Zarządzania Środowiskiem w Tucholi	Niedostosowanie kształcenia zawodowego i szkolenia do potrzeb rynku pracy Niezadawalający poziom kształcenia	07.2016-06.2019	Powiat Tucholski	1 150 000,00	środki własne: 70 000,00zł; EFS: 1 080 000,00zł	10iv
21.	Zwiększenie zatrudnienia zawiązanego z sprawowaniem opieki nad osobami chorymi i niesamodzielnymi	Powiat Tucholski/PUP w Tucholi	Bardzo wysoki wskaźnik osób bezrobotnych, zwłaszcza wśród osób młodych Duży udział osób korzystających z pomocy społecznej	01.01.2016-31.12.2017	Powiat Tucholski	350 000,00	środki własne: 350 000,00zł; EFS: 0,00zł	9i
22.	Zwiększenie aktywności związanej z poszukiwaniem pracy i podjęciem zatrudnienia przez osoby bierne zawodowo, dla których pup ustalił III profil pomocy	Powiat Tucholski/PUP w Tucholi	Bardzo wysoki wskaźnik osób bezrobotnych, zwłaszcza wśród osób młodych Duży udział osób korzystających z pomocy społecznej	01.01.2016-31.12.2017	Powiat Tucholski	100 000	środki własne: 100 000,00zł; EFS: 0,00zł	9i

23.	Utworzenie Centrum Pomocy Dzieciom i Dorosłym Osobom Niepełnosprawnym oraz ich Rodzinom - ETAP I, 2016-2018 r.	Stowarzyszenie Rodziców Dzieci Specjalnej Troski w Tucholi	Niewystarczające wsparcie dla osób w trudnej sytuacji życiowej, rodzin oraz w zakresie opieki nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi	01.01.2016 - 31.12.2018	Powiat Tucholski	300 000,00	środki własne: 15 000,00zł; EFS: 285 000,00zł	9iv
24.	Kontynuacja działalności prowadzenia Centrum Pomocy Dzieciom i Dorosłym Osobom Niepełnosprawnym oraz ich Rodzinom - ETAP II, 2019-2021 r.	Stowarzyszenie Rodziców Dzieci Specjalnej Troski w Tucholi	Niewystarczające wsparcie dla osób w trudnej sytuacji życiowej, rodzin oraz w zakresie opieki nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi	01.01.2019- 31.12.2021	Powiat Tucholski	270 000,00	środki własne: 13 500,00zł; EFS: 256 500,00zł	9iv

Źródło: Opracowanie własne na podstawie fiszek projektowych

Lista projektów komplementarnych

Tabela 36. Lista projektów komplementarnych

L.p.	Nazwa projektu	Beneficjent	Okres realizacji	Zasięg terytorialny	Koszt (zł)
1.	Budowa świetlicy dziennego pobytu dla osób starszych w miejscowości Zalesie	Gmina Cekcyn	I-IV kwartał 2016	Zalesie	600 000,00
2.	Likwidacja barier architektonicznych budynku Urzędu Gminy w Cekcynie – budowa windy zewnętrznej	Gmina Cekcyn	2016-2017	Urząd Gminy w Cekcynie	300 000,00
3.	Rozwój jakości systemu usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania chorego, niepełnosprawnego poprzez doposażenie w sprzęt i artykuły niezbędne w opiece oraz remont i dostosowanie pomieszczeń do potrzeb wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego.	Gmina Cekcyn	IV kwartał 2015-2017	Gmina Cekcyn	150 000,00
4.	Rewitalizacja terenów przy dworcach kolejowych w Cekcynie i Wierzchucinie	Gmina Cekcyn	I kwartał 2016-III kwartał 2017	Cekcyn, Wierzchucin	500 000,00
5.	Przebudowa ulic w Cekcynie (ul. Główna, ul. Wczasowa, ul. Szkolna, ul. Okrężna, ul. Krótka) wraz z przebudową wodociągu i kanalizacji deszczową. Łącznie ok. 4,0 km dróg gminnych i powiatowych	Gmina Cekcyn	IV kwartał 2015-III kwartał 2017	Cekcyn	6 000 000,00
6.	Rozbudowa drogi gminnej Nr 010313 Cekcyniek – Knieja - Huta. Łącznie ok. 4,0 km dróg gminnych	Gmina Cekcyn	I kwartał 2016-III kwartał 2017	droga gminna Cekcyniek-Knieja-Huta	4 500 000,00
7.	Budowa infrastruktury sportowej w gminie Cekcyn	Gmina Cekcyn	II-III kwartał 2016	Gmina Cekcyn	2 500 000,00
8.	Rozbudowa dróg gminnych Nr 010340C – ul. Kolejowa, nr 010344C ul. Tartaczna, nr 010333 ul. Przytorze w Cekcynie wraz z zmianą lokalizacji nienormalywnego przejazdu kolejowego oraz uzbrojenie terenów inwestycyjnych. Łącznie ok. 1,4 km dróg gminnych	Gmina Cekcyn	IV kwartał 2016-III kwartał 2017	Cekcyn	2 500 000,00
9.	Budowa ścieżki przyrodniczo – dydaktycznej na trasie Krzywogoniec-Wielkie Budziska-Male Gacno	Gmina Cekcyn	2016-2018	Krzywogoniec-Wielkie Budziska-Male Gacno	1 800 000
10.	Przebudowa i remont budynku gminnego w celu utworzenia Centrum Wspierania Rodziny	Gmina Cekcyn	IV kwartał 2015-2018	Gmina Cekcyn	800 000,00

11.	Budowa ścieżki przyrodniczo – dydaktycznej na trasie Cekcyn – Rudzki Most	Gmina Cekcyn	2016-2018	Cekcyn-Rudzki Most	1 800 000,00
12.	Zakup chaty borowiackiej urządzenie w nim muzeum kultury borowiackiej	Gmina Cekcyn	2016-2018	Gmina Cekcyn	200 000,00
13.	Utworzenie Spółdzielni Socjalnej w Gostycynie jako nowego podmiotu ekonomii społecznej	Gmina Gostycyn/GOP S	2015-2018	Gmina Gostycyn/GOP S	200 000,00
14.	Utworzenie Domu Dziennego Pobytu oraz Klubu Dziecięcego w Gostycynie w budynku przy ul. Słonecznej 4	Gmina Gostycyn	2015-2018	Gmina Gostycyn	1 000 000,00
15.	Aktywna integracja młodzieży wiejskiej w Młodzieżowych Drużynach Pożarniczych przy OSP w gminie Gostycyn	OSP Gostycyn	2016-2018	Gmina Gostycyn	25 000,00
16.	E-wsparcie dla Ochotniczych Straży Pożarnych w budowaniu świadomości i odpowiedzialności w ochronie środowiska oraz podnoszenie własnych umiejętności personalnych	OSP Gostycyn/Gmina Gostycyn	2016-2018	Gmina Gostycyn	54 000,00
17.	Kompleksowa rewitalizacja nieczynnej stacji PKP wraz z terenami przyległymi w miejscowości Pruszcz	Gmina Gostycyn	2017-2017	Pruszcz	6 000 000,00
18.	Borowiacka Chata - utworzenie centrum usług turystycznych i informacji biznesowej jako element zachowania, promowania i rozwoju dziedzictwa naturalnego i kulturowego oraz wspierania lokalnych przedsiębiorców na wczesnym etapie rozwoju własnych inicjatyw biznesowych (działania społeczne)	Gmina Gostycyn	2017-2018	Gmina Gostycyn	720 000,00
19.	Zmniejszenie bezrobocia gminy poprzez wsparcie przedsiębiorczości, uzbrojenie terenów inwestycyjnych oraz rozwój infrastruktury drogowej	Gmina Gostycyn	2016-2018	Gmina Gostycyn	1 200 000,00
20.	Adaptacja budynku po byłej szkoly w Kamienicy na mieszkania socjalne	Gmina Gostycyn	2016-2017	Kamienica	600 000,00
21.	Utworzenie Domu Dziennego Pobytu dla osób Starszych w Gostycynie w ramach spółdzielni socjalnej	Gmina Gostycyn	2015-2016	Gostycyn	400 000,00
22.	Rozbudowa boisk sportowych wraz z oświetleniem oraz montażem siłowni zewnętrznej i wewnętrznej przy Centrum Sportowo-Rehabilitacyjnym w Gostycynie	Gmina Gostycyn/GKS Myśliwiec	2017-2018	Gmina Gostycyn	1 600 000,00

23.	Modernizacja/utworzenie placów zbaw na terenie gminy Gostycyn	Gmina Gostycyn	2017-2018	Gmina Gostycyn	400 000,00
24.	Modernizacja starych i budowa nowych sieci wodociagowych w solectwie Pila wraz z budowa przyzagrodowych oczyszczalni ścieków na terenie gminy Gostycyn	Gmina Gostycyn	I-IV kwartał 2018	Gmina Gostycyn	1 500 000,00
25.	Wdrażanie elektronicznych usług oferowanych przez szkoły w Gminie Gostycyn	Gmina Gostycyn/ GZO	2017-2018	Gmina Gostycyn	75 000,00
26.	Wdrażanie nowych technik uczenia poprzez zakup tablic interaktywnych w szkołach na terenie Gminy Gostycyn	Gmina Gostycyn/ GZO	2017-2018	Gmina Gostycyn	120 000,00
27.	Podnoszenie jakości usług edukacyjnych poprzez wyposażenie sal multimedialnych w szkołach na terenie Gminy Gostycyn	Gmina Gostycyn/ GZO	2017-2018	Gmina Gostycyn	45 000,00
28.	Budowa zespołu budynków wielofunkcyjnych składających się z Domu Seniora z funkcją kulturowo – edukacyjną (warsztaty artystyczne, uniwersytet trzeciego wieku) oraz obiektów o charakterze rekreacyjnym (basen, kregielnia, strzelnica sportowa, punkt gastronomiczny) wraz z niezbędną infrastrukturą techniczną i turystyczną	Gmina Gostycyn	2015-2018	Gmina Gostycyn	13 910 000,00
29.	Zakup Rehabilitacyjnych szyn CPM do przychodni w Gostycynie	SPZOZ Gostycyn	I-IV kwartał 2016	SPZOZ Gostycyn	40 000,00
30.	Poprawa dostępu do usług medycznych w przychodni w Gostycynie poprzez zakup aparatu USG z kompletem głowic	SPZOZ Gostycyn	2017-2018	SPZOZ Gostycyn	150 000,00
31.	Remont dróg powiatowych przebiegających przez Gminę Gostycyn	Gmina Gostycyn	2017-2018	Gmina Gostycyn	9 000 000,00
32.	Utwardzenie parkingów przynależnych do budynków świetlic wiejskich w Małej Kloni, Bagienicy, Pruszczu	GOK w Gostycynie	2016-2018	Świetlice wiejskie w Małej Koni, Bagienicy, Pruszczu	90 000,00
33.	Cykl imprez kulturalnych kultywujących tradycje i zwyczaje regionu	GOK w Gostycynie	2016-2018	Gostycyn, Lubiewo, Cekcyn, Kęsowo, Śliwice, Tuchola	360 000,00
34.	Modernizacja świetlic wiejskich wraz z miejscami postojowymi wokół budynków na terenie Gminy Gostycyn	GOK w Gostycynie	2017-2018	Gmina Gostycyn	500 000,00

35.	Poprawa efektywności działań OSP w Gostycynie w zakresie ratownictwa poprzez zakup samochodu ratowniczego wraz z wyposażeniem oraz przeprowadzenie szkoleń członków OSP w w/w zakresie	OSP w Gostycynie	2016-2017	OSP w Gostycynie	350 000,00
36.	Zakup średniego samochodu ratowniczo – gaśniczego dla OSP w Gostycynie wraz z wyposażeniem w zakresie działań ratowniczo – gaśniczych oraz OC.	OSP w Gostycynie	II-IV kwartał 2017	OSP w Gostycynie	1 250 000,00
37.	Rozbudowa i modernizacja remizy OSP w Gostycynie wraz z zagospodarowaniem przyległego terenu i utworzenie gminnego centrum zarządzania kryzysowego.	OSP w Gostycynie	2016-2018	OSP w Gostycynie	300 000,00
38.	Zakup sprzętu pożarniczego dla OSP i wzmocnienie służb ratowniczych w sprzęt do prowadzenia akcji ratowniczych i usuwania skutków katastrof.	Gmina Gostycyn	2017-2018	Gmina Gostycyn	264 000,00
39.	Wykonanie sieci wodociągowej w Pamiętowie	Gmina Kęsowo	2017-2018	Pamiętowo	1 500 000,00
40.	Budowa infrastruktury nad jeziorem Tuchółka	Gmina Kęsowo	2017-2018	jezioro Tuchółka	500 000,00
41.	Modernizacja budynku na dom dziennego pobytu dla osób starszych i niepełnosprawnych oraz jego wyposażenie	Gmina Kęsowo/ NZOZ Kęsowo	2017-2018	Gmina Kęsowo	1 500 000,00
42.	Zakup niezbędnego sprzętu medycznego do NZOZ Kęsowo i Żalno	Gmina Kęsowo	2017-2018	NZOZ Kęsowo i Żalno	500 000,00
43.	Modernizacja istniejących placów zabaw na terenie Gminy Kęsowo	Gmina Kęsowo	2017-2018	Gmina Kęsowo	150 000,00
44.	Remont świetlic wiejskich na terenie gminy Kęsowo	Gmina Kęsowo	2017-2018	Gmina Kęsowo	1 000 000,00
45.	Rozbudowa plaży w miejscowości Żalno	Gmina Kęsowo	2017-2018	Żalno	500 000,00
46.	Zagospodarowanie jeziora w Wieszczykach	Gmina Kęsowo	2017-2018	Wieszczykach	200 000,00
47.	Ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej w Parku w Kęsowie	Gmina Kęsowo	2016-2016	Park w Kęsowie	100 000,00
48.	Dostosowanie siedziby Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Kęsowie do potrzeb osób niepełnosprawnych	Gmina Kęsowo	04-07.2016	GOPS w Kęsowie	150 000,00

49.	Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków dla terenów nieobjętych systemem kanalizacji ściekowej, przebudowa obiektów socjalno-magazynowych na oczyszczalni ścieków w Bysławiu oraz zakup wozu asenizacyjnego	Gmina Lubiewo	07.2016-06.2017	Gmina Lubiewo	3 700 000,00
50.	Budowa instalacji odnawialnych źródeł energii	Gmina Lubiewo i właściciele nieruchomości	2017-2018	Gmina Lubiewo i właściciele nieruchomości	3 000 000,00
51.	Renowacja zbiornika wodnego w miejscowości Trutnowo	Gmina Lubiewo	2015-2017	Trutnowo	28 000,00
52.	Przebudowa ulicy 13 lutego w Bysławiu wraz z budową oświetlenia ulicznego	Gmina Lubiewo	04-10.2017	Bysław	1 527 568,50
53.	Przebudowa drogi gminnej Sucha-Cierplewo o długości 2100m	Gmina Lubiewo	06-08.2017	Gmina Lubiewo	1 200 000,00
54.	Przebudowa ulicy Lipowej i Ks. Czarnowskiego z budową chodników i ciągu pieszo-rowerowego z odwodnieniem w m. Lubiewo	Gmina Lubiewo	06-10.2016	Gmina Lubiewo	1 118 594,62
55.	Renaturyzacja jeziora Jezioroki	Gmina Lubiewo	2015-2017	Jezioro Jezioroki	200 000,00
56.	Przebudowa ul. Okrężnej z łącznikami i częścią ul. Krótkiej w Bysławiu wraz z budową kanalizacji deszczowej i przebudową sieci wodociągowej	Gmina Lubiewo	04-09.2016	Gmina Lubiewo	692 204,19
57.	Ochrony obszarów przyrodniczych Gminy Śliwice poprzez wyznaczenie miejsc rekreacji dla mieszkańców i turystów nad jeziorem Okonińskim.	Gmina Śliwice	01.07.2015-30.11.2016	Gmina Śliwice	1 680 000,00
58.	Aktywni Seniorzy	Gminny Ośrodek Kultury w Śliwicach	2016-2018	Gminny Ośrodek Kultury w Śliwicach	183 940,00
59.	Wdrożenie systemu elektronicznego składania wniosków dla klientów PCPR w Tucholi	Powiat Tucholski/PCPR	2016-2020	Powiat Tucholski/PCPR	200 000,00
60.	Zakup platformy (windy) dla mieszkańców DPS Wysoka	Dom Pomocy Społecznej w Wysokiej	2015-2016	Dom Pomocy Społecznej w Wysokiej	85 000,00
63.	Modernizacja obiektu SOW w Tucholi	SOW w Tucholi	2015-2020	SOW w Tucholi	345 000,00
64.	Bezpieczny urząd – bezpieczny obywatel	Starostwo Powiatowe w Tucholi	2015-2016	Starostwo Powiatowe w Tucholi	60 000,00
65.	Budowa ZOL	Szpital Tucholski Sp. z o.o.	b.d - 2017	Szpital Tucholski Sp. z o.o.	4 500 000,00

66.	Budowa pomieszczeń dla nocnej i świątecznej opieki zdrowotnej POZ	Szpital Tucholski Sp. z o.o.	b.d - 2018	Szpital Tucholski Sp. z o.o.	1 100 000,00
67.	Aktywizacja osób z niepełnosprawnością	Powiat Tucholski/PCPR	2016-2020	Powiat Tucholski/PCPR	500 000,00
68.	Doskonalecie systemu opieki nad dzieckiem przebywającym w rodzinnej pieczy zastępczej. Wsparcie rodzin zastępczych na lata 2015-2018	Powiat Tucholski/PCPR	2015-2018	Powiat Tucholski/PCPR	785 000,00
69.	Doskonalecie systemu opieki nad dzieckiem przebywającym w rodzinnej pieczy zastępczej. Wsparcie rodzin zastępczych na lata 2019-2020	Powiat Tucholski/PCPR	2019-2020	Powiat Tucholski/PCPR	533 000,00
70.	Rozbudowa i nadbudowa Działu Fizjoterapii	Szpital Tucholski Sp. z o.o.	b.d - 2018	Szpital Tucholski Sp. z o.o.	900 000,00
71.	Baza Hufca ZHP Tuchola (Remont, rozbudowa, adaptacja oraz wyposażenie obiektu HOSW w Białej)	Chorągiew Kujawsko-Pomorskiej ZHP	2016-2023	Chorągiew Kujawsko-Pomorskiej ZHP	3 000 000,00
72.	Wzmocnienie konkurencyjności Przedsiębiorstwa Germapol s.c. Izabela i Jarosław Łęgownik poprzez rozbudowę posiadanego budynku o dodatkową powierzchnię przeznaczoną na urządzenie "Show roomu" wyposażonego w 2 warianty salonu pielęgnacji zwierząt w standardzie eko i premium oraz centrum szkoleniowe i większe biuro	Germapol s.c. Izabela i Jarosław Łęgownik	2015-2017	Germapol s.c. Izabela i Jarosław Łęgownik	1 100 000,00
73.	Zwiększenie powierzchni magazynowej firmy Germapol poprzez nabycie działki i budowę na niej obiektu magazynowego	Germapol s.c. Izabela i Jarosław Łęgownik	b.d.	Germapol s.c. Izabela i Jarosław Łęgownik	600 000,00
74.	Zwiększenie konkurencyjności Przedsiębiorstwa Centro-Pasz oraz kompleksowe zaopatrzenie obszarów wiejskich poprzez budowę obiektu handlowego oraz myjni samochodowej	Centro-Pasz Wojciech Świetlik	2015-2018	Centro-Pasz Wojciech Świetlik	700 000,00
75.	Wzmocnienie konkurencyjności Firmy ART MAX poprzez adaptacje pomieszczenia i zakup sprzętu	Art Max Hanna Karolewska	2015-2016	Art Max Hanna Karolewska	150 000,00
76.	Wzmocnienie konkurencyjności Firmy ART MAX poprzez przebudowę pomostu, oświetlenia oraz zakup kontenerowych toalet i pryszniczy	Art Max Hanna Karolewska	2015-2016	Art Max Hanna Karolewska	250 000,00
77.	EduFarma w Wielkiej Komorzy	Jadwiga Ryduchowska	b.d.	Wielka Komorza	1 500 000,00

78.	Modernizacja specjalistycznego gospodarstwa (hodowla krów mlecznych) + biogazownia	Jadwiga Ryduchowska	b.d.	Powiat Tucholski	10 000 000,00
79.	Przydomowa oczyszczalnia ścieków w Dąbrówce	Jadwiga Ryduchowska	b.d.	Dąbrówka	50 000,00
80.	Wzmocnienie konkurencyjności i atrakcyjności Ośrodka Wczasowego „Bory Tucholskie” w Okoninach Nadjeziornych, gm. Śliwice, pow. Tuchola	Przedsiębiorstw o Produkcyjno – Usługowo – Handlowe – MARS Sp. z o. o. w Osielsku	2015-2017	Ośrodek Wczasowy "Bory Tucholskie" w Okoninach Nadjeziornych	1 168 500,00
81.	Park technologiczny oraz inkubator przedsiębiorczości w Tucholi, ul. Bydgoskiej	Jadwiga Ryduchowska	b.d.	Tuchola	b.d.
82.	Wzmocnienie konkurencyjności Przedsiębiorstwa Usługi Geodezyjne Łukasz Fryca poprzez przystosowanie istniejącego budynku gospodarczego dla potrzeb prowadzenia działalności gospodarczej i zakup sprzętu	Przedsiębiorstw o Usługi Geodezyjne Łukasz Fryca	2015-2016	Przedsiębiorstw o Usługi Geodezyjne Łukasz Fryca	225 000,00
83.	Zmniejszenie emisji CO2 poprzez montaż automatycznych kotłów na paliwo ekologiczne- pellet oraz budowa linii do produkcji pelletu z odpadów drzewnych	Opta Timber Sp. z o.o.	2015-2016	Opta Timber Sp. z o.o.	800 000,00
84.	Wzmocnienie konkurencyjności i innowacyjności poprzez zakup robotów do dekorowania figurek czekoladowych	Przedsiębiorstw o Wielobranżowe Arkadia Rafał Bonna	II-IV kwartał 2017	Przedsiębiorstw o Wielobranżowe Arkadia Rafał Bonna	500 000,00
85.	Kompleksowa termomodernizacja budynku przy ul. Bydgoskiej w Tucholi, 1400 m kw.	Jadwiga Ryduchowska	b.d.	Budynek przy ul. Bydgoskiej w Tucholi	300 000,00
86.	Przystosowanie zabytkowego mlyna przy ul. Bydgoskiej w Tucholi do pełnienia funkcji Centrum Sztuk Wszelakich wraz z funkcją restauracyjną	Jadwiga Ryduchowska	b.d.	Młyn przy ul. Bydgoskiej w Tucholi	1 200 000,00
87.	Wzmocnienie konkurencyjności firmy „BOGSIA” poprzez poprawę wizualizacji budynku handlowo gastronomicznego i jego otoczenia oraz promocję prowadzonej działalności na zakupionym telebimie	BOGSIA” Handel Artykułami Spożywczymi i Przemysłowymi Grzegorz Krzyżelewski	2015-2016	BOGSIA” Handel Artykułami Spożywczymi i Przemysłowymi Grzegorz Krzyżelewski	250 000,00
88.	Wspieranie efektywności energetycznej i wykorzystywania odnawialnych źródeł energii poprzez termomodernizację budynku hurtowni papierniczej	Firma JAN-PES Tuchola	2015-2016	Firma JAN-PES Tuchola	400 000,00

89.	Nowoczesna hala produkcyjna	Fabryka Mebli „Zabroccy”	2017-2018	Fabryka Mebli „Zabroccy”	10 000 000,00
90.	Podniesienie konkurencyjności Przedsiębiorstwa poprzez rozbudowę ośrodka rehabilitacyjnego oraz wyposażenie go w najnowocześniejszą aparaturę służącą do rehabilitacji osób chorych oraz osób w podeszłym wieku. Utworzenie centrum szkoleń personelu rehabilitacyjnego i opiekunów medycznych osób starszych	Pallmed Sp. z o.o. Ośrodek Rehabilitacyjny Leśna Oaza w Okoninach Nadjeziornych	I-IV kwartał 2016	Pallmed Sp. z o.o. Ośrodek Rehabilitacyjny Leśna Oaza w Okoninach Nadjeziornych	7 500 000,00
91.	Rozwój firmy poprzez budowę własnej hali produkcyjnej wraz z wyposażeniem	Zakład Produkcyjno-Usługowy Tomasz Bystroń	II-III kwartał 2015 - 2017	Zakład Produkcyjno-Usługowy Tomasz Bystroń	1 476 000,00
92.	Wzmocnienie konkurencyjności Przedsiębiorstwa poprzez budowę skansenu, restauracji wraz z miejscami noclegowymi wraz z wyposażeniem	Grażyna Pietrzyk Grantex Kęsowo	IV kwartał 2016-IV kwartał 2018	Grażyna Pietrzyk Grantex Kęsowo	1 500 000,00
93	Budowa domu pasywnego w oparciu o innowacyjną, autorską technologię Heban	Heban domy z drewna Sp. z o.o.	do II kwartał 2016	Heban domy z drewna Sp. z o.o.	900 000,00

Źródło: Opracowanie własne na podstawie fiszek projektowy

7. Wskaźniki do osiągnięcia w obszarze

W wyniku realizacji projektów ujętych na liście podstawowej zostaną osiągnięte wartości wskaźników przedstawione w poniższej tabeli

Tabela 37. Wskaźniki planowane do osiągnięcia w obszarze

Fundusz	PI	Wskaźniki planowane do osiągnięcia w obszarze
EFRR	4c	Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków - 22 szt.
EFRR	4e	Długość wybudowanych ścieżek rowerowych – 30,9 km Liczba lamp wymienionych na energooszczędne – 210 szt.
EFRR	6b	Odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków – 51,30 % Liczba dodatkowych osób korzystających z ulepszzonego oczyszczania ścieków – 2 212 RLM Liczba dodatkowych osób korzystających z ulepszzonego zaopatrzenia w wodę – 4 732 osoby
EFRR	6c	Liczba zabytków nieruchomych objętych wsparciem – 3 szt. Liczba instytucji kultury objętych wsparciem – 1 szt.
EFRR	9b	Wskaźnik żywienia społeczno – gospodarczego na obszarach miejskich – 38,71% (Gmina

		<p>Tuchola)</p> <p>Otwarta przestrzeń otworzona lub rekultywowana na obszarach miejskich – 7068 m² (Gmina Tuchola)</p> <p>Budynki publiczne lub komercyjne wybudowane lub wyremontowane na obszarach miejskich – 6290 m²</p> <p>Liczba obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach - 5 szt.</p>
EFRR	10a	<p>Odsetek dzieci w wieku 3-4 lata objętych wychowaniem przedszkolnym - 73,53%, 77,0% (Gmina Śliwice i Gmina Tuchola)</p> <p>Liczba miejsc w infrastrukturze przedszkolnej – 283 osoby</p> <p>Liczba obiektów infrastruktury jednostek organizacyjnych systemu oświaty – 8 szt.</p>
EFRR	9a	<p>Liczba wspartych miejsc w objętej wsparciem infrastrukturze w zakresie opieki nad dziećmi lub infrastrukturze edukacyjnej – 28 osób</p>
EFS	9i	<p>Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu – 420 osób</p> <p>Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek – 19 osób</p> <p>Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących 6 miesięcy po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek) – 6 osób</p> <p>Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym poszukujących pracy po opuszczeniu programu – 58 osób</p> <p>Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie – 460 osób</p> <p>Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie - 60 osób</p>
EFS	9iv	<p>Liczba wspartych w programie miejsc świadczenia usług społecznych istniejących po zakończeniu projektu – 5 szt.</p> <p>Liczba wspartych w programie miejsc świadczenia usług zdrowotnych istniejących po zakończeniu projektu – 1 szt.</p> <p>Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych usługami społecznymi świadczonymi w interesie ogólnym w programie – 1455 osób</p> <p>Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych usługami zdrowotnymi świadczonymi w interesie ogólnym w programie – 150 osób</p>

EFS	10i	<p>Liczba dzieci objętych w ramach programu dodatkowymi zajęciami zwiększającymi ich szanse edukacyjne w edukacji przedszkolnej - 275 osób</p> <p>Liczba miejsc wychowania przedszkolnego dofinansowanych w programie - 2 szt.</p> <p>Liczba nauczycieli objętych wsparciem w programie – 162 osoby</p> <p>Liczba nauczycieli, którzy uzyskali kwalifikacje lub nabyli kompetencje po opuszczeniu programu – 162 osoby</p> <p>Liczba uczniów, którzy nabyli kompetencje kluczowe po opuszczeniu programu - 3 433 osoby</p> <p>Liczba szkół i placówek systemu oświaty wykorzystujących sprzęt TIK do prowadzenia zajęć edukacyjnych – 17 szt.</p> <p>Liczba szkół, w których pracownie przedmiotowe wykorzystują doposażenie do prowadzenia zajęć edukacyjnych - 14 szt.</p> <p>Liczba nauczycieli prowadzących zajęcia z wykorzystaniem TIK dzięki EFS - 30 % (Gmina Tuchola)</p> <p>Liczba nauczycieli objętych wsparciem w zakresie TIK w ramach programu – 88 osób</p> <p>Liczba uczniów objętych wsparciem w zakresie rozwijania kompetencji kluczowych w programie – 3 433 osoby</p> <p>Liczba szkół i placówek systemu oświaty wyposażonych w ramach programu w sprzęt TIK do prowadzenia zajęć edukacyjnych - 17 szt.</p> <p>Liczba szkół, których pracownie przedmiotowe zostały doposażone w programie - 14 szt.</p>
EFS	10iv	<p>Liczba uczniów szkół i placówek kształcenia zawodowego objętych wsparciem w programie, uczestniczących w kształceniu lub pracujących po 6 miesiącach po ukończeniu nauki - 733 osoby</p> <p>Liczba nauczycieli kształcenia zawodowego oraz instruktorów praktycznej nauki zawodu, którzy uzyskali kwalifikacje lub nabyli kompetencje po opuszczeniu programu – 21 osób</p> <p>Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje w ramach pozaszkolnych form kształcenia – 30 osób</p> <p>Liczba uczniów szkół i placówek kształcenia zawodowego uczestniczących w stażach i praktykach u pracodawcy – 260 osób</p> <p>Liczba nauczycieli kształcenia zawodowego oraz instruktorów praktycznej nauki zawodu objętych wsparciem w programie - 21 osób</p> <p>Liczba osób uczestniczących w pozaszkolnych formach kształcenia w programie – 30 osób</p> <p>Liczba szkół i placówek kształcenia zawodowego wykorzystujących doposażenie zakupione dzięki EFS – 3 szt.</p> <p>Liczba szkół i placówek kształcenia zawodowego wyposażonych w sprzęt i materiały dydaktyczne niezbędne do realizacji kształcenia zawodowego – 3 szt.</p>

8. System wdrażania i monitorowania

Planowanie strategiczne jest procesem ciągłym. Dla osiągnięcia zamierzonych celów strategicznych i kierunków rozwoju wymagane jest stworzenie efektywnych mechanizmów gwarantujących konsekwentne wdrażanie, monitorowanie i ewaluację efektów Strategii.

Zgodnie z nowymi uwarunkowaniami polityki regionalnej w kraju, polegającej na wielopoziomowym modelu zarządzania rozwojem jednostek samorządu terytorialnego, koniecznym i celowym działaniem w okresie realizacji Strategii będzie tworzenie warunków dla ścisłej współpracy władz Powiatu z partnerami samorządowymi i ich jednostkami organizacyjnymi oraz partnerami prywatnymi i pozarządowymi.

W proces wdrażania Strategii, podobnie jak w proces jej tworzenia, zostaną zaangażowane instytucje i podmioty, które mogą mieć wpływ na poprawę sytuacji społeczno-gospodarczej ORSG. Oprócz jednostki samorządu terytorialnego będą to m. in. organizacje pozarządowe, przedsiębiorstwa, partnerzy społeczni oraz gospodarczy, instytucje rynku pracy, organizacje skupiające pracodawców, instytucje pomocy i integracji społecznej, lokalne grupy działania, szkoły i placówki prowadzące kształcenie ogólne, zawodowe i ustawiczne, spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe, kościoły i związki wyznaniowe itp.

Strategia ORSG wykazuje gotowość do realizacji zadań ORSG. Projekty wskazane na liście podstawowej i rezerwowej są zaplanowane w stopniu pozwalającym na ocenę ich zgodności ze Strategią województwa oraz Strategią ORSG Powiatu Tucholskiego. Dalsze bardziej zaawansowane przygotowania zostaną podjęte po zapewnieniu finansowania i ogłoszeniu terminów rozpoczęcia konkursów.⁵⁵

System wdrażania

System wdrażania Strategii jest procesem, w którym działania operacyjne wynikają ze sformułowanych w dokumencie długoterminowych celów strategicznych i operacyjnych. Ponadto Strategia stanowi dokument o charakterze kierunkowym i koncepcyjnym. Jednym z elementów procesu jej wdrażania są działania mające na celu propagowanie i upowszechnianie informacji na temat jej zawartości i przyjętych założeń. Głównym celem tych działań jest aktywizacja wybranych organizacji i środowisk do współdziałania w realizacji Strategii.

Inicjatorem i koordynatorem przedsięwzięć związanych z wdrażaniem Strategii ORSG jest Starosta Tucholski oraz Marszałek Województwa Kujawsko-Pomorskiego, których zadaniem są działania na rzecz stworzenia warunków dla współpracy w zakresie rozwoju społeczno-gospodarczego. Równie istotne dla należytej realizacji zadań strategicznych jest zaangażowanie wszystkich gmin wchodzących w skład Powiatu Tucholskiego, będących sygnatariuszami Porozumienia na rzecz rozwoju Obszaru Rozwoju Społeczno-Gospodarczego, a także partnerów społeczno-gospodarczych. Zadania tych ostatnich będą sprowadzać się przede wszystkim do samodzielnego lub partnerskiego realizowania projektowanych przedsięwzięć.

Organem nadzorującym realizację Strategii jest Komitet Sterujący, w skład którego wchodzi po jednym upoważnionym przedstawicielu Stron Porozumienia, przedstawiciel Marszałka Województwa Kujawsko-Pomorskiego oraz przedstawiciele sektorów społecznego i gospodarczego. Przewodniczącym Komitetu Sterującego jest Starosta Tucholski. Do zadań Komitetu w zakresie prac nad Strategią w szczególności należy:

⁵⁵ Uchwała nr 2015.5.1 Komitetu Sterującego ORSG Powiatu Tucholskiego z dnia 13.05.2015 w sprawie kryteriów wyboru projektów przeznaczonych do realizacji w ramach ORSG Powiatu Tucholskiego oraz zatwierdzenia listy projektów ORSG Powiatu Tucholskiego.

- Zatwierdzenie Strategii i jej aktualizacja
- Przedkładanie Strategii do zaopiniowania Instytucji Zarządzającej RPO (IZ RPO) oraz Marszałkowi Województwa Kujawsko-Pomorskiego
- Przygotowywanie na podstawie zasad wyboru projektów, wskazanych w Strategii Rozwoju Obszaru Społeczno-Gospodarczego Powiatu Tucholskiego, propozycji szczegółowych kryteriów wyboru projektów i uzgodnienie ich w porozumieniu z Marszałkiem Województwa Kujawsko-Pomorskiego oraz IZ RPO
- Wybór projektów, w tym opracowanie listy rankingowej projektów, jej aktualizacja, przedkładanie do zaopiniowania Marszałkowi Województwa Kujawsko-Pomorskiego
- Zatwierdzanie listy projektów stanowiących integralną część Strategii i jej aktualizacja
- Przygotowanie i zatwierdzenie rocznego raportu monitoringowego nt. wdrażania Strategii, a następnie przekazywanie tego dokumentu do oceny i zatwierdzania IZ RPO
- Zatwierdzanie innych dokumentów wymaganych przez IZ RPO
- Reprezentowanie Stron Porozumienia w kontaktach z instytucjami zewnętrznymi w sprawach związanych z opracowywaniem i wdrażaniem Strategii
- Współdziałanie z innymi poziomami polityki terytorialnej województwa kujawsko-pomorskiego.

Komitet realizuje swoje zadania zgodnie z Regulaminem pracy Komitetu Sterującego ORSG, określającym szczegółowe zasady oraz tryb jego pracy.

Uchwały Komitetu Sterującego podejmowane są zwykłą większością oddanych i ważnych głosów przy udziale co najmniej połowy członków. Zwykła większość głosów oznacza, że liczba głosów ważnych „za” jest większa od liczby głosów „przeciw”. Ilość głosów wstrzymujących się nie wpływa na wynik głosowania. Każdy członek w głosowaniu ma jeden głos, z wyjątkiem przedstawiciela Marszałka Województwa Kujawsko-Pomorskiego, który pełni funkcję opiniodawczo-doradczą oraz przedstawicieli sektorów społecznego i gospodarczego, pełniących funkcję doradczą.

Ustalenia wynikające z niniejszej Strategii będą przedmiotem negocjacji pomiędzy jednostkami samorządu ORSG a Instytucją Zarządzającą Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020 (czyli Zarządem Województwa). IZ RPO dokona oceny Strategii pod kątem spełnienia wymogów wskazanych w „Zasadach Oceny Strategii Obszaru Rozwoju Społeczno-Gospodarczego przez IZ RPO”. Wydana opinia będzie odnosiła się głównie do przyjętych kierunków i celów rozwojowych, przyjętych wartości wskaźników, list projektów i harmonogramu finansowego. Po uzyskaniu pozytywnej opinii ze strony IZ RPO zostanie podpisane porozumienie (Kontrakt Regionalny) pomiędzy danym ORSG a IZ RPO bez zobowiązań finansowych. Ustalenia Kontraktu będą określały wzajemne zobowiązania stron w zakresie realizacji planowanych i ustalonych przedsięwzięć oraz zakładanych do osiągnięcia wskaźników.

System monitorowania

Podstawą skutecznego wdrażania działań służących osiągnięciu celów Strategii ORSG jest dysponowanie wiedzą na temat postępów osiąganych w zakresie wdrażanych kierunków interwencji oraz zdolność do reagowania na pojawiające się różnice pomiędzy przyjętymi założeniami a uzyskiwanymi efektami realizacji kluczowych zadań. Dla efektywnej realizacji zapisów Strategii, niezbędne jest stworzenie systemu monitoringu realizacji jego ustaleń.

Monitoring będzie polegał na systematycznym gromadzeniu i opracowywaniu informacji oraz danych zbieranych od wszystkich realizatorów projektów w ramach Strategii. Proces ten będzie służył identyfikacji realizowanych przedsięwzięć oraz porównaniu ich zgodności z założeniami Strategii. System ten będzie wykorzystywany do ciągłego śledzenia zdarzeń, tendencji i procesów zachodzących na ORSG,

które mogą wywierać pozytywny lub negatywny wpływ na osiągnięcie przyjętych celów rozwoju. Pozwala to na zwiększenie zdolności sygnatariuszy porozumienia na rzecz rozwoju ORSG do szybkiej i skutecznej reakcji na zmiany zachodzące zarówno w jej otoczeniu, jak i wewnątrz niej.

System monitorowania strategii ORSG obejmuje:

- Ocena poziomu realizacji wskaźników zgodnie z matrycą logiczną Celów Tematycznych, Priorytetów Inwestycyjnych, jak i wybranymi wskaźnikami produktu i rezultatu oraz spełnienie przez wskaźniki warunków SMART
- Analizę i ocenę stopnia realizacji przyjętych celów Strategii oraz adekwatność doboru do nich wskaźników
- Analizę i ocenę harmonogramu wdrażania Strategii
- Dokonywanie odniesień do Strategii rozwoju województwa
- Monitoring ogólnego poziomu rozwoju obszaru

Sprawozdawczość z monitoringu dokonywana będzie przez Komitet Sterujący. Okresowa ocena stopnia realizacji Strategii odbywać się będzie w oparciu o raporty cząstkowe przygotowywane przez sygnatariuszy Porozumienia na rzecz rozwoju ORSG - informacje podmiotów zaangażowanych w jej realizację na temat przygotowywania i realizacji przedsięwzięć oraz osiągniętych lub planowanych do osiągnięcia wskaźników. Informacje zbiorcze na temat procesu wdrażania Strategii zostaną zawarte w raporcie analitycznym, co pozwoli na weryfikację realizowanej polityki wsparcia, obiektywną ocenę poziomu realizacji założonych celów oraz dokonywanie niezbędnych korekt procesu wdrażania.

Sprawozdania z realizacji strategii będą zatwierdzane przez Komitet Sterujący ORSG. Wnioski płynące z monitoringu będą stanowiły podstawę do ewentualnej aktualizacji Strategii poprzez modyfikację poszczególnych elementów przyjętych ustaleń strategicznych, w tym dokonywanie korekt wartości wskaźników w procesie realizacji zamierzonych działań.

Komitet Sterujący będzie przygotowywał i zatwierdzał roczne raporty monitoringowego nt. wdrażania Strategii, a następnie dokument ten będzie przekazywany do oceny i zatwierdzenia przez IZ RPO.

Postęp prac w zakresie wdrażania założeń Strategii oraz realizacji przedsięwzięć ujętych w przedmiotowym dokumencie będzie również podlegał monitorowaniu przez Instytucję Zarządzającą RPO do końca 2018 r. w okresie kwartalnym, a po 2018 r. w okresie półrocznym.